

Lunds Universitet
Teologiska institutionen
Religionspsykologi

Från religiös tro till kosmiskt medvetande
Martinus Stadieteori – en psykologisk analys
Del 1: Teoretisk del

Markus Sarstam

Licentiatavhandling
Handledare: Prof Kurt Bergling
Framlägges tisdagen den 3 juni 1997

Innehållsförteckning.

Figur -och tabellförteckning. 4

Förord. 5

Inledning. 6

i) Mystikern Martinus. 6

ii) Idéhistorisk kontext. 11

iii) Kosmologi och psykologi. 20

iiii) Avhandlingens fokus och syfte. 22

Del 1. En deskriptiv analys av Martinus världsbild. 24

1.1. "Allt är liv". 24

1.2. "Det levande väsendet". 29

1.3. Mikrokosmos, mellankosmos och makrokosmos. 33

1.4. Det kosmiska utvecklingsförloppet. 35

1.4.1. "Växtriket". 37

1.4.2. "Djurriket". 38

1.4.3. "Människoriket". 41

1.4.4. "Visdomsriket". 42

1.4.5. "Den gudomliga världen". 43

1.4.6. "Salighetsriket". 44

1.5. "Spiralkretsloppet". 47

1.6. "Kretsloppsprincipen". 49

1.7. "Urbegäret". 53

1.8. "Kontrastprincipen". 54

1.9. "Väsendets" psykiska struktur. 56

1.10. Den "sexuella polstrukturen". 61

1.11. Den religiösa dimensionen. 69

1.12. Det framtida samhället. 78

1.13. Utvecklingens ontiska och faktiska existens. 81

Del 2. Från utvecklingsteori till stadieteori. 84

2.1. Stadioutvecklingens olika nivåer. 84

2.2. "Utveckling" och "inveckling". 85

2.3. Utvecklingens "inre" och "yttre" drivkrafter. 87

2.4. Stegvis kontra gradvis utveckling. 89

2.5. Ontogenesens grundläggande drivkrafter. 90

2.5.1. "Känsloutvecklingen". 91

2.5.2. "Intelligensutvecklingen". 93

- 2.6. Den "gamla" respektive den "nya världsimpulsen". 96
- 2.6.1. Personlighetstypologierna inom den "nya världsimpulsen". 98
- 2.6.2. Personlighetstypologierna inom den "gamla världsimpulsen". 102
- 2.7. Från en differentiell till en generell personlighetsmodell. 103
- 2.8. Från personlighetstyp till stadieteori. 105
- 2.9. Stadieteoretiska kriterier. 109
- 2.9.1. En tillämpning av Lawrence Kohlbergs stadiekriterier på Martinus stadieteori. 111
- 3. Martinus stadieteori: En innehålls- och strukturanalys. 116
- 3.1. Det "religiöst-traditionella" stadiet. 117
- 3.1.1. Det "religiöst-traditionella" stadiets inre utvecklingsstruktur. 120
- 3.2. Det "materialistiska" stadiet. 121
- 3.2.1. Det "materialistiska" stadiets inre utvecklingsstruktur. 124
- 3.3. Det "andligt-humanistiska" stadiet. 125
- 3.3.1. Det "andligt-humanistiska" stadiets inre utvecklingsstruktur. 128
- 4. Martinus stadieteori sett i ljuset av olika psykologiska forskningsperspektiv och teorier: En metaanalys. 130
- 4.1. Kognitiv-moralisk dimension. 130
- 4.1.1. Kognitivt-moraliska aspekter på Martinus stadieteori. 130
- 4.1.2. Kognitivt-moraliska stadieteorier: En forskningsöversikt. 132
- 4.1.2.1. Postpiagetanska kognitiva teorier. 138
- 4.1.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av kognitivt-moraliska stadieteorier. 144
- 4.1.4. Summering och slutsatser. 148
- 4.2. Emotionell dimension. 148
- 4.2.1. Emotionella aspekter i Martinus tänkande. 148
- 4.2.2. Emotionella stadieteorier: En forskningsöversikt. 152
- 4.2.2.1. Emotionernas adaptiva och motivationella funktion. 152
- 4.2.2.2. Emotion och kognition. 153
- 4.2.2.3. Emotion och beteende. 155
- 4.2.2.4. Primära och sekundära emotioner. 155
- 4.2.2.5. Emotionella utvecklings- och stadieteorier. 156
- 4.2.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av emotionsteoretisk forskning. 161
- 4.2.3.1. Behagliga och obehagliga emotioner. 161
- 4.2.3.2. Själviska och osjälviska emotioner. 162
- 4.2.3.3. Stadiespecifika emotioner. 163
- 4.2.3.4. Summering och slutsatser. 163
- 4.3. Motivationell dimension. 164
- 4.3.1. Motivationella aspekter i Martinus tänkande. 164

4.3.2.	Abraham Maslows motivationsteori.	165
4.3.3.	Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av Maslows behovshierarki.	167
4.3.4.	Summering och slutsatser.	168
4.4.	"Kognitiv stil".	169
4.4.1.	Introduktion.	169
4.4.2.	"Fältberoende" kontra "fältoberoende": En forskningsöversikt.	169
4.4.3.	Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av den "fältberoende"och den "fältoberoende" kognitiva stilen.	174
4.4.4.	Summering.	175
4.5.	Religiös dimension.	175
4.5.1.	Den religiösa utvecklingsprocessen enligt Martinus.	175
4.5.2.	Den religiösa utvecklingsprocessen enligt James Fowler och Fritz Osers stadieteorier.	176
4.5.3.	Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av Fowlers och Osers stadieteorier.	180
4.5.4.	Summering.	182
5.	Avslutning.	183
	Appendix.	185
	Ordlista.	186
	Referenser.	192

Tabell -och figurförteckning.

Tabell 1. "Energiförhållandet" inom de sex "utvecklingszonerna" eller "rikena".
36

Figur 1. Eysencks personlighetshierarki. 116

Figur 2. Personlighetshierarki för det "religiöst-traditionella" stadiet. 117

Figur 3. Personlighetshierarki för det "materiella" stadiet. 122

Figur 4. Personlighetshierarki för det "andligt-humanistiska" stadiet. 126

Figur 5. Kunskapsutvecklingens struktur och dynamik. 185

Förord.

Martinus författarskap var mycket omfattande och berörde flera olika områden. Huvudteserna behandlades i sju band, också kallade Livets bok, vartill kom ett stort antal småböcker, några symbolböcker, tidskriftsartiklar, bandinspelningar och en hel del opublicerat material. I slutet av sin levnad kom han att kalla sitt samlade verk för "Det tredje testamentet".

Att ge sig på uppgiften att vetenskapliggöra en världsbild som tillkommit genom "inre skådande" är ingen lätt sak. Svårigheterna var dels att finna aspekter av Martinus tänkande som vetenskapligt lät sig prövas. När så hade skett företogs pilotstudier för att se om tillräckligt underlag förelåg för att driva undersökningen vidare. Dessa visade att så var fallet och det första steget blev då att göra en introduktion till hela Martinus tänkande, eftersom hans teorier i stort sett var okända inom religionspsykologisk forskning. Även om det inte saknas sekundärlitteratur omkring olika aspekter av Martinus tänkande så var den vetenskapligt empiriska forskningen på området relativt obefintlig och därmed fanns få referenser att relatera till eller att reagera på. Arbetet med Martinus tankar har därför hela tiden varit fyllt av osäkra moment där varje nytt steg varit ett steg ut i det okända. Självklart är det i en sådan situation av stor vikt att handledningen fungerar och är konstruktiv vilket den också varit. Min medvetenhet om vedermödorna med detta projekt var trots allt ganska stor från början. Att istället satsa på något mer "konventionellt" område kändes emellertid mindre meningsfullt och skulle aldrig kunnat motivera mig under så lång tid, så något egentligt val fanns väl inte.

Valet av avhandlingsämne är inte bara personligt. Martinus kosmologi och framförallt hans personlighetsutvecklingsteori kan uppfattas som en viktig motkraft och komplement till vår tids fragmenterade och "livlösa" materialistiska världsbild där meningsaspekten satts på undantag. Att mänskligheten idag har ett stort behov av teorier som kan kasta nytt ljus över de mest grundläggande frågeställningar finns det väl ingen tvekan om. Genom sina teoretiska analyser ville Martinus i grunden ge svar på frågor som: Vad är grundorsaken till mänsklighetens lidanden och nuvarande livssituation? Vad krävs för att individen skall kunna utvecklas i riktning mot större kärleksfullhet, tolerans och osjälviskhet?

Slutligen ett stort tack till Ingmar Fridell och Claus Möller för deras konstruktiva granskning av de textdelar som berör Martinus tänkande samt till Bertil Ekström, Per Bruus-Jensen och Ingrid Okkels för deras synpunkter omkring sambandet mellan Martinus liv och verk. Sist men inte minst, tack Eivor, för att du trots alla vedermödor fortfarande står mig bi.

Inledning.

Olika personlighetsutvecklings teorier har genom årens lopp framkommit inom det psykologiska forskningsfältet. Olika forskare har ofta fokuserat på olika aspekter av personligheten som t.ex. moral (Lawrence Kohlberg), kognition (Jean Piaget), egostruktur (Erik Erikson, Jane Loevinger, Susanne Cook-Greuter), religion (James Fowler, Fritz Oser, Gordon Allport), omedvetna processer (Carl Gustav Jung), sexualitet (Sigmund Freud) och motivation (Abraham Maslow). Den utvecklingsteori Martinus presenterar har emellertid inte utvecklats inom det psykologiska eller religionspsykologiska forskningsfältet utan har sin bakgrund i djupgående mystiska upplevelser som fick Martinus att börja nedteckna den världsbild som uppenbarades för honom. Att studera och empiriskt testa en utvecklingsteori som tillkommit mer genom "inre skådande" än genom empirisk forskning låter sig sällan göras och har troligen ännu inte gjorts inom psykologin eller religionspsykologin.

Martinus utvecklingsteori kan inte uppfattas som isolerad från sin metafysiska tankebyggnad. Detta innebär att förklaringar kring den mänskliga utvecklingens grundläggande biologiska, psykologiska, existentiella och andliga mekanismer presenteras och utgör det kitt som binder samman hans utvecklingsteori och ger den mening. Denna kombination och integrering mellan djupare och mer ytliga (forskningsbara) aspekter är troligen relativt ovanlig men intressant och tankeväckande.

Vidare är Martinus och hans tankar fortfarande i stort sett okända och det kan därför ses som en angelägen uppgift att presentera hans teorier för forskarvärlden och för en bredare allmänhet. Den utvecklingsteori Martinus lägger fram måste betraktas som ett unikt och högaktuellt bidrag till kunskapen om personlighetens utveckling och bör ses som ett komplement till annan forskning på området, i synnerhet som teorin visat sig vara empiriskt prövbar.

Avhandlingen kommer att fokusera på de delar av Martinus utvecklingsteori som empirisk går att pröva. Teorin kommer vidare att sättas in i en psykologiska kontext men också förankras i sin metafysiska kontext, vilket innebär att grunderna i Martinus hela tanke-system inledningsvis kommer att presenteras.

Mystikern Martinus: Martinus Thomsen föddes 1890 i Vendsyssel i Danmark. Eftersom modern var ogift och inte kunde ta hand om honom kom han att adopteras av nära släktingar. Martinus kom att växa upp på landet under enkla och fattiga förhållanden men hela tiden under kärleksfull omvårdnad av adoptivföräldrarna. Någon regelrätt kristen dogmatisk fostran tycks inte ha förekommit i hemmet även om adoptivmamman var troende. Skolundervisningen inskränkte sig till 5-10 timmar i veckan och gav elementära kunskaper i katekesen,

geografi, räkning och dansk historia. Från 12 års ålder började Martinus arbeta först som herdepojke sedan på olika lantgårdar. Vid 17 års ålder tog han anställning på ett mejeri och kom i stort sett sedan att jobba på olika mejerier till 30 års åldern. Martinus beskriver sig själv som en fysiskt vek men snäll, känslig och glad pojke. Även om Martinus teologiska och religionshistoriska kunskaper, fränsett skolans katekesundervisning, var helt obefintliga och han var starkt skeptisk till vissa delar av kyrkans lära, ansåg han sig vara djupt religiös och bar på en stark gudslängtan.

Jeg kan ikke fysisk erindre nogen Dag, hvor jeg ikke har bedt til Gud. Men denne min Religiösitet var min Hemmelighed, var min Helligdom. Jesus var mit störste Ideal og Rettesnor. I alle Tvivlsspörsgmaal stillede jeg altid Spörsgmaalet saaledes op: 'Hvad vilde Jesus gäre i den paagældende Situation?' og Svaret kom altid prompte. I Låbet af blot Brikdele af Sekunder vidste jeg, hvorledes Jesus vilde handle i den nævnte Situation. Og dette førte mig frem til Faderen, frem til Guds Nærhed. Ved at følge denne guddommelige Anordning, der saaledes i enhver Situation blev mig anvist, kom jeg ubesmittet, uskadt og frelst gennem alle de Besværligheder, Fristelser og Faldgruber, der ellers mere eller mindre maa passeres af ethvert jordesk Menneske, der fra Moders Liv træder ind i Verden. (Martinus, 1977, kap. 13, s 49f).

Vid 30-års ålder, när Martinus arbetade på mejeriet Enigheten som kontorist, började han känna en stark längtan efter andligt vetande. Framförallt ville han finna ett arbete där han kunde vara till hjälp för andra människor. Ett tag funderade han på att bli missionär men hans okyrklighet fick honom att skrinlägga dessa planer. Inte heller äktenskap eller familjeliv attraherade. En kollega på arbetsplatsen rekommenderade honom att ta kontakt med en man som var bevandrad i religionsfilosofi och religionshistoria. Av denne man, vars namn var Lars Nibelvang, fick han några elementära råd om hur man mediterar och fick låna en teosofisk bok. Martinus kan ej erinra sig bokens titel men kommer ihåg att den handlade om reinkarnation och meditation. Några dagar senare började han att läsa i boken. Efter några kapitel in i boken fick han idén att meditera på Gud. Han satte sig på en stol, band för ögonen, släckte ner i rummet. Nästan direkt började Martinus få starka och djupgående mystiska upplevelser som fullständig kom att förändra hans liv. Framförallt var det två mycket djupgående mystiska upplevelser som låg till grund för hans "nya" medvetandetillstånd vilka inträffade i början av Påskhelgen år 1921. Den första mystiska upplevelsen den 23 mars var en "Kristus upplevelse" och den andra mystiska upplevelse, som följde dagen efter, kom han att kalla för "Det gyllene elddopet". Martinus beskriver dessa upplevelser som en "invigning" och det blev till en "gudomlig kallelse" att förmedla dessa nyvunna insikter till allmänheten.

Martinus beskriver sin första mystika upplevelse som följer:

Pludselig skete der noget forunderligt. Jeg blev gennemrislet af en filelse af, at jeg stod over for noget ubeskriveligt ophíjet. Et lysende punkt kom til syne i det fjerne. Det kom nærmere og tog form som en menneskelig figur. Jeg kunne genkende denne figur. Det var Thorvaldsens Kristusfigur. Jeg stirrede undrende på dette fænomen.

Så blev det mírkt. Jeg kunne slet ikke ríre mig. Det blev lyst igen, og nu var skikkelsen kommet frem i naturlig stírrelse, og den var fuldstændig levende. Den var i strålende hvidt og med blå skygger. Stoffet var som gjort af tusinder af mikroskopiske ildgnister. Lyset var så intenst og levende, at det mindede om de stjernekastere, man anvender ved juletid. I nogle íjeblikke befandt jeg mig igen i mírke. Men lyset kom tilbage, og nu var skikkelsen kæmpemæssig. Den gik op gennem loftet og ned igennem gulvet. Jeg kunne kun overse bælteregionen på denne Kristusskikkelse af blændende solskin. Jeg sad som fastnaglet til stolen, mens skikkelsen langsomt bevægede sig frem imod mig. Og i næste íjeblik gik den lige ind i mit kíd og blod. Jeg blev grebet af en vidunderlig ophíjet filelse.

Det guddommelige lys, der således havde besat mig, gav mig evne til at overskue hele Jordkloden. Jeg så, hvordan Jorden drejede rundt, og der kom stadig nye horisonter frem med bjerge og dale, lande og byer, kontinenter og oceaner.

Nu kunne jeg endelig ríre mig og tage bindet fra íjnene. Den guddommelige oplevelse var forbi. Jeg vaar tilbage i min beskedne materielle verden. Men gudsríget lyste og funkledede stadeg i min bevidsthed. (Zinglersen, 1987, s 65).

Nästa dag sker följande:

Da jeg den næste Dag om Formiddagen atter satte mig til Rette i min Meditationsstol og næppe var færdig hermed, ombílgedes jeg atter af det guddommelige Lys. Jeg saa ind i en blaa lysende Himmel, der ligesom blev trukket til Side, hvorved en ny og endnu mere lysende Himmel kom til Syne. Og saaledes blev det ved med at fortsætte, indtil en Himmel kom til Syne, der var af et saa overdaadigt blændende gyldent Lys og af en saa hastig vibrerende Materie, at jeg filte, at her var jeg paa Híjden eller Toppunktet af, hvad min Organisme og Bevidsthed kunde taale. Et eneste Skridt, en eneste Bríkdel af et Sekund videre, og den overjordiske Bílgelængde vilde med Lynets umaadelige Kraft íjeblikkelig have fírt mig ud af al fysisk Tilværelse. Men i de Bríkdele af et Sekund, Aabenbaringen varede, oplevede jeg en Verden af Hellighed, Renhed, Harmoni og Fuldkommenhed. Jeg befandt mig i et Hav af Lys. Dette var ikke, som i min fírste Aabenbaring, hvidt som Sne, men havde derimod Guldets Farve. Alle Detailler var Ild, der var forgyldt. Gennem det hele vibrerede smaa gyldne Traade, der funkledede og glitrede her og der, i og over alt. Jeg filte, at dette var Guds Bevidsthed, hans egen Tankesfære. Det var den Materie, den Almagt, den híjeste levende Kraft, igennem hvilken det guddommelige Jeg styrede og ledede Oceaner af Verdener, Mælkeveje og Stjenebyer, saavel i Mikrokosmos som i Makrokosmos. Jeg var ganske bjærgtaget. Den guddommelige Ild vibrerede i og udenfor, over og under mig. Den "Guds Aand", der i Fílge Biblen "svævede over Vandene", den "Ild", der "brændte i Tornebusken" for Moses, den "Ild", der fírte Elias til Himmels, den "Ild", i hvilken Jesus blev "forklaret" paa Bjærgtet, den "Ild", der viste sig over Apostlenes Hoveder, og senere skabte Saulus om til

Paulus paa Vejen til Damaskus, den "Ild", der gennem alle Tider har været "Alfa" og "Omega" i enhver form for højeste Skabelse, Manifestation eller Aabenbaring flammede her foran mine egne Øjne, vibrerede i mit eget Bryst, i mit eget Hjærte, indhyllede mit hele Væsen. Jeg filte det, som om jeg badede i et Element af Kærlighed. Jeg var ved Ophavet, var ved selve Kilden til alt, hvad der findes af Varme i en Faders og Moders Sympati for Afkommet, af gensidig Hengivenhed i et ungt Pars Elskovsleg. Jeg saa den Kraft, der faar en Haand til at underskrive Benaadning, ophæve Slaveri, beskytte de smaa i Tilværelsen, det lille Dyr saavel som det affældige Menneske. Jeg saa det Solskin, der kan smelte Isen og fjerne Kulden i ethvert Sind, omdanne Haablighedens og Pessimismens golde Ørkener til frugtbare, solrige Egne i Bevidstheden, varme Hjærtet, inspirere Forstanden, og derved faa Indevildet til at tilgive Uretten, elske Fjenden og forstaa Forbryderen. Jeg ligesom hvilede ved den almægtige Guddoms Bryst. Jeg dvælede i Alkærlighedens Udspring, saa den guddommelige Fuldkommenhed, saa jeg var Eet med Vejen, Sandheden og Livet, var Eet med den store Fader. (Martinus, 1977, kap. 17).

Dessa spontana mystikoplevelser fick genomgripande effekt på Martinus.

Men selv om den overjordiske Oplevelse maatte ophøre, kom jeg dog aldrig mere helt tilbage til den fysiske Verden. Der var sket en Forvandling med mit Væsen. Jeg var fid i en ny Verden, der ligger hinsides alle fysiske Foreteelser, permanent indlemmet i min Dagsbevedsthed. Det gyldne Lys havde efterladt mig i en Tilstand af bevidst Udådelighed og med Evne til at se, at kun Livet eksisterer, og at Mærke og Lidelse kun er camoufleret Kærlighed, og at Guds Væsen er nærværende i Alt og Alle. (ibid, kap. 18, s 62f).

Det tog flera år för Martinus att acklimatisera sig till sitt nya tillstånd. Efter upplevelserna funderade han mycket kring vad som hade skett. Han antog att den teosofiska boken som fått honom att meditera på Gud kunde ge svar. Då han åter försökte läsa denna erfors följande: "Hver gang jeg ville have fat i bogen, var det som om en hånd lagde sig på min pande og holdt mig tilbage. Men så opdagede jeg, at jeg jo heller ikke manglede de oplysninger, jeg kunne finde i bogen. Jeg opdagede også, at det var umuligt for mig at læse andre bøger" (Zinglersen, 1987, s 68). Även om Martinus i början hade svårt att artikulera sitt nya andliga vetande i sina diskussioner med andra tvivlade han aldrig om det rätta svaret på de frågor hans ställdes inför. Den första tiden efter upplevelsen hade han kraftig huvudvärk: "Men jeg bad en bín om, at jeg måtte blive befriet for disse smerter. Og nu blev smerterne aflíst af en behagelig varm fornemmelse ned ad ryggen" (ibid, s 70). Den nya medvetenheten innebar också att Martinus slutade äta fisk och kött och blev vegetarian. Tobak och alkohol hade han redan tidigare inte använt. Efter sina mystiska upplevelser väcktes klärvoajanta förmågor till liv. Martinus berättar:

- Jo, det var meget ubehageligt. Hvis jeg sad i en bus eller i en sporvogn og kom til at sidde over for en person med et sygt organ, så mærkede jeg det i mig selv. En aften sad jeg i en sporvogn, jeg skulle hjem til Nirrebro. Så kom der en mand ind og tog plads lige

over for mig. Jeg kunne mærke, at hans organer var voldsomt angrebet af en alvorlig sygdom. Jeg var lige ved at besvime. Jeg rejste mig og vaklede ud på bagperronen. Her forsøgte jeg at holde mig oprejst, idet jeg klamrede mig til et håndtag. De andre passagerer troede, at jeg var beruset. Jeg kunne høre, at de talte om, at det var vel nok en ordentlig kæfert....Fra den dag var jeg mere forsigtig med at køre i sporvogn. Jeg turde kun gøre det, når jeg kunne se, at den næsten var tom, for hvor der er mange mennesker, er der altid nogle, som er syge. Jeg turde heller ikke gå i biografen, hvis filmen handlede om vold og mord.

Men jeg gjorde alt, hvad jeg kunne for at bekæmpe og overvinde denne svaghed, og til sidst lykkedes det (loc.cit, s 78ff).

Martinus noterede også at han uden besvær kunde "lænne sin krop" men overgav dessa experiment p.g.a. den negativa effekt dessa "utomkroppsupplevelser" opfattades ha på intelligensen. Martinus kom emellertid att betrakta dessa nya paranormala förmågor som en bifaktor vars betydelse helt underordnades det som han ansåg vara hans huvudsakliga mission, och de verkliga "frukterna" av hans nya medvetandetillstånd, nämligen att nedteckna och symboliskt presentera sin världsbild. Denna världsbild kom att kallas "Martinus kosmologi" och hans sju huvudband benämndes "Livets bok". Denna världsbild innebar skapandet av ett:

...Bevidsthedslag, et Tankeklima, der giver Menneskeheden fuldstændigt mentalt Overblik over alle Livets Situationer, og at dette Overblik Analyser af Verdensaltet tilsammen udgør en matematisk Enhed, en totalt afsluttet Fuldkommenhed, i hvilken det samme Verdensalt i alle Detailler viser sig som Kulminationen af en Logik, hvis højeste Planmæssighed uundgåeligt bringer det sidste Resultat i enhver Instans, i enhver Situation til praktisk Udløsning af Facittet "Kærlighed", der igen udgør en Enhed af kulminerende Ligevægt mellem den højeste Forstand og Sympati.

Igennem min Manifestation skabes den evige Verdensanalyse, der direkte intellektuelt viser, at "ingen Spurv falder til Jorden uden den guddommelige Faders Vilje", ligesaa, at "alle vore Hovedhaar ere talte", samt at alle er udidelige, alle vil blive fuldkomne, alle bliver elsket af det evige Forsyn, alt er Kærlighed, og at Livets højeste matematiske Facit i Form af Sætningen "Alt er saare godt" aldrig kan ophøre med at lyse. (Martinus,1977, kap. 21, s 72f).

Till de som menar att Martinus mystika upplevelser var hallucinationer eller drömsyner säger han:

...at Oplevelserne indtraadte under min fuldstændige vaagne eller bevidste Kontrol. Forklarelserne virkede til enhver Tid i de Dage, ligesaa snart jeg satte mig i min Meditationsstol, uden at der var Tale om, at jeg først skulde falde i Sív, gaa i Trance eller paa anden Maade tabe den vaagne Bevidsthed. Endvidere maa man ogsaa erindre, at jeg, hvad de beskrevne Oplevelser angaar, selv indledede og afbrød dem alt efter eget Ønske og i Forhold til, hvad min Organisme kunde taale. (ibid, kap. 19, s 66).

Även om Martinus menade att han "rörde" sig lika obesvärat i den "fysiska" som i den "andliga" värld han nu fått tillgång till så utnyttjade han inte sitt "andliga vetande" där så inte behövdes, dvs. i normala vardagssituationer. När han satt och skrev sina analyser och gjorde sina symboler däremot menade han att: "Han...ikke kunnet skrive disse ting, hvis ikke han var ét med Gud. Analyserne er skabt i bín til Gud. Han forklarede, hvordan han selv bad til Gud mange gange om dagen" (Zinglersen, 1987, s 186). I samtal med en medarbetare sa han:

"Al viden i universet"...er umanifesteret til stede i visdomshavet, som alle kosmiske væsener har adgang til. Mine specielle evner består i, at jeg ikke alene kan kontakte dette visdomshav, men at jeg også kan transformere den viden, jeg har brug for, ned til det område, hvor begreberne findes, og derfra kan jeg så igen iklæde disse begreber ord og symboler, hvorved jeg kan gøre dem forståelige for menneskene!". Ved en anden lejlighed spurgte jeg Martinus, hvordan han havde fundet på at kendetegne de syv grundenergier med regnbuens farver. Hans svar kom omgående: "Det er da ikke noget, jeg selv har fundet på - de syv grundenergier bliver jo netop symboliseret med disse farver overalt i universet"! (Zinglersen, 1989, s 104).

Även om Martinus menar att alla människor på jorden i framtiden kommer att nå samma andliga medvetandegrad som han själv, eller få "kosmiskt medvetande", så kommer varje enskild individs "möte" med den andliga världen att vara unikt. Martinus säger:

Her skal jeg blot nævne, at en saadan ophíjet Begivenhed altid er en personlig Oplevelse, helt og holdent kun beregnet paa det Væsen, i hvem den finder Sted, og kan naturligvis aldrig blive en direkte Kendsgerning for andre end det Væsen, den overskygger. Jeg skal derfor heller ikke dvæle mere ved selve de rent ydre Detailler, under hvilke den viste sig for mig. Disse er i første Instans alligevel kun beregnet som Tegn til mig selv, og kan hverken bekræfte eller afkræfte min Missions Sandfærdighed. (Martinus, 1977, kap. 19, s 67).

Martinus önskade inte på något sätt framhäva sig själv som person. För honom var det analyserna som skulle "tala". Någon egentlig "mission" skulle det varken under eller efter hans levnad bli tal om utan budskapet skulle spridas "organiskt", dvs. komma att attrahera de individer som kom att känna en naturlig dragning till hans kosmologi. Att Martinus kom att födas och verka i Danmark var som han såg det ingen slump, eftersom detta land uppfattades som det mest materialistiska landet i världen. Därigenom skulle han kunna arbeta relativt ostört med skrivandet av sina kosmiska analyser. (Zinglersen, 1987).

Martinus medarbetare, vänner och arbetsgivare gör en mycket samstämmigt bedömning av hans personlighet. Martinus sägs vara glad, humoristisk, vänlig,

tolerant, ärlig, lidelsefull, ordningsam och sällskaplig. Om någon bad om hans hjälp fanns han alltid tillhands. Han kunde vara både mycket bestämd, speciellt i diskussioner kring sina analyser, men samtidigt mycket ödmjuk i vardagen. Han tog varken åt sig beröm eller kritik utan försökte hela tiden sakligt argumentera för sin uppfattning. Av andra som inte kände honom uppfattades han som en "vanlig", enkel människa. Det berättas också att i situationer som inte krävde något särskilt av honom, t.ex. på spårvagnen eller ibland som bilpassagerare, kunde han lätt falla i sömn men lika lätt vakna upp igen när så krävdes. Mer än 4-5 tim. daglig sömn behövde han inte. (Zinglensen, 1989).

Idéhistorisk kontext: Idéer uppstår sällan i ett vacuum utan springer ofta fram som en konsekvens av historiska omständigheter som de i sin tur är med att påverka och förändra. Relationen mellan individ och samhälle är ofta komplicerad och svårtolkad. Eftersom den enskilde tänkaren ofta fångat upp kunskaper och erfarenheter från sin omgivning som sedan omskapats till en unik personlig syntes eller teori finns ofta goda möjligheter för idéhistorikern att härleda och förstå den enskildes tankar genom att anknyta till individens person- och samhällskontext. Denna strategi är emellertid inte lika tillämpbar vad gäller Martinus tankekonception. Själv menade Martinus att den världsbild han skapat, i sina grundläggande analyser, vara helt opåverkad av utifrån kommande kunskap. Innan Martinus fick sina mystiska upplevelser vid 30 års ålder menar han sig varit helt okunnig vad gäller andliga ting:

Fra min tidligste Barndom og til en Aftenstund i Marts 1921 var jeg her paa det fysiske Plan ligesaa uvidende om alt, hvad der kommer ind under Begrebet "Aandelige Realiteter", som et hvilket som helst alment Menneske, man tilfældigt maatte udtage fra den store Hob. Jeg kendte hverken Udídelighed eller Genfidelse. Jeg kendte hverken Skæbnens Love eller Dyrenes sande Identitet. Jeg vidste intet om Kærlighedens Autoritet og Skabelsens virkelige Mysterium, havde endnu ikke nogen som helst realistisk Oplevelse af Guddommens personlige Nærhed i min egen Aand. Jeg var religiøs set et absolut ubeskrevet Blad. Naar denne min Ubeskrevethed kunde bevares til min modne Alder, skyldtes det den, i dette Tilfælde lykkelige Omstændighed, at min Skæbne ikke i noget Tilfælde havde firt mig i Beríring med nogen som helst religiós Bog eller Sekt, ud over hvad der kom ind under den folkekirkelige Bírnélærdom. Ikke desto mindre var jeg dybt religiós og nærrede en inderlig Kærlighed til Gud. (Martinus, 1977, kap 13, s 48f).

Efter sina mystiska upplevelser som han kallat "den stora födelsen" skedde följande:

Det ville ikke have betydet så meget, at jeg havde oplevet dette, hvis jeg ikke bagefter havde opdaget, at når jeg tænkte på et híjere problem, hvor jeg ikke havde spor viden om løsningen, så kom løsningen som facit, der stod lyslevende for mig. Dette kunne jeg regulere, og med min intelligens kunne jeg udrede facittet.

Men jeg opdagede også, at jeg ikke måtte læse. Når jeg ville gå hen og tage en bog, så var der noget, det holdt mig tilbage. I tre år kunne jeg ikke læse en bog med filosofiske eller med åndelige beretninger. Jeg skulle altså ikke have nogen viden udefra. Jeg opdagede, at jeg fik al den viden indefra, jeg ønskede. Jeg havde jo mange spørgsmål, mange ønsker, og det ene facit efter det andet kom frem i min bevidsthed. Det var en hård omgang, fordi det gjorde meget ondt i min bevidsthed, og jeg var heller ikke rigtig klar over hele denne forvandling. (Martinus, 1967, s 46)

I en tidigt publicerad artikel tar Martinus upp samma tema:

Da den form for åndelig viden, som det er faldet i min lod at skulle manifestere, er udtryk for en helt igennem ny åndelig verdensimpuls, hvilket i dette tilfælde vil sige: en helt ny kærligheds- og visdomslære, og som således altså ikke i nogen som helst måde vil være at identificere som udgørende et plagiat af nogen anden til dato her på jorden eksisterende opfattelse eller forestilling om livets højeste problemer, men derimod fremkommer som et isoleret resultat af mit eget i renkultur udviklede åndelige eller kosmiske sansesæt, bistået af de overordentlige mægtige Kristuskræfter, som det er givet mig at være modtagelig for.... (Martinus, 1932a, s 23).

När Martinus lämnade tillbaka den teosofiska bok han hade lånat skedde följande.

Jeg skulle ud til Lars Nibelvang med bogen, som jeg ikke havde brug for mere. Jeg fortalte ham, hvad jeg havde oplevet, og han blev meget, meget betaget. Fra sit studium af åndelige bøger kendte han til, at sådanne oplevelser eksisterede, han havde jo læst næsten alverdens filosofi. Han var fuld af spørgsmål, og det bevirkede, at jeg fik min bevidsthed ind på alle højere emner. Men det bevirkede også, at jeg blev dygtig til at danne urokkelige analyser, for han var umådelig skeptisk. Når jeg kom med en analyse, sagde han: "Nej, det kan ikke passe, for den eller den forfatter siger sådan og sådan". Jeg havde ikke lært at lave analyserna, så mine analyser kunne væltes. Men princippet, facittet i min analyse kunne ikke væltes. Jeg blev så dygtig til at danne analyser, at han til sidst ikke kunne vælte noget, og han var flink til at bje sig, når han så, at jeg havde ret. "Ja, du har ret, det er der ingen andre, der har kunnet se", sagde han. Sådan blev mine analyser kolossalt stærke. Den dag i dag er der ikke nogon, der vil kunne vælte mine analyser, de står urokkeligt. Forsiger man at vælte en analyse, kommer man til at kludre i det og kan ikke få nogen mening i tilværelsen. (Martinus, 1967, 46f).

Samtal med människor som under lång tid stod Martinus nära bekräftar Martinus egen berättelse om att analyserna var en egen unik produkt.¹

Det inflytande som utomstående tänkare, framförallt Lars Nibelvang, hade på Martinus, kan sägas vara tvåfalt. Antingen bekräftade Martinus vissa av Nibelvangs andliga teser, t.ex. reinkarnationstanken, karmaläran etc. eller så vederlade

¹ Detta stycke som behandlar frågor kring hur andra idéer, tänkare och skrifter påverkat eller influerat Martinus analyser har tillkommit genom diskussioner med Bertil Ekström, Per Bruus-Jensen och Ingrid Okkels.

Martinus dennes påståenden genom att analysera vilka logiska konsekvenser den eller den idén skulle få, om den vore riktig. De diskussioner som därefter följde överbevisade Nibelvang om att Martinus måste ha rätt. Borträknat, de inledande mystiska upplevelsernas visioner, så kom den "intuitiva" kunskap Martinus upplevde varken i form av bilder, tankar eller specifika känslor utan mer som en "absolut visshet". Eftersom Martinus, förutom sina skolkunskaper i Bibeln, var helt obehövad vad gäller främmande religioners begreppsvärld, hjälpte Nibelvangs stora beläshet omkring olika religiösa riktningar, Martinus att klä sina andliga upplevelser i ord. Processen att artikulera och skriva ner den världsbild han upplevt genom sin "intuitionensförmåga" var en mycket mödosam process (Martinus, 1967, 46f). I regel tvingades Martinus skriva om sitt material flera gånger innan han nått fram till en språkdräkt som kunde accepteras. Grundvalen för världsbilden presenterades först i form av ett stort antal symboler som senare "transformerades" ner till skriftspråk. Även tecknandet av symbolerna var uttryck för denna eftertänksfulla process och genomgick olika omarbetningar innan Martinus blev nöjd. Genom de frågor Martinus fick från andra fick han klart för sig på vilken kunskapsnivå människorna befann sig på olika områden vilket säkert påverkade hur han skrev och i vissa fall möjligen också vad han valde att behandla i sina böcker. På Klint i Danmark träffade Martinus under drygt tre månader den kände mystikern och författaren Paul Brunton. Brunton hade hört talas om Martinus och ville träffa honom för att ta del av hans tankar och analyser. Varken i mötet med Brunton eller i samvaron med andra individer hade Martinus något behov att ta del av andras andliga uppfattningar, även om han gärna lyssnade när någon ville berätta eller höra hans uppfattning kring någon andlig tänkare eller bok. Vad gällde andliga ting så var det andra som rådfrågade honom, inte tvärt om.

Även om Martinus inte explicit nämnt de faktorer som gjort att hans tankar kunnat slå rot i den moderna västerländska kulturen så framgår det implicit i hans analyser vilka dessa historiska förutsättningar kan tänkas vara. I en artikel i tidskriften Kosmos med rubriken "Varför Martinus kom nu" av Ole Ingolf Jensen diskuteras detta. En viktig förutsättning var att den naturvetenskapliga kunskapen nått en viss nivå. Om inte utvecklingstanken, kunskapen om universums största (vintergator, galaxer, etc.) och minsta (atomer, celler, etc.) beståndsdelar, Einsteins relativitetsteori, den vetenskapliga logiska tänkandet, lagen om orsak och verkan, den tekniska utveckling - vilken höjt utbildningsnivån och skapat mer fritid för gemena man att tillägna sig ny kunskap hade existerat, skulle Martinus tankegångar ej tagits på allvar. Även kunskapen om att det fanns djupare, s.k. "omedvetna skikt", inom det mänskliga psyket var betydelsefull i detta avseende. Viktigt var också att den "andliga" kunskapen och erfarenheten nått ett tillräckligt moget stadium. Sekulariseringen hade nått dithän att många människor blivit skeptiska till

traditionella religionsformer och inte längre kände sig tillfreds med att tro på vissa dogmer, utan krävde en logisk baserad världsbild. Genom Österns religioner var begrepp som "karma" och "reinkarnation" inte längre okända i västerlandet. Många människor hade också kommit så långt i sin utveckling att de börjat bli trötta på våld och krig och längtade efter fred. De två världskrigens myckna lidande hade bidragit till detta. Människors ökade känslighet och längtan efter humanitet i kombination med en accelererande existentiell rotlöshet och ångest ökade öppenheten för livsåskådningar som kunde erbjuda en lösning på individens sökande och meningslöshetskänslor. Men även på det politiska planet behövde vissa förutsättningar vara för handen. De olika krigen och konflikterna i världen hade inneburit att regeringarna i de olika länderna började samarbeta och knytas allt närmare varandra. Att jorden en dag, vilket Martinus menar, skall styras av en enda världsregering är därför inte längre en utopisk tanke. Även de stora förändringarna som i modern tid har skett inom det "sexuella" området med ökande antal skilsmässor, aborter etc. visar sig harmoniera med Martinus analyser. (Ingolf Jensen, 1982, 10).²

Även om direkt yttre kunskapsinhämtning vad gäller Martinus analyser är svår att skönja är det ändå meningsfullt att sätta in Martinus tänkande i ett idéhistoriskt sammanhang. Likheter och skillnader mellan Martinus synsett och andra idétraditioner kan då framträda tydligare.

Den idéhistoriska tankelinje som kanske starkast anknyter till Martinus tankesystem och som hans analyser kan uppfattas som en direkt uppföljning av är den idéhistoriska kampen eller konflikten mellan en "materialistiskt" och en "andlig" tillvarouppfattning. Hur dessa två idétraditioner utvecklats sig genom historien som ett dialektiskt samspel och i modern tid tenderar att finna gemensamma nämnare skall nedan försöka visas.

Människans behov av kosmologiska förklaringsmodeller har funnits i alla tider. Förutom s.k. religiösa kosmologier så framträdde under antiken också ett mer "vetenskapligt" förhållningssätt till naturen. Grekiska naturfilosofer sökte, oberoende av religionen, efter "naturlagar" bakom universums och tingens strukturer. Med hjälp av det rationella tänkandet skulle världens mysterier upptäckas och kartläggas. Vissa förespråkade ett helt "materialistiskt" synsätt på naturen och människan, men vanligast var att koppla samman "naturlagarna" med religiöst-mystiska föreställningar. Uppfattningen att tro och vetande gick att förena kom att dominera tankeklimatet under lång tid framöver. Men trots detta hade en helt ny polaritet i västerlandets idéhistoria fötts. Kampen mellan ett

² Varken kunskapen om det "omedvetna" eller de samhällsförändringar som visar sig i en ändrad syn på familj och äktenskap tas upp i Ole Ingolf Jensens artikel.

"materialistiskt" och ett "religiöst" eller "andligt" synsätt på tillvaron blev genom århundradena allt mer markerad och konfliktfylld och har ännu i dessa dagar stark aktualitet. (Edris, 1987, 13ff; Eriksson & Frängsmyr, 1992, 13ff).

Medan det under antiken och medeltiden ända fram till "upplysningen" hade rått en relativ fredlig samexistens mellan dessa båda livsåskådningar, om än med stark slagsida mot religiösa förklaringsmodeller, började från 1700-talet och framåt "materialistiska" synsätt att ta "marknadsandelar" och slutligen vinna herravälde. Främst var detta en konsekvens av naturvetenskapens oerhörda framsteg ivrigt påhejade av "upplysningsfilosoferna" med Voltaire i spetsen vilka inte längre tyckte sig ha behov av "hypotesen Gud". Men även den katolska kyrkans försvagade maktställning, splittringen i och stridigheterna mellan olika religiösa riktningar, religionens svårigheter att anpassa sig till den nya vetenskapliga kunskapen och kyrkans förankring i en alltmer utdöende maktstruktur bidrog till att traditionella religiösa förklaringsmodeller kom i skymundan. Till att börja med främst hos en intellektuell och vetenskaplig elit för att så småningom under detta sekel sprida sig till den stora massan.

Under 1800-talet kom grovt sett världsbilden att splittras i två stora läger. Å ena sidan fanns "materialistisk" naturvetenskapliga förklaringsmodeller som höll det rationella tänkandet, förnuftet och objektiviteten högt. Men jämsides med dessa fanns också strömningar som var i opposition mot en alltför ensidig rationalism och mekanism som lätt kunde leda till flackhet och världslighet. Denna motkraft hade många olika ansikten. Inom vetenskapsområdena kemi, fysiologi och biologi representerades den av de s.k. "vitalisterna". Inom religionen genomgick katolska kyrkan en genomgripande modernisering. Den medeltida religionsfilosofen Thomas ab Aquinos tankar fick auktorisation och anpassades till det rådande vetenskapliga paradigmet. Under benämningen "nythomism" fick denna rörelse starkt genomslag. Protestanten Friedrich Schleiermacher menade att religion inte behövde eller kunde konkurrera med vetenskapen eftersom den religiösa "tron" kvalitativt skilde sig från vetenskapens sätt att uppfatta världen. Ett uppsjö mer "känslobaserade" religiösa rörelser som pietismen och herrnhutismen såg nu också dagens ljus. Inom filosofin fick "idealismen" ånyo vind i seglen. Men framförallt kännetecknades 1800-talets "alternativrörelse" av de s.k. "romantikerna". Idéhistorikerna har haft svårt att hitta gemensamma nämnare för denna rörelse eftersom den tog sig många olika uttryck. Den fanns inom filosofin, naturfilosofin, konsten, litteraturen, historieteori och religionen. Som samlingsbeteckning och historisk reaktion mot en alltför mekaniserad och "själlös" naturvetenskaplig världsbild har "romantiken" ännu i våra dagar stark aktualitet. (Eriksson, 1983).

1800-talets romantiska strömningar kan främst ses som en reaktion mot den tidens naturvetenskapliga "materialism" men var samtidigt ett försök att återupprätta andliga värden när den traditionella religiösa världsbilden hade slagits

i spillror. Romantiken var ingen "känslökult". Vetenskapens rationella empiriska metoder accepterades men inte dess anspråk på att all kunskap var empirisk, dvs. erfarenhetsbaserad. Romantikerna menade att det också fanns andra källor till kunskap som t.ex. "intuitionen". Det fanns en strävan att förena subjekt och objekt, det ideala med det reala, ande med materia. Att undvika analys men sträva efter syntes. I grunden var romantiken en idealistisk rörelse som förespråkade en andlig verklighet. Världen var en subjektiv tankestruktur där krafter samspelade med varandra. Kraftbegreppet som var centralt för de romantiska filosoferna hämtades från nya landvinningar inom fysiken där begrepp som "magnetism" och "elektricitet" börjat undersökas och tolkas. Romantikerna tog också upp den platoniska tankegången om naturen som en skala. Allting genomgår en organisk utveckling från "lägre" till "högre" mer fulländade former. Hos historikern Gottfried von Herder fanns avsikter, idéer och mening bakom den historiska utvecklingsprocessen. Romantikens utvecklingstänkande inneslöt uppfattningen om alltings enhet där varje del organiskt hörde samman. Varje liten del uppfattades som en spegling av en större verklighet. På det politiska planet tog sig dessa uppfattningar uttryck både i nationalism och internationalism, traditionalism och radikalism. Allt berodde på vad i den romantiska idétraditionen som man poängterade. Till detta kom ett vurmande för den "enkla" människan där urvisdomen fanns förborgad, vilket ledde till ett ökat intresse för folklig diktning. Den romantiska människosynen tog avstånd från upplysningens ensidiga betoning av människan som en tänkande maskin. Människan var också en gudomlig varelse som sökte sig mot oändligheten. Men samtidigt lyftes det unikt individuella fram. Människan uppfattades vidare som en skapande kraft med förmåga till både gott och ont. Det "onda" eller destruktiva fanns i det "omedvetna" där också människans kreativitet, drömmar och visioner rymdes. Romantikerna pläderade för ett speciellt mänskligt "förnuft" som till skillnad mot upplysningens betoning av "förståndet" inte enbart var av intellektuellt slag. (Baumer, 1977; Eriksson, 1983).

Romantikens opposition mot naturvetenskapens tendens att upphöja förnuftet och det rationella tänkandet till kungsvägar för sanningssökandet fortsatte under hela 1800-talet. Naturvetenskapernas position i samhällslivet fortsatte att stärkas inte minst genom den tekniska utvecklingen enorma framsteg som den var nära allierad med. Genom t.ex. socialdarwinismen spreds den till alla fält av det sociala livet. I form av "positivismen" utmejslades dess metod och värdesystem. Reaktionerna lät inte vänta på sig. De kom på alla områden av samhällslivet och kan delvis ses som en nyromantisk strömning, men tog sig under 1800-talets slut något andra former. Tänkare som t.ex. Henri Bergson, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Sören Kierkegaard, William James, Wilhelm Dilthey och Oswald Spengler kan ses som representanter för denna antipositivistiska "rörelse". De var i regel inte antirationalister eller irrationalister men reagerade på tendensen till

objektivering och determinering av människan som de menade att positivismen stod för. Flera av dem var inte heller främmande för att lyfta fram, inte bara människans möjligheter och positiva förmågor som positivisterna gjort, utan också individens och samhällsutvecklingens destruktiva sidor. Mot upplysningens och positivismens framstegsoptimism ställdes människans irrationalitet, avindividualisering och alienering. Främst representerade de "oppositionella" en form av psykologism som kom att fördjupa kunskapen om det mänskliga medvetandet och lyfta fram det "subjektiva" på bekostnad av det "objektiva". Framförallt var det viljelivet och människans omedvetna krafter som behandlades. Typiskt var att människan förmåga till handling, vitalitet och kraft betonades. Till skillnad från de romantiska strömningarna under första halvan av 1800-talet var de s.k. "antipositivisterna" i många fall klart skeptiska och fientliga mot religionen i dess olika former (t.ex. Freud och Nietzsche). (Eriksson, 1983; Hughes, 1980).

Från slutet av 1800-talet och framförallt under 1900-talets första hälft blev det alltmer uppenbart att "sanningarnas" tidsålder hade passerats. Säkra kunskaper och trossystem började upplösas i en allt snabbare takt. Detta skedde på alla områden av det mänskliga livet. Naturvetenskapen som tills nu stått som garant för objektivitet och sanning och som bålverk mot mysticism och religion blev alltmer relativistisk och abstrakt. Framförallt var det utvecklingen inom fysiken som bidrog till detta. Albert Einsteins "relativa" universum, Werner Heisenbergs "osäkerhetsrelation" och Niels Bohrs "komplimentaritesprincip" utmanade föreställningarna om en "ordnad" världsbild. Även människosynen blev alltmer komplicerad, splittrad och relativiserad. Darwinismen och etologin betonade "djuret människan", sociologin myntade begreppet "den socialt styrda människan", från psykologin kom "den mätbara människan" (behaviorismen) och "driftsmänniskan" (psykoanalysen), existentialismen lyfte fram "den ensamma människan" och marxismen den "dialektiska människan". Vid denna tid uppstår också en rad nya politiska rörelser som delvis fångade upp och stabiliserade tidens osäkerhet, föränderlighet och fragmentering men som naturligtvis också bidrog till en mer komplex verklighetsbild. Liberalismen försvagades och mer totalitära politiska system som leninismen, stalinismen, fascismen och nazismen uppstod. Trots att den "nya" fysiken öppnade sig mot religionen så fortsatte sekulariseringen. Allt färre individer attraherades av den traditionella kyrkokristendomen. Denna genomgick också försök till omtolkningar och "avmytologiseringar" för att bättre motsvara nya erfarenheter och verklighetsbilder som växt fram (t.ex. Dietrich Bonhoeffer, Karl Barth). Flera tänkare kände också ett starkt andligt behov som emellertid inte kunde tillfredställas inom kyrkans lära. Albert Einstein, Arthur Koestler och Ingmar Hedenius var några av dessa. Teosofin som alternativ livsåskådning såg också dagens ljus. Förändringens och omtolkningens vindar var också skönjbara inom kulturen. "Modernismens" civilisationskritik framträdde

inom konsten som bl.a. "dadaism", "surrealism" och hos författare som Herman Hesse, Franz Kafka, James Joyce m.m. Självklart bidrog de båda världskrigen i högsta grad till den känsla av moraliskt upplösning, nihilism, ångest och självprövning som grep tag i så många människor under denna tidsperiod. Men upplösningstendenserna kunde skönjas redan innan 1914. (Baumer, 1977; Biddiss, 1977; Edris, 1987; Eriksson, 1983).

Naturligtvis fanns från många håll en vilja att skapa ordning ur kaos, att motverka tendenserna till fragmentering och pessimism. Framstegsoptimismen var fortfarande hög före det 1:a världskriget. Trots allt fanns det en hel del att glädja sig åt. Imperialismen gav en känsla av gränslös möjlighet för den europeiska civilisationen. Den ökande industrialiseringen förbättrade levnadsstandarden avsevärt för stora befolkningsgrupper, barnadödligheten minskade, bostäderna blev bättre, kommunikationerna förbättras, undervisningen nådde allt fler, demokratier började bli allt vanligare liksom den allmänna rösträtten. Flera tänkare menade också att de olika förändringstillstånd som människorna nu tvingades genomgå tvingade fram en större öppenhet, en omvärdering av förlegade värden och ett kreativt sinne. (Baumer, 1977; Eriksson, 1983).

Den andra hälften av 1900-talet västerländska tänkande kan grovt åskådliggöras som en tvekamp mellan två skilda värdesystem. "Rationalismen" i form av naturvetenskapen fortsätter att expandera och radikalt förändra samhället. Kommunikationerna förbättras, levnadsstandarden ökas och "materialismen" firar triumfer. Men till skillnad från tidigare perioder av naturvetenskaplig expansion och framstegstänkande så har allt större tvivel på naturvetenskapens välsignelsebringande effekter börjat uppstå, inte bara hos vissa intellektuella, utan också hos en bredare allmänhet. Rationellt tänkande utesluter inte, har det visat sig, krigsinferno, koncentrationsläger, den grövsta inhumanitet och orättvisa, ett tillväxttänkande som hotar att ödelägga människans miljö och ångesten för den slutliga självförintelsen genom kärnvapenkrig. Naturvetenskapen och ett alltför ensidigt rationellt tänkande har m.a.o. visat sig kunna bidra till stora negativa moraliska och sociala konsekvenser för samhället och individen. Ungdomsrevolter, olika alternativrörelser som fredsrörelser, miljörelser, kvinnorörelser, vissa nyandliga rörelser och en kamp för en ny ekonomisk världsordning kan uppfattas som reaktioner på ett samhällssystem som håller på att bli allt mer rationalistiskt, materialistiskt och fragmenterat. Ett behov av en samhällsordning där synteser, helhetstänkande och solidaritet får företräde framför kortsiktigt lönsamhetstänkande, egenintresse och maktsträvan håller på att växa fram. Till detta kommer självinsikten att människans eller världens problem inte bara bör sökas i politiska, ekonomiska och sociala faktorer utan också kan spåras inom den enskilde individen själv, dvs. i de destruktiva sidorna av människans själsliv. Dagens västerländska samhällstänkande kan fortfarande sägas domineras av ett

"förnuftsbaserat", "objektiverat", materialistiskt synsätt även om de ovan beskrivna "alternativrörelserna" håller på att växa sig allt starkare. Försök att få dessa båda ideologier eller tankesystem att närma sig varandra, att hitta mer övergripande förklaringsystem och synteser, är fortfarande relativt ovanliga men förekommer. Inom vetenskaplig metod sökte "strukturalismen" efter ordning och sammanhang bakom "fenomenvärlden", Arnold Toynbee historieteori hävdade religionens civilisationsskapande betydelse och jesuiten Pierre Teilhard de Chardin försökte i Fenomenet människan försona vetenskap med religion. Fysikern Fritjof Capra fick stort genomslag med sin bok Fysikens Tao där paralleller drogs mellan österländsk mystik och modern fysik (Capra, 1975) och ekonomen E.F. Schumacher försökte "förmänskliga" modern ekonomisk teori (Schumacher, 1973). (Biddiss, 1977; Edris, 1987).

Det kan alltså konstateras att kampen mellan mer eller mindre "materialistiska" verklighetsmodeller och mer eller mindre "idealistiska" eller "andliga" verklighetsmodeller gått som en röd tråd i västerländsk tänkande. I vissa tidsperioder har en "idealistisk" grundsyn dominerat medan det motsatta varit fallet i andra tidsperioder. Den relation som råder idag mellan dessa synsätt kan möjligen beskrivas som en stilleståndssituation där ingendera parten kan sägas ha initiativet. Om det är någon av verklighetsmodellerna som är mer framträdande så är det utan tvekan den "materialistiska" traditionen. Detta beror delvis på att denna tradition fortfarande visat sig vara mycket kapabel att förklara och omdana samhällsstrukturen. Men det beror troligen också på att den "idealistiska" traditionen varit mycket mer splittrad och därför inte kunnat bjuda denna "materialistiska" traditionen tillräckligt motstånd eller presentera reella alternativa förklaringsmodeller.

Martinus vill med sin kosmologi fylla det existentiella tomrum, eller andligt vacuum som nu uppstått genom att lägga fram helhetsanalyser av tillvaron som integrerar både den moderna människans krav och behov av vetenskaplighet och deras behov av meningsfullhet, kärlek och fred. Martinus anser sig presentera en andligt-vetenskaplig världsbild som helt integrerar dessa båda aspekter av tillvaron. Denna integration sker genom att knyta samman "materiella fenomen" och "andliga strukturer" med hjälp av "andliga lagar", principen om orsak och verkan och "logiska" tankekedjor. Detta utmynnar bl.a. i "bevis" för att "allt är levande", att lidandet har en mening, att "kärlek" och "logik" i grunden är samma sak och att människan är på väg mot fullkomlighet.

Sett i ett idéhistoriskt perspektiv har den världsbild Martinus presenterade klara paralleller med "romantikerna". Dessa ville behålla det "andliga" perspektivet

på verkligheten men var för den skull ofta kritiska till kyrkans dogmer och människosyn. Denna tendens finns också hos Martinus som ofta tar upp, diskuterar och omtolkar den hebreiska och kristna dogmatiken och speciellt Jesus Kristus levnadsgärning och mission. Likheter mellan "romantikens" världsbild och Martinus tänkande finns också i synen på "kraftbegreppet", samspelet mellan det "emotionella" och det "intellektuella" och mellan det "idealistiska" och det "materiella", tanken att det finns "omedvetna" krafter i psyket, att all utveckling sker "organiskt" och går från lägre till högre grader av fullkomlighet. Vidare att människa ansågs ha förmåga till både "gott" och "ont", uppfattningen om lidandet som ett "reningsbad" vars syfte är att "förädla" den mänskliga "djuriska" naturen, "intuitionens" betydelse, synen att alla livsnivåer i universum, dvs. mikrokosmos och makrokosmos, är beroende av varandra.

Men det fanns också skillnader mellan "romantikerna" och Martinus tankesystem. Martinus integrerar vissa av Österlandets religiösa postulat som "karmaläran" och "reinkarnationsläran", presenterar en mycket mer långtgående och detaljerad "andlig" världsbild, tar avstånd från all nationalism och förespråkar i stället ett internationellt världsrrike. Flera av de romantiska tänkarna var också "internationalister" men rörelsen kom främst att förknippas med vurmandet för nationalstaten. Den stora skillnaden mellan romantikens världsbild och Martinus världsbild ligger kanske inte så mycket i detaljerna som sättet att foga samman dessa till en sammanhängande livsåskådning. Till skillnad från "romantikens" mer splittrade och i bland motsägelsefulla idéinnehåll presenterade Martinus ett väl sammanhållet och logiskt konsistent världsbild.³

Kosmologi och psykologi: Martinus världsbild är oerhört omfattande. Dess struktur består av ett antal olika principer och tankegångar av både "andligt", filosofiskt, biologiskt, politiskt och psykologiskt slag. Eftersom mitt arbete kommer att behandla Martinus kosmologi från ett psykologiskt perspektiv kan det vara relevant att något beröra de aspekter av Martinus världsbild som kan ha psykologisk giltighet.

Martinus psykologiska bidrag till kunskapen om människan berör så skilda fält som motivation, perception, djuppsykologi, utvecklingspsykologi, inlärningsteori, könsrolls utveckling och personlighetspsykologi. Martinus psykologiska teorier kommer relativt ingående att behandlas i den introducerande genomgången av hela hans tänkande, men då endast som en del av kosmologin i stort. De kan därför med fördel preciseras redan här i inledningen.

Martinus motivationsteori bygger på principen om "hunger och mättnad". Denna princip är giltig både på det fysiska och psykiska området. En "hunger", dvs.

³ Jfr. "romantikens" världsbild från s 10f med beskrivningen av Martinus världsbild i del.1.

ett begär eller längtan uppstår inom organismen. Denna "hunger" kan vara materiell (ting, pengar, makt), kognitiv (kunskap), religiös (gudstro, meningssökande) m.m. När målet uppnåtts börjar efterhand en "mättnad" infinna sig vilket så småningom helt eliminerar behovet eller "hungern" och en ny "hunger-mättnads process" där nya behov aktualiseras kan ta sin början. Martinus motivationsteori är nära förknippad med hans inlärningsteori och hans perceptionsteori. Inlärning börjar genom en medveten viljeprocess (A-vetande), fortsätter genom att individen börjar försöka tillämpa sina teoretiska kunskaper och integrera dessa allt djupare (B-vetande). Slutligen har kunskapsintegrationen kommit dithän att individen inte längre behöver anstränga sig för att kunna tillämpa kunskapen utan kan använda den helt automatiskt (C-vetande). Sambandet mellan motivationsteorin och perceptionsteorin grundar sig i att individens motivation genomgår ett cykliskt förlopp mellan kontrasterna, "hunger" och "mättnad". Upplevelsen av kontraster i tillvaron finns på alla psykiska och fysiska fält och ligger enligt Martinus till grund för all upplevelse och därmed all utveckling. Kontrasten mellan "mörker" och "ljus", "ont" och "gott", "svart" och "vitt", "harmoni" och "disharmoni", "död" och "liv" utgör dessutom drivfjädern bakom individens motivation och inlärning. Inlärningsteorin (A, B och C vetandet) kan i sin tur anses vara en förutsättning för Martinus utvecklingsteori. Genom ontogenesen lagras inom varje individ, liv efter liv, ett allt större erfarenhetsmaterial inom allt fler aspekter av verkligheten. Speciellt kommer individens självbevarandedrift att alstra en mängd lidandeerfarenheter som på sikt utvecklar intelligens och humanitet. När dessa båda faktorer inom människan nått en hög grad av differentiering och integrering kommer en ny typ av mentalitet att växa fram som Martinus kallar för "Kristusmentalitet". Men innan så skett har människan enligt Martinus utvecklats från ett "djuriskt" till ett renodlad "mänskligt" tillstånd. Ontogenesen sker vidare i form av en stadioutveckling där varje stadium (tre stycken) får en personlighetspsykologisk typkaraktistik. Tre personlighetstyper presenteras alltså och benämns som "känslomänniskan", "intelligensmänniskan" och "intellektualitetsmänniskan". Martinus hävdar i linje med djuppsykologin att människan i hög grad styrs av krafter från det "undermedvetna" även om detta begrepp för Martinus har en ganska annorlunda betydelse än inom traditionell djuppsykologi. Dessutom räknar han med existensen av ett s.k. "övermedvetande" som är den psykiska funktion inom människan som styr och ligger till grund för individens "arvsanlag", "talanger" och "sexualitet". Den "sexuella" utvecklingen, eller könsrollsutvecklingen, är inom Martinus tänkande central. Den renodlade "maskuliniteten" (hanen) och "feminiteten" (honan) från "djurriket" omvandlas genom ontogenesen mot alltmer androgynitet. Genom att mannen genom utvecklingens gång blir allt mer "feminin" och kvinnan allt mer "maskulin" förändras också människans sexuella sympatier. Bitter konkurrens mellan individer

av samma kön blir alltmer sällsynt ju mer utvecklad individen är och byts ut mot vilja och förmåga till samarbete, vänskap och sympati. Den fullt utvecklade människan känner lika stor kärlek till individer av samma kön som till individer av motsatt kön och därmed försvinner grunden till alla former av negativa eller egoistiska tendenser, menar Martinus.

Avhandlingens fokus och syfte: Vad som kan anses vara empiriskt prövbart eller inte av Martinus teorikonception kommer säkerligen att skifta med tidsandan och metodutvecklingen. Många av hans grundläggande teser som "karmaläran", "reinkarnationsteorin" och "livsenhetsteorin" går troligen att empiriskt pröva om intresse och behov skulle föreligga. Andra av hans teser som t.ex. den "treeniga" principen (X1, X2 och X3), "det övermedvetna", "Jagets" existens, det "ondas" meningsfullhet, "Gudomens" närvaro och de "andliga världarnas" befintlighet får anses omöjliga att vetenskapligt verifiera eller falsifiera. Martinus menade emellertid att även dessa senare teser i framtiden skulle vara möjliga att vetenskapligt granska i takt med att allt fler individer började utveckla sin "intuition" och "andliga medvetenhet". Detta skulle bl.a. ske genom "introspektion" (nedan, s 72). De av hans teser som skulle vara möjliga att empiriskt pröva, åtminstone inom psykologin, har antytts ovan under rubriken "kosmologi och psykologi". Därtill kommer säkert ett flertal andra delasppekter av hans tänkande som inte nämnts här som t.ex. sambandet mellan homosexualitet och incest, mellan humana utvecklingen och mystik upplevelse, eller mellan "sexualitet" och psykopati respektive pyromani.

Avhandlingens fokus kommer att ligga på Martinus "utvecklingsteori" och hans personlighetspsykologiska typkaraktistik. Martinus menar att människan utvecklas genom tre olika stadier. Först passeras det "religiöst-traditionella" stadiet därefter det "materialistiska" stadiet och slutligen det "andligt-humanistiska" stadiet. Varje stadium ges en psykologisk karaktistik, både för sig och i relation till de andra stadierna. Stadierna anses vidare vara "globala", dvs. kan återfinnas inom alla världsdelarna om än i olika hög grad. Syftet är att empiriskt pröva existensen av dessa tre stadier och deras eventuella globala giltighet.

Problemställningarna kan preciseras enligt följande:

- 1) Går Martinus stadieteori att empiriskt verifiera?
- 2) Kan Martinus stadieteori anses ha global giltighet?

För att kunna få svar på dessa frågeställningar har en inledande, relativt

grundlig introduktion till Martinus omfattande tänkande formulerats. Att Martinus utvecklingsteori förankras i hans allmänna kosmologi är centralt för att en djupare förståelse för stadieteorins specifika element skall kunna uppnås. Martinus stadieteori analyseras därefter utifrån psykologiska stadiekriterier. Detta för att utröna huruvida hans stadieteori kan anses vara en stadieteori i psykologisk mening. Eftersom ambitionen är att empiriskt pröva Martinus stadieteori behöver denna preciseras. De tre olika stadierna genomgår därför en detaljanalys utifrån en hierarkisk personlighetsmodell för att också den logiska relationen mellan egenskaperna inom varje enskilt stadium skall kunna kartläggas. De olika stadiernas mest karakteristiska egenskaper kan därmed framträda och bilda underlag för variabelkonstruktioner som i en kommande del empiriskt prövas med hjälp av den internationella surveyundersökningen World Values Survey (WVS). Slutligen kommer Martinus stadieteori att inlämnas i ett psykologiskt stadieteoretiskt sammanhang som ger den psykologisk bärkraft och kommunicerbarhet. Detta mer metaanalytiskt inriktade avsnitt är också viktigt för att få teoretisk klarhet omkring stadieteorins hierarkiska struktur, dvs. huruvida Martinus stadiesekvens kan sägas representera ökade grader av differentiering och integrering.

Avhandlingen struktureras i tre delar. I del 1 ges en deskriptiv analys av Martinus världsbild. Inom del 2 görs en metaanalytisk studie där Martinus stadieteori analyseras och jämförs med psykologiskt orienterade stadieteorier. I del 3 kommer slutligen en empirisk prövning att ske av Martinus stadieteori.

Del 1. En deskriptiv analys av Martinus världsbild.

1.1. "Allt är liv"

Ingress: Martinus hävdar att inte bara Människan (se ordlistan), djuret och kanske också växten är levande men att också s.k. "döda" ting som olika mineralformer besitter "liv". Livet är för Martinus liktydigt med energier i "rörelse". Men denna "rörelse" eller energivibration som t.ex. finns i cellen, molekylerna eller atomen uppvisar också, påpekar han, "planenlighet" och "Logik", dvs. blir till fungerande strukturer som har ändamålsenliga funktioner i organismen. Men, säger Martinus, ingen ändamålsenlighet eller liv utan ett bakomliggande "Medvetande", eller tänkande vilket hela tiden finns "bakom" "rörelsen" och formar den.

Livssubstansen består av sex stycken energier som fått benämningen "instinktsenergin", "tyngdenergin", "känslenergin", "intelligensenergin", "intuitionsenergin" och "minnesenergin". Allt existerande, antingen detta är ett uttryck för fasta, flytande, gasformiga eller "strålförmig" (psykisk) materia, eller är att betrakta som enskilda ämnen, ord, tankar, känslor etc., består av dessa sex energiformerna, men i olika hög grad. Hur det levande gestaltar sig beror på den inbördes kvantiteten av dessa energiformerna. Dessutom tillkommer en sjunde energiform som Martinus benämner "moderenergin", eftersom denna energi utgör basen för de sex andra energiformerna. Varje grundenergi har dessutom olika styrka, eller som Martinus säger, "genomträngningsförmåga".

"Instinktsenergin": Den första grundenergin "instinktsenergin", är den svagaste energin och är mest dominerande i "Växtriket". "Instinktsenergin" ligger till grund för alla de livsprocesser som fungerar automatiskt oberoende av "viljan". Växtens reaktioner gentemot ljus och mörker, djurens instinktiva upplevelse av fara, eller människans autonomt fungerande inre organ, utgör alla "livsfunktioner" bestämda av "instinktsenergin". Men förutom att instinkten sköter om all automatism i organismen ger den också det "Levande väsendet" en förmåga att "ana". Växten relaterar helt och hållet till sin fysiska omgivning via "aningar". Den "anar" vad som är livsbefrämjande och behagligt och vad som är nedbrytande och obehagligt. Den öppnar sig och vänder sig mot ljuset och värmen och sluter sig för mörkret och kylan. (L.B: 1, 1975, st. 182, 255).⁴

⁴ Vid referens till någon av de sju delarna i Martinus huvudverk "Livets bok" kommer beteckningen "L.B: 1-7" och styckerubricering (st.) att användas. Vid referens till Martinus övriga litteratur används den gängse beteckningarna "Martinus, 1976" följt av kapitelhänvisning. Vidare har de termer som Martinus ger speciell innebörd satts inom citationstecken och i många fall kortfattat beskrivits i ordlistan

"Tyngdenergin": Den andra grundenergin "tyngdenergin", är kraftfullare än "instinktsenergin" vilken den också genomtränger. "Tyngdenergin" är tillvarons rörelse och kraftenergi, menar Martinus, det är "elden" i tillvaron. "Tyngdenergin" är universums "utåtgående kraft", som splittrar, sönderdelar och bryter ner allt den kommer i beröring med. Det är också den energi som ligger till grund för alla former av explosion och värmeutveckling och benämns därför också av Martinus som "explosionsenergin". Det är denna energi som kommer till utlösning i alla former av fysisk sprängverkan. "Tyngdenergin" dominerar i "Djurriket" och visar sig bl.a. i rovdjurets kraft, smidighet och snabbhet. Hos människan utgör den, menar Martinus, generellt sett fortfarande den dominerande energin och ligger till grund för allt det som tar sig uttryck i olika former av "hetsighetstillstånd". Enligt Martinus en reminiscens av den kraft som får rovdjuret att slita sitt offer i stycken. Allt vad vi i vardagslag benämner som det "onda", dvs ilska, hämnd, hat, avundsjuka m.m. är utslag av denna "tyngdenergi". Det är, menar Martinus, denna energis styrka som utgör grogrunden för människans s.k. "djuriska natur". Jordbävningar och vulkanutbrott vittnar även om denna energis existens i jordklotets inre. (L.B: 1, st. 171, 256).

"Känsloenergin": Efter "tyngdenergin" kommer "känsloenergin", vilken i genomträngningsgrad och styrka är överlägsen de båda andra energiformerna. Denna energi utgör motvikt till "tyngdenergins" explosiva expanderande kraft. Den "förtätar" och "materialiserar". "Känsloenergin" är enligt Martinus tillvarons "köld". Detta kan låta paradoxalt eftersom känslor ofta uppfattats som synonymt med "värme". Men Martinus menar att det är "känsloenergins" inverkan eller nedbrytning av "tyngdenergin" eller "elden", som är upphovet till allt som brukar benämnas som "fysisk materia". I sin renkultur är alla sex energiformerna osynliga för våra fysiska sinnen, menar Martinus, men genom "känsloenergins" kontakt med "tyngdenergin" skapas den synliga fysiska världen. Exempelvis utgör, menar Martinus, våra Fysiska kroppar och även vår kroppsvärme ett visst balansförhållande mellan "tyngd" och "känsla". Vidare har all kraftutveckling i naturen och inom varje människan enligt Martinus sin grund i den spänning som uppkommer som ett resultat av "känsloenergins" kontakt med "tyngdenergin". Ju mer "känsloenergi" en individ besitter i relation till "tyngdenergin", desto större är förmågan att "binda" och mildra de hetsighetsutbrott som "tyngdenergin" åstadkommer och att transformera de "djuriska" tendenserna i mer "human" riktning. "Känsloenergin" är alltså, som Martinus ser det, förknippad med det människan vanligtvis betraktar som "det goda", dvs. kärlek, tolerans, rättvisa m.m. "Känsloenergin" har emellertid ännu inte nått sin högsta utveckling här på jorden, men skall komma att göra det inom en överblickbar framtid. Trots detta har det

funnits individer på jorden med fullt utvecklad känslenergi, menar Martinus, t.ex. Jesus Kristus. (L.B: 1, st. 168, 257).

"Intelligensenergin": Nästa grundenergi, med en större vibrationskraft eller genomträngningsförmåga än "känslenergi", är "intelligensenergin". Denna energi associeras med förmågan att tänka, analysera och planera. "Intelligensenergin" ger människan en potentiell förmåga att styra och reglera "känslenergin" och "tyngdenergin" i sitt psyke. "Intelligensenergin" eller "intelligensen" betraktas varken som "ond" eller "god" men kan, som Martinus ser det, användas i både det "godas" eller det "ondas" tjänst. Den ger individen en möjlighet att välja det som ger "behag" och undvika det som ger "obehag". I sin utvecklade form innebär den en förmåga till "logiskt" handlande och skapande och utgör grunden för allt som har med kunskap och vetande att göra. En harmonisk förening av "intelligensenergi", "känslenergi" och "tyngdenergi" är enligt Martinus det samma som "kärlek". Människans intelligensutveckling får alltmer till följd att "trosbaserade" sanningar och kunskaper börjar förlora sin attraktionskraft till förmån för mer "logiska" förklaringsmodeller, dvs. planmässig skapelse och vetenskaplig forskning. Det som de egna erfarenheterna inte finner förnuftigt eller bevisat accepteras inte, oberoende av vilken auktoritet som för närvarande stöder hypotesen. Det är intelligensutvecklingen som ligger bakom den moderna vetenskapliga och tekniska utvecklingen, menar Martinus. (L.B: 1, st. 168, 188, 258).

Det motsatsförhållande som finns mellan "tyngdenergi" och "känslenergi" finns också mellan "intelligensenergi" och "instinktsenergi". Exempelvis menar Martinus att människans troförmåga på det religiösa området i hög grad är instinktsbaserad, dvs. utgör en "känslomässig" baserad "aning". Men efterhand som intelligensen utvecklas inom detta fält, kommer individens religiösa troförmåga att tillbakabildas och i stället inträder ett behov av "verkligt" vetande. Dogmer som mänskligheten tidigare trott på, håller inte längre inför den nutida intelligenta människans granskning, menar Martinus. Individen vill nu inte längre "tro" utan "veta" och börjar därigenom söka efter en världsbild med samma intellektuella standard och krav på bevisföring som är gängse inom den moderna vetenskapen. (L.B: 1, st. 247).

Men, påpekar Martinus, intelligensens "ljus" kan inte ge svar på mänsklighetens djupaste frågor utan utgör endast förstadiet till dessa frågor lösning. Intelligensförmågan kan endast utgöra grunden för den materialistiska kunskapsakten. Den har emellertid inte tillnärmelsevis nått sin fulla effekt, vilket kommer att ske i en avlägsen framtid.

"Intuitionsenergin": Den energiform som har den största genomträngnings

förmågan är enligt Martinus "intuitionsenergin". Den genomtränger alla de andra grundenergierna, vilket vill säga, allt som överhuvudtaget kan tänkas existera. Intuitionens styrka hos individen står i proportion till graden av den Moraliska utvecklingen, menar Martinus. Permanent "intuitionsmedvetande" är bara möjligt för fullt utvecklade kärleksfulla människor. Den ger individen förmåga att fullt medvetet skåda och förstå djupare "Andliga" realiteter, livets mening och mål m.m. Människan är enligt Martinus i regel inte medveten i sin intuitionsfunktion. Intuitionsupplevelser kan, menar Martinus, bara uppstå, eller uppkomma mer permanent, när individens "känslenergi" och "intelligensenergi" nått den harmoniska integration som utlöser sig som "kärleksenergi". Denna harmonisering av "känslenergi" och "intelligensenergi" kan tillfälligt förekomma hos vissa människor som då upplever enstaka "upphöjda" ögonblick, fria från alla "lägre" tendenser. I dessa ögonblick av andlig extas kan individen uppleva inifrån kommande färdiga tankebilder eller idéer i sitt medvetande som uppkommit utan föregående analyser eller definitioner. Detta beror enligt Martinus på att intuitionsupplevelserna är baserade på minnesmaterial som ligger djupt dolt i individens "Undermedvetande". I regel uppkommer dessa intuitionsupplevelser hos stora konstnärer och författare som i vissa fall kan få sig hela skådespel eller romaner förelagda, i så gott som färdigbehandlat skick. Men framför allt är det hos de religiösa genierna, som Martinus kallar "världsåterlösare", som intuitionsförmågan är som mest utvecklad. "Världsåterlösarnas" vetande baseras i huvudsak på "intuitionsenergi", som hos dessa blivit mer eller mindre av permanent "Dagsmedveten" art. Martinus främsta exempel på ett religiöst geni var Jesus Kristus. Som ovan antytts, är "intuitionsenergin" den energi som till skillnad från "intelligensenergin" gör det möjligt för individen att genom egen självupplevelse upptäcka djupare "andliga" realiteter. Först sker detta genom s.k. "kosmiska glimtar", för att till slut övergå i permanent "kosmiskt medvetande", när individen nått fullt "kärleksmedvetande". (L.B: 1, st. 195-203, 259).

"Minnesenergin": Den sista grundenergin "minnesenergin" framträder genom människans minne. Enligt Martinus utgörs minnet av "mentala kopior" av individens upplevelser och erfarenheter i den "yttre" världen. Minnesupplevelserna utgör, menar han, en värld för sig. Visserligen en "inre" värld, i kontrast till individens fysiska värld, men ändå lika verklig. Här kan individen återuppleva detaljer och känslor precis som i den yttre världen. Genom minnet kan upplevelser i nuet jämföras med upplevelser i förgångnen tid vilket gör det möjligt för individen att bearbeta och skapa sin framtid. Ingen utveckling skulle vara möjlig, menar Martinus, utan minnesförmågan. Inte heller skulle begrepp som "dåtiden" och "framtiden" ha någon betydelse eftersom det är tack vare vårt minne (dåtiden), som framtiden kan upplevas. Vi människor har för närvarande, menar Martinus, bara

tillgång till "minnesenergin" i mycket begränsad omfattning. "Minnesenergin" befinner sig i styrka och genomträngningsförmåga mellan "intelligensenergin" och "intuitionsenergin", dvs. är universums näst starkaste energi. (L.B: 1, st. 260; L.B: 2, st. 331).

"Moderenergin": Tillsammans med "moderenergin", som utgör den sjunde energin, motsvarar dessa energier, i renodlad form, solspektrats sju färger (L.B: 1, st. 261). "Moderenergin", som är av "evighetsnatur", är den överordnade energin som reglerar de sex andra grundenergiernas relation till varandra. Den utgör orsaken till alla de olika "materiesammansättningar", fysiska som psykiska, vilka existerar i tillvaron. (L.B: 2, st. 357).

"Materia": All fysisk materia, menar Martinus, uppträder i tre olika aggregationstillstånd eller "förtätningsgrader". Dessa benämns som fasta, flytande och gasformiga ämnen. Förutom dessa tre finns, menar Martinus, ett fjärde energitillstånd som han kallar "strålformig materia". Denna sistnämnda "materia" är inte fysisk, dvs. den kan inte ses direkt med de "fysiska" sinnena. Den "strålformiga" energin omfattar alla de energiformer som är av psykisk art, dvs. "minnesenergin", "intelligensenergin", "intuitionsenergin", "instinktsenergin", men även "tyngdenergin" och "känslenergin" i sina mer renodlade former. Verkningarna av dessa energier kan, som Martinus ser det, bara upptäckas indirekt genom deras inverkan på den fysiska materien. Det mänskliga medvetandet, dvs. individens tankar, känslor, begär, minne osv. är uppbyggt av denna "strålformiga materia". Medan "tyngdenergin" i kombination med "känslenergin" ligger till grund för de fasta, flytande och gasformiga ämnena, så kan de övriga fyra grundenergierna jämte "moderenergin" bara förekomma som "psykisk" energi. (L.B: 2, st. 588-590).

"Rörelse": Enligt Martinus kännetecknas alla former av energi av ett rörelse - eller vibrationstillstånd. Eftersom fysisk och psykisk "materia" består av olika typer av energitillstånd utgör vibration och rörelse "materiens" essens. Men människan uppfattar i regel den "fysiska materien" som fast trots att den "fysiska materien", dvs. "växtorganismen", "djurorganismen", "mineralmaterien" eller "människoorganismen", i sin grundanalys inget annat är än olika rörelsearter eller vibrationstillstånd. Att individen inte upplever den "fysiska materien" som rörelse, har enligt Martinus att göra med sinnesorgans fysiologiska uppbyggnad. Att exempelvis mineralmaterien ser död ut beror på att denna materia är förtätad. Därigenom är dess rörelseenergi, i relation till den mänskliga perceptionen, så begränsad att människan omöjligt, utan vissa tekniska hjälpmedel, kan uppfatta mineralmaterien som uttryck för rörelse. (L.B: 3, 1975, st. 783, 784; L.B: 6, 1981

st. 2095, 2096).

"Logiken bakom rörelsen": Martinus menar vidare att de levande varelsernas organismer (människan, djuren, växterna), vilka i sin grundanalys består av olika rörelsekombinationer, också visar sig utgöra "logiska" och ändamålsenliga strukturer. Biologiska och kemiska system i levande organismer fungerar, menar han, med en teknisk briljans som människan gör sitt bästa för att lära av och efterlikna. Individens egen Erfarenhet säger oss, menar Martinus, att ingen av människan utförd fysisk skapelse sker slumpmässigt. Byggmästaren som bygger ett hus, skraddaren som syr en kostym osv. har inte "kastat ihop" de materiella byggstenarna hur som helst. Den materiella produkten visar sig vara ett uttryck för tänkande, erfarenhet, planläggning, vilja etc., det vill säga, har tillkommit genom olika medvetandeprocesser. På samma sätt förhåller det sig, menar Martinus, med alla materiella processer vilka visar sig vara ett uttryck för ändamålsenlighet och "logik", t.ex. människors, djurs och växters materieorganisationer eller "kroppar". Även dessa materiella former är, menar han, styrda av medvetandeprocesser, dvs. tankar, vilja, känslor. (L.B: 2, st. 353, 354; L.B: 3, st. 791).⁵

De "lagar" som enligt Martinus gäller för de fysiska rörelseformerna i människans, djurens och växternas värld, dvs. vad Martinus kallar för "Mellankosmos", gäller också för rörelseformationerna i makro- och mikrokosmos. Även dessa visar sig vara ett uttryck för "logik" och planmässighet, menar Martinus.⁶

"Kunskapsutveckling": Även människans organfunktioner som t.ex. hjärta, lever, njurar etc., anses uttrycka bakomliggande medvetandefunktioner, trots att dessa processer fungerar helt automatiskt (autonomt) och i normala fall inte kan påverkas av det mänskliga medvetandet. För att förklara detta introducerar Martinus en begreppstrilogi som han kallat för "A", "B" och "C" "vetande". All kunskap och vetande föregår, menar han, i tre steg. Om individen vill lära sig något, oavsett vad detta än är, börjar inlärningsprocessen genom en medveten

⁵ Att utgå från de "lagar" för exempelvis skapande som gäller för oss människor, där det bakom logiska skapelseverk (materiekombinationer) finns en "skapare" som tänker och planerar och därefter föra över detta tillstånd på skapelsen i stort, är en metod Martinus ofta använder sig av för att försöka klargöra sina ståndpunkter. "Lagbunden rörelse", menar han, måste ovillkorligen vara uttryck för medvetet tänkande och planering, oavsett om denna lagbundna rörelse äger rum i mikrokosmos (dvs. celler, atomer), eller i makrokosmos (solsystem, vintergatan etc.).

⁶ Enligt Martinus är antingen rörelsekombinationerna ett uttryck för planmässighet och "logik", eller är de det inte. Eftersom de visat sig vara det inom ett område av universum (mellankosmos) måste de också vara det inom alla andra områden och världar, resonerar han. Den fortsatta analysen av Martinus kosmologiska system kommer ytterligare att belysa "logiken" kring ovanstående resonemang.

intellektuell viljeakt. Individens inhämtar kunskaper och erfarenheter på det fält som väcker intresse, vilket mobiliserar viljan. Detta är kunskapens "A-stadium".

Därefter följer, ett s.k. "B-stadium", där individen omsätter sin vilja i handling. Individens testar m.a.o. sitt vetande i praktiken. Visar sig kunskapen vara till fördel kommer handlingen eller manifestationen att upprepas gång på gång. Kunskapsakten blir då till övning. Det sista ledet i kunskapsprocessen "C-stadiet" inträder då övningen utvecklar en "vana". En "vana" är enligt Martinus en funktion av helt automatiskt slag, dvs. utan medveten viljekontroll. Den ständiga övningen har utvecklat en "talang" eller "anlag" i organismen, som efterhand helt tagit över kunskapsmanifestationen. Därmed kan individens medvetande frigöras för nytt kunskapsinhämtande. Alla "automatfunktioner" i naturen, dvs. funktioner som fungerar på ett "logiskt" och ändamålsenligt sätt utan medveten viljestyrning, har alltså enligt Martinus uppstått på detta sätt.

1.2. "Det levande väsendet".

Ingress: Allt levande, dvs. allt som existerar, har enligt Martinus en treenig struktur.

Det har en "organism" eller "materieformation" som symboliseras med "X 3". Vidare finns en "skapelse- och upplevelseförmåga" också uttryckt som "X 2" och det "skapande och upplevande jaget" eller "Skaparen", också betecknad som "X 1". Dessa tre enheter fungerar hela tiden som en interagerande helhet. Uppdelningen i tre separata delar har endast teoretiskt värde. Det kan, menar Martinus, aldrig någonsin existera ett "jag" utan en "skaparförmåga" kopplat till en "organism". Ej heller kan det finnas en "skaparförmåga" utan anknytning till ett "jag", eller "materia" som inte är ett uttryck för organiserad rörelse och därmed visar på en bakomliggande "skaparförmåga". (L.B: 2, st. 319).

"X 3": Denna "livsenhetsaspekt" utgörs av olika former av rörelser eller energikombinationer. Hit hör alla fasta, flytande och gasformiga ämnen, dvs. all "fysisk materia". Men också alla psykiska företeelser, vilket Martinus betecknat som "psykisk materia", hör hit. "Psykisk materia" som enligt Martinus utgjordes av "strålformig" energi innefattar bl.a. människans tankar, känslor, minne o.s.v., det vill säga alla de processer som ryms inom begreppet "medvetande". (L.B: 5, 1980, st. 1692).

Medvetandets "strålformiga" energi är enligt Martinus liktydigt med "elektrisk energi". Vidare är all "strålformig" energi eller "elektricitet" enligt Martinus liktydigt med "kraft". Utan "kraft" skulle ingen rörelse inom den

materiella världen vara möjlig och därmed skulle inga rörelseformationer eller materier kunna uppstå. Den av "kraften" initierade förvandlingsprocessen är, menar Martinus, det samma som en "skapelseprocess". Vidare har varje materiell förvandlingsprocess en "början" och ett "slut", liksom den också måste ha en "plats". När en rörelse reagerar med en annan rörelse uppstår en reaktion, som i vissa fall innebär att en kontakt mellan rörelserna skapas som ger upphov till ett mer eller mindre förtätat tillstånd. Detta "tillstånd" kommer av människans fysiska sinnen att uppfattas som "materia". Genom krafters inverkan på rörelsen i den materiella världen uppstår alltså, menar Martinus, "tiden" och "rummet". När "kraften" visar sig kunna skapa materieformationer som är uttryck för ändamålsenlighet och "logik", måste "kraften" vara ett uttryck för "något levande". Om den inte vore det skulle enligt Martinus logiska skapelser vara en omöjlighet. Men inte heller "kraften" utgör en självständigt fungerande enhet, utan är också den uttryck för ett "något", dvs. är en verkan av en annan orsak. "Kraften", säger Martinus, är helt enkelt det samma som "vilja". Det är viljan som reglerar och styr krafterna så att "logiska" skapelseformer kan uppstå. Viljan uttrycker i sin tur "önskan" och "begär", vilket enligt Martinus är liktydigt med "tankar" eller "tankebilder", som i sin tur ses som ett uttryck för "medvetande". (L.B: 6, st. 2097, 2173).

Det är "X 3" eller "materieoceanen" som människan har störst inblick och kunskap om. Här sker alla skapelse och förändringsprocesser. Trots detta är "X 3" evig och oändlig i det att den alltid har existerat och alltid kommer att existera utan några gränser. De sex grundenergierna som här finns kan aldrig upphöra att existera, utan bara skifta gestaltning genom ständigt nya energikombinationer. Martinus klassificerar också "X 3" som "undermedvetande". (L.B: 2, st. 528; L.B: 3, st. 1002).

"X 1": För att rörelsen i "materieoceanen" skall bli ändamålsenlig och "logisk", dvs. vara ett uttryck för liv, krävs förutom ett bakomliggande "undermedvetande" också ett till detta medvetande knutet "jag" (X 1). Medvetandet i "X 3" har inte i sig själv någon förmåga att styra eller reglera energiflödet till ändamålsenliga strukturer. Det kan inte existera som en självständig enhet, utan att vara knutet till ett "något". Detta "något" har Martinus benämnt som "jaget" eller "Skaparen". Detta "jag" ger sig enligt Martinus indirekt till känna via människans språkbruk. "Jag såg", "Jag gjorde", "Jag somnade" etc. förmedlar enligt Martinus individens omedvetna känslor av att ha ett "jag". Genom sådana uttryck skiljer vi omedvetet, menar Martinus, mellan "jaget" och "detet". "Detet" uttrycker, menar han, allt som är förknippat med "rörelse" medan "jaget" utgör en s.k. "fast punkt", som kontrasterar mot "rörelsen". "Jaget" är "absolut stillhet", det är ingen energi och därför utanför tid och rum, har varken början eller slut och är därför "evigt".

"Jaget" är varken stort eller litet, vackert eller fult. Det står utanför alla beskrivningar. Genom att det inte är "rörelse" kan det heller inte iakttagas eller mätas. Den enda analys "jaget" kan ha är, menar Martinus, ett "något som är". (L.B: 3, st. 672, 793).

"Jaget" existens blir till faktum, menar Martinus, genom att rörelsen (energierna) i "X 3" är osjälvständiga. De kan inte av sig själva skapa "logiska" och ändamålsenliga strukturer utan är endast att uppfatta som olika energi och vibrationstillstånd. På grund av att "rörelsen" saknar en "fast punkt" att utgå från, kan alltså en rörelse, som Martinus ser det, inte "uppleva" en annan rörelse. Men då det enligt Martinus är ett faktum att rörelser "upplevs", kan endast detta ske, menar han, utifrån "något" som inte själv är rörelse. Då detta "något" inte är rörelse, måste det vara "något" som ligger "utanför" rörelsen, "utanför" tiden och rummet. Detta "något" är "jaget" ("X 1") som alltså utgör den nödvändiga kontrasten ("fasta punkten") till "rörelsen". Utan denna "fasta punkt" skulle "rörelsen" aldrig kunna upplevas och regleras.⁷

Martinus tar följande exempel: Vid läsande av en bok finns det ett "något" inom individen som önskar läsa boken. När beslutet är taget och läsningen av boken påbörjats har en "rörelse" i individens tankevärld initierats, vilken kommer att upphöra i samma stund som detta "något" väljer att avsluta läsningen av boken. Detta "något", dvs. "jaget" uppfattas alltså som all "rörelses" upphov. Det är "jaget" som tänker, upplever, önskar och som manifesterar vilja. Det är "jagets" inverkan på "materien" som får denna att anta ändamålsenliga former. Om "jaget" själv vore "rörelse" kunde det ju inte uppleva rörelsen, resonerar Martinus, eftersom "rörelse" återigen inte kan uppleva "rörelse". Men eftersom "jaget" inte är "rörelse" är det osynligt och utanför förnimmandet. Dess existens kan därigenom endast konstateras indirekt genom logisk slutledning. "Jaget", säger Martinus, är den "orsakslösa orsaken" bakom all manifestation. (L.B: 2, st. 550; L.B: 3, st. 787-790).

"X 2": Men hur kan något som är absolut stillhet vara orsak till all rörelse? Hur kan något som inte är energi påverka och uppleva energiformer? Detta leder in på den tredje "livsenheten" i det "levande väsendets" analys, nämligen "upplevelse- och skaparförmågan" ("X 2"). För att "jaget" ("X 1"), skall kunna "skapa" måste det enligt Martinus ha en "skaparförmåga" att "skapa" genom.

⁷ Men människorna är ännu ej medvetna om detta förhållande, menar Martinus. De förmår ännu bara uppfatta "rörelsens" relation till andra "rörelser" (den fysiska kroppen), men inte "rörelsens" relation till en "fast punkt". Därigenom kan individen bara upptäcka relativa facit. Att kunna uppleva livet från en "fast punkt", dvs. få en absolut eller icke-relativ kunskap om sambandet mellan orsak och verkan i skapelsen, är i princip bara möjligt, menar Martinus, när individen fått "kosmiskt medvetande".

Denna "skaparförmåga" är också av evighetsnatur precis som "X 3" och "X 1". Den måste vara "evig", menar Martinus, eftersom hade det funnits en tid när "skaparförmågan" ("X 2") inte existerade skulle ju varken "det skapade" ("X 3") eller "Skaparen" ("X 1") kunnat manifesteras sig. Enligt Martinus är det "skaparförmågan" som ligger bakom och formar "rörelserna" i "materieoceanen" ("X 3"). Men detta kan inte ske utan ett bakomliggande "jag", eftersom inte heller rörelserna i "X 2" kan styras utan detta "jags" medverkan. Men "jaget" behöver i sin tur en "skapar- och upplevelseförmåga" som ett redskap för att kunna förverkliga sina önsknings och begär. Utan "X 2" är varken skapande eller upplevande möjligt, menar Martinus. Även inom "X2" finns en "medvetandestruktur". Medan "medvetandestrukturen" i "X 3" betecknades som "undermedvetande", kallas "medvetandestrukturen" i "X 2" för "övermedvetande". "Undermedvetandet" i "X3", är i grunden styrt och beroende av "övermedvetandet" i "X 2". (L.B: 2, st. 536; L.B: 3, st. 696).

Om "jaget" skall kunna skapa och uppleva måste det uppleva en kontrast till sig själv, menar Martinus. Om "rörelsen" i "X 2" och "X 3" var av samma natur som "jaget", dvs. fullkomlig stillhet, skulle inte "jaget" få någon som helst upplevelse. Om till exempel en vit figur placeras på en vit bakgrund upplevs allting som vitt. För att "jaget" skall kunna uppleva kontrasten till sig själv måste det skapas reaktioner i energieoceanen. Men sådana reaktioner kan endast uppstå genom att olika typer av energier reagerar med varandra. Framförallt finns det två olika typer av energiformer vilka bildas genom, vad Martinus benämnt som den "maskulina" och den "feminina" "polen". Dessa båda "polar" har sitt säte i "X 2". De ligger till grund för det "levande väsendets" mest grundläggande upplevelse och drivkraft, nämligen upplevelsen av "behag" och "obehag". Allt vad som finns av "rörelse" och "materieformer", är enligt Martinus, i sin djupaste analys inget annat än olika variationer av "behag" och "obehag", "ont" och "gott". (L.B: 5, st. 1645-1647).

Interaktionen mellan "X 1" och "X 2": Rörelsen uppstår i "X 2" genom "jagets" ("X 1:s") försorg. Men hur kan det orörliga "jaget" ge upphov till "rörelse" i "X 2"? Detta förklarar Martinus genom att det i "X 2" finns ett "område" som förenar sig med "X 1". Inom detta "område" förekommer ett utbyte mellan "rörelsen" (energin) och något som varken är "rörelse" eller energi. Hur är detta till synes helt ologiska informationsutbyte möjligt? Här menar Martinus, att "X 2" och "X 1" i realiteten, inte har det minsta "materiemässiga" inflytande på varandra. Kontakten mellan "X 1" och "X 2" sker på ett sätt som saknar motsvarighet inom människans erfarenhetsområde. Men eftersom det enligt Martinus trots allt är på det viset att "rörelsernas" "möte" med "jaget" ger upphov till det "levande väsendets" livsupplevelse liksom till dess förnimmelse av ett "jag" och ett "det" kan

den inte bortförklaras. I vanliga fall, när två energier möts och reagerar på varandra uppstår, menar han, någon form av "slitage", någon form av nedbrytning. Men detta är inte fallet i mötet mellan "X 2" och "X 1". Inget "slitage" är här möjligt, eftersom energierna genom sitt möte med "X 1" inte reagerar med några andra energier eller rörelser. Den verksamma energin i "X 2" är "moderenergin" som var den energi som reglerade och samordnade de sex grundenergierna. Det är alltså moderenergin i "X 2" som "möter" "jagets" stillhet. Ur detta "möte" får "jaget" möjlighet att manifesteras sin tillvaro och uppleva sig själv. "Jaget" manifesterar sin existens genom att uttrycka "begär". Eftersom detta begär har uppstått genom "jagets" möte med "moderenergin" och alltså är alla andra begärs utgångspunkt har Martinus kallat det för "urbegäret". (L.B: 2, st. 529, 530; L.B: 3, st. 789, 790).

1.3. Mikrokosmos, mellankosmos och makrokosmos.

Ingress: Varje "livsenhet" är ständigt omgiven av andra "livsenheter", menar Martinus. Till exempel ingår atomen i en molekyl, molekylen i en cell, cellen i ett organ, organet i en kropp. Vi människor lever på planeten jorden som i sin tur är en del av ett solsystem, vilken ingår i en vintergata osv. Martinus menar t.ex. att människan är "organiskt" sammankopplad med jordklotet som också betraktas som en levande organism. Både "uppåt" och "neråt" har varje "livsenhet" en "yttre" omgivning som utgör dess "livsrum" men varje "livsenhet" utgör också universum för mindre "livsenheter". Denna urgamla tanke om "mikrokosmos" och "makrokosmos" kompletteras av Martinus med något han kallar för "mellankosmos". "Mellankosmos" är människans egen värld där människor, djur och växter växelverkar och samspelar. Individens förmåga att upptäcka livsyttningar är som störst i "mellankosmos". Detta beror enligt Martinus på att människans "mikrokosmos" är så litet i relation till individens perceptuella kapacitet att olika tekniska hjälpmedel måste användas för att överhuvudtaget någonting i "mikrokosmos" skall bli synligt t.ex. molekyler, celler, atomer. Vad gäller "makrokosmos" t.ex. jordklotet, vintergatan etc. är detta, å andra sidan, så stort att människan bara kan överblicka en bråkdel av dess omfång och därmed förloras också helhetsperspektivet. Om inte också människans "mikrokosmos" och "makrokosmos" vore "levande väsen", menar Martinus, så skulle inte livet kunna existera. Utan t.ex. cellernas förmåga att uppta näring, rena kroppen från avfallsprodukter, transportera livsviktiga ämnen och vätskor o.s.v. skulle människan omöjligt kunna upprätthålla livet. Men förutom mat och vätska behöver människan också luft att andas, en planet att röra sig på, en sol som ger nödvändig energi osv. Liv kan bara existera inuti annat liv. (L.B: 1, st. 270, 271; L.B: 6, st. 2078).

"Makrokosmos": Enligt Martinus är det alltså inte bara "mellankosmos" som är levande och utgör säte för levande organismer. Även "mikrokosmos" och "makrokosmos" betraktas som "levande". De "livsenheter" i "makrokosmos" som befinner sig närmast människan kallar Martinus för "klotväsen" (t.ex. jordklotet). Dessa "klotväsen" (planeter) är "organ" i solsystemet, som i sin tur utgör "organ" i vintergatsystemet, vilket utgör en "organisk" del av en galax o.s.v. Bakom dessa gigantiska materieformationer ("X 3"), finns alltså "upplevelse- och skaparförmåga" ("X 2") och ett oändligt antal "jag" ("X 1"). Människans "yttre" kosmos, är enligt Martinus lika lagbundet och "logiskt" fungerande som vilket mänskligt skapande som helst. Att jordklotet är ett "levande väsen" framstår som ett faktum, menar Martinus, genom att "naturens organismer" (t.ex. människor, djur, växter) visar sig vara uttryck för "logik" och organisation. Detta återigen kan enligt Martinus bara vara en funktion av ett bakomliggande "jags" "medvetandeprocesser". Även jordklotets utvecklingshistoria vittnar om att "logiska" "skapelseprocesser" ägt rum. Från en glödande massa, skapades efterhand förutsättningar för att liv (växtriket) skulle kunna uppstå. Därefter kom djurlivet och sist har naturen frambragt den självreflekterande människan. Jordklotets "organfunktioner" motsvarar (i princip, men ej i form), människans organfunktioner. Vattnet är jordklotets "blodomlopp", dess "skelett" utgörs av jordens fasta materia (sten och mineralformer). Jordklotets "mjuka delar" och "muskler" är dess jordlager, som också är säte för den kemiska ämnesomsättningen. Jordklotets "andas" genom vattnets kretslopp av avdunstning och kondensering och "matsmältningen" sker genom "konsumtion" av "materiella" ljuspartiklar från solen. Alla s.k. naturkrafter som orkaner, regn, köld, hetta, dag, natt, är också en del av denna "matsmältningsprocess". Naturkatastrofer, krig etc. uppfattas som "disharmonier" och "sjukdomar" i vissa delar av jordklotets "funktioner", medan "fred" och "harmoni" är tecken på "hälsa" och "harmoni" i "jordklotsorganismen". (Martinus, 1983, kap. 84, 85).

"Mikrokosmos": Att även "mikrokosmos" är levande exemplifieras genom människans förmåga att känna fysisk smärta. Smärta uppkommer, menar Martinus, genom en överföring av "psykisk energi" från celler som blivit skadade till individens medvetande. Om inte cellerna i kroppen kunnat uppleva obehag skulle människan enligt Martinus aldrig kunnat förnimma någon smärta. Människans celler är "levande väsen" och består inte bara av materia utan har också ett "jag" (mikrojag) och ett "medvetande". De kan därigenom meddela sig med det mänskliga medvetandet, dess "makrojag". Denna korrespondens mellan "mikroväsenedenas" medvetande och individens eget medvetande, fungerar också i omvänd riktning. Det är detta som gör att individen kan röra sin fot, lyfta sin hand,

tala etc. allt som ett resultat av dess vilja och begär. En närmare analys av "mikrokosmos" påvisar det "stoff" som all materia är uppbyggd av, nämligen atomer och elektroner. En djupare analys av dessa "elementarpartiklar" kommer, menar Martinus, bara att visa på deras identitet som "strålar" och "vågor", dvs. "lysande materia" eller "nebulosor". Längre än så kommer aldrig den materiella vetenskapen att nå i sin utforskningen av materien. Precis som i "makrokosmos" kommer också "mikrokosmos" att visa sig bestå av "planeter", "solar", "stjärnor" och "vintergatsystem". Till exempel utgör atomen ett solsystem i det lilla, medan exempelvis den mänskliga organismen kan liknas vid ett vintergatsystem i miniatyr. (L.B: 6, st. 2021; Martinus, 1983, kap. 18).

"Liv inuti liv": Människans "mikrokosmos" (organfunktionerna) utgör ett "makrokosmos" för sina celler, vilka utgör ett "makrokosmos" för molekylerna o.s.v. På samma sätt är också människan ett "mikrokosmos" i "jordklotsorganismen", dess "makrokosmos". Människans "makrokosmos", precis som alla andra "levande väsens" "makrokosmos", ger "mikroindividen" "husrum" i universum, dvs. en "organism" att leva i. Utan jordklotets resurser av vatten, luft, fast underlag, näringsmedel etc hade inte människan kunnat överleva. Jordklotet i sin tur utgör "mikrokosmos" (ett organ) inom solsystemet. Människan, precis som alla existerande "livsenheter", utgör alltså både ett "makrokosmos" för "väsen" inom sin "organism" och "mikrokosmos", dvs. har del i ett "makroväsens" "organism". Om något av de tre kosmos, "mikrokosmos", "makrokosmos" och "mellankosmos" inte vore levande, hur skulle då livet kunna existera, menar Martinus. Att för människan börja se sig som "mikroväsen" inuti ett "makroväsen" är lika svårt som det är för de egna "mikroväsendena" att uppfatta sitt universum, dvs. den mänskliga organismen som ett "levande väsen". Likväl är det detta som människan enligt Martinus måste lära sig förstå, för att kunna skapa sig ett lyckligt öde. Precis som jordklotets naturkrafter och naturkatastrofer för människan, dess "mikroindivider", upplevs som mäktiga, irrationella och ibland förgörande, upplevs människans blodomlopp, pulsslåg, matsmältning också som "naturkrafter" för dess "mikroindivider". (L.B: 6, st. 2018, 2019, 2350).

1.4. Det kosmiska utvecklingsförloppet.

Ingress: Martinus menar att alla "levande väsen" oavsett om de tillhör "mikrokosmos", "mellankosmos" eller "makrokosmos" genomgår en utveckling. Att beskriva och påvisa denna utvecklingsprocess är för Martinus hans kanske mest angelägna uppgift. Utvecklingen försiggår, menar han, genom sex olika "utvecklings

zoner" eller "riken". Denna indelning i sex utvecklingssteg har att göra med att varje "utvecklingszon" skiljer sig från de andra genom att behärras av en av de sex grundenergierna. Det första "riket" har Martinus kallat för "växtriket" eftersom detta "rike" domineras av "instiktsenergin" vilket var den energi som var förhärskande hos "växten". Eftersom "tyngdenergin" dominerade hos "djuret" kom nästa "utvecklingszon" att kallas för "djurriket". När t.ex. människan nått fullkomlighet dominerar "känslenergin" och därmed nås den "utvecklingszon" Martinus kallat "det riktiga människoriket". När denna zon passerats har "intelligensenergin" börjat dominera vilket leder in i "visdomsriket". Efter "intelligensen" utvecklas "intuitionen" och "väsendet" når därmed fram till "den gudomliga världen". Slutligen tar "minnesenergin" över vilket leder in i det s.k. "salighetsriket" som i sin senare hälft också benämnts som "mineralriket". När "väsendet" passerat alla dessa sex "riken" har det enligt Martinus fullgjort en "utvecklingsspiral". Med detta menas att "väsendet" när det passerat alla "rikena" inträder i en ny utvecklingsfas eller ny "utvecklingsspiral", som emellertid inte utgör en exakt upprepning av det förra "spiralkretsloppet". Martinus har också valt att symbolisera varje "rike" med en viss färg, som motsvarar den energi som dominerar i detta "rike". Färgsättningen har skett utifrån solspektrats färgskala. Det första "riket", "växtriket", har därför fått symboliseras av den röda färgen, medan "djurriket" symboliseras av den orange färgen o.s.v. Alla grundenergierna finns dock representerade i varje enskilt "rike", även om det alltid är en energi som dominerar över de övriga. (L.B: 2, st. 359).

Nedan följer en tabell över energikonstellationerna i en "utvecklingsspiral".

Tabell 1. "Energiförhållandet" inom de sex "utvecklingszonerna" eller "rikena".

Salighetsriket	Instinkt -->	Tyngd ->	Känsla	Intelligens <-	Intuition <--	Minne
Den gudomliga världen	Instinkt ->	Tyngd	Känsla <-	Intelligens <--	Intuition	Minne -->
Visdomsriket	Instinkt	Tyngd <-	Känsla <--	Intelligens	Intuition -->	Minne ->
Det riktiga människoriket	Instinkt <-	Tyngd <--	Känsla	Intelligens -->	Intuition ->	Minne
Djurriket	Instinkt <--	Tyngd	Känsla -->	Intelligens ->	Intuition	Minne <-
Växtriket	Instinkt -->	Tyngd ->	Känsla ->	Intelligens	Intuition <-	Minne <--

Inom varje "rike" finns en dominerande energi. Denna energi är markerad med dubbelstreckade linjer. Två grundenergier är starka i varje "rike". En av dessa är under utveckling (högerriktad längre pil) och en är på tillbakagång (vänsterriktad längre pil). Två av energierna har lägre styrka (kortare pil) medan en grundenergi (tom ruta) befinner sig i sin minstautveckling och betraktas som latent. I nästa "rike" förskjuts energirelationerna ett steg. Den energi som i föregående "rike" var på stark uppgång, blir nu "rikets" dominerande energi, medan föregående "rikes" dominerande energi, i nästa "rike" är stark, men på tillbakagång. Den energi som i föregående "rike" var på svag frammarsch, blir nu den näst starkaste energin o.s.v. (Kalén, 1980, s 45).

1.4.1. "Växtriket".

Det första "riket" "växtriket" inbegriper i huvudsak olika vegetationsformer som träd, grödor, gräs, blommor etc. "Växten" betraktas av Martinus som ett "levande väsen". Dess "organism" fungerar, menar han, på ett ändamålsenligt och "logiskt" sätt, vilket alltså vittnar om "medvetande" och "jagfunktion". Även om växtens beteendemönster präglas av "automatism" behöver inte detta betyda att den saknar "andliga funktioner" (se ovan s 29).

"Aningsförmågans" utveckling: Den dominerande energin i "växtriket" är "instinktsenergin". Genom "instinktsenergin" får växten en förmåga att "ana" händelseförlopp i den fysiska världen. Denna växtens "aningsförmåga" uppkommer och utvecklas genom den omgivande naturens hårdhänta påverkan. Den utveckling av "växtväsendets" "aningsmedvetande" som äger rum genom denna påverkan, syftar till att öka "växtväsendets" "medvetenhet" om dess fysiska omgivningar. Vissa typer av fysisk påverkan kommer växten efterhand att uppleva som behagliga, medan andra typer av påverkan efterhand kommer att upplevas som obehagliga. Växten börjar efterhand, genom årtusendens påverkan, att kunna skilja mellan "behag" och "obehag". Därigenom uppstår ett "begär" att söka sig mot "behagsupplevelsen" och stöta bort "obehagsupplevelsen". "Begäret" visar sig alltså som en både "inåtgående" och "utåtgående" "kraft" uttryckt som en "tilldragnings- eller fränstöttningsprocess". Exempel på detta är växtens förmåga att låta sina rötter söka sig mot vattenådror i jorden, eller ställa in sin organism i riktning mot solen, eller ljuset. Denna tendens är, som Martinus ser det, "självbevarelsedriftens" första spåda uttrycksformer. (L.B: 2, st. 350, 511, 512).

"Övergångsformer": Den köttätande växten uppfattas som en

övergångsform mellan "växtriket" och "djurriket". Här har växtens automatiska "begär" utvecklats i riktning mot föda av mer animaliskt slag. I stället för att få sin näring genom rötterna, utvecklas växtorganismen så att den kan inta levande föda. Detta innebär, menar Martinus, att en första primitiv "matsmältningfunktion" börjar utvecklas vilket i sin tur visar på den första tendensen mot den "Dräpande principen". Växten finner, menar Martinus, stor njutning i att själv kunna medverka i sitt näringsintag. Efterhand börjar växtens näringsintag genom rotsystemet att degenerera och upphör till slut helt och hållet. "Växten" har därmed, menar Martinus, upphört att vara en "växt" och har blivit ett "djur". (L.B: 2, st. 350, 351).

1.4.2. "Djurriket".

Nästa "rike" i "utvecklingsspiralen" är "djurriket", som alltså representerar ett "högre" utvecklingssteg än "växtriket". Martinus har symboliserat detta "rike" med en orange färg. "Djurriket" betecknar både djurens och människornas värld.

"Självbevarelse-driften": I "växtriket" inleddes enligt Martinus en "sexuell förvandling" då den androgyna växten efterhand genom utvecklingen delades upp i en separat "maskulin" och en separat "feminin" organstruktur. I "djurriket" har denna könsuppdelning blivit mer markerad vilket innebär att "djuren" utvecklats mot hundraprocentigt "enpoliga" organstrukturer, dvs. antingen kan betraktas som genuina "hanväsen" eller som genuina "honväsen". Denna utveckling fullbordas först i mitten av "djurriket". Det är dessa "enpolsstrukturer" som enligt Martinus ligger till grund för den "dräpande principens" utveckling hos djuret. Genom konkurrensen mellan varelser av samma kön, om det motsatta könets gunst, finnes roten till all avundsjuka, svartsjuka, ägandebegär, själviskhet och krig, menar Martinus. Könskonkurrensen främjar självbevarelse-driften utveckling mot principen "den starkes rätt" eller "var och en är sig själv närmast". (L.B: 3, st. 641; L.B: 4, 1978, st. 1286, 1287).

"Ökad medvetenhet": "Växten" övergår till "djurriket" när dess "aningsförmåga" blir så pass utvecklad att den börjar kunna urskilja vad som är behagligt och obehagligt. Dess "aningsförmåga" har då blivit till den första späda formen av "vetande" eller "medvetet tänkande". Det börjar då, om än i mycket elementär form, att "medvetet" kunna reglera tilldragningen och fränstötningen av energi i sin omgivning och kan därigenom börja gripa in i "automatfunktionen". Detta innebär att "djuret" börjar göra sina första "erfarenhetsupplevelser". Genom kraftig yttre påverkan börjar djuret att utveckla sinnesorgan (syn, hörsel, lukt etc.) vilket ytterligare ökar möjligheten att differentiera upplevelsena. Detta leder till

"odefinierade känsloupplevelser" som enligt Martinus utgör en högre form av "vetande" än "aningen". "Aningsupplevelserna" börjar alltså alltmer bli till "realistiskt vetande" och begäret eller längtan, börjar förnimmas som "vilja". Visserligen är "viljan" i "djurrikets" begynnelse huvudsakligen av automatiskt slag, men trots detta kan den ändå uppfattas som den allra första begynnelsen till vad som senare i utvecklingen blir till människans klart "dagsmedvetna" vilja. (L.B: 1, st. 187; L.B: 2, st. 512-514; L.B: 4, st. 1220, 1221).

"Djuret" blir efterhand allt mer medvetet i sin växelverkan med omgivningen. Det får hela tiden nya erfarenheter och börjar känna längtan och nyfikenhet mot behagsupplevelser som inte längre är absolut nödvändiga för att upprätthålla de primära livsbetingelserna. Det drivs primärt av självbevarelsedriften (enligt Martinus en rent självisk, instinktmässig drift) med vars hjälp den kan upprätthålla sin tillvaro, skaffa sig föda och befordra sin parningsdrift. Men "djuret" är till skillnad mot "växten" inte enbart styrd av krafter det inte har någon kontroll över. Medan "växten" endast kan följa "naturens lagar", kan "djuret" och då framförallt människan, som enligt Martinus är "djurrikets" mest utvecklade varelse, genom sin ökade medvetenhet välja att gå emot dessa "lagar". (L.B: 2, st. 514).

"Tyngdenergin verkningar": Denna större "frihet" kommer bl.a. att resultera i en ökad upplevelse av disharmoni och obehag, menar Martinus. Detta beror på att den dominerande energin i "djurriket" är "tyngdenergin". Denna energi var den utåtriktade explosiva energin i universum. "Tyngdenergin" låg bakom växtens förmåga att öppna sig för ljuset eller sluta sig för kylan och mörkret. Hos den köttätande växten hade den tilltagit i styrka. Men i rovdjurets smidighet och snabbhet och i dess förmåga till dräpande beteenden når den sin fulla kraft, menar Martinus. I "djurriket" är "tyngdenergin" den energi som ligger till grund för den "dräpande principen", eller självbevarelsedriften. Hos människan ligger den till grund för alla former av hämnd, hat, vrede, svartsjuka etc. som i organismen utlöser sig som "mikrokosmiska explosioner". "Tyngdenergin" utgör också bränslet till alla individens muskelrörelser. (L.B: 1, st. 171, 185).

Eftersom "tyngdenergin" verkningar i "djurriket" befordrar alla former av lidandeupplevelser kommer livsupplevelsen, generellt sett, att bestå i mycket mer obehag än behag. Men genom dessa lidandeupplevelser utvecklas "djuret" vidare. Efterhand blir det alltmer medvetet i sina ångestskri, vilket är att uppfatta som "djurets" första späda instinktiva rop om hjälp och beskydd. "Djuret" har, menar Martinus, därmed börjat få "mänskliga" egenskaper. En viss begynnande "självkänedom" och "jagkänsla" har börjat uppstå. Men den begynnande "jordmänniskan" är trots detta huvudsakligen ett "djuriskt" väsen, som i mycket hög grad styrs av själviska motiv. Parningsdriften och skyddet av avkomman är det

centrala. Hos det renodlade djuret är själviskheten en livsbetingelse och därmed i linje med utvecklingens lagar, men hos människan har det efterhand upphört att vara en livsbetingelse att dräpa för att leva. Eftersom människorna enligt Martinus i hög grad fortfarande är "djuriskt" sinnade och lever efter principen "makt är rätt", fortsätter de att komma i konflikt med den moral som Martinus menar är deras enda väg till lycka och harmoni. Den moral som människan nu måste lära sig att leva efter uttrycks i devisen "att älska sin nästa som sig själv", eller "var och en är sin nästa närmast". (L.B: 1, st. 173, 174; L.B: 4, st. 1220, 1221; L.B: 6, st. 2254).

"Lidandets mission": Lidandeerfarenheterna utgör den för människan kraftfullaste utvecklingsfaktorn och utvecklar individen i första hand på två olika områden. Dels utvecklas individens "känsloliv". Lidandeerfarenheterna medför att människans "primitiva känsloliv", som baseras på "dråppprincipen", förfinas (förändligas), dvs. blir alltmer "humant". Den ständiga dödsångesten, som blir följd av den utvecklade "dråppprincipen" hos människan, där alla till slut är rädda för alla, tvingar efterhand fram andra moralnormer. Så småningom ökar individens förmåga att känna "sympati" för andra objekt (människor, djur, natur), som inte direkt utgör medel för dess självbevaringsdrift. Denna ökade "sympatiförmåga" är i sin tur huvudsakligen en följd av en ökad "medlidandeförmågan" som utvecklats på basis av de egna lidandeerfarenheterna. "Medlidandeförmågan" innebär att individen "vet", känner inom sig, sin "nästas" lidande i sin egen "kropp", vilket framkallar en "sympatikänsla". Individen vill hjälpa och "nänns" inte längre göra det "onda". Därmed börjar de "osjälviska" anlagen att utvecklas. Efterhand ökar också medvetenheten om att orsaken till de egna lidandeupplevelserna står att finna inom en själv, dvs. i individens "djuriska natur". Denna medvetenhet kommer ytterligare att forcera utvecklingen av de "humana anlagen". Ju mer individens "humana anlag" utvecklas desto mer kommer de "djuriska anlagen" att tillbakabildas, menar Martinus, för att slutligen helt försvinna. Människan är då inte längre ett "sfinxväsen" (hälften djur, hälften människa), som nu enligt Martinus är fallet, utan har blivit en "fullkomlig människa", ett "Kristusväsen". (L.B: 4, st. 1317; L.B: 6, st. 2228).

Även om lidandeerfarenheterna i första hand utvecklar människans "känsloliv" bidrar de också till att utveckla individens "intelligens". Martinus menar, att det skett och sker en mycket stark "intelligensutveckling" i "djurriket". Behovet att minimera olustkänslor och maximera lustkänslor har, menar Martinus, varit incitamentet för människans "intelligensutveckling". "Intelligensen" har varit ett medel att tillskansa sig fördelar i "kampen för tillvaron" och ju större "intelligens" desto bättre överlevnadsmöjligheter. Som Martinus ser det har alltså den mänskliga "intelligensen" huvudsakligen i historien använts i den "djuriska principens" tjänst. Detta vittnar bl.a. dagens krigsteknologi om. Detta kommer att

förändras, menar han, i takt med att människan blir alltmer human och kärleksfull till sinnet. Då kommer "intelligensen" mer att användas i det "godas" tjänst, dvs. för osjälviska syften. (L.B: 4, st. 1564; L.B: 6, st. 2197).

"Instinktens avtagande": "Intelligensutvecklingen" sker enligt Martinus på bekostnad av "instinktsförmåga". Genom "intelligensen" ökar individens förmåga till medvetet tänkande och handlande varmed de "automatiskt", driftsstyrda "instinkterna" blir allt mindre betydelsefulla. Specifikt mänskligt vetande, intressen, drifter som ligger utanför den mer "instinktiva" "djuriska självbevarelsedriften" börjar därmed uppstå, t.ex. "konsten" och "vetenskapen". (L.B: 6, st. 2198).

"Kosmiska glimtar": I slutet av "djurriket" börjar människan bli allt mer "förändligad" och "humaniserad. Plötsliga "kosmiska glimtar" där individen kan uppleva brottstycken av en annan verklighetsdimension kan då förekomma. Detta sker när den rätta "balansen" mellan individens "intelligensenergi", "tyngdenergi" och "känslenergi" uppnås. (L.B: 2, st. 367; L.B: 5, st. 1882).

1.4.3. "Människoriket".

Martinus olika "riken" sträcker sig över tiotusentals, ja miljoner år. Trots detta, menar han, att människorna här på jorden "redan" om ungefär två-tretusen år är redo för nästa "utvecklingszon" eller "rike", vilket benämns som "det riktiga människoriket". "Det riktiga människoriket", som Martinus symboliserat med den gula färgen, har "känslenergin" som dominerande energi. (L.B: 2, st. 362).

"Kosmiskt medvetande": När den rätta "balansen" uppnåtts mellan tyngdenergin, "känslenergin" och "intelligensenergin" har människan fullgjort sin utveckling i "djurriket". Människans högsta vilja är nu att "älska sin nästa som sig själv" och att låta "rätt gå före makt". En ny energi, "intuitionsenergin", gör då sitt spontana inträde i individens psyke. Därigenom blir individen, förutom sin tidigare "dagsmedvetenhet" i den "fysiska" världen, också "dagsmedveten" i den "andliga" världen. Tillgången till "intuitionsenergin" ger individen permanent "kosmiskt medvetande". Universum upplevs nu som ett "levande väsen", lidandets mission uppenbaras och individen "ser" att universums "grundton" är "kärlek". Därtill kommer en medvetenhet om den egna "andliga strukturen" och de "andliga lagar" som styr universum. Individen ser nu att "allt är mycket gott" och att allt existerande alltid varit en del av Gud. (L.B: 2, st. 638; L.B: 7, 1982, st. 2397).

"Förfinad" kroppsstruktur: Den ökade kärleksförmågan till allt levande innebär att individen i slutet av "djurriket" börjar livnära sig på enbart vegetabiliska produkter. Detta förändrar efterhand också kroppsstrukturen, från en "grövre" till en "finare" struktur. Den fysiska kroppen blir slankare och matsmältningsorganen får mindre omfång. I början av "det riktiga människoriket" måste individen fortfarande äta och dricka. Men efterhand menar Martinus att de alltmer förfinade kroppsorganen kan få sin näring enbart av fruktkött, för att i slutfasen av "det riktiga människoriket" ha "luftnäring" som enda energikälla. Den huvudsakliga förändringen i "det riktiga människoriket" gäller alltså människans "förvandling" från en "fysisk" till en enbart "psykisk", dvs. "osynlig" andlig struktur. När denna process är fulländad kommer "individen" att kunna återskapa och upplösa sin "fysiska kropp" enbart genom tankekoncentration. Denna förändringsprocess styrs av samma bakomliggande mekanismer som var verksamma även i djurriket, nämligen av den "sexuella polkonstellationen". (L.B: 2, st. 361).

Androgynitet: Genom människans "humanisering" i "djurriket" kommer också "enpoligheten" att förändras mot "dubbelpolighet". Från att ha varit utpräglade "män" respektive "kvinnor" (enpolstillstånd) i "djurrikets" början, kommer den "motsatta polen" hos mannen, dvs. den "feminina polen" och den "motsatta polen" hos kvinnan, dvs. den "maskulina polen", att utvecklas under "djurrikets" senare del. Vid ingången till "det riktiga människoriket" kommer den "motsatta polen" att vara jämställd med individens "ordinära pol". Människan är då inte längre enligt Martinus antingen "man" eller "kvinna" utan både och, dvs. totalt psykiskt "dubbelkönat" eller androgynt. Denna "könsstruktur" utgör också den djupaste grunden till att egoism och självskheten, som enligt Martinus hade sin orsak i "enpolsstrukturen", kan försvinna och ersättas av ett mer osjälviskt och kärleksfullt beteendemönster. (L.B: 5, st. 1912).

Frihet och personlig utveckling: "Det riktiga människoriket" blir ett "ljusets rike", där inget lidande av något slag kommer att finnas. Krig, dödsfruktan och sjukdomar har gett plats för humanitet och nästakärlek. I "det riktiga människoriket" finns en världsregering som ser till att fullständig rättvisa råder. Tekniken har utvecklats därhän att allt tungt arbete är eliminerat, ingen lider av fattigdom, ingen är arbetslös och ingen är utnyttjad. Individen använder större delen av sin tid till konstnärligt och vetenskapligt skapande. I "det riktiga människoriket" finns inga pengar utan ekonomin regleras på annat sätt. (L.B: 4, st. 1447, 1553).

1.4.4. "Visdomsriket".

"Andlig materia": Som tidigare nämnts menade Martinus att fysisk materia bildas genom en kombination mellan "tyngdenergi" och "känslenergi". I senare delen av "det riktiga människoriket" har energibalansen mellan dessa båda energier ändrats i sådan grad att människans kropp börjat bli alltmer "förandligad" eller osynlig. Det är som ett helt och hållet "andligt" väsen som människan går in i nästa "rike" som är "visdomsriket". Detta "rike" är alltså ett "andligt", icke-fysiskt "rike" och har "intelligensenergin" som sin dominerande energi. Martinus symboliserar "visdomsriket" med den gröna färgen. Eftersom "individen" eller "väsendet" i "visdomsriket" utvecklats bort från beroendet av den "tunga" fysiska materien kan det enbart genom viljan styra sin "materialisering" (synliggörande) och "dematerialisering" (osynliggörande). Den mest förtätade "materien" i "visdomsriket" utgörs av "väsendets" "fysiska tankar". Kommunikationen mellan enskilda "väsen" är inte längre beroende av "tid" och "rum" utan sker helt genom "tankekoncentrationer" eller viljeakter. Den är inte som i den fysiska världen avståndsberoende, utan "tillståndsberoende". Om inte "visdomsväsendet" varit helt kärleksfullt skulle dess förmåga att behärska materien enligt Martinus kunnat leda till katastrof. Varje "ond" tanke mot ett annat "väsen" skulle då kunnat allvarligt kunna skada detta. (L.B: 2, st. 363).

"Visdomsväsendets" näringsintag har utvecklats så långt att till och med "luftnäringen" blivit överflödlig. I stället utgörs näringen av "ren tankeenergi", i kombination med "kärleksenergi" (L.B: 2, st. 363).

"Skaparförmåga": Genom att "intelligensenergin" når sin kulmination i "visdomsriket", dvs. här är "väsendets" analysförmåga och logiska tänkande som mest utvecklat, kommer "instinktsenergin" (den anings- och automatiskt befordrande energin) att här nå sin lägsta nivå. Vidare är förmågan att förstå och dra nytta av lidandeerfarenheterna i "djurriket" som störst i detta "rike" beroende på att minnesförmågan i "visdomsriket" växt i kapacitet. "Väsendets" analyser är här i hundraprocentig överensstämmelse med det faktiska förhållandet, menar Martinus. Detta eftersom "visdomsväsendet" har medveten tillgång till "intuitionsenergin", vilken är den energi som utgör världssalltets "huvudfacit". Genom "intuitionsenergin" får "väsendet" svar på tillvarons "innersta" strukturer i koncentrerad form. Men motiven och bevisföringen bakom de intuitiva "idéerna" kommer "väsendet" inte åt genom "intuitionsenergin". Dessa måste det själv söka utforska, med hjälp av sin "intelligensenergi". Genom sin höga "intelligens" besitter "visdomsväsendet" en genialisk skaparförmåga. I "visdomsriket" utvecklas modeller till kommande uppfinningar, tekniska apparater, byggnadskomplex, bruksföremål, ja till och med kommande kulturer och samhällen, menar Martinus.

Till och med nya djurarter och människotyper har enligt Martinus sitt mentala upphov här. "Visdomsrikets" "mentala skapelser" kommer senare att utgöra realiteter i kommande fysiska världar. "Visdomsriket" är, säger Martinus, Guds egen "ritsal" eller "modellverkstad". (L.B: 3, st. 642; L.B: 5, st. 1686).

1.4.5. "Den gudomliga världen".

"Fullkomlighet": Martinus färgsymbol för detta "rike" är blått. I "den gudomliga världen" är "intuitionsenergin" den dominerande energin. I och med att "intelligensenergin" och "minnesenergin" är starka i detta "rike" medan "tyngdenergin" och "känslöenergin", dvs. de "ointellektuella" energierna är svaga, blir "den gudomliga världen" det mest "högintellektuella" och fullkomliga "riket" som enligt Martinus någonsin kan existera. I "den gudomliga världen" är "väsendet" i nivå med "Guds eget medvetande". Eftersom "tyngdenergin" här är latent kan någon "mörkerupplevelse" överhuvudtaget inte förekomma. Däremot är "väsendets" kunskap om "mörkret", p.g.a. dess kulminerande "intuitionsförmåga" och utvecklade minne på sin högsta nivå. Genom att "minnesförmågan" i "den gudomliga världen" är i sin näst högsta utveckling kan "väsendet" också genom minnet återuppliva händelser från tidigare "tillvarozoner", vilka nu får ett "ljusets skimmer" över sig. (L.B: 2, st. 369).

"Ett med Gud": I "den gudomliga världen" har "väsendets" förmåga att genom sin vilja skapa och upplösa "tankemateria" nått sin fulländning. Här upplevs den absoluta "frigörelsen". "Den gudomliga världen" är ett evigt skiftande färgsprakande panorama, där detaljerna skiftar lika snabbt som tankarna. "Väsendets" tankar, som här representerar den högsta fullkomligheten, manifesteras i samma ögonblick som de skapas. De blir till en "yttre" verklighet i bild och form, öppen för alla andra "väsen" att beskåda. Eftersom ingen fysisk materia finns här, kommer "väsendet" att uppleva att dess eget "jag" är det egentliga upphovet till alla dess manifestationer. "Jaget" utgör den "fasta punkt" som dess vilja, begär och rörelser utgår ifrån. Detta var inte fallet för oss "jordmänniskor", påpekar Martinus, som genom upplevelsen av en fysisk verklighet utgår från att "materien" är det beständiga, är den "fasta punkten", som allt relateras till. I "den gudomliga världen" upplever "väsendet" sig som varande i "evigheten". "Det gudomliga väsendet" är nu "Guds son", "tiden och rummets herre". Fullkomligheten i "den gudomliga världen" utgör den totala kontrasten till "djurriket" vilket var den "tillvarozon" människan enligt Martinus för närvarande befann sig i. En kontrast som enligt Martinus teori kommer att visa sig vara livsavgörande för människans utveckling i "djurriket". (L.B: 2, st. 381, 384, 389; L.B: 4, st. 1548, 1549).

1.4.6. "Salighetsriket".

"Minnesvärlden": I det sista av "rikena", "salighetsriket", är "minnesenergin" den dominerande energin. Minnets allmänna funktion är enligt Martinus att skapa "inre" "mentala kopior" eller bilder av "väsendets" upplevelser i den "yttre" världen. Minnesupplevelserna utgör en "inre" värld, där alla erfarenheter som "väsendet" haft i sin vandring genom de olika "rikena" finns lagrade och kan återupplevas. Utan minnesförmågan skulle, menar Martinus, all utveckling avstanna och ingen möjlighet skulle finnas att lära av det förgångna. (L.B: 2, st. 356).

Medan minneskapaciteten i "djurriket" är på väg mot latens, vilket innebär att människan bara kan minnas bråkdelar av sitt liv och snabbt "glömmer" det mesta av sina upplevelser, har minnesförmågan i "den gudomliga världens" slutskede blivit så utvecklad att den alltmer börjar ta över "väsendets" tankeliv. Därmed börjar "väsendets" manifestationer i den "yttre" världen att avta till förmån för dess "inre" värld, dvs. "minnesvärlden". "Väsendet" har därmed blivit ett "salighetsväsen" vars enda intresse är att återuppleva egna tidigare erfarenheter. "Medväsendenas" väl och ve intresserar den inte längre, vilket emellertid inte innebär att det åsamkar sina "medväsen" någon form av lidande. Detta är "väsendet" inte kapabel till. Men trots detta uppträder här den första begynnelsen till vad som i "djurriket" benämns som "egoism", men som i "salighetsriket" mer tar form som en begynnande inåtvändhet eller egenintresse. Enligt Martinus har "väsendet" efter eoner av tid i de ljusa och skapande världarna börjar bli "mättat" på dessa upplevelser. Det börjar bli "trött" på att tjäna sin nästa och börjar längta efter vila och stillhet. I dess minne, som nu är så utvecklat att det ger "väsendet" tillgång till erfarenheter och upplevelser som det gjort i tidigare "utvecklingszoner" eller "riken", kan det uppleva den totala kontrasten till de ljusa upplevelser som det nu blivit till övermåttan "mätt" på. Speciellt är det upplevelserna av "materiell bundenhet" i "djurrikets" fysiska materier, som väcker "salighetsväsendets" intresse. Här finner det den största kontrasten till friheten och oberoendet i de "ljusa världarna". (L.B: 1, st. 209, 210; L.B: 2, st. 391-393).

Martinus menar alltså att "djurrikets" minnesmaterial som ju i hög grad var behäftat med lidande och död kan verka attraherande på "salighetsväsendet". Detta anser han, hänger samman med att minnesmaterialet i "djurriket" genomgår en transformering efter att det fyllt sin karaktärsdanande mission. Det är denna "andliga transformationsprocess" som ligger till grund för talesättet "tiden läker alla sår". Transformationen efterlämnar en "kopia" av minnesupplevelsernas centrala "idé" eller "mening". Dessa minnesfacit har Martinus kallat för "guldkopior" p.g.a. det "ljusets skimmer" som de efterlämnar i "väsendets" psyke. "Salighetsväsendet"

upplever alltså alla sin minnen från "djurriket" som ljusa, positiva och meningsfulla, dvs. som "guldkopior". Dessa minnesupplevelser ger enligt Martinus "väsendet" sådan enorm njutning att de kan liknas vid "salighetsupplevelser". (L.B: 1, st. 211).

"Allt är mycket gott": Medan upplevelsen i de "yttre" världarna ("djurriket" t.o.m. "den gudomliga världen") var frågan om "nyupplevelse", kretsar upplevelserna i "salighetsriket" kring forntida minnesupplevelser från de tidigare "rikena". "Väsendet" upplever konsekvenserna av sin dräpande natur i "djurriket", men nu utan ånger eller sorg. Genom "väsendets" analyser och bearbetning av minnesmaterialet i de ljusa världarna, har "mörkrets" och lidandets mission blivit uppenbara. Gamla beteenden och upplevelser har fått innebörd och mening. Allt existerande ses nu i ett helhetsperspektiv och "är mycket gott". Den "jordiska människan" och "salighetsväsendet" utgör varandras kontraster. Medan människan är "trött" på "mörkret" och längtar mot "ljuset", är "salighetsväsendet" "trött" på "ljuset" och längtar mot "mörkret". (L.B: 2, st. 398, 405, 406).

"Minnesbearbetning": "Salighetsväsendets" längtan mot "mörkret", "primitiviteten" och allt som har med den "dräpande principen" att göra är i "salighetsriket" i sin första späda utveckling. "Väsendets" längtan är emellertid, menar Martinus, inte en direkt konsekvens av minneserindringer från tidigare "riken" utan är en effekt av "väsendets" intellektuella och intuitiva bearbetning av tidigare minnesmaterial. Därigenom genereras nya idéer och skapelseprocesser vilka utgör grunden för "väsendets" utveckling från den "andliga" till den "materiella" världen. Denna bearbetning av minnesmaterialet som sker i slutet av "salighetsriket" garanterar att "väsendets" återinförande i den "materiella världen" inte blir en exakt upprepning av tidigare "spiralkretslopp". (L.B: 2, st. 409).

"Extasenergin": "Väsendets" "salighetsupplevelser" alstrar en överskottsenergi eller "extasenergi" vilken genom automatiska processer förbinder sig med "materiella" energier från yttrevärlden. "Salighetsväsendet" kommer trots detta att under långa tider fortsätta vara "dagsmedvetet" i sin minnesvärld. Denna anknytning till "materia" som sker medelst "salighetsväsendets" "extasenergi", bildar genom enorma tidsrymder de "materialisationer" som människan kallar "mineralmateria". "Mineralmateria" är alltså enligt Martinus att uppfatta som "salighetsväsendets" "yttersida", och kommer efterhand att blir till "förmimelseorgan" på det fysiska planet.

Mer detaljerat så går "materialisationen" till på följande sätt: Den "fysiska materien" som först börjat skapas omkring "salighetsväsendets" "andliga kärna", bildas genom att "extasenergin" aktiverar automatiska instinktmässiga krafter

inom "väsendet". Dessa "instinktsenergi" börjar sedan förena sig med "tyngdenergi". Föreningen mellan dessa två energislag utgör den första formen av "fysisk materia". Denna första form av "fysisk materia" är ännu osynlig för det mänskliga ögat eftersom den består av "strålformig materia". Det är först när dessa energier börjat förena sig med "känslenergi" som de för människan synliga materiella formerna uppstår, menar Martinus. Det första tecknet på att så skett är att det bildas en serie permanenta "mikrokosmiska explosioner", av människan benämnt som "eld". All värme och eld är alltså enligt Martinus omvandlad "salighetsenergi" eller "extasenergi". Det är "salighetsväsendets" "extasenergi" som får solarna i makrokosmos att skina, som alstrar värmen i människans blodomlopp och strålar ut genom blommornas förförande prakt. (L.B: 2, st. 414).

På det makrokosmiska planet materialiseras "salighetsväsendet" först till "stjärnmoln". Efterhand förtätas dessa till självlysande system som blir till "solar", vilka i sin tur genom ytterligare förtätning omvandlas till planeter. I den sista fasen bildas biplaneter eller "månar" vilka betraktas som livlösa materieformationer. (L.B: 2, st. 419).

"Mineralriket": "Salighetsrikets" slutskede, "mineralriket", består av "levande väsen" vilka har sitt "dagsmedvetande" helt och hållet på ett "inre" plan ("minnesvärlden"). Därigenom är de helt okänsliga för "yttre" fysisk påverkan. Det enda som indirekt avslöjar mineralriket som "levande" är, menar Martinus, den rörelseocean som är all materias grundanalys (ovan s 28). (L.B: 6, st. 2111).

Övergångsformer: "Mineralväsendet" börjar efterhand genom "extasenergin" fortsatta verkningar och reaktioner på den omgivande "materien" att "individualiseras" och få "liv". "Mineralmaterien" antar därigenom vissa "övergångsformer" vilket innebär att vissa "växtegenskaper" kan skönjas. "Frostblomman" utgör enligt Martinus ett exempel på en övergångsform mellan "mineralriket" och "växtriket". Hos denna har kristallerna börjat anta "växtformer". (L.B: 4, st. 1589).

"Polförvandling": För att "salighetsväsendet" skulle kunna "väckas till liv" på det "fysiska planet" måste också dess "sexuella organstruktur" förändras. Som ovan s 38 nämnts var en förutsättning för utlösning av den "dräpande principen" på det "fysiska planet" just separationen i ett "hankönsväsen" och ett "honkönsväsen", en könsdissociation som tog fart i "växtriket". Men denna könsdissociation tar sin början i slutskedet av "salighetsriket" där "väsendets" "sexuella polstruktur" återigen ändras från "dubbelpolighet" mot "enpolighet". (L.B: 5, st. 1707-1709).

1.5. "Spiralkretsloppet".

Ingress: Passagen genom de sex "rikena" innebär att ett s.k. "spiralkretslopp" genomförts. Detta begrepp utgör alltså en samlingsbeteckning men antyder också att ett "kretslopp" ägt rum, visserligen oändligt mycket större än alla andra kretslopp i universum, men likväl ett kretslopp. Allt existerande, litet som stort, genomgår enligt Martinus kretslopp och varje kretslopp kännetecknas av ett "maximum" och ett "minimum", en "hunger" och en "mättnad", dvs. av kontrasterande faser. "Spiralkretsloppet" är inte cirkulär i den mening att man kommer tillbaka till samma punkt som "väsendet" en gång lämnade. Varje "spiralkretslopp" formar sig som en annorlunda och "högre" upplevelse än det "spiralkretslopp" "väsendet" just genomgått trots att "väsendet" återigen kommer att passera "växtriket", "djurriket", "det riktiga människoriket" osv. Detta beror, som ovan nämnts s 45f, på "salighetsväsendets" omskapelse av sitt minnesmaterial. I det nya "spiralkretsloppet" blir "väsendet" ett "makrokosmiskt väsen" sett i relation till dess tidigare "spiralkretslopp". (L.B: 2, st. 409).

Typer av "spiralkretslopp": Människans "mikrokosmos", "mellankosmos" och "makrokosmos" representerar enligt Martinus flera olika "spiraler". "Mellankosmos" är det "spiralkretslopp" människan har störst inblick i. "Under" detta finns "organspiralen", som alltså utgör ett särskilt "spiralkretslopp". Här ingår bl.a. människans kroppsorgan, som hjärta, lungor, njurar etc. Under denna "spiral" finns "cellspiralen", därefter "atomspiralen" o.s.v. "Ovanför" oss människor finns "klotspiralen", t.ex. jordklotet, därefter kommer "solsystemsspiralen", "vintergatsspiralen" o.s.v. När människan passerat det egna "spiralkretsloppet" ("organismspiralen")⁸ kommer nästa kretslopp att bli "klotspiralen", dvs. den närmast "högre" "spiralen", medan "väsen" som nu är en del av "organspiralen", i deras nästa "spiralkretslopp", kommer att vara hemmahörande i "organismspiralen" o.s.v. Varje "spiralkretslopp", oavsett nivå, kommer att forma sig som en upplevelse genom de sex "rikena", "växtriket", "djurriket", "det riktiga människoriket", "visdomsriket", "den gudomliga världen" och "salighetsriket". (se tabell 1; L.B: 3, st. 923; L.B: 4, st. 1280).

"Mörker" och "ljus": Martinus delar in "spiralkretsloppet" med dess sex "riken" i två huvudkontraster. I "växtriket", "djurriket" och "det riktiga människoriket" dominerar "mörkret", medan "ljuset" dominerar i "visdomsriket", "den gudomliga världen" och "salighetsriket". "Mörkerzonen" betecknas av

⁸ Enligt flera kännare av Martinus kosmologi benämner Martinus vårt eget spiralkretslopp som "organismkretsloppet". En källreferens har emellertid ännu inte kunnat finnas som bekräftar detta.

Martinus också som en "obehagszon", "dödszon" eller "helveteszon", medan de "riken" där "ljuset" dominerar betecknas som en "behagszon", "livszon" eller "paradiszon". Även varje enskilt "rike" i "spiralkretsloppet" är uppdelat i ett avsnitt där "mörkret" dominerar och ett avsnitt där "ljuset" dominerar. "Ljuset" dominerar i den första halvan av "riket", medan "mörkret" dominerar i den andra halvan av varje enskilt rike. (L.B: 4, st. 1540, 1579).

Den fas av "djurriket" som människan för närvarande befinner sig i utgör enligt Martinus "spiralkretsloppets" lidandesfär. Ingen annan stans i "spiralkretsloppet" upplevs "mörkret" så intensivt. Här sker den mest mödosamma utvecklingsprocessen i hela spiralkretsloppet eftersom individen måste förändras från den totala "egoismen" till den totala "osjälviskheten", från den totala "omedvetenheten" till den totala "medvetenheten" och från den totala "okänsligheten" till den totala "känsligheten". (L.B: 4, st. 1585).

"Inveckling" och "utveckling": "Väsendenas" rörelse genom "spiralkretsloppet" beskrivs av Martinus också som en "invecklingsprocess" respektive "utvecklingsprocess". "Invecklingsprocessen" börjar i senare delen av "salighetsriket", dvs. "mineralriket" och sträcker sig genom "växtriket" och "djurriket". "Väsendet" blir som en konsekvens av denna process allt mer "invecklat" i fysisk materia. "Utvecklingsprocessen" påbörjas i slutfasen av "djurriket" men sker framförallt från "det riktiga människoriket", genom "visdomsriket", "den gudomliga världen" och första delen av "salighetsriket" och innebär att "väsendet" "utvecklas" ut ur "materien", dvs. mot ökad "andlighet". När "väsendet" befinner sig i "invecklingsprocessen" sker all skapelse och upplevelse "indirekt", dvs. genom "materien". "Väsendet" har här en ofullständig kunskap om sig själv och världsalltet. "Invecklingen" innebär en ökad "tillvänjning" till "mörkret" vilket kulminerar i "djurriket" där lidandet och "primitiviteten" härskar. I "utvecklingsfasen" "lystrar materien" direkt till tanken och viljan. Här har "väsendet" permanent "kosmiskt medvetande". Eftersom det under "utvecklingsfasen" sker en "tillvänjning" till "ljuset" har Martinus karaktäriserat denna fas som en "livszon", där "intellektualitet" och välbefinnande råder. (L.B: 2, st. 373; L.B: 4, st. 1537).

"Den högsta elden": Enligt Martinus regleras "väsendets" rörelse genom "spiralkretsloppet", dess "inveckling" respektive "utveckling", av de "sexuella polerna". Dessa poler i sin tur är beroende av en princip Martinus kallat "den högsta elden" som utgör fundamentet för all livsupplevelse. (L.B: 5, st. 1638, 1778).

1.6. "Kretsloppsprincipen".

Ingress: Förutom "spiralkretsloppet" finns enligt Martinus otaliga andra kretslopp. Alla livsprocesser är inbegripna i kretslopp och varje kretslopp genomgår olika faser. Förutom att varje kretslopp inom sig rymmer en "kontrastprincip" vilket kan symboliseras med begrepp som "mörker" och "ljus", "liv" och "död", "inveckling" och "utveckling", "primitivitet" och "intellektualitet" så genomgår varje kretslopp enligt Martinus fyra faser. Exempel på "kretslopp" som Martinus nämner är "karmakretsloppet", "reinkarnationskretsloppet" men också "tankar" går enligt Martinus i kretslopp. Dessutom menar han att vissa kretslopp kan upphöra eller inhiberas beroende på "väsendets" utvecklingsnivå. En process Martinus kallat "syndernas förlåtelse". Martinus diskuterar också tanken att kretslopp finns inuti kretslopp och påverkar andra kretslopp. (L.B: 3, st. 639, 640).

Kretsloppets olika faser: Varje kretslopp kan indelas i fyra avsnitt, eller faser. "Årskretsloppets" fyra faser utgörs av vinter, vår, sommar och höst. Medan vintern och sommaren är "årskretsloppets" huvudkontraster, vilka kulminerar genom sommarsolståndet och vintersolståndet, är hösten och våren de faser i kretsloppet där kontrasterna utjämnas och blir jämbördiga. Detta sker vid höstdagjämningen och vårdagjämningen. Samma princip gäller för "dygnskretsloppet" där kontrasterna utgörs av natt och dag, vilket motsvarar "årskretsloppets" vinter- och sommarprincip, med mellanstadierna morgon (våren) och afton (hösten). Även "spiralkretsloppet" har sin "vinterzon", vilken sträcker sig från "djurriket" in i "det riktiga människoricet". "Vintersolståndet", dvs. "mörkerkulminationen" inträffar här i "djurriket". På gränsen mellan "det riktiga människoricet" och "visdomsriket" inträffar "vårdagjämningen". "Spiralkretsloppets" "vår" börjar i "visdomsriket" och sträcker sig till första hälften av den "gudomliga världen". I mitten av den "gudomliga världen" når "ljuset" sin kulmination ("sommarsolståndet"). "Sommaren" tar sin början i den "gudomliga världen" och sträcker sig genom "salighetsriket" till början av "växtriket". "Spiralkretsloppets" "höstzon" sträcker sig från "höstdagjämningen", som infaller i "växtrikets" början, till "vintersolståndet" ("mörkrets" kulmination), som infaller i djurrikets mitt. (L.B: 3, st. 642).

Men även människans levnadsförlopp kan enligt Martinus betraktas som ett "kretslopp". De fyra avsnitten i detta "kretslopp" utgörs av barndom ("vinter"), ungdom ("vår"), mandom ("sommar") och ålderdom ("höst") (L.B: 5, st. 1636).

Martinus nämner också det "materiella kretsloppet" vars olika faser eller aggregationstillstånd benämns som "fast", "flytande", "gasformig" och "strålförmig" "materia" (L.B: 2, st. 587).

"Karma": Men även "tankar", "känslor" och "handlingar" representerar energiutlösningar vilka rör sig i kretslopp. "Jagets" ("X 1:s") energiutlösningar vänder så småningom tillbaka till "jaget" självt och utlöser "väsendets" "Öde". Det "väsendet" "sår" får det förr eller senare också "skörda", menar Martinus. Alla "väsens" livsupplevelser, liksom dess nuvarande "öde", har alltså sin "rot" i dess egna manifestations- och skapelseakter. Härigenom blir varje "väsen" sitt eget "ödes" absoluta upphov. Detta "mentala kretslopp" har av Martinus benämnts som "karmalagen". "Karmalagen" utgör enligt Martinus en absolut "rättvisprincip" genom att den som "sår" kärlek får "skörda" kärlek medan den som "sår" hat får "skörda" hat. Vissa energiutlösningar fullbordar enligt Martinus sitt kretslopp nästan utan tidsfördröjning, medan andra återvänder långt senare, ja t.o.m. i kommande inkarnationer. Detta innebär att det inte alltid behöver vara samma "väsen" som mottog energiimpulsen som kommer att utlösa dess effekt. "Karmalagen" skall enligt Martinus inte betraktas som en "straffprincip", eftersom all energiutlösning i sin djupaste analys bara kan existera som "orsak" och "verkan". Varje "orsak" måste, menar han, ha sin bestämda verkan, precis som salt alltid måste vara salt och inte ibland kan vara socker. Om inte så vore, skulle universum vara ett enda stort "kaos" och inte ett "kosmos" som Martinus menar vara fallet. (L.B: 3, st. 751; L.B: 4, st. 1096-1098, 1262).

"Syndernas förlåtelse": Människan behöver inte, menar Martinus, genomleva all den "mörka" "karma" som den orsakat genom årtusendena. Om så vore fallet skulle vägen till "fullkomlighet" vara ännu mycket längre och svårare. När individen, vis av sina lidandeerfarenheter, inte längre kan göra det "onda", t.ex. att döda eller stjäla, elimineras också de negativa effekterna av tidigare utlöst "karma" inom dessa områden. Vad som hänt är, menar Martinus, att individen i sin "energistruktur" byggt upp ett "skydd" mot att drabbas av återvändande negativa energier på dessa områden. Denna "skyddsprincip" kallar Martinus för "syndernas förlåtelse". Sann "förlåtelse" kan alltså individen bara få genom att eliminera orsaken till sitt eget olyckliga öde. (L.B: 7, st. 2441-2445).

"Tankekretsloppet": "Tankar" genererar enligt Martinus inte bara "karmisk energi" utan betraktas också som "strukturella" och "innehållsmättade" enheter. "Tankarna" per se genomgår också ett kretslopp vilket motsvarar "spiralkretsloppets" sex "energinivåer". För att en "tanke" skall bli "fullkomlig" måste den passera "instinktsstadiet", "tyngdstadiet", "känslostadiet", "intelligensstadiet", "intuitions stadiet" och "minnesstadiet". Det finns alltså menar Martinus "instinktstankar", "tyngdtankar", "känslotankar", "intelligenstankar", "intuitionstankar" och "minnes tankar". När en "tanke" passerat de sex "tankestadierna" har den också passerat

kretsloppets två kulminationspunkter, av Martinus karakteriserat som "ljuset" och "mörkret", eller det "goda" och det "onda". "Tankar" som inte passerat hela kretsloppet betraktas som "ofärdiga", "ofullbordade" "tankar". En "tanke" som perspektiviskt "ligger långt bort" i individens "upplevelsehorisont" kommer, i enlighet med detta synsätt, att upplevas som en "aning". Därefter (ju mer förankrad den blir i individens psyke) utvecklas den till "tro", blir därefter till "realistisk förnimmelse", som övergår till "vetande". Mer "utvecklad" kan "tanken" bli till "kärleks

manifestation", för att i kretsloppets slutfas ge individen en upplevelse av "inre salighet", vilket representerar en "tankemanifestation" på "minnesstadiet". (L.B: 4, st. 1095, 1102).

"Reinkarnationskretsloppet": Ett annat för Martinus centralt kretslopp är "reinkarnationskretsloppet". "Bakom" de "materiella" formerna finns, menar Martinus, en för människan osynlig "andlig" struktur. När t.ex. människan "dör" (kretsloppets "vinterzon"),⁹ vilket vanligtvis sker när den fysiska kroppen har "förbrukats", frigör sig "väsendets" "andliga struktur" från den fysiska kroppen som då blir "livlös". Mer konkret förs enligt Martinus individens "dagsmedvetande" från "Tyngdkroppen" ("fysisk kropp") till "Känslökroppen" som är en "Andlig kropp". När en människa "dör" och lämnar sin fysiska kropp passerar individen enligt Martinus "spiralkretsloppets" "andliga zoner" i snabb takt, för att efter en tid åter inkarnera på jorden i en ny fysisk kropp. Syftet med "reinkarnationskretsloppet" är att "väsendet", antingen det är en växt, ett djur eller en människa skall förnya och bygga upp en ny fysisk organism när den tidigare organismen förbrukats och inte längre kan fylla sin uppgift. Därigenom får "väsendet" möjlighet att utvecklas vidare liv efter liv. Utan "Reinkarnationsprincipen" skulle, menar Martinus, all utveckling avstanna. (L.B: 6, st. 1965-1969).

Kretslopp inuti kretslopp: Vissa kretslopp ingår också som en del i andra större kretslopp. "Reinkarnationskretsloppet" upphör exempelvis vid ingången till "visdomsriket" och utgör alltså en del av "spiralkretsloppet". Men även människans "levnads-kretslopp" (barndom, ungdom, mandom och ålderdom), har sitt ursprung, menar Martinus, i ett "anlag" som skapades genom "årskretsloppets" yttre påverkan på "växtväsendet". Årstidernas påverkan på "växten" blev efter

⁹ Att människan är rädd för döden beror enligt Martinus på en omedvetenhet om "övermedvetandets" existens. Efterhand som den "andliga medvetenheten" ökar kommer dödsfruktan att avta. Som Martinus ser det kan självmordet i sin djupaste analys inte betraktas som en längtan efter döden utan utgör en längtan mot kontrasten till den livsleda individen känner och alltså måste uppfattas som en flykt från denna livsleda. Livsledan kan ha många orsaker vilka efterhand lett till en naturlig trötthet och utmattning av individens livsorganism vilket fått till följd att livsledan efterhand permanentats. (L.B: 2, s 487f).

årmiljoner till ett inre "levnadskretsloppsanlag" hos "djuret". Därigenom kunde "djuret" och även "människan", till skillnad från "växten", bli mer "självstyrande" i relation till det yttre "årskretsloppet". "Djurets" och "människans" "livsålder" regleras alltså från dess egna gener och är ej som hos "växten", beroende av naturens yttre påverkan. (L.B: 6, st. 1962, 1970).

"Hunger" och "mättnad": "Bakom" alla typer kretslopp finns "hunger- och mättnadsprincipen", en "princip" eller "lag" som styr alla existerande kretslopp. "Hunger- och mättnadsprincipen" innebär att "väsendet", i alla sina förehavanden, försöker uppfylla djupt liggande "önskningar" eller "begär". Denna "princip" styr "väsendets" upplevelse av "mörker" och "ljus" i respektive "rike", såväl som i hela spiralkretsloppet. Det "väsendet" längtar efter, dvs. "hungrar" efter, upplever den som "behagligt" medan det som "väsendet" är till övermåttan "mätt" på och stöter i från sig upplevs som "obehagligt". Exempelvis längtar "växtväsendet" till "djurriket". Första delen av "djurriket" kommer därigenom att vara en "ljuszon" för "väsendet". Men i takt med att lidandeupplevelserna i "djurriket" ökar började den begynnande människan att längta mot freden och kärleken. Människans kamp med sin "lägre natur" gör att upplevelserna i "djurrikets" andra del därmed blir en "mörkerzon". När människan uppnått harmoni inom sig själv har "djurriket" passerats och "det riktiga människorikets" första avsnitt nåtts, vilket alltså blir en "ljuszon" för individen. Den "mörka" delen av "det riktiga människoriket", dvs. dess "andra" fas, kommer emellertid, menar Martinus, inte att upplevas som ett lidande eller som något obehagligt. Det som sker i denna fas är snarare att betrakta som en förändringsprocess där den fysiska kroppen blir allt mer "förändligad". Kvaliteten eller innehållet på "väsendets" "hunger- och mättnadsupplevelse" kommer alltså att avgör var i kretsloppet det befinner sig. (L.B: 2, st. 610; L.B: 4, st. 1580, 1581).

Tillfredställelsen av "väsendets" "hungern" eller "begär" leder alltså till en "mättnad" eller "begärstillfredställelse" ända till en ny "hunger" efter "begärstillfredställelse" uppstår, vilket åter leder till en ny "mättnad" o.s.v. För varje ny "mättnad" blir "hungern" allt starkare, ända tills "väsendet" når kulminationen i sin "begärstillfredställelse". Då vänder processen och varje ny "mättnad" ger därefter väsendet en obehagskänsla vilket resulterar i en "frånstöttningsprocess". Detta leder i sin tur till en allt svagare "hunger" på ifrågavarande område tills väsendets "begär" på detta område helt "slocknat ut" och lämnat plats för en ny "hunger" av annan karaktär. Medan all "hunger" uttrycker "tilldragning", "längtan", "begär", "strävan", förnims "mättnaden", i sina första faser, som "njutning" och "behag", men blir i senare faser till "obehag", "likgiltighet" och "antipati", dvs. resulterar i en "frånstöttningsprocess". Vissa begär kan "mättas" under mindre eller

större delar av ett "väsens" liv, medan andra begär först bli tillfredställda efter ett flertal livscyklar. Människans hunger efter materiella födoämnen följer enligt Martinus samma princip, vilket också är fallet med "hungern" efter "onormala" födoämnen, drycker etc. Men till skillnad från tillfredställandet av "hungern" efter "naturliga" begär kan, menar Martinus, "hungern" efter "onaturliga" begär inte "mättas" förrän kroppen tagit sådan skada att individen börjar känna ett djupt behov av att befria sig från sitt onaturliga begär. (L.B: 2, st. 511, 604).

"Den fasta punkten": Men allt är inte kretslopp. "Jaget" eller "X 1" utgör den "fasta punkt" som all rörelse utgår ifrån. "Jaget" står alltså därmed utanför "kretsloppsprincipen", vilken i stället har sin rot i "X 2", dvs. "skapar- och manifestationer". Även den sjunde energiformen, "moderenergin", står utanför "kretsloppsprincipen". (L.B: 4, st. 1284, 1412).

1.7. "Urbegäret".

Ingress: Varje "levande väsen" antingen det rör sig om en människa, ett djur, en "partikel" etc. drivs alltså framåt av olika begär som pochar på dess uppmärksamhet. Dessa begär, menar Martinus, får alla sin näring från en enda källa som Martinus benämnt som "urbegäret". Genom att "urbegäret" också fungerar enligt principen om "hunger" och "mättnad", kommer vissa begär att vara mer framtonade i vissa utvecklingskedan medan andra begär kommer i bakgrunden. Därigenom skapas en differentiering i livspanoramats vilket ligger till grund för allt perspektivseende.

Urbegärets funktion: "Urbegäret" utgör alltså alla andra begärs och livsyttningars "moder" och ligger till grund för "väsendets" eviga längtan efter livsupplevelse och manifestation. Det har sin utgångspunkt i "X 1" och uppstår genom "jagets" "beröring" med "moderenergin". "Urbegäret" förbinder "jaget" med dess "skapar- och manifestationer". Det utgör de "sexuella polernas", eller den "högsta eldens" grundkälla eller djupaste ursprung. "Urbegäret" besitter en evig "tilldragningsfunktion" eller "hunger" mot allt existerande, "gott" som "ont", "litet" som "stort". Genom en evig tilldragningskraft på omgivande materier skapar den "redskap" för livsupplevelse. Dessa "redskap" eller "organ" bildar en "kropp" som Martinus kallar "ödeselementet" vilket är beläget i "X 2". I "ödeselementet" möter

"urbegäret" centra för de sex grundenergierna, varmed en organisation av dessa kommer till stånd. Genom dessa grundenergicentra förenas "urbegäret" med det "levande väsendets" (t.ex. människans, djurets) dagliga livsupplevelse och upplevs som ett "viljemässigt begär". Denna "urbegärets" organisation av grundenergierna utgör, menar Martinus, en rytmisk kretslopps rörelse, som verkar på sådant sätt att "urbegärets" "möte" med grundenergierna gradvis blir "förstärkt" eller gradvis blir "förminskat". Där "mötet" mellan "urbegäret" och en grundenergi når sin "minstautveckling" blir "jagets" beröring med denna energi latent. Där "urbegärets" "möte" med en grundenergi når sin "störstautveckling" befinner sig denna grundenergi i sin kulmination. Det är "urbegärets" eviga rytm mellan "maximum" och "minimum" som ligger till grund för "väsendets" "hunger och mättnads cykel". Det är också i "urbegäret" som all rörelse har sin utgångspunkt och som den första kontrasten till "jagets" absoluta stillhet skapas. Här får "jaget" förmåga att uppleva sig själv. "Urbegäret" utgör grunden för allt "medvetande - och tankeliv" samtidigt som det också är en verkan av "väsendets" livsupplevelse och "öde". Det utgör alltså både en orsak och en verkan och förändras hela tiden utifrån "väsendets" tillvarosituation. (L.B: 2, st. 529, 530, 545, 604). "'Urbegäret' affider 'Skæbne', og 'Skæbne' affider 'urbegær'" (Martinus, 1939, st. 556, s 686)¹⁰

"Perspektivprincipen": "Urbegärets" rytmiska rörelse av "tilldraging" och "frånstötning" ("hunger" och "mättnad") ger enligt Martinus också upphov till en för "jagets" upplevelseförmåga central förutsättning, nämligen perspektivseendet eller "perspektivprincipen". Genom denna skapas de kontraster som möjliggör all form av förnimmelse och upplevelse. Genom att "urbegärets" "tilldraging" är av olika styrka gentemot varje enskild grundenergi, beroende på dess skiftande "längtan" eller "begär", blir "mötet" med grundenergin antingen "förstärkt" eller "försvagad". Denna process ger upphov till "energiocéanens" differentierade former, strukturer, avstånd, färger, mentaliteter etc. och ger varje "väsen" ett unikt individuellt drag. Differentieringen mellan "mikrokosmos", "mellankosmos" och "makrokosmos", ja alla tillvarons kontraster är, menar Martinus, i grunden ett uttryck för detta "urbegärs" "längtan" efter evig livsupplevelse. (L.B: 2, st. 533, 534).

¹⁰ Den kursivering som förekommer i både korta och långa Martinuscitat framöver är Martinus egen.

1.8. "Kontrastprincipen".

Ingress: Objektivt sett är det "onda" lika värdefullt som det "goda". Utan t.ex. "mörker", lidande, ångest skulle omöjligen, menar Martinus, människan kunna uppleva "ljus", glädje och frid. Att människan prioriterar det ena före det andra är en ren perspektivfråga och har att göra med graden av "mättnad" respektive graden av "hunger". Om t.ex. individen är "mätt" på upplevelser av krig, orättvisor, lögner väcks längtan mot kontrasten till detta, dvs. fred, rättvisa, ärlighet.

Kontrastupplevelsen baseras på en viss relation mellan "ljus" och "mörker", "behag" och "obehag".¹¹

Ingenting kan enligt Martinus upplevas utan att vara en kontrast till något annat. För att en kontrast skall uppstå måste förnimmelematerialet bestå av minst två "motsatser". Det blir då möjligt att uppleva den ena aspekten med hjälp av den andra. Om "mörkret" och "ljuset" vid samma tidpunkt haft exakt samma styrka, eller om den ena kontrasterande aspekten helt skulle dominera över den andra kontrasterande aspekten, skulle "jaget", som Martinus ser det, varit utan kontrastupplevelse. Detta eftersom "jaget" då varit utan någon "markering" eller "begränsning" av sin egen "oändlighet" och därmed inte skulle kunnat uppleva sig självt. (L.B: 4, st. 1056, 1375; L.B: 5, st. 1793).

"Mörker" och "ljus": "Kontrastprincipen" utgör också en integrerad del av "hunger - och mättnadsprincipen". När kulminationspunkten för ett visst behov närmar sig börjar "väsendet" efterhand mer och mer att "hungra" eller "längta" efter behovets kontrast. Till exempel menar Martinus att människan i sin nuvarande utvecklingsfas tenderar att associera det "onda" med krig, död, makt, intolerans etc. medan t.ex. vikingarnas högsta ideal var att mörda och dräpa sina motståndare. Till "Valhall" kom man bara genom att själv bli dräpt. Människan måste lära sig att förstå, menar Martinus, att all längtan mot fred och frid har sin rot i tidigare "mörkererfarenheter". Utan dessa erfarenheter skulle det inte finnas något behov av "ljuset". Utan "mörkerkontrasten", säger Martinus, skulle heller inget "medvetande" kunna skapas, tänkandet och viljan skulle aldrig uppstått och något behov av "intelligens" och minne skulle inte finnas. "Visdomen", dvs. individens erfarenhetsupplevelse av "mörkret", skulle därmed ej kunnat utvecklas. (L.B: 2, st. 621; L.B: 4, st. 1581).

¹¹ Kontrastupplevelsen uttrycks också som en relation mellan "hat" och "kärlek", "tilldragning" och "frånstötning", "vila" och "arbete", "vinter" och "sommar", "jag" och "det", "ande" och "materia", den "fasta punkten" och "rörelsen", "inveckling" och "utveckling", "döden" och "livet", "dag" och "natt", "tyngdenergi" och "känslöenergi" (L.B: 3, st. 807; L.B: 4, st. 1439).

Det "obehagligt goda": "Mörkerkontrasten" styr inte bara människans livsvärderingar idag utan hjälper också individen att förstå och befria sig från den "djuriska" delen av sin natur. Utan "mörkerkontrasten" skulle inte individen komma vidare i sin humana utveckling, menar Martinus. Människans lidandearfarenheter bör alltså, menar Martinus, inte betraktas som något entydigt negativt. "Mörkret" är i ett helhetsperspektiv (t.ex. sett genom ett "spiralkretslopp") ingen absolut realitet, utan utgör en "relativ syn". Det upplevs som något negativt eller som ett lidande bara i "djurriket". Martinus benämner "mörkret" i djurriket som det "obehagligt goda" medan "ljuset" betecknas som det "behagligt goda". (L.B: 3, st. 930; L.B: 4, st. 1585).

"Behag" och "obehag": Den för förnimmandet mest grundläggande kontrastupplevelsen är mellan "behag" och "obehag". Förnimmelsen av "behag" och "obehag" ger upphov till "begäret" vilket i sin tur ligger till grund för "hunger- och mättnadsprincipen" (L.B: 2, st. 350, 515, 604; L.B: 4, st. 1224). Vidare säger Martinus: "Det er Fornemmelsen af 'Behag' og 'Ubehag', der dirigerer Individets Instinkt, Tyngde, Fíelse, Intelligens, Intuition og Hukommelse. Denne Evne er altsaa Moderevnen til alle ívrige Evner" (Martinus, 1944, st. 1564, s 1816f).

Vad "väsendet" upplever som "behag" och "obehag" kommer att skifta inom och mellan varje enskilt "rike" men också mellan varje enskilt "väsen". Trots detta kommer "väsen" med liknande perspektivupplevelse eller kontrastupplevelse inom ett "rike" att ha vissa grundläggade behov och värderingar gemensamt. (L.B: 3, st. 690, 691).

"Närzon" och "fjärrzon": Upplevelsen av kontraster är alltså enligt Martinus relaterad till "perspektivprincipen" och kan därmed betraktas som en upplevelse i "rummet". Varje form av psykisk upplevelse är, menar han, precis som den fysiska upplevelsen perspektiviskt, dvs. kan delas in i en "närzon" och en "fjärrzon". "Jaget", som är "väsendets" "fasta punkt", upplever "rörelsen" eller "materien" utifrån ett unikt perspektiv. Om "avståndet" mellan "rörelsen" och den "fasta punkten" är "stort", vilket är fallet i "fjärrzonen", kommer "väsendets" differentieringsförmåga att avta, vilket t.ex. är fallet i relationen mellan olika kosmos. Starkast upplevs kontrasten i "närzonen", t.ex. inom ett enskilt kosmos. I "mellankosmos", där människan enligt Martinus har sin hemvist, upplevs kontrasterna mellan "stort" och "litet", "ljus" och "mörkt", "ont" och "gott", "vackert" och "fult", "flertal" och "fåtal" som "dagsmedveten" upplevelse. Men olika individer kan ha olika uppfattningar om och upplevelse av vad som är "gott" och "ont", "vackert" och "fult" etc., vilket enligt Martinus beror på individens tidigare erfarenheter. Beroende på individens erfarenheter kommer det att befinna sig på olika "avstånd" från sitt "centrum" eller "fasta punkt" med följd att

perspektivet blir relativistiskt och unikt. Men i takt med att människorna fortsätter att utvecklas kommer, menar Martinus, en "perspektivutjämning" att ske på det moraliska och estetiska området, vilket kommer att innebära att individen blir allt mer överens om vad som är "rätt" och "fel", "ont" och "gott", "vackert" och "fult". Däremot i relation till "mikrokosmos" och "makrokosmos" är människans perspektivförmåga eller upplevelsehorisont mycket lika eftersom perspektivförsjutningen och kontrastförhållandena där överskrider förnimmelsetförmåga. (L.B: 3, st. 690-694).

"Maskulinitet" och "femininitet": Kontrasterna uppstår, menar Martinus, genom att "jaget" ("X 1") som i sig själv är utan kontrast, genom "urbegärets" kontakt med "X 2" och "X 3" tvingas skapa dessa kontraster för att kunna uppleva sig själv. Dess främsta "verktyg" härvidlag utgörs av den "sexuella polstrukturen" som är belägen i "X 2". Denna "polstruktur" som består av en "maskulin" och en "feminin" pol ligger i sin tur till grund för all förnimmelset av "behag" och "obehag". (L.B: 4, st. 1578; L.B: 5, st. 1646).

1.9. "Väsendets" psykiska struktur.

Ingress: Martinus beskrivning av det "levande väsendets", dvs. också människans, psykiska struktur, skiljer sig markant från gängse psykologiska teorier. Martinus talar visserligen om ett "undermedvetande" men inkluderar här medvetenhetsprocesser som vanligtvis betraktas som "sekundärprocesser". "Undermedvetandet" är i sin tur indelat i "dagsmedvetandet" och "nattmedvetandet". "Dagsmedvetandet" påminner mer om "sekundärprocessstänkande" medan "nattmedvetandet", där bl.a. drömmupplevelsen ingår, mer överensstämmer med "primärprocessstänkandet", även om någon direkt jämförelse är svår att göra. Martinus menar också att "väsendets" "nattmedvetande" strävar efter att bli "medvetet", dvs. bli till "sekundärprocessstänkande". Vidare menar han att alla "levande väsen" också besitter ett s.k. "övermedvetande". Detta "övermedvetande", som till skillnad från "undermedvetandet" är av helt psykiskt slag, styr och reglerar "undermedvetandet" och ligger bl.a. till grund för att "väsendet" liv efter liv kan fortsätta bygga vidare på tidigare livs erfarenheter. Dessa erfarenheter har lagrats i "övermedvetandet" i form av anlag eller "talanger".

"Övermedvetandet": Till "övermedvetandet" eller det "högpsykiska" området räknas "jaget" ("X 1") och dess "skaparförmåga" ("X 2"). I "skaparförmågan" ingår "urbegäret", "moderenergin", de "sexuella polerna" och "ödeselementet" med de sex grundenergiernas "talangkärnor". "Övermedvetandet"

ligger till grund för all "skapelse", alla kretslopp, alla former av psykiska strukturer och all manifestation. Människan är totalt omedveten i sitt "övermedvetande" medan "undermedvetandet", till vissa delar kan bli tillgängligt för "dagsmedvetandet". Det till "övermedvetandet" knutna "ödeselementet", vars bärande energi är "moderenergin", utgör centrum för "väsendets" egenskaper och anlag vilka finns i "ödeselementet" i form av "talangkärnor". Dessa "talangkärnor" existerar som "andliga organ" i "ödeselementet" i form av sex stycken "grundtalangkärnor" vilka i kontakten med "moderenergin" regleras och organiserar "undermedvetandets" sex grundenergier med därtill hörande oräkneliga tidsbundna "talangkärnor" (vanor, förmågor, anlag). Enligt Martinus har alltså människans arvsanlag, grundläggande karaktärsdrag och beteenden inte sin egentliga grund i föräldrarnas arvsanlag ("undermedvetandet") eller i den sociala kontext individen växer upp i, utan har i stället sin förankring i "övermedvetandets" "grundtalangkärnor". (L.B: 2, st. 327, 328).

"Undermedvetandet": "Övermedvetandet" skulle aldrig kunna användas av "väsendet" om inte därtill var knutet ett "undermedvetande" ("X 3"). Som framgått delar Martinus upp "undermedvetandet" i "dagsmedvetandet" och "nattmedvetandet". Till "dagsmedvetandet" hör de "tanke" och viljefunktioner som "väsendet" är vaket "hjärnmedveten" i, dvs. s.k. medvetna psykiska processer och dessa funktioners manifestationer i omgivande materia. "Dagsmedvetandet" är "jagets" högsta upplevelseform, menar Martinus, eftersom "väsendet" här har full kontroll över sina livsupplevelser. "Dagsmedvetandet" är säte för viljefunktionen, vilken i sin tur bestämmer hur "väsendets" framtida "öde" kommer att se ut. (L.B: 2, st. 329, 330).

Den "grundenergi" som dominerar "väsendets" psyke kommer också att bära de "dagsmedvetna" upplevelserna, medan den "grundenergi" som i nästa tillvaroplan kommer att ta över "väsendets" "dagsmedvetande", i nuvarande tillvarozon, kommer att bära dess "nattmedvetande". Hos "växten" är det "instinktskroppen" som är i kulmination. Denna "kropp" kommer då att bära "växtväsendets" "dagsmedvetande", som hos "växten" utgörs av "aningsmedvetandet". När "växtväsendet" är i sitt "dagsmedvetande" befinner det sig alltså i en "inre" psykisk värld av "aningar". Från mänsklig utgångspunkt verkar det då som om "växten" "sover" eller är "livlös". Men detta är enligt Martinus bara en synvilla. "Växten" vilar på det "yttre" planet men är alltså fullt levande och "dagsmedveten" på det "inre" planet. När "växten" däremot av människan uppfattas vara i sin fulla blomning är den, menar Martinus, "sovande" eller i vila på det "inre" planet. När "växten" "vilar" på sitt "inre" plan övergår dess medvetande till "tyngdkroppen" vilken är den "kropp" som står näst i tur. "Växtens" djupaste strävan är enligt Martinus att uppleva den fysiskt materiella verkligheten, ej som

"aning", utan som en reell "dagsmedveten" upplevelse vilket kan ske genom att "tyngdkroppen" utvecklas. För "växten" representerar "tyngdkroppen" "nattmedvetandet". Genom "tyngdkroppen" kan "växten" i sitt "nattmedvetande" bygga upp "fysiska upplevelseorgan" som efterhand gör det möjligt att "dagsmedvetet" uppleva en "fysisk" verklighet. (L.B: 1, st. 181, 182).

När "tyngdkroppen" utvecklats så att den kan bära "växtens" "dagsmedvetande" är "växten" inte längre en "växt" utan har blivit ett "djur". För "djuret" kommer nu en liknande process att äga rum som för "växten", fast i stället för att "växtväsendet" genom sitt "nattmedvetande" utvecklade "tyngdkroppen", kommer "djuret" i sitt "nattmedvetande" att påbörja utvecklingen av "känslökroppen". Medan "dagsmedvetandet" hos "växten" utgjordes av en "inre" psykisk värld är "dagsmedvetandet" hos "djuret" (vilken även inkluderar människan) fokuserat på en "yttre" materiell värld. (L.B: 1, st. 184-186).

"Talangkärnstrukturen": Att skapa en "talang" eller ett anlag är varken en snabb eller lätt process. I regel räcker inte individens nuvarande liv till för att skapa fullt utvecklade "talanger". Att bli en skicklig målare, musiker, vetenskapsman, jordbrukare etc. innebär en lång och mödosam träningsprocess som tar flera liv av hårt arbete. Geni blir bara den som under flera liv själv utvecklat sin "talang", vilket enligt Martinus förklarar varför ett geni kan födas av föräldrar som själva inte är genier på ifrågavarande fält. (L.B: 3, st. 735, 736).

De anlag eller "talanger" som individen magasinerat i "övermedvetandet" är i sig av evighetsnatur, dvs. de kan inte byggas upp eller brytas ner på samma sätt som "talangerna" i individens "undermedvetande", vilka ständigt förändras. Däremot sker ett utbyte av "talangkärnor" mellan "övermedvetandet" och "undermedvetandet". Men det är alltid "talangkärnorna" i "övermedvetandets" "ödeselement" som står för kontinuiteten i individens ödesmanifestation.

Även de "sexuella polerna" bildar "talangkärnor". "Talangkärnan" för den "maskulina polen" står för avgivande av energi, medan "talangkärnan" för den "feminina polen" står för mottagande av energi. Bakom dessa två "talangkärnor" finns "huvudtalangkärnan" som också finns belägen i "ödeselementet". Denna "talangkärna" kallar Martinus för "moderkärnan" eller den "eviga livskärnan" och här är alla andra "talangkärnor" förankrade. I "moderkärnan" har alla "väsendets" livsfunktioner sitt säte, härifrån regleras den "sexuella polprincipen" och därmed också kretsloppet. (L.B: 3, st. 940; L.B: 5, st. 1929).¹²

¹² Individer som föds med olika former av psykiskt och fysiskt handikapp har i föregående liv, menar Martinus, brutit ner sin organism. Bruk av alkohol, narkotika, olämplig föda, eller ett "krigiskt sinnelag" gentemot medmänniskorna har medfört allvarliga skador på "talangkärnor" i "övermedvetandet" som är känsliga för dessa "energier". I nästa inkarnation kommer individen därför inte att kunna utveckla en fullt frisk funktion inom vissa fysiska eller psykiska områden. (L.B: 6, st. 2328).

"Talangkärnorna" utvecklas enligt den trestegsprocess Martinus kallat "A, B och C vetande" (ovan s 29). I det vardagliga "mötet" mellan individen "inre" och "yttre" verklighet ("A" och "B" vetande) byggs "talangkärnstrukturen" upp och blir slutligen till automatiserat "C" vetande. "Övermedvetandets" "talangkärnor" har alltså ursprungligen sin grund i hur individen i sin vardag valt att relatera till sin sociala och existentiella verklighet. Det är alltså, menar Martinus, individens "öde" "idag" som skapar "övermedvetandets" karaktär "i morgon".

"Evighetskroppen": Trots "övermedvetandets" föränderlighet utgör det en evig realitet, utanför "tid" och "rum". Utan "övermedvetande" skulle "reinkarnationen" vara en omöjlighet. "Övermedvetandet" möjliggör individens "reinkarnation" genom att skapa nya "manifestationskroppar" inför varje ny "inkarnation" på jorden. På grund av "övermedvetandets" evighetsnatur har Martinus också benämnt den som "evighetskroppen". (L.B: 2, st. 466).

Viljan: Människans dagsmedvetna viljefunktion är enligt Martinus ett uttryck för individens längtan och begär. Eftersom individens begär både är av "djuriskt" och "humant" slag kommer också dess vilja att vara uttryck för denna dubbelhet. Enligt Martinus är människans vilja "fri" på de områden där möjligheten till förändring och manifestation föreligger. Viljan kan inte förändra de mer grundläggande "andliga lagarna", t.ex. "kretsloppet", "sexual polerna", "hunger och mättnadsprincipen", eller individens "jag". Detta eftersom viljan inte anses vara orsak till utan en verkan av dessa faktorer eller eviga "lagar". (L.B: 6, st. 2279, 2280).

Människornas vilja är "fri" i det avseendet att de kan manifestera både "gott" och "ont", "rätt" och "fel", eller välja olika handlingsalternativ i olika situationer. Det är tack vare denna viljans möjligheter som individen överhuvudtaget kan uppleva sig själv som en självständig varelse och inte som en robot, menar Martinus. Människans förmåga att använda sin "fria vilja" är hela tiden under utveckling. Så länge individen använder sin vilja i den s.k. "djuriska principens" tjänst, dvs. till att påföra andra människor eller djur obehag av olika grad och slag, begränsas samtidigt dessa andra varelsers rätt att utöva sin "fria vilja". Detta innebär då enligt "lagen om orsak och verkan", att individens egen "fria vilja" också kommer att begränsas på motsvarande sätt. Effekterna av detta kan visa sig som sjukdomar, besvikelser, invaliditet, sorger, förföljelser etc. Det är alltså först när individen kan uttrycka sin vilja på ett humant och kärleksfullt sätt, dvs. helt respektera och tillåta andra levande varelser att utöva sin "fria vilja", som viljan blir "verkligt fri". Helt "fri vilja" anses enbart den helt och hållet kärleksfulla individen besitta, den vars vilja är helt inställd mot "Guds vilja". Människan kan då helt fritt

välja och manifestera inom den världsliga sfären, allt efter sina förutsättningar.¹³ (L.B:6, st. 2282-2285).

"Kosmisk kemi": När viljan inriktas på att försöka omskapa och förändra livsomständigheter och tankar som hindrar utvecklingen mot humanitet blir individen på ett mer medvetet sätt än tidigare delaktig i sin egen fullkomliggörelse. Människan blir därigenom, säger Martinus, en "kosmisk kemist". Precis som den vanlige kemisten lär sig vilka fysiska ämnen som går eller inte går att blanda gäller enligt Martinus samma principer på det psykiska området. De "psykiska ämnena" går inte heller att blanda hur som helst om gynnsamma reaktioner eftersträvas. Att "blanda" negativa tankearter t.ex. möta hot med hot, intolerans med intolerans, hämnd med hämnd o.s.v. leder ofrånkomligt till att "mörka" manifestationer eller "mentala explosioner" uppstår, med lidande som följd. Om individen däremot möter "ont" med "gott", t.ex. intolerans med tolerans, fiendskap med förlåtelse etc. skapas "energiblandningar" av positivt, livgivande slag. Genom "trial and error" håller människan sakta, medvetet som omedvetet, på att lära sig den "kosmiska kemins" lagar, menar Martinus.

635) "Lidelserne giver Erfaringer, disse forer til nye 'Sammenblandinger' eller Kombinationer af Materien. Disse giver ogsaa Erfaringer for eller imod den særlige 'Sammenblanding's' Gentagelse, af hvilken de er et Resultat, og saaledes fortsættende. Og paa denne Maade vil jordmennesket tilsidst naa frem til at blive mere og mere indstillet paa at lære den rigtige eller absolutte 'Sammenblanding' eller 'Kombination' af Tankerne og den heraf følgende rigtige Indstilling til Menneskene, Livet og det selv,...." (Martinus, 1939, st. 507, s.

Sömn - och drömtillståndet: När människorna sover är de enligt Martinus "dags medvetet" medvetlösa men "nattmedvetet" medvetna. De upplever då helt på det "andliga" planet. En del av dessa "andliga" upplevelser kan i vissa skeden av sömnen blandas med de upplevelser individen haft i vaket tillstånd, varvid s.k. "drömmar" uppstår. Enligt Martinus är människans drömmar en form av "tanke - och upplevelsefunktion", lika realistisk som det vakna "dagsmedvetandets" upplevelser. Drömuupplevelserna är inte alltid begränsade till "tid" och "rum" och är påverkbara av individens viljefunktion. Att människan har oklara minnesbilder av sina drömmar vid uppvaknandet beror enligt Martinus på begränsad minnesförmåga. I "djurriket", där människan befinner sig, var ju "minnesenergin" mycket svag och på väg mot latens. Det som enligt Martinus sker när sömnen inträder är att medvetandet flyttas över från "tyngdkroppen", som representerar

¹³ Behovet av "fri vilja" kan antas eliminerat hos den s.k. fullt utvecklade människan, eftersom denna inte p.g.a. sin höga nästakärleksförmåga skulle behöva uppleva någon begränsning av sin vilja.

individens fysiska kropp, till "känslokroppen".¹⁴

Vid uppvaknandet flyttas åter medvetandet tillbaka från "känslokroppen" till "tyngdkroppen". Det mänskliga "nattmedvetandets" funktion är bl.a. att reparera de skador och det slitage på nervsystemet som uppstår när individen är i sitt "dagsmedvetande". När detta är gjort vaknar individen naturligt och känner sig utvilad. (L.B: 2, st. 336-338).

Människans "kroppsfunktioner": Genom människans "nattmedvetenhetsfunktion" håller en ny "kropp" på att utvecklas som så småningom skall ta över den "dagsmedvetna" funktionen. Denna "kropp" är som ovan s 58 nämnts "känslokroppen". Men samtidigt som "känslokroppen" börjat utvecklas, vilken vid ingången till "det riktiga människoriket" skall bli den dominerande och styrande "kroppen", har fröet till "Intelligenskroppen" börjat aktiveras. När "känslokroppen" fullt ut kan bära "dagsmedvetandet" har "intelligenskroppen" kommit en bra bit på väg i sin utveckling, medan den nästföljande "kroppen", "intuitionskroppen" börjat aktiveras. Vid ingången till "det riktiga människoriket" där "känslokroppen" bär individens "dagsmedvetande" kommer alltså "intelligenskroppen" att utgöra individens "nattmedvetande". Men i "det riktiga människoriket" och i de kommande "andliga rikena" kommer "nattmedvetandet" att vara av latent natur p.g.a. "väsendets" "kosmiska medvetande". Människans "nattmedvetande" omfattar även de andra "kropparna" som är på tillbakagång, dvs. som kulminerat i tidigare tillvarozoner eller "riken". Dessa "kroppars" betydelse för väsendets nuvarande tillvaro är emellertid i avtagande. Exempelvis är människan till vissa delar fortfarande instiktsstyrd, men den "kropp" som styr "instiktsenergin", dvs. "instiktskroppen" konkurreras alltmer ut av människans växande "intelligenskropp". (L.B: 1, st. 193, 194).

"Spiralkretsloppets medvetandefaser": Växlingen mellan "dagsmedvetande" och "nattmedvetande" sker huvudsakligen i "spiralkretsloppets" "materiella" zoner eftersom "väsendets" slitage av sin "dagsmedvetenhetskropp" där är som störst. Det största slitaget sker i "djurriket" p.g.a. "tyngdenergin" sönderslitande effekt. (L.B: 2, st. 337).

1.10. Den "sexuella polstrukturen".

Ingress: För Martinus liksom för Sigmund Freud är mänsklig strävan i grunden av sexuell natur. Martinus erkänner den mänskliga ondskan men menar,

¹⁴ Samma process sker när människan dör. Men "dagsmedvetandets" överflyttning från "tyngdkroppen" till "känslokroppen" är nu permanent och inte som vid sömnen tillfällig.

till skillnad mot Freud, att även denna i sin essens är sexuellt rotad. Vidare hävdar han att den mänskliga sexualiteten i våra dagar genomgår enorma förändringar. Detta visar sig bl.a. på äktenskaps - och familjeområdet. Äktenskap- och familjebindning kommer i framtiden att attrahera allt färre. Människan har lämnat de "lyckliga äktenskapets zon" och befinner sig nu i det "olyckliga äktenskapets zon". Detta beror enligt Martinus på att människan håller på att utveckla sin "motsatta pol", dvs. männen håller på att bli mer "kvinnliga" medan kvinnorna håller på att bli mer "manliga". Människan håller m.a.o. på att bli androgyn och när så sker kommer verklig nästakärlek att kunna manifesteras. Denna "sexuella" förvandling innebär också, i sina långt framskridna stadier, att homosexuella känslor kommer att bli allt vanligare i framtiden. Men homosexualitet kan, vilket i våra dagar är vanligt förekommande, ha uppkommit allt för tidigt i utvecklingen innan den homosexuelle eller samhället uppnått tillräcklig moralisk och intellektuell mognad.

"Enpolighet" och "dubbelpolighet": Varje "levande väsen" har, menar Martinus, både en "maskulin" och en "feminin" "pol" inom sig. Om den "maskulina polen" dominerar är det ett "hanväsen" och om den "feminina polen" dominerar är det ett "honväsen". Om båda "polerna" är lika stora är "väsendet" varken ett "hanväsen" eller ett "honväsen" utan ett "dubbelpoligt" "väsen". Det "dubbelpoliga väsendet" benämns också som ett "helkönsväsen", medan det dominant "enpoliga väsendet", dvs. "hanen" och "honan" eller "mannen" och "kvinnan" uppfattas som ett "halvkönsväsen". Hos den manliga delen av människosläktet dominerar alltså den "maskulina polen" över den "feminina" medan det för kvinnan är den "feminina polen" som dominerar över den "maskulina" polen. Medan den "maskulina energin" enligt Martinus är utåtriktad och visar sig som styrka och maktbegär, är den "feminina energin" mer inåtvänd och skapar en längtan efter att behaga, ta hand om och att vilja bli beskyddad. (L.B: 3, st. 828-830; Martinus, 1978, förkl. symbol 33).

Genom större delen av "växtriket" är "väsendet" "dubbelpoligt". Sin fortplantning klarar det på egen hand genom självbefruktning. Men i ett visst skede av "växtriket" spaltas "polstrukturen" upp, vilket innebär att den ena "polen", t.ex. "hankönspolen" hos vissa "växtväsen" börjar utvecklas, medan "honkönspolen" förblir latent. Hos andra "växtväsen" sker det motsatta, dvs. "honkönspolen" börjar utvecklas medan "hankönspolen" förblir orörlig. Denna förändring i "polkonstellationen" är nödvändig, menar Martinus, om "växten" skall kunna fortsätta utvecklas mot "djurrikets" "dråpmoral". Tack vare det "sexuella mötet" mellan "väsen" av motsatt kön skapas, menar han, den nödvändiga livsenergin och den motivativa drivkraften för att "växtväsendet" men framförallt "djurväsendet", trots alla umbäranden, skall orka fortsätta framåt i utvecklingen. För människan utgör

den sexuella föreningen mellan man och kvinna det högsta formen behag och lyckokänsla som enligt Martinus den

enpoliga individen överhuvud kan förnimma i "djurriket". (L.B: 4, st. 1190, 1199, 1225).

"Egendomsrätten": "Hanväsendets" och "honväsendets" största lycka blir att komma i kontakt med, behärska och äga, ett "väsen" av motsatt kön. När det "enpoliga" väsendet, dvs. ett "halvkönsväsen", genom könsakten förenar sig med ett annat "halvkönsväsen" av motsatt kön blir dessa "väsen" under orgasmen för en kort stund till "ett enda" "väsen", menar Martinus. Denna upplevelse kan, menar han, liknas vid en "salighetsupplevelse", dvs. ett svagt återsken från en högre andlig dimension. (L.B: 5, st. 1921).

Eftersom könsakten utgör den största möjliga lyckoupplevelsen som ett "enpoligt väsen" kan uppleva blir begäret efter att "fånga" och "äga" ett "väsen" av motsatt kön det mest eftersträvansvärda. "Känslan" att vilja "äga" eller "ägas" av ett "väsen" av motsatt kön, vilket Martinus kallar "egendomsrätten", kommer emellertid också att ligga till grund för all "mörkermanifestation". Genom "egendomsrätten" uppstår kamp och konkurrens mellan "väsen" av samma kön för att kunna få den mest åtråvärda hanen eller honan. Medan rivaliteten mellan likakönade "väsen" ej finns i "växtriket" accentueras den och kulminerar i "djurriket". Här blir "väsen" av samma kön dödliga rivaler som ofta utnyttjar alla till buds stående medel för att få sina könsliga behov tillfredställda. Hos djuren yttrar sig detta enligt Martinus som kamp, dråp och den starkes seger över den svage. Inom människosläktet visar den sig mer som avundsjuka, svartsjuka, aggression, hat, hämnd, egoism, maktlystnad, men ibland också som dråp och mord. Allt det s.k. "djuriska" inom människan har enligt Martinus sin rot i denna "egendomsrätt". Även människans materiella behov och begär bottnar i denna könskonkurrens. Ju större materiella tillgångar desto bättre förutsättningar i konkurrensen om äktenskapspartnern. Ägandebegäret kom emellertid efterhand att växa sig så starkt att det blev "funktionellt autonomt", dvs. frigjort från sitt könsmässiga sammanhang. "Ägandet" av det motsatta könet blev därigenom bara ett begär i mängden. (L.B: 4, st. 1287, 1309).

Den "motsatta polens" utveckling: Efterhand som människan lämnar det "djuriska" bakom sig börjar den "motsatta polen", dvs. den "feminina polen" för mannen och den "maskulina polen" för kvinnan att utvecklas. Den motsatta polens växt inom individen visar sig, menar Martinus, som "humanitet" och "intellektualitet". Alla beteenden som inte är ett utslag av "ägande" eller "parningsdrifter", t.ex. konstnärligt intresse, kunskapssökande, hjälpverksamhet,

naturupplevelser etc. kan både ses som en verkan av och en orsak bakom den motsatta polens utveckling. Den allra första späda tendensen till "tvåpoligt" beteende visar sig i behovet att oberoende av kön, skydda avkomman tills den klarar sig själv. Men även om "föräldrakärleken" är människans första steg mot osjälvviskhet är den i realiteten, menar Martinus, bara en förlängning av individens självbevarelsedrift. Kärleken riktar sig nämligen i första hand mot de egna barnen och inte mot andras barn. En ytterligare utveckling är "familjekärleken" där kärleksobjekten utökas till den närmaste slakten. Samhällets uppbyggnad av sjukvårdsenheter, skolor, rättsväsen etc, visar också enligt Martinus att den renodlade "enpoligheten" är på tillbakagång. Efterhand blir den icke-äktenskapsinriktade sympatiförmågan ("tvåpoligheten") så betydande att den börjar konkurrera ut det äktenskapliga intresset. Viljan och behovet att ingå äktenskap kommer då alltmer att minska för att till slut helt upphöra. (L.B: 4, st. 1146; L.B: 5, st. 1594, 1755).

Nästakärlekens utveckling ("tvåpoligheten") sker alltid på bekostnad av egen kärleken ("enpoligheten"). Längtan efter att tjäna andra och vara till gagn för andra människor blir därmed en allt starkare drivkraft i takt med att den motsatta polen utvecklas. När individen når slutet av "djurriket" har den "motsatta polen" börjat komma i nivå med individens "dominerande pol" för att vid ingången till "det riktiga människoriket" vara helt jämställd med denna. Människans två könstillstånd upphör då att existera och ett helt nytt "väsen" ("helkönsväsen"), vilket är lika medvetet i den maskulina som i den feminina aspekten tar dess plats. (L.B: 5, st. 1765).

Det "lyckliga äktenskapets zon": När "enpoligheten" starkt dominerar, vilket är fallet hos djuren och hos människan i dess tidiga utvecklingsstadier, är attraktionen mellan könen så stark och självklar att dessa kan leva i förening och harmoni med varandra under ett helt liv. Det starkaste begäret och lyckan är att få "ägas" eller "äga" en partner av motsatt kön. Denna ursprungliga "parrelation" har Martinus kallat för det "lyckliga äktenskapets zon". Här behövs inga äktenskapsbevis, ingen vigsel, inga moralpredikningar för att bevara "äktenskapet". På grund av den starka "enpolsstrukturen" uppkommer inget begär att ingå "utomäktenskapliga" förbindelser. All livslycka är baserad på kärleken till "äktenskapspartnern" och avkomman. Arbete, livsinställningen, materiella tillhörigheter har här bara ett syfte, att främja den "äktenskapliga" livslyckan. Intressen som ligger utanför den "äktenskapliga" sfären, t.ex. konstnärliga behov, har i denna zon en helt underordnad ställning. I det fullkomligt lyckliga "äktenskapet" är "mannen" och "kvinnan" "förälskade" i varandra livet ut. De upplever sitt samliv som en livslång "smekmånad". Det "lyckliga äktenskapets zon" är emellertid på kraftig tillbakagång inom människosläktet, menar Martinus.

Framför allt är det inom djurvärlden, där parningstillståndet och skyddet av avkomman är det centrala, som det "lyckliga äktenskapets zon" har sin verkliga hemvist. (L.B: 4, st. 1148, 1207, 1208; L.B: 7, st. 2513-2515).

Det "olyckliga äktenskapets zon": Människan är alltså på väg ut ur det "lyckliga äktenskapets zon" och befinner sig nu alltmer i, vad Martinus kallat, det "olyckliga äktenskapets zon". Skilsmässor är vanliga och hela tiden uppstår nya former av förbindelser och relationer. Att en individ genomgår flera partnerbyten under ett enskilt liv är idag inget ovanligt. Den djupaste orsaken till detta tillstånd är enligt Martinus att den starkt "enkönade" individen håller på att bli mer "tvåpolig". Kvar av "äktenskapstalangen" finns idag bara "förälskelsen". Medan "förälskelsen" inom det "lyckliga äktenskapets zon" varade livet ut, är den ofta inom dagens mänsklighet av tillfällig natur. Efter förälskelseperiodens slut övergår individens äktenskap i lyckligaste fall till en "kamratrelation". Om äktenskapet då fortsätter baseras det inte längre på ett starkt ömsesidigt sexuellt begär och "äggande" av det motsatta könet, utan på pliktuppfyllelse gentemot eventuella barn, avgivna äktenskapslöften, trygghet och glädje i att vara tillsammans, gemensamma intressen o.s.v. Desto mer utvecklade äktenskapspartnerna är ju bättre kommer kamratskapen att bli, menar Martinus. Många människor idag har, menar Martinus, inte längre något behov av att gifta sig. De lever gärna ensamma eller har tillfälliga relationer med det motsatta könet. För många av dessa är arbetet eller skapandet viktigare än en fast relation. Det är dock inte ovanligt att många av dessa människor under en kort period i sitt liv varit gifta. Detta kan då enligt Martinus hänga samman med att alla individer ända till 30-års åldern repeterar tidigare liv i "spiralkretsloppet". Om individen först i de senaste live utlevt sin äktenskapliga förmåga kan det komma att ingå äktenskap i det nuvarande livet innan fyllda 30-år. Men även för individer som befinner sig inom äktenskapet upphör inte den sexuella dragningen till andra partners utanför äktenskapet. Tvärtom är denna längtan efter samliv med individer utanför äktenskapet i ständigt tilltagande, menar Martinus. (L.B: 5, st. 1828, 1879).¹⁵

Den växande grupp människor som idag inte visar sig särskilt lämpade för äktenskap, som ofta går från det ena förhållandet till det andra, eller väljer att leva ensamma, är varken mer egoistiska eller omoraliska än folk i allmänhet, menar Martinus. Snarare kan förhållandet vara det omvända eftersom dessa individer i sin dagliga verksamhet ofta kan visa stor humanitet. De är vanligtvis skötsamma och

¹⁵ Miljontals av dagens människor önskar sexuell tillfredställelse, men vill inte ha barn. Detta förhållande utgör den främsta orsaken till preventivmedelsutvecklingen. Enligt Martinus är befruktningförebyggande åtgärder idag av nöden för att individen skall kunna få naturligt utlopp för sitt stegrade sexuella begär. Men dessa åtgärder får inte tvingas på någon och bör inte heller användas av ekonomiska skäl. Aborter bör i möjligaste mån undvikas och bara accepteras i de fall där allvarliga hälsorisker föreligger för modern. (L.B: 4, st. 1470-1472, 1477-1480).

socialt väl fungerande, även om deras relation med det motsatta könet ofta kan vara komplicerad och konfliktfylld. Geniala konstnärer och framstående intellektuella har ofta visat sig tillhöra denna grupp. (L.B: 3, st. 840).

Den "dubbelpoliga" kärleken: Den ökade "sexuella kraften" som springer fram hos den mer "dubbelpoliga" människan visar sig enligt Martinus också genom den ökande förmågan att hysa varma känslor och knyta vänskapsband till individer av samma kön. Denna form av "sexualitet" är inte egoistisk eller egendomsbaserad. Den leder inte till svartsjuka, krig, eller någon form av lidande. I sina utvecklade former är denna form av "sexualitet" enligt Martinus liktydig med "nästkärlek". Den är, i likhet med den "enpoliga" förälskelseförmågan, inte viljebaserad utan "organiskt" styrd, dvs. uppkommen genom den process Martinus benämnt som A - B och C vetande. Denna typ av "sexuella" känslor gentemot individer av samma kön kommer därigenom efterhand att kunna uttryckas lika naturligt och självklart som vilken vana som helst. Denna nya sympatiutlösning, menar Martinus, utvecklas i normalfallet aldrig dit hän att mannens "feminina pol" blir överdimensionerad, eller kvinnans "maskulina pol" blir för dominerande. Individens ordinarie pol kommer för de flesta att vara den bestämmande faktorn tills total "dubbelpolighet" uppnåtts. Efterhand kommer den växande sympatin som en mot "dubbelpolighet" mycket långt framskriden man eller kvinna kommer att känna gentemot individer av samma kön att bli av medveten "sexuell" natur. Individerna kommer alltså också, förutom sina "sexuella" känslor för det motsatta könet, att kunna känna medveten "sexuell" dragning eller längtan efter "sexuell" tillfredsställelse med någon annan individ av samma kön. Attraktionen, om än inte "nästkärleken", mot det motsatta könet kommer att avta medan attraktionen mellan individer av samma kön hos den mycket långt komna "dubbelpoliga" individen kommer att tillta. Detta beror enligt Martinus på att den "enpoliga sexualiteten" nu fullgjort sin evolutionära mission och därigenom börjat skapa en "mättnad" hos denna individ. (L.B: 4, st. 1559-1561; L.B: 5, st. 1741, 1875, 1876, 1881, 1898, 1899).

När människan blivit helt "dubbelpoligt" kommer "sexualiteten" inte längre att utlösa något egendomsbehov, svartsjuka eller lidande, menar Martinus. Alla älskar här alla. Förälskelser, äktenskap och egoistiska kärleksmanifestationer tillhör det förflutna. Eftersom den "djuriska fortplantningsprincipen" har upphört föds inte längre några barn. Kärleken mellan individer är nu helt osjälvisk, dvs. varje människa lever nu bara för att göra andra "levande väsen" lyckliga vilket ger den allra största njutningsupplevelse. "Känslöförmågan" är här så utvecklad, menar Martinus, att enbart smekandet av ett annat "väsen" ger en "salighets-upplevelse" som övergår allt vad människan i dag kan föreställa sig. Individens hela kropp utgör nu ett "sexuellt förnimmelseorgan". Människans behov att smekas har alltså

här utvecklats till dess centrala njutningsupplevelse. (L.B: 5, st. 1902, 1914).

Redan nu har "kyssen" stor betydelse i människans sexuella samliv. "Kyssen" som "sexuellt" instrument uppstod, menar Martinus, när den "motsatta polen" började utvecklas hos det "enpoliga" "väsendet". "Kyssen" har djupast sett inget med förälskelse eller parningsbegär att göra utan är osjälvisk till sin egennatur. Hos den helt "tvåpoliga" människan utgör "kyssen" den högsta "sexuella" tillfredställelse som kan upplevas, en "sexuell" upplevelse så stark att den ligger bortom nuvarande mänsklig föreställningsförmåga. (L.B: 5, st. 1915).

Homosexualitet: Utvecklingen mot "tvåpolighet" kan i vissa fall avvika från den normala utvecklingsgången. Personer som under sin uppväxt blir utsatta för sexuella övergrepp eller incest kan enligt Martinus få sin "motsatta pol" aktiverad alltför snabbt. En forcerad utveckling av den "motsatta polen" kan innebära att individen i ett alltför tidigt utvecklingsskede börjar bli "medveten" i sin "motsatta pol" varigenom "sexuell" attraktion gentemot personer av samma kön börjar uppstå. Dessa homosexuella känslor kan i regel inte undertryckas, förutom i vissa fall där individens höga moraliska standard kan utgöra ett kontrollinstans. Detta antyder att homosexuella män och kvinnor inte besitter lägre moral än folk i allmänhet. Inte sällan kan det vara tvärt om, menar Martinus. (L.B: 5, st. 1855-1857, 1874).

Den homosexuella mannens "feminina pol" och den homosexuella kvinnans "maskulina pol" har alltså i dessa fall utvecklats i sådan grad att de alltför tidigt styr individens "sexuella" längtan. Den "feminina polen" hos mannen kommer då att dras till en individ av samma kön vars "maskulina pol" är starkt dominerande. På samma sätt kommer den homosexuella kvinnans "maskulina pol" att dras till kvinnor där den "feminina polen" är i stark dominans, dvs. kvinnor med en stark feminin läggning. Eftersom den "maskulina mannen" ("de riktiga karlarna") och den "feminina kvinnan" ("de riktiga kvinnorna"), p.g.a. sin starka "enpolighet" känner stark motvilja mot "feminina män" respektive "maskulina kvinnor", kan i regel den homosexuelles åtrå inte bli besvarad. Tvärtom riskerar den homosexuella mannen eller kvinnan att mötas av förakt och förföljelse från just de personer som den känner den största "sexuella" dragningen till. Om förbindelser mellan homosexuella och starkt "enpoliga" individer ändå äger rum är i regel kontakten dem emellan baserat på ekonomiskt utnyttjande av den homosexuelle, menar Martinus. Eftersom den homosexuella mannen eller kvinnan i regel inte kan få sin kärlek besvarad från idealpartnern får de oftast nöja sig med för dem mindre attraktiva kärlekpartners. (L.B: 5, st. 1861).

Men även andra förändringar sker i och med att den "motsatta polen" börjar styra individens psyke. Mannens kropp blir kvinnligare, hans röst likaså. Han längtar efter att bära kvinnokläder etc. Kvinnan å sin sida börjar få en mer

"maskulin" röst, får tendenser till skäggväxt och vill bära manskläder o.s.v. (L.B: 5, s 1852, 1855).

Att den homosexuella kärleken i dessa fall inte är en högre form av kärlek utan i mycket påminner om den heterosexuella kärleken visar sig, menar Martinus, genom att denna slags homosexuella kärlek också innehåller förälskelser, svartsjuka, otrohet, ja alla former av smärta som den heterosexuella kärleksförbindelsen kan innehålla. Därtill kommer samhällets negativa attityd och i bland förföljelse av de homosexuella, vilket leder till hemlighetsmakeri, skamkänslor, risken att bli ekonomiskt utnyttjad, självmordstankar, mindervärdeskomplex o.s.v. Samhällets negativa attityd gentemot de homosexuella beror enligt Martinus på att den stora allmänheten i hög grad fortfarande är dominant "enpoliga". Därigenom är de ännu inte särskilt medvetna i sin "motsatta" pol. Det är därför helt naturligt, menar Martinus, att dessa individer kommer att känna antipati och avsky mot alla som avviker från "enpolstillståndet". Ju mer utvecklad individens "motsatta pol" är desto större förståelse kan det uppbringa gentemot personer med avvikande sexuell läggning. (L.B: 5, st. 1864).

Det är viktigt, menar Martinus, att samhället inte lägger ytterligare bördor på de homosexuella vilka redan lever under stark psykisk press. Genom samliv med varandra får de ju ändå möjlighet att uppleva den kärlek och närhet som de annars vore avskurna ifrån och rent organiskt omöjligt kunde känna gentemot personer av motsatt kön. I de fall individens homosexualitet är alltför tidigt utvecklad, dvs. inkluderar ägandebegär, svartsjuka etc. kommer den homosexuelles lidande upplevelser att till slut tvinga det tillbaka till ett för dess organism normalt heterosexuellt förhållningssätt, en process som kan ta flera liv i anspråk. Alla avvikelser från det "naturliga", antingen det gäller droger, sinnessjukdom, för tidigt utvecklad homosexualitet etc. kommer, menar Martinus, förr eller senare att rättas till genom utvecklingen. (Martinus, 1961, kap. 31; L.B: 5, st. 1864, 1870).

"Sexuella urspårningar": Andra typer av "sexuella avvikelser" som Martinus tar upp berör individer vars moral helt gett vika för det sexuella begäret. Detta leder ofta till olika former av "sexuella" urspårningar som t.ex. prostitution, masochism, sadism, psykopati, pyromani, sinnessjukdom o.s.v. Alla dessa företeelser har alltså enligt Martinus sin djupaste orsak i en urspårad sexualitet. (L.B: 5, st. 1867).

Allt är "sexualitet": Bakom all livsmanifestation finns, vilket ovan s 52 nämnts, alltid "hungern" efter välbefinnande och behagsupplevelse. Denna strävan efter behagsupplevelse är enligt Martinus liktydig med "sexualism". Alla livsyttningar är, menar han, i realiteten av "sexuell natur". Begäret efter rikedom, makt, föda, erotik, nästakärlek etc. är alla utlöpare av den "sexuella principen", av

lustuppfyllelsen. Människans syn på "sexualiteten" som bara gällande det könsliga umgänget mellan man och kvinna täcker alltså inte på långt när "sexualitetens" verkliga omfång, menar Martinus. (L.B: 5, st. 1634)

Även alla "rörelers" möte med "jaget" är i grunden av "sexuell natur". Martinus liknar detta vid en "fortplantningsprocess". "Jaget" "befruktas" genom mötet med "rörelsen". I detta möte utvecklas och förvandlas "rörelsen" vilket Martinus liknar vid ett "havandeskap". När "rörelsen" återigen vänder ut från "jaget" mot den "yttre" verkligheten har en "födelse" ägt rum, ett "barn" har fötts. Martinus fortsätter:

Medens enhver ny Oplevelse, hvilket vil sige: Tilegnelse af ethvert nyt Indtryk, er en "Undfangelse", er enhver Form for Manifestation eller Aabenbaring af vore Tanker, vor Villieudløsning og Skabekraft, en "Befrugtning" af vore Omgivelser eller de Væsener, for hvem vor Aabenbaring bliver til Indtryk. De Indtryk, vi paafører vore Omgivelser er saaledes vor "Sæd". Alle befrukter alle, ligesom alle bliver undfanget af alle. Vi befinder os i Virkeligheden i intim kinslig Forbindelse med hele Verden. Livets Oplevelse er i absolut Forstand en seksuel Udløsning" (Martinus, 1941, st. 826, s 1026).

Den seksuelle Drift ligger bag ved Hjertets Pulsslag, saavel som den ligger bag Fidslen af hvert levende Væsen, der fra den aandelige Verden træder ind i den fysiske. Den ligger bag en Talers vældige Inspiration og Kraft, saavel som den ligger bag den forelskedes kælnes og indsmigrende Hvisken overfor den Elskede. Den beforder Fuglenes overstrømmende Livsglæde og Elskovssange om Foraaret, ligesaavel som den ligger bag ved Jordmenneskets Elskovsfryd og Brudenætter. Den beforder det forfærdeligste Mord, den hæsligste Brutalitet, Tortur og Lemlæstelse eller Sadisme i Renkultur, saavel som den beforder Næstekærlighedens straalende, altomfavnende Hengivenhed, eller den Fryd og Glæde, der ligger i at lyse og varme for Omgivelserne. Den bringer Individet til slutteligt at elske udenom alle ydre Foreteelser, Skindhedsbegreber, Race og Position, saavel som den ogsaa begrænser Sympatien eller Kærligheden til netop at være afhængig af disse Skindhedsbegreber, Race, social Position, moralske Forestillinger eller Flokkens Mening. Den samme Drift beforder Individets Passage lige fra de højeste aandelige Verdeners straalende Lysregioner og ner til de mest golde og af mental Kulde isnende Hadets, Sorgens og Lidelsernes mørkeste Regioner. Den beforder Individet fra den allerhøjeste Viden om dets Identitet med Guddommen og ned til den mest totale Uvidenhed og Primitivitet, hvor Væsenet tror sig eet med Materien, Stoffet, og behandler sig selv og sin Næste som en blot og bar "timelig Ting", der kun har Tilintetgørelse i Vente. Den fratager Individet "kosmisk Bevidsthed" og gir det evigt levende Væsen indentisk med "Díden", ligesaavel som den beforder Individet ud af "Díden"s mørke og kolde Sfære for at hæve det mod Intellektualitetens eller det kosmiske Bevidsthedslivs allerhøjeste Tinder hinsides alle Skyer som Universets og Solbyernes evige Lys, værende eet med den evige Fader. Det seksuelle Begær og dets Tilfredsstillelse er den allerhøjeste Form for Sult og Mættelse og bliver derved hele Tilværelsens, "det Gode"s og "det Onde"s Alfa og Omega. Det udgir den evigt flammende dynamiske Kraft, uden hvilken enhver Form for Manifestation og Skabelse og dermed enhver Form for Aabenbarelse, enhver Form for Oplevelse af Livet, vilde være en Umulighed. Denne Sult og Mættelse er derfor her i "Livets Bog" udtrykt under Navnet "Den højeste Ild" (Martinus, 1944, st. 1472, s 1733f).

"Den högsta elden": "Den högsta elden" är värmekällan bakom alla psykiska och fysiska manifestationer och har sitt ursprung i "väsendets" "sexuella poler". I sin högsta utveckling är den liktydig med kulminationen av kärlek, sympati och salighet. Genom de "sexuella polerna" reglerar den "spiralkretsloppet" och därmed all förnimmelse. "Den högsta elden" är, menar Martinus, "sexualismens" "väsen". Den har sitt säte i "övermedvetandet", vilken den i sin högsta struktur är identisk med. Begreppet "den högsta elden" vill framhäva att all livsupplevelse i grunden är av sexuellt slag. (L.B: 4, st. 1138; L.B: 5, st. 1648).

1.11. Den religiösa dimensionen.

Ingress: Martinus menar att den kristna etiken, dvs. Jesu etik, är av mer fullkomligt slag än den gammaltestamentliga etiken. En existentiell teori om de religiösa föreställningarnas uppkomst läggs fram och begreppet "världsåterlösare" presenteras. Dessa var och är vismän som bl.a. legat bakom skapandet av olika religiösa rörelser, t.ex. Buddha och Jesus. Martinus hävdar också att framtidens forskning kommer att vara mer "andligt orienterad" och inriktas på sökandet efter de företeelser som ligger till grund för att "livet" och inte "döden" existerar, t.ex. "jaget", "medvetandet" etc. Men framgångsrik blir den "andlig" forskningen först när "intelligensen" kombineras med ett väl utvecklat moraliskt sinne. Den framtida religionens centrala credo kan sammanfattas i begreppet "livserfarenhet", att upptäcka och tolka de dagliga händelserna i ett meningssammanhang. Gud finns och kan i vissa situationer bistå den sökande eller förtvivlade människan.

Den religiösa föreställningens uppkomst: Djurets ångestskri, när det i kampen för tillvaron eller genom människans försorg mister sitt liv, utgör, menar Martinus, "väsendets" första instinktiva sökande efter hjälp och beskydd. Det kan ses som den första späda formen av "bön" till Gud. Denna djurets instinktiva känsla att det finns något bortom den fysiska verkligheten som det går att få kontakt med eller söka skydd hos förekommer också hos "naturmänniskan". "Naturmänniskorna" uppfattar, menar Martinus, företeelserna i naturen som t.ex. stenar, träd, stormbyar etc. som "levande väsen", dvs. "andars" eller "gudars" manifestationsformer. (L.B: 1, st. 172; L.B: 2, st. 445).

Denna "väsendets" omedvetna instinktiva medvetenhet eller tro på en högre

styrande makt är en reminiscens, menar Martinus, från tidigare upplevelser i de "andliga världarna" då "väsendet" hade "kosmiskt medvetande". Även det "kosmiska medvetandet" är underkastat kretslopp. Det kulminerar i den "gudomliga världen" och är latent i "djurriket". Att det "kosmiska medvetandet" i "djurriket" är "instinktsbaserat" visar, menar Martinus, att den en gång varit "vakett dagsmedvetande" (ovan s 59). Det är detta "instinktivt" baserade "kosmiska medvetande" som ligger till grund för alla former av trosbaserad "religiositet", med därtill uppkomna trossamfund och sekter. Genom den mänskliga "intelligensens" utveckling börjar emellertid "troförmågan" att avta. Här finns grogrunden, menar Martinus, till den snabba sekulariseringsprocess som inträffat i västvärlden. (L.B: 2, st. 451).

Gamla testamentet: Parallellt med människans utveckling har också de religiösa systemen utvecklats och humaniserats. Gamla Testamentets (G.T.) skrifter hade sin utgångspunkt i en moraluppfattning som sedan kom att ligga till grund för det moderna västerländska samhället, menar Martinus. Skrifterna tog avstånd från den totala laglösheten, det nakna våldet och maktfullkomligheten som vid denna tidpunkt var förhärskande. Det gick inte längre att behandla sin nästa hur som helst. Straff kunde utmätas och rättvisa skipas. "Egendomsrätten" blev här stadgefäst liksom äktenskaps och familjelagarna samt vissa grundläggande moralprinciper. G.T. representerade enligt Martinus det första "ljuset" i en totalt "mörk" värld. Den mänskliga egoismen kom istället bl.a att bilda utgångspunkten för det som senare kom att betecknas som "affärsprincipen". (L.B: 4, st. 1310-1312, 1316).

Det judiska folket: Judarna, menar Martinus, låg före alla andra folk i utvecklingen. Detta eftersom de kommit längre in i "materialismen". De ansåg sig vara förmer än andra och uppfattade sig själv som ett "utvalt folk". Det judiska folkets verkliga "utvaldhets" bestod i, menar Martinus, att visa omvärlden hur det kan gå när man menar sig vara förmer än andra. Det ofta plågsamma och fruktansvärda ödet som judarna mött genom historien har haft som mission att undervisa judarna själva liksom alla andra folk i principen: "Som man sår får man skörda". De lidanden som det judiska folket genomgått har emellertid skapat ett humant sinnelag hos många judar. Idag har judar framstående positioner inom humana verksamheter, medan stora delar av den övriga mänskligheten går i judarnas fotspår och för "herrefolksmentaliteten", "affärsprincipen" och "nationalismen" vidare. Människorna måste enligt Martinus lära sig att förstå att G.T:s morallagar har fullgjort sin mission. I stället är det de morallagar som Jesus av Nasaret undervisade i som enligt Martinus skall utgöra fundamentet för den nya världsmoralen. Egentligen åsyftas med begreppet "judar" eller "det utvalda folket"

ingen specifik folkgrupp, menar Martinus. Begreppens betydelse är mer allomfattande och symboliserar alla de individer som lämnat den rena "trosdomänen" och "materialismen" bakom sig och blivit kritiskt inställda andliga sökare och fredsivrare. (L.B: 4, st. 1302-1304).

Nya testamentet: Nya Testamentets morallagar bryter radikalt mot Gamla Testamentets morallagar, menar Martinus. Här predikar Jesus "osjälviskhet" i stället för "själviskhet", "gåvoprincipen" i stället för "egendomsprincipen", "ödmjukhet" i stället för "självdyrkan", "internationalism" i stället för "nationalism" och "fred" i stället för "krig". (L.B: 4, st. 1333).

Kristendomen: Men dessa etiska principer var det stora flertalet människor ännu inte redo för. De låg högt över vad som ansågs eftersträvansvärt och möjligt. Men genom uppfattningen att tron allena leder till frälsning blev Jesus uttalanden och liv begripliga och fattbara, menar Martinus. Kristendomen kom under årtusenden att tolkas och tillämpas i enlighet med moralprinciper som speglade människans "djuriska natur". Men i takt med att människan genom lidandearfarenheterna utvecklades i human riktning började den etiska kärnan i Jesu lära bli allt mer begriplig för individen. Katolicismen blev den "skyddande hud" som gjorde det möjligt för en mer human etik att tränga igenom barbarins domäner. Utan ett religiöst system som delvis kunde anpassa sig och bli en del av den då rådande primitiva samhällsordningen skulle aldrig den kärna av "ljus" som fanns förborgad inom kristendomen överlevt, menar Martinus. (L.B: 1, st. 61).

"Världsåterlösare": De religiösa traditionerna har, menar Martinus, inte uppstått genom en slump. De har sitt egentliga ursprung i s.k. "kosmiska världsimpulser" som förmedlats av andliga reformatorer, s.k. "världsåterlösare". Dessa individer är långt komna i utvecklingen och besitter därmed en bredare livsvisdom än folk i allmänhet. De mest betydande av dessa är grundarna av de tre världsreligionerna, islam, kristendomen och buddismen. Det budskap som presenterades av dessa "världsåterlösare" fick enligt Martinus anpassas till den kunskaps- och kulturnivå som var rådande vid den då aktuella tidsperioden. (L.B: 1, st. 39, 40, 51).

Religionens existentiella rötter: Enligt Martinus uppkom människans religiösa föreställningar ur en längtan om komma till rätta med tillvarons existentiella villkor. Ytterst, är syftet med människans religiösa sökande och religiösa föreställningar att förstå och eliminera det s.k. "onda" i världen, dvs. lidande, död, sjukdom etc. Politiska rörelser, juridiska lagar, eller humanistiska intressen är egentligen, som Martinus ser det, bara utlöpare från denna religiösa

längtan. Det som för G.T:s folk uppfattades som religiösa eller överjordiska föreskrifter och påbud (t.ex. de tio budorden) är idag integrerade i det samhälleliga psyket, medan N.T:s högsta etik fortfarande, av de flesta människor, uppfattas som religiösa ideal. (L.B: 4, st. 1354, 1355, 1500).

"Andlig vetenskap": Framtidens vetenskapliga forskning kommer alltmer, som Martinus ser det, att försöka förstå psyket, tänkandet och viljan som "livsprocesser". Forskningen kommer att inriktas på studier kring "odödlighet" och "nästkärlek", liksom på "jaget" som enligt Martinus finns bakom alla livsyttringar.

Da forskeren selv er identisk med dette "levende noget", vil hans eget liv være det objekt, der ligger ham nærmest eller er mest tilgængeligt for denne forskning. Den ny forskningsmetode vil derfor mere og mere blive baseret på individets kendskab til sig selv, dets kendskab til sin egen overfysiske natur, thi i denne overfysiske natur ligger hele livets mysterium åbenbart (Martinus, 1951, kap. 38).

Att forska kring "stjärntöcknet" i "makrokosmos" eller "stjärntöcknet" i "mikrokosmos" är som att gå över ån efter vatten, säger Martinus, eftersom samma principer och strukturer mycket bättre kan utforskas och upptäckas inom varje människa vars organism utgör ett universum i sig (Martinus, 1983, kap. 39, 40). Men även "..overalt i Naturen, i de levende Væsener, i Dyrene, i Planterne, i Mineralierne, i Elementerne, ja, i alt, hvad der overhovedet findes av Aand, Livsoplevelse, Skabelse, Bevægelse, Stof og Materie" (Martinus, 1952, st. 2252, s 2535f)finns, menar Martinus, insikter och upptäckter att göra om livets yttersta ting. Denna forskning kommer bl.a. att leda till upptäckten av "mörkret" som det "obehagligt goda", dvs. som en central faktor för livsförmågan, livskontinuiteten och oundärlig för individens utveckling mot "ljuset". Härav följer så småningom insikten att allt i sitt slutfacit "är mycket gott" (L.B: 5, st. 1633).

Den "andliga forskarens" förmåga att lära känna "livsmysteriet" blir inte som idag enbart baserad på teoretiska kunskaper, dvs. "intelligenskunskap", utan kommer också att vara relaterad till individens moraliska standard. Tack vare sin höga moraliska och humana utveckling börjar forskaren få tillgång till "intuitionsenergin", med vilken den "andliga verkligheten" kan upplevas som "absoluta fakta". Men denna "andliga" kunskap kommer inte att bli intersubjektivt prövbar, åtminstone inte utifrån gängse betydelsevarianter av denna term. Detta eftersom den enbart kommer att kunna upplevas genom "intuitionsenergin", vilken ger forskaren "andliga facit" som ligger utanför viljan eller det medvetna tänkandets domäner. (L.B: 7, st. 2535).

En universell religion: Dagens världsreligioner med dess mångfald av rörelser och samfund kommer med tiden, menar Martinus, att förenas till en enda

religion, en livets egen religion.

Men en Religion, der skal formaa at koncentrere hele den samlede Jordmenneskeheds Interesse i sig, maa være af en saadan Natur, at den er inspirerende ligesaavel for Videnskabens mest fremragende Repræsentanter som for Repræsentanterne for den mest primitive Uvidenhed. Den maa kunne give ufejlbarlige Svar paa alle Vestens saavel som Østens Erfaringer og Oplevelser. Den maa tilfredsstillе alle Folkeslag. Men en Religion, der skal tilfredsstillе saa enorme Krav, kan ikke være af lokal Natur. Den kan ikke tage Sigte paa et særligt Folk, en særlig Videnskab eller et særligt Erfaringsfelt. Den kan ikke være partisk for nogen eller noget. Den maa lade enhver tænkelig Mulighed for Udvikling staa aaben. En saadan Religion maa derfor være ikke alene af international, men ogsaa af universal Natur. Den kan ikke blot være en Forestilling om Sandheden. Den maa være Sandheden selv. I modsat Fald vil den komme til kort (Martinus, 1932b, st. 90, s 87f).

Den framtida religionens legitimitet kan alltså inte baseras på "tro" utan måste vara förankrad i den enskilda individens egen upplevelse och erfarenhet. Martinus fortsätter:

Kun i denne Oplevelse alene ligger al Visdommen, Lykken og Harmonien. Og kun igennem den vil Verdensfreden kunne befordres til Jordens Zoner, og det guddommelige rigtige Menneskerige opstaa. Men at opleve Guddommen er jo det samme som at opleve dennes Manifestationer. Disse vil igen være at udtrykke som Væsenernes daglige Tilværelse eller Oplevelse af Livet. Men at opleve den daglige Tilværelse med alle dens Foreteelser, dens saakaldte "Forbrydelser", Læmlæstelser, Krig, Ulykker, Armod, Nid og Sygdom, saavel som dens lyse Sider som identisk med Guddommens Manifestationer, har individet ikke Evne til, før det ser disse Realiteters sande Identitet, Plads og Hensigt i den guddommelige Verdensplan og derved bliver Vidne til, at de samme Realiteter har en guddommelig Mission, firer til et guddommeligt og ophijet Maal, og at de alle uden Undtagelse er i den hijeste Kontakt med Begrebet "Alt er saare godt". At faa denne Evne, at komme til at se Livet fra saa stort og ophijet et Horisontomraade, at hele Verdensplanen bliver synlig, bliver til Viden, vil altsaa udgøre den fælles aandelige Interesse, den absolut eneste religiøse Basis, der kan forene alle Jordmennesker til eet Folk, til eet Rige, til "een Hjord" (ibid).

Teoretisk livskunskap: För att människan skall kunna börja förstå "livets direkta tal" och de andra "andliga lagar" som konstituerar universum behövs teoretisk undervisning i "andlig vetenskap". Denna måste vara så utformad att den kan tillfredställa den moderna människans behov av "logik". Den teoretiska kunskapen är nödvändig och ger tillsammans med individens "nästkärleksutveckling" så småningom upphov till "kosmiska glimtar" och fullt "kosmiskt medvetande". Martinus menar, att hans verk "Det Tredje Testamentet", varav "Livets bok" utgör en del, just tillkommit för att bibringa den sökande människan en intellektuellt baserad världsbild. (L.B: 7, st. 2524).

"Gudomen": Det finns, menar Martinus, ett "makroväsen" som inom sig rymmer allt existerande, från det oändligt stora till det oändligt lilla. Eftersom det upptar alla storlekar och alltså inte själv har någon begränsning är det oändligt. Detta oändliga "makroväsen" kallar Martinus för "Gudomen". "Gudomen" inrymmer alla existerande kontraster som "vackert" och "fult", "ont" och "gott", "litet" och "stort", "ljus" och "mörkt" etc. Alla "levande väsens" "jag" utgör tillsammans "Gudomens" "jag". Alla "levande väsens" "skaparförmåga" utgör tillsammans "Gudomens" "skaparförmåga" och på samma sätt utgörs "Gudomens" "skapelsevärld" av alla "levande väsens" "skapelser". Genom att alla existerande "levande väsen" finns inom "Gudomen" får "Gudomen" förmåga att skapa och uppleva, både i det oändligt stora och i det oändligt lilla, såväl i "mörkret" som i "ljuset". "Gudomens" upplevelsevärld är alltså enbart av "inre" slag medan övriga "levande väsen" både upplever på ett "inre" och ett "yttre" plan. Det är tack vare denna struktur som "Gudomen" alltid är fullt närvarande i vad som händer i både "mikrokosmos" som "makrokosmos". (L.B: 7, st. 2658 (1-9)).

Precis som alla "levande väsen" också är "individuella" och unika, är även "Gudomen" enligt Martinus ett självständigt "levande väsen" med "psykiska funktioner", "vilja" och "begär". De "levande väsendena" inom "Gudomen" uppfattas som "lokala organ" i "Gudomens organism", var och en med sin specifika, för helheten avgörande funktion. Vidare har inte "Gudomen" som övriga "väsen" i spiralkretsloppet en period då det är "mörkerväsen" och en period då det är "ljusväsen" (ovan s 48). "Gudomen" är evigt samma "väsen". Genom sina "mörkerväsen" får det sin "mörkerkontrast" och genom "ljusväsendena" får det sin "ljuskontrast". Eftersom det alltid inom "Gudomen" finns kulminerande "mörkerväsen" och "ljusväsen" upplever "Gudomen" alltid de nödvändiga "mörkerkontrasterna" och "ljuskontrasterna" utan att själv växelvis behöva bli något "specialväsen". "Gudomen" får sin "vila" genom alla "sovande" "väsen" och utövar sitt "skapande" genom de aktiva "väsendena" i sin "organism". "Gudomen" är "fysiskt dagsmedveten" med hjälp av de härför lämpliga "väsendena" och samtidigt "andligt dagsmedveten" genom de "andligt" utvecklade "väsendena". "Gudomens organism", vilket utgör hela världsalltet, "föds" och "dör" genom alla levande varelsers "födelse" och "död". Det finns, säger Martinus, alltid tillräckligt med "fysiskt" och "andligt" "dagsmedvetna" väsen inom "Gudomen" för att "Gudomen" ständigt skall kunna vara permanent "vakert dagsmedvetet" i sin dagliga livsupplevelse och därmed evigt skall kunna manifesteras sin allvishet, allsmäktighet och oändliga kärleksfullhet. "Dagsmedvetenheten" bibehålls genom att "väsen" som i sitt kretslopp är på väg in i "vilozonen" avlöses av "väsen" som passerat sin "vilozon" och därför nu är mogna att ta över "Gudomens" "dagsmedvetenhetsfunktion". (L.B: 6, st. 2362, 2363, 2381).

Eftersom "Gudomen" enligt Martinus genom sitt "jag" är den "orsakslösa

orsaken" bakom alla universums "rörelser" och "skapelser" är "Gudomen" "allsmäktig". Eftersom "Gudomen" är allt som existerar och evigt är "dagsmedveten" i det stora som i det lilla, är "Gudomen" "allvetande". Genom att hela universum enligt Martinus är planmässigt organiserad och att allt, i ett fördjupat perspektiv, är till största möjliga nytta och glädje för varje "levande väsen" är "Gudomen" också "oändligt kärleksfull". (L.B: 6, st. 2039-2045).

"Gudomen" kan inom sig både utlösa det djupaste hat och den mest genuina kärlek. Men eftersom kärleksmanifestationen befordrar "livet", eller "störstautvecklingen", medan hatet befordrar "döden", eller "minstautvecklingen", är kärleken, menar Martinus, starkare än hatet och måste alltid förr eller senare segra över den senare. Kärleken eller "ljuset" utgör därmed "Gudomens" "primära medvetande", medan all "mörkermanifestation" utgör "Gudomens" "sekundära medvetande". "Gudomens" "primära medvetande" utgörs av alla osjälviska "väsen", från det "riktiga människorikets" mer "andliga" faser till "salighetsrikets" första hälft. "Gudomens" "sekundära medvetande" består av "väsen" från senare delen av "salighetsriket", dvs. "mineralriket", "växtriket", "djurriket" och det "riktiga människorikets" begynnande faser. Det är "Gudomens" "primära medvetande" som gör det "allvetande", "allsmäktigt" och "oändligt kärleksfullt". Härifrån styr och vägleder "Gudomen" de "väsen" som befinner sig i det "sekundära medvetandet". Men upprätthållandet av "Gudomens" "primära medvetande" kan bara ske genom det "sekundära medvetandet" eller "mörkererfarenheten". Härifrån får "Gudomen" sitt "primära medvetande" förnyat genom de "väsen" som på nytt fått "kosmiskt medvetande". (L.B: 6, st. 2335, 2387, 2388; L.B: 7, st. 2607).

Eftersom alla "väsen" i universum är "Gudomens" "upplevelse- och manifestations redskap" kommer, menar Martinus, de handlingar, goda eller onda, som människan riktar mot andra levande varelser eller mot naturen, att i djupaste bemärkelse utgöra en "kommunikation" med "Gudomen". De företeelser som möter individen genom andra människors försorg, eller genom "ödet", är på motsvarande sätt att uppfatta som "Gudomens" "svar" på individens själviska och osjälviska önskningar. Allt som t.ex. människan upplever och gör är alltså, som Martinus ser det, en "levande personlig korrespondens" med "Gudomen". Oftast är denna "kommunikation" omedveten för människan. Men efterhand som individen utvecklas kommer denna "korrespondens" att bli mer medveten och mer likna ett "levande personligt samtal". Främst är det genom vår "nästa" som människan möter "Gudomen" och "Gudomen" möter oss. (L.B: 3, st. 700, 753).

Vort Forhold til Næsten er saaledes det samme som vort Forhold til Gud. Dette Forhold bestemmer altsaa Kapaciteten eller Graden af vor Gudsyndyrkelse. Ceremonier med

Rígelse, Daab, Sakramenter, Ritualer og Prædikener, som vi ellers er vante til at kalde Gudsdyrkelse, er kun, og kan aldrig blive andet, end sekundære Foreteelser i vort Forhold til Gud (Martinus, 1952, st. 2234, s 2514).

Bönen: Bönen utgör ett kraftfullt redskap som individen kan använda för att få kontakt med "Gudomen", menar Martinus. Människans kommunikation med "Gudomen" sker, som ovan nämnts, i första hand genom förhållandet till medmänniskan, men i situationer där andra individer inte finns att tillgå, eller inte räcker till, går det att vända sig direkt till "Gudomen". Bönen kommer då att uppfattas telepatiskt av "väsen" som befinner sig på det "andliga planet" och som har till uppgift att bistå den nödlidande eller sökande människan. Detta kan ske genom att s.k. "skyddsandar" ger telepatiska impulser till individer här på jorden som har förmåga att bistå den nödlidande, eller genom direkt bönhörelse till den hjälpsökande. Men alla böner blir inte bönhörda, menar Martinus. Det lidande som människan påför andra levande varelser kommer enligt "karmalagen" för eller senare att drabba det självt (ovan s 50). Att skydda individen från detta skulle enligt Martinus vara att hålla tillbaka individens utveckling och mognad. (L.B: 3, st. 754, 755).

Hvad nytter det, at man intimt i Linkammeret eller aabenlyst i Forsamlinger beder til Gud om dette eller hint, naar man med sin Villiekraft og legemlige Styrke selv kun manifesterer Egoisme, Vrede, Had og Bagtalelse, ja, myrder og dræber om end ikke Mennesker saa dog Dyr i Massevis under Paaskud af, at dette er nødvendig for den daglige Ernæring, skint disse Drab i Realiteten slet ikke er nogen Livsbetingelse mere indenfor et virkeligt Kultursamfund?-- Hvad nytter det, at man i Linkammeret med en autoriseret Bín eller med Smiger, Ros eller Lovprisning siger at overbevise Guddommen om sine Dyder og gode Forsætter eller Hensigter, naar man med sit daglige Væsen mere eller mindre i Form af Selviskhed, Indignation og Forfilgelse slaar lís paa sin Næste og derved gir de modsatte Foreteelser til Kendsgerning overfor den samme Guddom (Martinus, 1941, st. 759, s 955).

Även situationer där "försynens" ingripande skulle kollidera med individens egen "ödesbestämmelse" kan göra bönen ofruktbar. Men säger Martinus:

Alle naturlige eller normale Bínner bliver bínhírte, men ikke altid saaledes som den bedende selv ínsker det, men derimod som Gud ínsker det, hvilket igen vil sige: paa den Maade der i Længden bliver til stírst Velsignelse for den bedende selv, ganske uafhængigt af, hvad han saa end selv maatte tænke eller mene om denne Bínhírelse i Øjeblikket (Martinus, 1941, st. 757, s 953).

Vidare säger han:

Vil man gíre sig Haab om et virkelig intimt Forhold til Guddommen og om en Virkelig

Bínhirelse af sine línligste Ønsker, maa disse Ønsker naturligvis først og fremmest være noget, vi selv er rede til at opfylde hos vor Næste, uanset at denne Næste maaske i Øjeblikket af os betragtes som en Fjende, thi i modsat Fald beder vi Gud om noget, som vi absolut ikke selv ønsker at give Guddommen, hvis Forholdet var omvendt,... (st. 760, s 956).

Bönen blir uppfylld ..."om denne Opfyldelse er til absolut Gavn for vedkommende Væsens videre Fuldkommengirelse i Udviklingen. I modsat Fald bliver Binnen ikke opfyldt" (Martinus, 1952, st. 2383, s 2643). Bönen kan hjälpa den nödlidande så att denne ... "kommer meget lettere igennem deres Kriser eller Genvordigheder, saa de i bedste Tilfælde endog med Glæde kan komme igennem de mirke Situationer i deres Skæbne" (ibid).

"Väsendets" bön till "Gud" är en universell princip som förekommer på alla nivåer i "makrokosmos", "mikrokosmos" och "mellankosmos". "Mikrojagen" i människans "mikrokosmos" (ovan s 34f) förnimmer, precis som människans "jag", "sorg" och "dödsångest" när deras livsbetingelser rubbas. Deras smärtsignaler är "mikrojagens" rop på hjälp, eller "bön" att bli befriad från sina lidanden, en "bön" som riktar sig till dessa "väsens" "makroväsen" eller "makrojag". Eftersom dessa "mikroväsens" lidande ofta orsakats av ohälsa i "makroväsendets" organism vilket för människans vidkommande kan ske genom missbruk av alkohol eller narkotika, är det alltså inte detta "makrojag" som utgör "mikrojagens" "Gudom", menar Martinus. Den människa som brutit ner sina kroppsfunktioner är ju ofta själv i behov av hjälp och stöd. Ett "väsens" "makrojag" (för oss människor "jordklotsjaget") är alltså inte, oavsett hur stort det än är, enligt Martinus det samma som "Gudomen". Men genom den onaturliga nedbrytningen i "makroväsendets" organism uppstår också en obalans och rubbning i själva "Gudomens" "organism", som utgör hela världsalltet. Detta p.g.a. "livsenhetsprincipen" (ovan s 35). En motreaktion från "Gudomen" måste enligt Martinus komma förr eller senare för att häva denna obalans. Denna motreaktion upplever "mikroväsendet" (alla "väsen" är "mikroväsen" i relation till "Gudomen") i form av "mörk karma" vilket på sikt hjälper det att successivt komma till insikt och företa den nödvändiga psykiska kursändringen, så att hälsan kan återvinnas. (L.B: 2, st. 596; L.B: 6, st. 2328, 2329).

"Beskyddarprincipen": Alla "levande väsen" är, menar Martinus, underställda ett "beskydd" som syftar till att ge "väsendena" de för sin livsupplevelsen nödvändiga betingelserna. På samma sätt som föräldrarna hjälper och skyddar sina barn i en utvecklingsperiod då barnen inte kan ta hand om sig själva, finns, menar Martinus, en "kosmisk beskyddarprincip" som skyddar "väsendet" från psykiska och fysiska krafter som det ej kan hantera. Men efterhand som "väsendet" mognar avtar detta skydd från "försynen". Detta eftersom det

annars skulle vara förhindrat att göra egna livserfarenheter och riskerat att fastna i en form av "spädbarnstillvaro". "Beskyddarprincipen" utgör ett centralt element i "livsenhetsprincipen", säger Martinus. "Makroväsendet" är för sin livsupplevelse beroende av "mikroväsen" vilka i sin tur utgör "makroväsen" eller "beskyddare" för sina "mikroväsen" o.s.v. Hela "livsenhetsprincipen" utgör en "beroende- och beskyddarprincip" mellan "makro väsen" och "mikroväsen" där "makroväsendets" välbefinnande är direkt relaterat till dess "mikroväsens" hälsa. "Makrojaget" är alltså för sitt eget överlevnads och välbefinnandes skull tvungen att sörja för och beskydda sina "mikroindivider". Hos människan som inte längre kan förlita sig på instinkter eller besitter "kosmiskt medvetande" saknas enligt Martinus denna insikt, med följd att individen ofta går en alldeles för tidig död till mötes. Det kan tyckas, säger Martinus, som om "mikroindividen" härigenom styr "makrojagets" välbefinnande. Men "mikroväsendena" kan enligt Martinus inte påverka "makroväsendet" om inte denna först skapat de betingelser eller det "universum" som rubbar "mikroväsendenas" normala livsfunktioner. Analogt härmed är förhållandet mellan människan och "jordklotsväsendet". Människan är "mikroväsen" i "jordklotsväsendet" som är dess "makroväsen". Precis som människans "mikroväsen" inte kan utplåna dess "makroväsen" utan "makrojagets" egen förskyllan, kan inte människan som ett "mikroväsen" i "jordklotsväsendet" eller "jordklotsorganismen", genom krig, utplåna livsbetingelserna på hela jordklotet utan "jordklotsväsendets" egen förskyllan. Men jordklotet har, säger Martinus, i sin utveckling genom "spiralkretsloppet" för länge sedan passerat det stadium som skulle kunna möjliggöra en total katastrof av dess "organism". Dessutom verkar även här den s.k. "kosmiska beskyddarprincipen" som ser till att denna potentiella möjlighet ej kommer att aktualiseras. (L.B: 2, st. 291; L.B: 4, st. 1374; L.B: 6, st. 2023).

1.12. Det framtida samhället.

Ingress: Martinus menar att de samhällsstrukturer som finns på jorden idag kommer att genomgå radikala förändringar. En världsregering och världspolis kommer så småningom att bildas. Samhället kommer alltmer att humaniseras vilket innebär att "gemensamhetsintressena" helt kommer att avlösa "penningintressena". Samhället kommer då att präglas av fred, frihet, omtanke, rättvisa och bekymmerslöshet. Martinus samhällsutopi har många likheter med Karl Marx tankar om det framtida kommunistiska samhället.

"Statsmakten": Människans "dubbla natur" dvs. förmåga till både kärlek/hat,

själviskhet/ osjälviskhet, återspeglar sig i samhällsfunktionen, menar Martinus. Dels finns exempel på "oegennyttiga" samhällsföreteelser eller "gemensamhetsintressen". "Statsmakten" utgör här det främsta exemplet även om denna samhällsinstitution, som Martinus ser det, ännu är långt ifrån fullkomlig. "Statsmakten" ombesörjer lag och ordning, kostnadsfri undervisning, sjukhus, polisväsen, kulturella institutioner etc. Eftersom den reella makten i samhället i praktiken är synonymt med "penningmakten" måste "statsmakten", om "rätten och inte makten" skall segra, komma i besittning av "penningmakten". (L.B: 1, st. 94, 95)

"Peningmakten": De mer "egoistiska" samhällsföreteelserna representeras av de s.k. "privatintressena", vilka enligt Martinus har "penningmakten" som sitt incitament. "Privatintressena" strävar efter att göra "goda" affärer, dvs. att få ut "största möjliga värde för minsta möjliga värde". Detta leder till överpriser, klasskillnader, utsugning etc. och i förlängningen krig och revolutioner. Detta innebär inte att alla företrädare för "statsmakten" är "goda" medan de som företräder "privatintressena" är mer eller mindre "onda". Men detta hindrar inte att denna uppdelning i två samhällsgrupperingar kan göras och har generell giltighet, menar Martinus. (st. 95).

Kontinuerlig samhällsutveckling: Även om "privatintresset" fortfarande dominerar inom människosamhället håller det på att avta till förmån för "gemensamhetsintresset". På sikt kommer "privatföretagen" att helt utkonkurreras av "statsföretagen". Men denna process kommer att kunna ske utan omvälvningar och revolutioner, som ett naturligt led i samhällsutvecklingen. Detta eftersom varje genuin samhällsförändring är en funktion av individens egen inre psykiska mognads- och utvecklingsprocess. (st. 102).

En internationell världsregering: Den viktigaste förutsättningen för att ett "fredsrike" skall kunna uppstå på jorden är, menar Martinus, bildandet av en internationell världsregering med fullständig kontroll och makt över "värdena". Alla nationella regeringar måste lämna ifrån sig makten och vapnen till denna världsregering. Världsregeringen kommer bl.a. att disponera över en världspolis och en internationell domstol med befogenheter och maktresurser att skapa fred och rättvisa för alla jordens folk. Tendenser i denna riktning finns redan i form av Förenta Nationerna (FN). I det framtida samhället kommer alla materiella världen att ägas gemensamt, dvs. ingen privatförmögenhet kommer att förekomma. Världsregeringen kommer att fördela resurserna på sådant sätt att alla medborgare kommer att kunna leva i frihet och bekymmerslöshet. Detta möjliggörs bl.a. av den tekniska utvecklingen som kommer att frigöra människan från tyngre fysiskt arbete.

Varje individ åläggs arbetsplikt en viss del av sin tid för att världssamfundets produktion av varor och tjänster skall kunna upprätthållas. Men detta arbete kommer inte att upplevas som ett tvång eller slavgöra eftersom varje individ kommer att kunna arbeta inom sitt eget intresseområde. Konstnärligt intresserade individer kommer att ägna sig åt konstnärligt skapande, praktiskt eller teoretiskt lagda människor kommer att vara verksamma där deras anlag kan blomma ut. Eftersom varje individ i världssamhället bär sin del av bördan kommer normalarbetsdagen att bli väsentligt mindre än idag. Pengar som betalningsmedel kommer att upphöra och i stället kommer det att finnas arbetskvitton som blir individens enda betalningsmedel. Det arbete som individen utför täcker alla sociala kostnader för t.ex. sjukvård, åldringvård, undervisning etc. Vill individen öka sin levnadsstandard går det bra att arbeta mer för att därigenom via arbetskvittot få råd till fler extravaganser. I världsstaten har inget saluvärde, ingenting kan säljas utan bara skänkas eller bytas bort. (st. 98-103, 111-113).

Utopia: I det kommande världssamhället finns ingen nöd, fattigdom, finanskriser, kamp om pengar, utsugning mellan individer. Här finns allt individen behöver av materiellt och andligt slag. Människan i det framtida samhället längtar efter att göra nytta, att göra sitt arbete så fulländat som möjligt och att ge uttryck för sin kärleksfullhet. Stävan är att fullgöra sina högsta ideal. Det framtida äktenskapet blir befriat från ekonomiska bekymmer, dels genom att båda parter, genom sin arbetsinsats, är ekonomiskt oberoende, men också för att samhället påtagit sig alla kostnader för barnen till en viss ålder. Eftersom världsmedborgaren kommit längre i "dubbelpolighet" än dagens samhällsmedborgare kommer svartsjukedramer och revirbeteenden att avta. Många människor kommer inte att ha behov av äktenskap och familj utan väljer att leva ensamma. (st. 114-116).

Ett språk och en religion: De olika "nationella" språken kommer i det framtida världssamhället att "smälta samman" till ett gemensamt språk. På samma sätt kommer det att finnas en gemensam religion eller livsåskådning, dvs. "livets egen religion" eller den "andliga vetenskapen". Den "andliga vetenskapen" kommer att utgöra ett teoretiskt fundament för alla människor och en självupplevd praktisk verklighet för ett växande antal. Endast de moraliskt mest utvecklade kommer att ha den potentiella möjligheten att efter genomgången adekvat utbildning kunna bli regeringsledarmöter i världsregeringen. Ledamöterna kommer att väljas genom alla medborgares fria rösträtt. (L.B: 1, st. 191; L.B: 7, st. 2658 (40)).

Förbrytarna: Kriminalvården i det framtida världssamhället kommer att humaniseras. Eftersom ingen individ enligt Martinus kan vara annorlunda än det är, dvs. befinna sig på en utvecklingsmässigt högre nivå än vad erfarenheterna tillåter,

finns det ju ingen anledning att straffa individer för något de i grunden inte kan rå för. Förbrytarna bör i stället uppfostras så att de kommer i nivå med mänsklighetens genomsnittliga moraliska standard. Att straffa och pina dessa människor underlättar inte deras utveckling och självförståelse, menar Martinus. Även om dagens brottsbekämpningsmetoder är helt i linje med människans nuvarande moraliska standard, kommer de att förändras radikalt i det framtida världssamhället. Även världssamhället kommer att behöva skydda sina medborgare mot förbrytarens destruktiva sidor, men detta kommer att ske utifrån mer humana former än idag. Det framtida samhället kommer att avsätta speciella områden där brottslingar under kontrollerade former kommer att leva avskilda från samhällets övriga medborgare. Inom dessa områden kan de röra sig fritt, gifta sig och få barn och genomgå den utbildning som passar deras egenskaper och anlag. Detta inhägnade område kan inte liknas vid ett fängelse utan blir ett kulturområde med skolor, teatrar, sporthallar etc., där brottslingen kan anpassas till ett normalt liv. När så skett kan dessa individer ånyo vända tillbaka till samhället utanför. (L.B: 7, st. 2399, 2400).

"Kommunismen": Det framtida världssamhället är liktydigt med det sanna "kommunistiska" samhället, menar Martinus. De som idag ofta kallar sig "kommunister" har enligt Martinus ännu långt kvar till en verklig "kommunistisk" livsinställning som baseras på total osjälviskhet och kärleksfullhet. I det sant "kommunistiska" samhället lever individen efter devisen "att hellre giva än att taga". Borta är våld, terror och klasskamp. Enligt Martinus var Jesus Kristus sant "kommunistisk". Dagens "kommunister" har gått för fort fram. De har inte följt den normala utvecklingstakten utan bär fortfarande på "kapitalistiska", dvs. "djuriska" tendenser, i sitt psyke. "Vejen til 'Kommunisme' er udelukkende 'Udvikling', thi 'Kommunisme' er ikke et opdigtet eller opfundet 'politisk System', den er et 'Udviklingstrin', i hvilket 'Næstekærligheden', hvilket her vil sige 'Fællesskabet', 'Kollektiviteten' eller Erkendelsen af Samhírheden er hellig, er et Bud, er en Livsbetingelse" (Martinus, 1944, st. 1336, s 1601). Det fullt utvecklade "kommunistiska" världssamhället kommer att finnas på jorden om cirka tretusen år, säger Martinus (L.B: 1, st. 248).

1.13. Utvecklingens ontiska och faktiska existens.

Ingress: Eftersom hela Martinus teorikomplex står och faller med idén om alltings utveckling så blir det viktigt för honom att övertyga sina läsare om detta "faktum". Argumentationen stöder sig på bakomliggande "andliga lagar" som "kretsloppsprincipen" och "hunger- och mättnadsprincipen" vilka tolkas enligt en för Martinus typisk logik. Martinus är också benägen att tolka vissa skiftningar i

samhällsvärderingar genom historien som tecken på att en moralisk utveckling har skett eller håller på att ske, t.ex. fredslängtan, rättvisetänkande, demokratiska ideal etc.

Utvecklingens "väsen": All utveckling är enligt Martinus liktydig med en omskapelse eller förändring från ett tillstånd till ett annat. Detta gäller både på det fysiska och det psykiska planet. Utan att det gamla bryts ner eller vittrar sönder kan inte något nytt uppstå. (L.B: 3, st. 707, 708). Livet uppfattas som en "skapelse process" där materian ständigt skiftar form. Energi frigörs och sätts på nytt samman i nya mönster och energi constellationer. Men för att förändring skall ske fordras det tillförsel av energi. Denna energi utgör en "kraft" vilket för Martinus är synonymt med en "viljeakt" (L.B: 3, st. 709). Genom viljan upplöses och förändras uttjänta psykiska eller fysiska mönster och något nytt byggs upp som ligger mer i linje med "väsendets" ambitioner och ideal. "Al Udvikling sker jo udelukkende kun i Kraft af en Opløsning af det mindre fuldkomne til Fordel for det mere fuldkomne og er i sig selv ogsaa en Didsproces, selv om den naturligvis ikke kan unddrages ogsaa at være en Opbygningsproces" (Martinus, 1941, st. 708, s 895). Utveckling är liktydigt med att "övervinna" och utgör därför kärnan i all självbevarelsedrift (Martinus, 1976, kap. 20). Utan t.ex. blommandes strävan mot ljuset, djurets dödande av sitt byte, människans tämjande av naturkrafterna m.m. skulle utvecklingen avstanna. All livsmanifestation är uttryck för "kamp" där någon vinner och någon förlorar, där något "rivs ner" och något annat "byggs upp" (kap. 22).¹⁶ Talesättet "den enes bröd är den andres död" är alltså enligt Martinus att betrakta som en "kosmisk lag", som med nödvändighet existerar i hela universum, om än i olika grader beroende på var "väsendet" befinner sig på den s.k. "utvecklingsstegen" (kap. 24).

Utveckling som realistiskt faktum: Martinus försöker på olika sätt argumentera för att det "levande väsendet" verkligen genomgår en successiv utvecklingsprocess. Han menar till att börja med att det är alldeles tydligt att "väsendet" genomgår ett utvecklingsförlopp som börjar i "mineralriket" och fortsätter i "växtriket" och "djurriket", där människan anses vara det högst utvecklade "djuret" (L.B: 3, st. 640-642). Varje nytt "rike", liksom utvecklingen inom varje enskilt "rike", representerar grader av växande medvetenhets

¹⁶ Det lidande som t.ex. den högt utvecklade människan åsamkar sin omgivning genom att exempelvis inta föda från växtriket, är som Martinus ser det, av betydligt mildare slag än det som exempelvis den mindre utvecklade individen genom större våldsbägenhet åsamkar sina medmänniskor. I det förstnämnda fallet kan man knappast tala om lidande i egentlig bemärkelse utan mer om nedbrytning och omskapelse av energiformationer. (Martinus, 1950, kap. 11).

manifestation, från "primitivitet" till "intellektualitet". Martinus säger:

Et Væsen kan ikke eksistere uden at opleve Erfaringer. Og da Oplevelse af Erfaringer kun kan eksistere som en Berigelse af Bevidsthed, og da dette er det samme som Udvikling, er det her synligt, at intet Væsen kan eksistere uden at være paa Vandring opad Trinene i nævnte Skala. Denne "Vandring" eller "Bevægelse" vil altsaa bevirke, at Dyrene, naar de tilstrækkelige Erfaringer er indhentede, naar op paa de jordmenneskelige Trin. At dette tager Aarmillioner af Tid og Tusinder af Genfidsler eller Jordliv forandrer ikke Princippet (Martinus, 1941, st. 640, s 802).

Att utvecklingen dessutom kommer att fortsätta mot en förädling av människan och vidare genom kretsloppet blir till faktum eftersom ..."de tre Zoners Trin ikke kan afslutte Kredsløbet. Et Kredsløb bestaar jo af to Modsætningers Kulmination" (ibid).

Att människan har förmåga att utvecklas bevisas, menar Martinus, av all skolundervisning. Varför ha denna om den vore meningslös och höll individen kvar på samma utvecklingsnivå? (L.B: 3, st. 903).

Även "hunger- och mättnadsprincipen" visar enligt Martinus på att en utvecklingsprocess äger rum. Individen "drivs" mot det område som den är nyfiken på och saknar erfarenhet och kunskap om och "stöter bort" andra områden som det redan behärskar eller är "mätt" på. Denna process anses ligga bakom alla upptäckter och vetenskapliga framsteg. (ibid). Men varför kan individen känna "bortstötning" mot något det till synes själv inte upplevt? Till exempel mot krig, fångenskap, misshandel etc. Anledningen till detta, menar Martinus, är att människorna har upplevt dessa företeelser i tidigare liv men till leda och därmed fått en negativ känsla för företeelsen i fråga, vilket gör att de nu "stöter" dessa ifrån sig. Hur kan annars, frågar han retoriskt, längtan eller "bortstötning" mot eller av objekt man aldrig upplevt under detta livet logiskt förklaras?

-- Tror man ikke denne i de levende Væsener boende Higen efter det mere fuldkomne og Frastidning imod det mindre fuldkomne, og som bevirker at væsenet urokkligt maa være i Vækst, er et Led i en af Verdensordningens særlige Planer med Hensyn til det levende Væsen? -- Hvis Væsenet kun lever eet eneste fysisk Jordliv, hvem gavner saa denne i samme Væsen nedlagte Væksttrang? (Martinus, 1941, st. 903, s 1127).

Men även vad gäller människornas samhällsinstitutioner kan olika utvecklingsfaser konstateras:

-- Finder der ikke en stedse stigende Udvikling Sted indenfor Jordmenneskehedens Retfærdighedssans? -- Bliver dens Politi- og Retsvæsen ikke mere og mere humaniseret? -

-Er Kultur ikke det samme som en voksende Bekæmpelse af al Asocialisme? -- Er det ikke Humanisme, Menneskene kæmper for eller tror at kæmpe for paa Krigens Fronter saavel som indenfor Hjemmenes Mure? -- Er Modsætningen til Humanisme ikke det samme som Barbari? -- Var der ikke engang, at denne i Virkeligheden sad i Højsædet i den menneske

lige Stræben? -- Var Vejen til "Valhal" ikke en Vandring hen over Sinderknusning og Lemlæstelse, Tortur og Slavelænkning af Medvæsener uden nogen som helst anden Begrundelse end selve Magt-, Mord- og Kampglæden?...Er Jordmenneskenes højeste Ideal ikke siden hen blevet dette: "Du skal elske din Næste som dig selv" (st. 915, s 1143f).

Måste inte dessutom den individ som vill gå emot nästakärlekens lagar låta sina ord och handlingar maskeras av osjälviskhet, frågar han sig?

-- Hvem af de krigsførende Stater docerer ikke Humanismen, hvilket vil sige: Kulturbevarelse, dennes Forsvar og Nidværg, som det absolutte Grundlag for deres Deltagelse i den blodige Dans? -- Nej, Nutidens Helte kan kun laurbærkranses, hvis de har svunget Sværdet i Humanitetens Navn. I modsat Fald gaar de til Tugthus, Straf, Vanære og Nedværdigelse. Ingen kommer mere til "Valhal", blot fordi de har kæmpet for Kampens Skyld, dræbt, fordi det var en Sport at dræbe, eller myrdet, fordi det var en Lyst at myrde (st. 916, s 1145).

Även på det sexuella området kan Martinus skönja att en utvecklingsprocess äger rum. Sexuallivet hos de högst utvecklade däggdjuren hänförs, som ovan nämnts (s 64), till det "lyckliga äktenskapets zon". Här är skyddet av avkomman, parningsdriften, äktenskapslagen, barnalstringsförmågan, av centralare betydelse än hos människan. För människan, vars flertal befinner sig i den "olyckliga äktenskapets zon", har dessa mekanismer börjat tillbakabildas. Många människor tar inte alltid så väl hand om sina barn, aborter är vanliga, skilsmässor och otrohet likaså. Många äktenskap är barnlösa och sexuell njutning utan tanke på barnalstrande är utbrett. Att denna sexuella förvandlingsprocess är i linje med den normala utvecklingsgången blir uppenbart, menar Martinus, eftersom den gäller flertalet människor på jorden och inte några enstaka individer. (L.B: 5, st. 1805; L.B: 7, st. 2541).

Del 2. Från utvecklingsteori till stadieteori.

Martinus utvecklingsteori framstår som mer preskriptivt än deskriptivt orienterad. Visserligen är Martinus ambition att göra en deskriptiv analys av verkligheten. Han talar ofta om sin kosmologi som en "logisk", "vetenskaplig" analys av livets och människans struktur. Men samtidigt syftar hela hans arbete till att ge den sökande människan en världsbild som hon kan leva för och växa med.

Syftet med nedanstående delavsnitt (kapitel 2) är att göra en deskriptivt fördjupad analys av Martinus utvecklingsteori i ljuset av ett stadieteoretiskt tänkande.¹⁷ Martinus tre personlighetstyper kommer att presenteras, preciseras och inlemmas i en stadieteoretisk modell som analyseras utifrån Lawrence Kohlberg stadiekriterier. Härigenom bör frågan om Martinus stadieteori kan anses vara en stadieteori i psykologisk mening kunna besvaras. Nedanstående avsnitt ger också en bakgrund till kapitel 3:s fördjupade innehålls- och strukturanalys av Martinus stadieteori.

2.1. Stadieutvecklingens olika nivåer.

Enligt Martinus förekommer det utveckling på alla "nivåer" i universum. "Levande väsen" i "mikrokosmos", "makrokosmos" och "mellankosmos" utvecklas enligt samma grundläggande principer och genomgår principiellt samma utvecklingsstadier. All utveckling sker genom tre huvudzoner, av Martinus benämnda som, "spiralzonen", "grundenergizonen" och "karaktärszonen". Inom dessa "zoner" genomgår de olika "väsenkategorierna" en utvecklings- eller omskapelseprocess från ett "ofullkomligt" till ett "fullkomligt" tillstånd. Vissa "väsen" har kommit längre i utvecklingen än andra, men alla är de på väg "framåt" i utvecklingen. Denna "väsendets" eviga vandring genom olika "zoner" har Martinus benämnt som "utvecklingsstegen". (L.B: 1, st. 273, 274).

¹⁷ Med stadieteoretiskt tänkande menas här ett antal postulat som starkt kommit att förknippas med olika stadieteorier. En stadieteori skall vara universell, dvs. gälla alla människor. Vidare skall stadieutvecklingen vara invariant, dvs. följa en bestämd ordning. Inget stadium får hoppas över. Varje stadium antages vara kvalitativt olika de andra stadierna. Enbart kvantitativa skillnader mellan stadierna räcker inte för att särskilja de olika stadierna åt. Stadieutvecklingen antas vidare ske gradvis och organiskt men eftersom varje stadium har en unik struktur i relation till de andra stadierna förekommer också i vissa skeden diskontinuerliga utvecklingsfaser. Både arvet och miljön beaktas som centrala för att kunna förstå utvecklingsprocessen, men betoningen ligger ofta på de ärftliga faktorerna. Eftersom stadieteorier behandlar universella processer baseras de ofta på nomotetiska metoder. (Lerner, 1976, s 136-140).

Varje "grundenergizon" indelas i tolv stycken "karaktärszoner". Dessa "karaktärszoner" utgörs i praktiken av en mångfald olika steg och nivåer s.k. "karaktärsstadier". I exempelvis "djurriket" försiggår utvecklingen från det "renodlade djuret" till den "fullkomliga människan" genom en uppsjö olika "karaktärsstadier" vilka är liktydiga med en viss "moralisk" hållning (L.B: 2, st. 605). Denna moral utgörs av levnadsregler vilka styr individens uppfattning om vad som är "rätt" eller "fel", "gott" eller "ont". Martinus moralbegreppet inkluderar både kognitiva, affektiva, instiktiva och beteendemässiga komponenter (L.B: 6, st. 2199). Mer grundläggande mänskliga "karaktärsstadier" utgör Martinus tre personlighetstyper benämnda som "känslomänniskan", "intelligensmänniskan" och "intellektualitetsmänniskan" (L.B: 2, st. 618, 637). Dessa grundläggande "karaktärsstadier" har ytterligare differentierats i s.k. "avdelningar" (se nedan s 99-102).

Som ovan framgått presenterar Martinus en invariant stadieteori med normativa drag. Ett visst "stadium" eller en specifik "utvecklingszon" följer, oavsett dess "kosmiska" nivå, med nödvändighet efter ett annat stadium eller "utvecklingszon" och innebär en utveckling mot allt större balans, dynamik och moral. Vidare är Martinus utvecklingsteori universell i den mening att alla "levande väsen" genomgår samma stadieutveckling.

2.2."Utveckling" och "inveckling".

Det normativa draget i Martinus stadieteori är dock, sett i relation till flera "spiralkretslopp", inte helt entydigt. Visserligen tycks det som om "väsendena" i sin vandring på "utvecklingsstegen" når allt högre utvecklingsgrader ju längre upp de kommit på denna "stege" (L.B: 1, st. 288). Inom en stor del av "utvecklingsspiralen" förefaller detta också vara fallet eftersom varje ny utvecklingsnivå för Martinus också innebär att nytt erfarenhetsmaterial adderas. Men enligt Martinus kan begreppet "utveckling" bara helt förstås om det finns något som "väsendet" kan utvecklas ur, dvs. något som kontrasterar mot själva utvecklingsprocessen. En sådan process existerar i universum, menar Martinus, och han kallar denna kontrasterande utvecklingsprocess för "inveckling" (L.B: 6, st. 2285-2287).

Enligt Martinus, kan ingen energi i universum existera utan att gå i kretslopp vilket är liktydigt med "väsendets" "vandring" genom två diametralt motsatta zoner (ovan s 49). När "väsendet" i sin "vandring" i "spiralkretsloppets" högre zoner

blivit "mätt" på "ljuset" eller de s.k. "andliga världarna" börjar det längta tillbaka till "mörkret" eller "materien", vilket får till följd att det i nästa "spiralkretslopp" (fast på en "högre" nivå) vänder tillbaka till den fysiska världen. Först som "mineral

väsen" sen som "växtväsen" och därefter som "djurväsen" o.s.v. Denna process innebär, menar Martinus, att väsendet rör sig från "högre" till "lägre" medvetande grader, eller som han också uttrycker det, från "ande" till "materia", dvs. "väsendet" "invecklas" i "materien". Sett utifrån "väsendets" vilja och längtan är det enligt Martinus en "utveckling" som äger rum. Men utifrån ett "spiralkretsloppsperspektiv" har, menar han, en "invecklingsprocess" inletts.

Martinus menar att människan för närvarande är på väg att helt och hållet vända denna "invecklingstrend". Människans strävan är nu istället inriktad mot befrielse från den "djuriska" naturen, vilket innebär en längtan mot "ljuset" och "andliga" upplevelser. "Inveckling" i "materien" håller alltså för människans vidkommande på att ersättas av en "utveckling" ur "materien", vilket med Martinus terminologi är liktydigt med en "inveckling" i "andlighet". Den mänskliga "utvecklingsprocessen" är då menar han egentligen en fråga om "avveckling", dvs. en "avveckling" av individens djuriska anlag (L.B: 6, st. 2288).

Sett i relation till ett helt "spiralkretslopp" kan Martinus utvecklings teori ej betraktas som en normativ teori där utvecklingen går mot allt högre och mognare kvalitativa utvecklingsstrukturer. Varje nytt "spiralkretslopp" innebär dock att "väsendet", enligt Martinus, når en s.k. "högre" nivå, men denna nya nivå innebär ingen kvalitativ förändring utan är enbart en förändring av rent kvantitativt slag (ovan s 47).

Även om det normativa draget framkommer tydligt i den utvecklingsfas människan befinner sig i, dvs. "djurriket", innebär emellertid inte detta att individer som befinner sig på olika mognadsstadier i utvecklingen värderas som varande "bättre" eller "sämre". Ur det "eviga jagets" perspektiv ("X 1") existerar inga skillnader, finns inte "tid" eller "rum", bara ett "något som är". Allt är här lika och har samma värde. Alla skillnader, vilka uppkommit genom "perspektivprincipen" (ovan s 54) är i grunden illusoriska och har enbart skapats för att "jaget" skall kunna uppleva en kontrast till sig själv (ovan s 32). "Gott" och "ont", "vackert" och "fult", "litet" och "stort", är som Martinus ser det i grunden relativa företeelser beroende av individens nuvarande psykiska perspektiv. Denna ontologi innebär att alla skillnader i utvecklingsnivå mellan enskilda människor djupast sett är illusoriska. Genom "jagets" evighetsnatur är vidare alla människor "kosmiskt sett" lika "gamla" och lika "utvecklade" och alltså lika mycket värda. Varje individ har dessutom sin unika plats här på jorden, menar Martinus, och utgör

en för helhetens funktion oundgänglig beståndsdel (L.B: 1, st. 284). Den sjuke likväl som den friske, brottslingen likväl som den osjälviske, den avvikande likväl som den anpassade. De är alla beroende av varandra och är enligt Martinus tillsammans ett uttryck för fullkomlighet.

Att människorna har lätt för att döma andra och se sig själv som bättre än sina medmänniskor har enligt Martinus att göra med den "djuriska" självbevarelse driften vars strävan hela tiden är att ta för sig på andras bekostnad. Härav följer, menar Martinus, avundsjuka, konkurrens, falskhet, hat, maktbehov etc., dvs. kognitiva strukturer eller komplexa emotioner som tenderar att psykiskt och fysiskt så split mellan människor i stället för att bygga upp samarbete och förening. (L.B: 5, st. 1653).

2.3. Utvecklingens "inre" och "yttre" drivkrafter.

Utveckling sker genom ett ständigt samspel mellan "inre" och "yttre" faktorer. "Inre" strukturer som "jaget", "skaparförmågan", de "sexuella polerna", "övermedvetandet", "undermedvetandet", "talangkärnorna", "viljan" etc. interagerar med "yttre" faktorer i form av olika livserfarenheter. Eftersom "väsendets" "inre" konstitution utgörs av relativt stabila psykiska strukturer vilka endast mycket långsamt låter sig förändras får dessa anses vara mer betydelsefulla för "väsendets" "individualitet" än de "yttre" faktorerna.

Sett utifrån människans perspektiv har forskningsdebatten vad gäller "inre" och "yttre" utvecklingsfaktorer mycket kommit att handla om arvets och/eller miljöns betydelse för individens psykiska konstitution. Som Martinus ser det är individens arvsanlag i grunden inte ärvda från föräldrarna utan har sin egen individuella reinkarnationshistoria (ovan s 51). Detta innebär att arvet, för Martinus, har en fundamental betydelse för individens nuvarande egenskaper och utvecklingspotential. Medan miljöfaktorerna innan trettioårsåldern påverkar individen mer "indirekt", genom att provocera fram det som redan finns inombords, så ökar deras relativa betydelse efter trettioårsåldern. Det är nämligen först efter trettioårsåldern som individen börjar göra helt "nya" erfarenheter. (L.B: 1, st. 148). Miljöpåverkan blir alltså alltmer "reell" och central ju äldre individen blir eftersom det är det enda som i grunden kan förändra individens psyke. Men denna påverkan står alltid i relation till individens "inre" konstitution eller anlag (st. 281-283). Dessa anlag, vilka Martinus kallar "talangkärnor", anses ha byggts upp liv efter liv och kommer att styra vilken typ av miljöpåverkan individen kommer att möta. Barnet föds t.ex. med en viss moralisk konstitution och har beroende på utvecklingsnivå en mer eller mindre stor benägenhet till både "gott" och "ont". Den

miljö barnet växer upp i är "ödesbestämd" i det att barnet i sin uppväxtsituation kommer att möta sin sedan tidigare liv skapade "karma". Om miljöpåverkan sker som barnet inte är konstitutionellt moget för kommer barnet bara att påverkas ytligt och ingen egentlig inläring kommer att äga rum. Antingen kommer barnet tillfälligt att anpassa sig eller kommer det att revoltera, för att vid mer vuxen ålder återgå till sin ursprungliga "ärfvliga" konstitution. Miljöpåverkan som emellertid ligger i linje med barnets inre konstitution kommer att ha reellt inflytande på barnet och i bästa fall hjälpa barnet att frigöra sina egna resurser (Martinus, 1976, kap. 62). Även om Martinus sällan betonar vissa typer av miljöpåverkan som mer potenta än andra, t.ex. föräldrarpåverkan, gruppträck, sociala roller, kulturella effekter etc., framkommer det att alla dessa faktorer kan spela en central roll för hur individen kommer att uppleva sin värld (kap. 5).

Människan står via sitt "undermedvetande" i ett orsak- och verkanförhållande till de dagliga erfarenheterna och livsupplevelsena. Det var intrycken från dessa dagliga erfarenheter,

via den process som Martinus benämnt som "A-B och C vetande", som byggde upp individens "fysiska" och "andliga" "kroppar". Dessa "kroppar" ligger sedan till grund för hur individen kommer att tolka sin värld.

Hur individens livssituation kommer att gestalta sig är, som Martinus ser det, helt beroende på hur individen väljer att hanterat sina dagliga erfarenheter. Desto större förmåga individen har att i den dagliga livssituationen vända "själviskhet" till "osjälviskhet", "oärlighet" till "ärlighet", "intolerans" till "tolerans", "hat" till "förlåtelse" o.s.v. desto ljusare kommer det nuvarande och de kommande livet att gestalta sig. (Per Bruus-Jensen, 1982, s 519).¹⁸

De dagliga erfarenheterna kommer också att präglade individen rent fysiskt:

Da den Maade, hvorpaa Individerne kan komme til at opleve de samme Erfaringer, er uendelig i sine Variationer, vil der heller ikke være nogen Grænse for Variationerne af de levende Væsners Udseende, Manifestationsmaade og Legemsform paa samme Trin, og kun den moralske Standard angiver for os hvilke Væsener, der netop hører til samme Trin i Udviklingen. Afvigelsen mellem Væsenerne vil saa igen være afhængig af Forskellen mellem Erfaringsfelterne, thi disse kan nemlig, selv om de er Udtryk for den samme Moral, være højst forskellige (Martinus, 1932b, st. 284, s 333f).

Enligt Martinus är det individens lidandeeffarenheter som utgör den främsta omskapande faktorn i erfarenhetsfältet (L.B: 2, st. 636; L.B: 7, st. 2408). Därmed kan denna faktor också antas bidra mest till inläringprocessen. Människans

¹⁸ Här hänvisas till en symbol av Withus kallad "Det jordiske menneskes to sind" som ofta används i sekundärlitteraturen om Martinus för att visa på människans attitydutveckling och "dubbla natur".

lidandearfarenheter kan ta sig en mångfald olika uttryck. Jordklotets skiftande klimatförhållanden med dess vulkanutbrott och jordbävningar har ofta hotat människans överlevnad. Dessa omständigheter har tvingat människan att utveckla sitt tekniska kunnande,¹⁹ vilket i sin tur lett till en forcerad intelligensutveckling (L.B: 3, st. 663-666). Intelligensutvecklingen i kombination med den tekniska utvecklingen har lett till ytterligare lidandetillstånd för mänskligheten p.g.a. den ökade "dråpkapacitet" som världen nu besitter genom sina alltmer högteknologiska vapen. Den tekniska utvecklingens mission när det gäller människans moralutveckling är, säger Martinus, att leda individen fram till en punkt där inget enskilt land längre kan vara herre på täppan och fritt ge uttryck för sin makt och aggressionsbehov utan att riskera att få igen med samma mynt. Först då kommer enskilda länder och individer att på allvar söka efter andra mer förnuftiga sätt att lösa sina inbördes konflikter på (L.B: 4, st. 1520, 1521). Individen upplever också lidande i form av ensamhet, övergivenhet, kärlekslöshet, sjukdom, ångest, invaliditet, svartsjuka, sorg etc., känslor som enligt Martinus förr eller senare skapar en vilja att befria sig från lidandet orsaker (L.B: 6, st. 2285).

Förutom den ovan beskrivna mer existentiellt eller "känslorienterade" inläringen diskuterar Martinus också inläring av mer intellektuellt eller teoretiskt slag. Hans epistemologi ligger även här helt i linje med ovan beskrivna antropologi. Meningsfull blir den teoretiska (yttre) kunskapen eller undervisningen först när den harmonierar med det (inre) erfarenhetsmaterial som individen tillägnat sig genom sina dagliga livs

upplevelser i detta eller tidigare liv. Först då blir individen stimulerad och motiverad att integrera sina teorier och får också förmåga att omsätta dessa i praktisk handling. Om däremot erfarenhetsmaterialet är för begränsat i relation till den teoretiska kunskapen kommer individen inte att kunna tillgodogöra sig teorierna. Den teoretiska kunskapen blir då antingen likgiltig eller kommer att uppfattas som för fantastisk. Om det motsatta inträffar, dvs. erfarenhetsmaterialet är långt överlägset den teoretiska undervisningen, kommer individen att uppleva den teoretiska kunskapen som naiv. Att delge och påverka andra med sin livsuppfattning bör alltså bara ske, menar Martinus, när individen är på det klara med att den mottagande parten befinner sig på "samma våglängd", dvs. verkar intresserad och öppen för det som berättas. Annars är risken att mötet eller dialogen parterna emellan ger upphov till negativa känslor, eller blir helt fruktlös. (L.B: 7, st. 2573-2575).

¹⁹ Byggandet av hus, kunskaper om elektriciteten, transportsystemets utveckling etc., ja hela den naturvetenskapliga eran, har enligt Martinus, sin grund i människans kamp att övervinna naturkrafterna (L.B: 3, s 618f).

2.4. Stegvis kontra gradvis utveckling.

All utveckling är enligt Martinus att betrakta som en mycket gradvis process (L.B: 4, st. 1289; L.B: 6, st. 2003). Även om utvecklingsprocessen i olika livsskeden kan gå olika fort, beroende på individens öde och vilja, finns det en undre och övre gräns som aldrig bör överskridas om individen vill ha hälsan i behåll. Att allt för snabbt, t.ex. genom olika meditationstekniker öppna upp för "energier" som individens psyke ännu inte är moget att motta kan resultera i allehanda psykiska sjukdomar (L.B: 6, st. 2000). Ett annat exempel på vådliga följder av en alltför forcerad utvecklingstakt visar sig i de samhällssystem som kallar sig kommunistiska (ovan s 80f).

Individens utvecklingsnivå står i direkt proportion till kvantiteten och kvaliteten av dess erfarenhetsmaterial (L.B: 1, st. 283, 284). Ju mer omfattande detta är desto längre har individen kommit i sin utveckling. Ackumulationen av erfarenheter är en mycket gradvis process. Enligt Martinus måste individen få sin "djuriska hunger" tillfredsställd ("mättad") inom alla områden av mänskligt liv, dvs. uppleva verklig makt, rikedom, ära, berömmelse etc. men också erfara konsekvenserna därav vilka kan yttra sig som fiendskap, avundsjuka, blodshämnd, isolering, ensamhet, ångest etc. Om inte individen som "sonen", i Jesu liknelse om den förlorade sonen, "tröttnat på att äta med svinen" blir det omöjligt att återvända till "Fadershuset" som en av faderns tjänare (L.B: 4, st. 1289, 1290).

Den ovan beskrivna graduella utvecklingsgången kombineras med en utvecklingsteori där människan (liksom för övrigt alla "levande väsen") antas genomgå en stadioutveckling (ovan s 81f). Medan människans gradvisa utveckling skulle kunna ses som en kvantitativ process, dvs. erfarenhet läggs till erfarenhet, kan stadioutvecklingen mer uppfattas som en kvalitativ process. Detta vill säga förändringarna är här av mer strukturell art. Stadietänkandet förutsätter att det under vissa faser av den ontogenetiska gradvisa utveckling sker kvalitativa språng eller s.k. psykiska paradigmatiska skiften. Det kan antas att kvalitativa förändringar, inte som kvantitativa förändringar sker kontinuerligt under ett antal år av en människas liv, utan inträffar i vissa perioder av den ontogenetiska utvecklingen. Människans ontogenetiska utveckling är för Martinus liktydigt med att individen genomgår ett stort antal reinkarneringar i sin utveckling från "djur" till "människa". Under vissa skeden eller faser av människans totala reinkarnationsförlopp kan det antas att s.k. kvalitativa språng eller stadieförändringar uppkommer. Till exempel uppkommer ett mer självständigt mänskligt tänkande senare i den ontogenetiska utvecklingen än det mer kollektiva tänkandet (L.B: 4, st. 1493). Kvalitativa stadieförändringar borde då kunna påvisas

i den utvecklingsperiod där individen repeterar sina tidigare liv, vilket enligt Martinus sker upp till 30-års åldern. Inom denna period hinner individen med att passera hela sin tidigare livshistoria, dvs. både fylogenesen och ontogenesen. Utifrån detta synsätt kan det antas att de flesta förändringarna efter 30-års åldern är av mer kvantitativ art, även om kvalitativa förändringar även i denna tidsperiod skulle kunna vara teoretiskt möjliga. Detta eftersom en individ på väg in i medelåldern skulle kunna befinna sig i en mognadsfas som gör kvalitativa förändringar möjliga. Förändringar från ett kvalitativt stadium till ett annat kan emellertid först antas ske successivt och till en början omfatta endast begränsade aspekter av verkligheten, för att efterhand börja gälla på allt fler områden. En process Piaget kallade för "horisontal decalage" (Flavell, 1963, s 21f).

2.5. Ontogenesens grundläggande drivkrafter.

Människans utvecklingsprocess regleras enligt Martinus i första hand utifrån ett förhållande mellan faktorerna "känsla" och "intelligens".²⁰

Följande citat belyser detta:

Da det særlige Forhold, der er mellem Intelligens og Følelse i Individets Bevidsthed, er den udlisende Aarsag for Skabelsen af dets særlige Opfattelse af Livet omkring det eller af selve Tilværelsen og derved den bestemmende Faktor i dets Villieudløsning eller dets Handlemaade, opstaar igen Spørgsmaalet om, hvad der ligger til Grund for, at Forholdet mellem Intelligens og Følelse netop ikke er ens for alle Individier. Men da Svaret herpaa paa fyldestgørende Maade kun kan manifesteres gennem en Analyse af hele Individets Udviklingsproces, kan vi først give nævnte Svar Plads i senere Afsnit af Livets Bog. Dog skal vi her bemærke, at Aarsagen udgør en Udviklingsfaktor, som bunder telbage i Individets Skæbne eller Erfaringszoner i forudgaaende Jordliv, dets mere eller mindre fremtrædende Oplevelse af Lidelse og dets Forhold til den feminine og maskuline Pol i dets Bevidsthed o. s. v. (Martinus, 1932b, st. 160, s 190).

Nedan kommer dessa två faktorer, dvs. människans "känslodimension" och "intelligensdimension" att detaljgranskas. Dels som en allmän bakgrund till den mänskliga utvecklingens dynamik men också p.g.a. dessa båda faktorers specifika betydelse för Martinus stadieteori.

2.5.1. "Känsloutvecklingen".

"Känsloutvecklingen" börjar redan hos "växten" genom diffusa

²⁰ Definitionsbestämningar av dessa begrepp finns dels i kap. 4.1.1 och 4.2.1 samt i ordlistan.

aningsupplevelser i form av "behag" och "obehag" (ovan s 37). En central skillnad mellan "växten" och "djuret", när det gäller den "känslomässiga" upplevelsen, är, att medan växten bara kan uppleva "behag" och "obehag" som "aningar", kan djuret allteftersom det utvecklar sina olika sinnesorgan (syn, hörsel, smak etc.) få en mer "realistisk" "känsloupplevelse" (ovan s 38).²¹

När djuret börjar förmänskligas, dvs vid människans inträde på scenen, har "känslokroppen" utvecklats och blivit mer självständig vilket skapat förutsättningar för upplevelse av "ren känslenergi". Förutom djurets upplevelse av "behag" och "obehag" kan människan också uppleva mer differentierade känslouttryckningar som "glädje" och "sorg". Dessa senare "känslouttryckningar" är, som Martinus ser det, av helt "andligt" slag till skillnad från de mer odifferentierade "känslouttryckningarna" av "behag" och "obehag", som uppfattas vara av mer "fysiskt" slag (L.B: 1, st. 193).

Hos den "primitiva människan" är enligt Martinus "tyngdenergin" fortfarande stark. "Känslenergi" kan därmed inte alltid "binda" "tyngdenergin", vilket innebär att individens "känsloliv" är ganska primitivt, dvs. ofta uttrycker känslor som intolerans, själviskhet, hat etc. Speciellt i perioder där individens känsloliv är hämmat eller blockerat kan "tyngdenergin" med dess s.k. "dräpande manifestationer" få övertaget. Men genom att "känslokroppen" fortsätter att utvecklas kan den allt bättre "reglera" "tyngdkroppen", detta samtidigt som individens "intelligens kropp" också börjar utvecklas (L.B: 6, st. 2178). När individen enligt Martinus efterhand får allt bättre förmåga att med hjälp av "intelligensenergin" kontrollera "känslenergin" på "tyngd energins" bekostnad, börjar "känslor" av mer humant slag som "kärlek", "frid", "tolerans" etc. att framträda (L.B: 1, st. 178).

I ett visst stadium av "känsloutvecklingen" börjar det renodlade djuret, p.g.a. ständiga upplevda lidandearfarenheter att känna rädsla och ångest i situationer där dess liv är hotat. Denna mer instinktivt baserade rädsla ligger sedan till grund för "den religiösa principen", eller människans tro på en "Gud" eller frälsare som en räddare i nöd (ovan s 69f). Med religionens inträde påbörjas också en "moralutveckling" hos individen (L.B: 1, st. 172-174).

²¹ Djurets "känsloupplevelse" sker med hjälp av dess "känslokropp" som emellertid hos djuret precis börjat utvecklas och därmed är helt underlägsen dess "tyngdkropp". Detta får till följd att djurets "känsloliv", p.g.a. "tyngdenergin" starka inflytande, blir av mer odifferentierat slag och bl.a. visar sig som hat och hämndkänslor (L.B: 1, st. 186).

Människans ständiga lidandeupplevelser utgör den främsta faktorn bakom "känsloutvecklingen" (ovan, s 17). Efterhand ger lidandeerfarenheterna upphov till minnesbilder vars essens efter en viss tidsperiod återskapas i individens medvetande i form av "fantasibilder". Genom sina "fantasibilder" får individen möjlighet att känna igen lidandet hos andra, där en någorlunda överensstämmelse finns mellan den egna "fantasibilden" och en annan människas nuvarande lidandeupplevelse. Därigenom skapas en "medlidandeförmågan" som gör det möjligt för individen att kunna leva sig in i en annan människas eller djurs lidande, varigenom behovet att hjälpa den nödlidande väcks. Som alla andra förmågor utvecklas också förmågan att känna medlidande, menar Martinus. Efterhand sprids den också till allt fler områden av det sociala livet. Desto större spridning desto större är individens "nästkärleksförmåga". "For Næstekærlighedsevnen er det Lidelsesoplevelserne, der danner Grundlaget for dens Tilblivelse og Udvikling" (Martinus, 1952, st. 2226, s 2508).

Lidandeerfarenheterna får människan främst genom de dagliga livsupplevelserna och kan i stort sätt inte inhämtas på annat sätt (L.B: 7, st. 2409). Teoretiska kunskaper kan, som ovan s 89 framgått, förstärka individens förmåga till medlidande men bara där individens eget erfarenhetsmaterial har utvecklats till en nivå som ligger i linje med den teoretiska kunskapen.

När människans "djuriska självbevarelsedrift" aktiveras uppstår en inre konflikt mellan individens "primitiva känsla" och "humana känsla". Denna "känslokonflikt" mellan människans "högre" och "lägre" "känsloutveckling" upplevs enligt Martinus som "samvetsqual". Detta samvetsqual gör efterhand människan medveten om sina djupaste moraliska värderingar omkring "gott" och "ont". Samvetet sätter en gräns för vad individen förmår och inte förmår att göra gentemot sina medmänniskor. Med tiden blir samvetet ett incitament för ytterligare moralisk-eller "känslomässig" utveckling. (L.B: 5, st. 1767; L.B: 6, st. 2225).

Som framgått ovan (s 62f) var människans "sexuella utveckling" av avgörande betydelse för "känsloutvecklingen". Bakom "känsloutvecklingen" fanns hela tiden ett sökande efter "behagsupplevelse" som baserades på den sexuella attraktionen mellan individer av motsatt kön ("enpolighet"). Genom denna attraktion skapades bl.a. grunden för all form av "själviskhet", "egendomsbegär", "dråpmanifestation". När den "sexuella inställningen" förändrades mot "dubbelpolighet" p.g.a. de lidande erfarenheter som den "enpoliga sexualiteten" medförde, förändrades också individens "känslomässiga manifestationer" i riktning mot ödmjukhet, tolerans, kärlek etc. (L.B: 4, st. 1227; L.B: 7, st. 2597, 2598).

2.5.2. "Intelligensutvecklingen".

Även "intelligensutvecklingen" har liksom "känsloutvecklingen" sitt ursprung i "växtriket".

[Plantevæsenet]..."Anelse" om hvilke Energier, der er behagelige, og hvilke der er ubehagelige for dets egen Fremtræden i Tilværelsen, bliver stærkere og stærkere, for tilsidst at blive til Vished, hvilket vil sige bevidst "Tanke". Og den automatiske Tiltrækning og frastidning af Materierne er saaledes her blevet til "Tanke". Væsenet begynder at "tænke". Og med dette Stadiums Indtræden af Tiltræknings- og Frastidningsprocessen er Væsenet ikke mere en "Plante", men er blevet til et "Dyr" (Martinus, 1939, st. 512, s 638).

"Tänkandet" eller "tankebilderna" är i detta utvecklingskede mycket elementära, "aningsförmågan" dominerar nästan helt. Men trots detta anser Martinus att "djurets" gryende "tänkande" bör förstås som en första förmåga att mer "medvetet" styra och reglera "energierna". I förlängningen ger "tänkandet" "djuret" bättre förutsättningar att kunna tillfredställa sina "behagsupplevelser" och undvika "obehagsupplevelserna". (L.B: 2, st. 513).

"Djurets" allt starkare begär att skapa gynnsamma förutsättningar för sin existens leder till att det börjar experimentera med omgivningens "energier". Men det kan bara få kontakt med de omgivande "energier" som det utvecklingsmässigt är moget för. Dessa är "instinktsenergin", "tyngdenergin" och i någon mån "känslenergin" (ovan s 24f). Reaktionen mellan de "inre" faktorerna, dvs. "jagets" "undermedvetande kroppar" (ovan s 58f) och omgivningens "energiimpulser" upplevs av "djuret" i form av "tankar", menar Martinus. "Tankar" skapas alltså som reaktioner och kombinationer mellan flera olika typer av "energier". Martinus talar om "instinktstankar", "tyngdtankar", "känslotankar", "intelligenstankar", "intuitions tankar" och "minnestankar" (L.B: 4, st. 1095; se även s 27, ovan). "Avund", "vrede", "kärlek", "sorg", "glädje" uppfattas som olika typer av "tankeklimat". Följande citat får belysa detta:

Alle Oplevelser, alt, hvad der er tilgængeligt for Sanserne, er saaledes i Realiteten kun Reaktioner af Tankeenergier. Da disse Reaktioner udgør baade Solskin og Graavejr, Regn og Tørke, Hungersnød og Overflod, Krig og Fred, Fattigdom og Rigdom, Sorg og Glæde, Pessimisme og Optimisme o. s. v. vil alt, hvad der forekommer i Tilværelsen som tilgængeligt for Sansning, saaledes være identisk med "Tankeklimaer". Disse "Klimaer" kan være mere eller mindre fysiske, sjælelige eller aandelige, men deres Identitet som Tankeenergi er uomstødelig (Martinus, 1939, st. 469, s 596).

Enligt Martinus är människans olika "tankeklimat" i princip liktydigt med individens "medvetande funktion" (L.B: 6, st. 2159). "Medvetandet" eller psyket består alltså av olika "tanke kombinationer". Bakom "tänkandet" finns "viljan" som reglerar och omsätter "tankarna" till handlingar och bakom "viljan" finns "jaget" med dess "urbegär" som en första orsak (L.B: 3, st. 694). "Tankar" uppfattas också som liktydigt med "förmimelse av önskan" (L.B: 3, st. 1037).

Tankar kan vidare vara mer eller mindre "fullkomliga" (ovan s 50f). Individens "tankevärld" är alltså, som Martinus ser det, under utveckling. Vad som för människans vidkommande möjliggör denna utveckling är "intelligensförmågans" begynnande tillväxt. "Intelligensen" utvecklas på allvar i övergångsskedet mellan "djur" och "människa". Den ständiga kampen för tillvaron som baseras på självbevarelsedriften, tvingar den primitiva människan att börja organisera sitt "tänkande" (ovan s 40). Efterhand lär sig individen att koppla ihop orsak med verkan och att fundera ut den bästa och mest förnuftiga lösningen på sina problem. Eftersom de egna behoven ofta konkurrerar med andras behov tvingas individen att utnyttja sina tidigare erfarenheter och effektivisera sitt "tänkande" för att inte bli utslagen i kampen för tillvaron. Denna gryende förmåga till organisering, planläggning och analys av "tankematerialet" utförs alltså av individens "intelligensförmåga" vilken Martinus också benämner som "intelligens kroppen". På grund av "intelligensutvecklingen" börjar individen kunna frigöra sig från ett tidigare instinktsbaserat beteende (ovan s 25f). Vissa instinktsfunktioner övertas successivt av mer medvetet baserade "insikter" och erfarenheter. Genom "intelligensfunktionen" kan individen, vilket ovan nämnts börja experimentera och manipulera med "tankematerialet". Martinus säger:

Det kan efterhaanden med sin Tænkning bevidst regulere Tiltrækningen og Frastidningen af Energiene. Det bliver derved i Stand til at kunne gribe ind i Automatfunktionen. Det kan skabe nye Automatfunktioner og oplise de gamle. Det er denne, Væsenets bevidste Indgriben i sin egen Energimanifestation, der ligger til Grund for det, vi kalder "Udvikling" (Martinus, 1939, st. 513, s 638).

Men detta experimenterande leder inte alltid till gynnsamma resultat. Ibland misslyckas "tankeexperimentet" varvid lidandeförmimelser uppstår. Detta tvingar individen till nya "tankekombinationer", vilket ytterligare utvecklar "intelligensen", tills så småningom mer gynnsamma, målrelaterade resultat nås o.s.v. (L.B: 1, st. 187-193).²²

²² Denna kunskap om "ämnenas reaktioner" är av vital betydelse för människan, menar Martinus. Varje "ämne", "handling", "tanke" etc. består av vissa "energikombinationer". Ändras "ämnenas" sammansättning, eller tillförs någon ny "energi", förändras också "ämnet", "materien", "tanken" etc. till något helt nytt med helt andra egenskaper.

Människans "intelligensutveckling" har också forcerats genom att individen tvingats bemästra de klimatologiska och geologiska förhållanden som finns på jorden. Dessa är, menar Martinus, en följd av "jordklotets axellutning" i relation till solen, ett förhållande som ligger till grund för skapandet av jordens differentierade förhållanden. Kampen mot kylan, mörkret, stormarna, solen och havet, har drivit människans kunskapssökandet framåt, vilket resulterat i ett tekniskt kunnande som gjort det möjligt att bättre behärska elementen. (L.B: 3, st. 658).

Eftersom kunskapsbasen efterhand ökar genom "kampen för tillvaron" vidgas också enligt Martinus individens intressesfär. Nya områden som ligger utanför intresset för familj och äktenskap uppstår som t.ex. konst och vetenskap (L.B: 3, st. 1044), intressen som ytterligare accelererar individens "intelligens utveckling". Eftersom "intelligens-funktionen" hos den primitiva människan är relativt outvecklad kommer den i en begynnelsefas att styras av "tyngdenergin" och den "primitiva känslenergin" (L.B: 6, st. 2197). Det har också att göra med att "intelligensen" utvecklas betydligt snabbare än "känslolivet" (L.B: 7, st. 2503). Människan använder m.a. o. sin "intelligens" för att tillskansa sig fördelar på andras bekostnad. I första hand kommer "intelligensen" att användas på det "materiella planet" eftersom människans begär i "djurriket" lägre zoner inriktar sig på kunskaps inhämtande om den fysiska och materiella världen. "Intelligensen" är varken "ond" eller "god" utan värdeneutral och kan därigenom användas både i det "godas" och i det "ondas" tjänst. "Intelligensen" kan styras av "viljan" och förädlas genom teoretisk undervisning.

"Naturen" är enligt Martinus inte "ologisk" utan "logisk", dvs. ändamålsenlig (L.B: 6, st. 1953, 1954). För människan gäller det att lära känna denna "naturens logik" och att börja tänka "logiskt". På grund av "intelligensutvecklingen" har detta blivit potentiellt möjligt för individen. Hela den tekniska utvecklingen uppfattas som en produkt av "logiskt tänkande". Den typ av "logiskt tänkande" som de flesta individer använder sig av är visserligen strukturerat och "planmässigt", men det är ändå inte, som Martinus ser det, uttryck för något "fullkomligt logiskt" tänkande. På samma sätt förhåller det sig med "logiska processer" och manifestationer som botten i mer själviska "känslor". Eftersom det trots allt är frågan om "logiska" manifestationer, men inom ett "begränsat område", kallar Martinus denna form av

Om individen vill åstadkomma vissa vekar eller "skapa" vissa "materiella" eller "andliga föremål" (t.ex. "tankar") så måste kunskapen om dessa "föremål" "kemiska sammansättning" finnas. Det enda sättet att få reda på detta är genom "trial and error", vilket leder till förnyade kunskaper o.s.v. tills individen så småningom uppnått en "fulländad reaktion" eller skapat ett "ämne" som leder till harmoni. Människan kommer efterhand att lära sig att "experimenterandet" med "energier" som "hat", "själviskhet", "intolerans", etc. inte kan leda till "kärlek", "osjälviskhet" och "tolerans", utan måste leda till "energiutlösningar" av motsvarande kvalitet.

logiskt tänkande för "lokallogik" (L.B: 6, st. 1956, 1957). Allt "lokallogiskt tänkande" resulterar på sikt i obehag och lidande, vilket ytterligare utvecklar "känslolivet", "intelligensen" och vidgar individens erfarenheter (L.B: 7, st. 2408). Därigenom kommer det "logiska tänkandet" efterhand att bli mer "fullkomligt", dvs. individen kommer i allt högre grad att förstå vilka "tankearter" som leder till "lycka" och vilka som leder till "olycka" (L.B: 2, st. 507). Följande citat får åskådliggöra detta:

Enhver Skabelse, der er hundrede Procent logisk, er tilsvarende hundrede Procent fuldkommen. Ved en fuldkommen Skabelse maa man her forstaa en Forandring af Materien eller en Sammensætning af denne i en saadan Form, at den i sit Slutfacit bliver til Glæde og Velsignelse for levende Væsener....Men naar Formalet saaledes er logisk, hvilket her vil sige: nyttigt, er disse Foreteelser i sig selv Udtryk for Behagsmidler. De gir Livet lettere. Men derved bliver disse til en Slags Kærtegn og er dermed i deres kosmiske Natur Udtryk for Kærlighed. Kærlighed og Logik bliver saaledes i Virkeligheden identiske (Martinus, 1952, st. 1954, s 2266).

"Fullkomligt logiskt tänkande" och handlande uppkommer genom en "harmonisk blandning" mellan "känslenergin" och "intelligensenergin" av Martinus benämnt som "intellektualitet" (L.B: 2, st. 637).²³

2.6. Den "gamla" respektive den "nya" "världsimpulsen".

"Känsloutvecklingen" och "intelligensutvecklingen" har, menar Martinus, kommit olika långt hos olika människor. Hos en del av mänskligheten har "känsloutvecklingen" kommit att dominera över "intelligensutvecklingen". För en annan del av mänskligheten har "intelligensutvecklingen" varit mer betydande än "känsloutvecklingen". För en tredje kategori individer har "känslan" och "intelligensen" kommit att utvecklas relativt likvärdigt.

Martinus har presenterat en typologi vars syfte är att klargöra de olika personlighetstyper som bildats som en konsekvens av "känslans" och "intelligensens" olika integrationsformer (se kap. 2.6.1). Förutom att denna typologi baseras på en kategorisering av människans varierande "känsl- och intelligensformationer" har en ytterligare mer övergripande kategoriseringsmetod

²³ Ett kärleksfullt beteende är alltså inte enligt Martinus liktydigt med enbart "human känsla" eller viljan att hjälpa sin nästa. Denna välvilja kan också leda till olyckliga konsekvenser för den hjälpbehövande om hjälpen är "ologisk" eller "ointellektuell" (t.ex. "dum snällhet") (L.B: 7, st. 2658 (29)).

används. Genom denna senare kategoriseringsmetod delas mänskligheten också upp i två stycken livsåskådningsdimensioner. Dessa livsåskådningsdimensioner har benämnts som den "nya världsimpulsen" och den "gamla världsimpulsen". Enligt Martinus håller mänskligheten på att överge de "traditionellt" etablerade religiösa samfundet och söka sig mot livsåskådningar av mer "icke-traditionell" art. Detta har att göra med att de håller på att utvecklas bort från den "instinktivt" baserade "känslomässiga tron" där individen okritiskt accepterar religiösa auktoriteter och dogmer. I stället rör sig människorna mot en tankeinställning där den egna erfarenheten och det kritiskt självständiga tänkandet får mer vikt. De individer som fortfarande är fast förankrade i de "traditionella" samfundet utgör den "gamla världsimpulsen" medan de individer som börjat söka sig mot andra former av livsåskådningar anses tillhöra den "nya världsimpulsen". (L.B: 1, st. 61, 62).

Den gamle Verdensimpuls, som altsaa er disse Væseners eneste Vej til Lyset, er derfor ogsaa af en saadan Natur, at den firer Væsenerne mere ved Tro end ved Viden og er saaledes en Modsætning til den ny Verdensimpuls, der vil komme til at fire Væsenerne mere ved Viden end ved Tro (Martinus, 1932b, st. 140, s 171)... [Den "nya världsimpulsen", säger Martinus]...giver sig Udslag i den ny Arkitektur, moderne Musik og Kunst....Endvidere giver den ny Verdensimpuls sig ogsaa Udslag i Aarhundredets stærkt stigende Intelligensudvikling, som igen koncentrerer sig i det, vi kalder "Videnskaben"....Men den ny Verdensimpuls har ogsaa Symptomer, der er af ubehagelig Art, og disse har givet sig Udslag i de senere Tidens store politiske Bevægelser og Omvæltninger, samt seksuelle Abnormiteter, ulykkelige Ægteskaber og Sindssyge, hvilke Realiteter for en stor Del netop vil være at henregne under de Reaktionen, der nødvendigvis maa opstaa der, hvor den ny Verdensimpuls kolliderer med de gamle Begreber eller Opfattelser af Livet (st. 63, s 62).

Individer som tillhör den "gamla världsimpulsen" eller den "nya världsimpulsen" är emellertid ingen enhetlig grupp (L.B: 1, st. 122). Inom båda "världsimpulserna" finns individer med högst skiftande utvecklingsgrader och karaktärer. Vidare har ett stort antal människor inom den "gamla världsimpulsen" i olika hög grad behov och intressen som harmonierar med den "nya världsimpulsens" karakteristika, dvs. har ett vetenskapligt och konstnärligt intresse. På liknande sätt är det med individen inom den "nya världsimpulsen" som i olika hög grad "tror" på, eller håller fast vid, föresatser eller dogmer av mer eller mindre troskaraktär. Detta kan gälla inom vetenskapliga såväl som "icke-traditionella" religiösa områden.

Martinus menar emellertid att den "gamla världsimpulsens" företrädare, genom snittligt sett, är mer fast förankrade i s.k. "ointellektuella" livsuppfattningar och trosdogmer än vad människorna inom den "nya världsimpulsen" är. Den "nya världsimpulsens" individer uppfattas som genomsnittligt något mer psykiskt utvecklade än de inom den "gamla världsimpulsen" (L.B: 1, st. 159). Inom båda

"världsimpulserna" finns alltså såväl "mer" som "mindre" utvecklade individer, även om de "främsta" inom den "gamla världsimpulsen" ej anses så långt komna i sin intellektuella och emotionella utveckling som de längst komna individerna inom den "nya världsimpulsen" (L.B: 1, st. 144).

Nedan följer en innehållsanalytisk resumé över de personlighetstyper som inordnats under de två världsimpulserna. Ur denna mycket differentierade typologi kommer att deduceras en mer generell persontypmodell vilken kommer att ligga till grund för en analys av Martinus stadieteoretiska tänkande.

Martinus differentierade persontypstypologi har alltså grupperats i två huvudgrupper, den "nya världsimpulsen" och den "gamla världsimpulsen". Varje "världsimpuls" har tre "kategorier" med däri ingående "avdelningar" som avser täcka in alla möjliga nyanser av mänsklighetens "känslö-, intelligens- och intellektualitets

tillst

nd" (nedan s 103f). När det gäller beskrivningen av de olika "avdelningarna" har Martinus emellertid inte fördjupat sig i alla "avdelningar" i lika hög grad. Detta gäller framförallt den "gamla världsimpulsens" "avdelningar". Detta har sin grund i att de individer som tillhör denna "världsimpuls", för sin egen "andliga" uppbyggelse, inte kommer att ha något direkt behov av Martinus skrifter (L.B: 1, st. 143). När det gäller beskrivningen av den "gamla världs impulsens" har därför Martinus nöjt sig med att enbart ta upp de däri ingående "kategorierna".

För "avdelningarna" inom den "nya världsimpulsen" gäller att dessa är relaterade till varandra genom deras olika grader av "obalans" mellan "känsla" och "intelligens". Medan Martinus tycks mena att de första "avdelningarnas" individer här besitter en "relativt bra balans" mellan sina "känslö- och intelligensresurser", gäller det motsatta för individen inom de sista "avdelningarna". Däremot är "mellanavdelningarna" inom den "nya världsimpulsen" svårare att rangordna.

2.6.1. Personlighetstypologierna inom den "nya världsimpulsen".²⁴

Kategori 1; Känsla=Intelligens:²⁵ Eftersom "känslan" och "intelligensen" hos

²⁴ Martinus differentierade persontypstypologi (kap. 2.6.1 & kap. 2.6.2) är hämtad från L.B: 1, st. 123-149.

²⁵ Likhetstecknet mellan "känsla" och "intelligens" innebär att dessa båda entiteter är någorlunda lika utvecklade eller har samma betydelse i individens tänkande och handlande. Texten under denna kategori refererar till L.B: 1 st. 123.

dessa individer är mycket välintegrerade, förekommer här inga överdrivna och obalanserade känsloutbrott. Individen inom denna kategori har mycket god mental jämvikt och är "realistiska" personer. De längst komna i denna kategori är enligt Martinus fria från äregirighet, högmod, svartsjuka, avundsjuka. De har inte heller något behov av att gifta sig och saknar förmåga att bli förälskade. De uppvisar ofta stor tolerans gentemot olik tänkande och uttrycker sig därför aldrig negativt om någon annan. Hos dessa individer förekommer vidare inget missbruk av för kroppen nedbrytande produkter som narkotika, tobak, alkohol. De lever helt vegetariskt eftersom de inte vill medverka till att djur dödas och lemlästas. Flera individer inom denna kategori har redan fått "kosmiska glimtar" av olika styrka.

Människorna inom denna kategori är mycket få till antalet men finns ändå representerade i alla världsdelar. De lever ofta ett tillbakadraget liv med blygsamma materiella behov, vilket innebär att de ofta har låglönearbeten i underordnade positioner som t.ex. lönearbetare, biträden, assistenter m.m. I asiatiska länder är dessa människor ofta munkar och vismän som lever i kloster eller som eremiter i bergen, medan de i västerlandet både finns representerade i städerna och på landet. När det behövs gör de allt vad som står i deras makt att hjälpa medmänniskor i nöd, även till priset av att mista sitt eget liv om de anser situationen kräver detta. Enstaka av dessa individer har, menar Martinus, p.g.a. den historiska situationen kommit att spela en viktig roll i grundandet av vissa religiösa eller andliga rörelser. Alla individer inom denna kategori besitter en hög grad av visdom och kärleksförmåga och utgör de mest utvecklade människorna på jorden.

Kategori 2; Känsla>Intelligens:²⁶ Inom denna andra "kategori" finns sex "avdelningar" (L.B: 1, st. 124).

Första avdelningen: Individen i denna "avdelning", är liksom "kategorin" ovan, också långt komna i sin utveckling. Men på grund av en viss "obalans" mellan "känsla" och "intelligens", där "intelligensen" är underlägsen "känslan", kommer dessa individer att endast periodvis vara besjälade av tolerans, osjälviskhet och ödmjukhet. När de befinner sig i psykisk obalans kan "lägre" tendenser få övertaget (t.ex. själviskhet, äregirighet), men då bara för en begränsad tid och ej i någon allvarligare grad. Dessa människor är, menar Martinus, ändå så långt komna att de aldrig kan bli mördare eller tjuvar. När de skapat förhoppningar som ej infrias kan de däremot lätt bli pessimister och gruvligt besvikna, vilket i värsta fall kan leda till melankoli och "inbillat" martyrium. Dessa tendenser kommer att

²⁶ Tecknet ">" (större än) innebär i detta sammanhang att individens "känsla" är mer dominerande inom personligheten än "intelligensen".

försvinna genom fortsatt "intelligensutveckling", eftersom denna ger individen en förmåga att se verkligheten i ett klarare ljus. Personerna inom denna kategori har i likhet med den tidigare kategorin ej några starka materiella behov, vilket innebär att de ofta innehar lägre samhällspositioner och har mindre ansvarsfulla jobb. Här finns dock individer som är verksamma som konstnärer och författare. Ofta är människorna inom denna kategori ogifta och barnlösa även om vissa undantag finns. (L.B: 1, st. 125).

Andra avdelningen: Denna avdelnings individer har till skillnad från föregående avdelning en ännu större "obalans" mellan "känsla" och "intelligens". Martinus säger: "Da Filelseslivet ligger til Grund for det, vi kalder 'Religiisitet', og nævnte Filelsesliv hos samtlige Væsener netop er i Overvægt, vil disse saaledes være stærkt religiøst indstillede" (Martinus, 1932b, st. 126, s 143). Men eftersom "intelligenslivet" inom denna avdelning är klart underlägset "känslolivet" kommer dessa individers religiositet ofta att vara av mer fanatiskt slag. Här finns många medlemmar i religiösa samfund som bildats under senare tid. Själviskhet och omoral flourerar. Det är inte ovanligt att samfundsmedlemmarna försöker att nå ledande positioner i sina respektive samfund. Individens "lägre tendenser" visar sig ofta i form av intolerans mot oliktankande eller intolerans mot andra religiösa rörelser och samfund. Själva ser sig ofta individen inom denna avdelning som de enda sanna världsfrälsarna. (L.B: 1, st. 126).

Tredje avdelningen: Här är individens "intelligensliv" än mer underlägset "känslolivet". Detta visar sig enligt Martinus som en form av "ointelligent" "föreställningsliv". Dessa människor blir "fantaster" och skapar genom sin "över religiösa" natur egna fantastiska föreställningar om världen och livet. När dessa föreställningar integreras med deras ofta ännu starkt själviska natur kan den hos enstaka individer resultera i skapandet av religiösa sekter, där de ofta själva tror sig vara en "Messias" eller "frälsare". Men när de är i balans kan dessa individer också då och då verka som en positiv och konstruktivt förändrande kraft. (st. 127).

Fjärde avdelningen: Individen här har fortfarande ena benet inne i den "gamla världsimpulsens" domäner. De vill ofta reformera kyrkliga institutioner. De tror fortfarande i hög grad på dessa institutioners dogmer och läror. Men de är också, säger Martinus, nyfikna och intresserade av den "nya världsimpulsens" idéer. Därför kommer individen i denna "avdelning" att svänga mellan dessa båda "andliga" manifestationer. Denna situation kan ibland skapa en "religiös hem längtan" som kan leda till svåra själsliga kriser. Individen i denna avdelning har alltså delvis utvecklats bort från "gamla" trosbegrepp och har därmed börjat få en

sökande attityd till tillvaron. (st. 128).

Femte avdelningen: Dessa individers "känsloliv" uttrycker sig i form av konstnärlig verksamhet. De är musiker, författare, bildhuggare, konstnärer, arkitekter etc. Men här finns också människor vars "känsloliv" manifesterar sig i ett religiöst intresse. Inom denna avdelning finns konstens genier och virtuoser. Inom sitt verksamhetsfält har de s.k. genierna uppnått en hög "andlig" nivå, men kan trots det inom andra områden mycket väl ge uttryck för "primitiva" tendenser och ofullkomligheter. Vissa konstnärer är dock som Martinus ser det mycket långt komna i utvecklingen. (st. 129).²⁷

Sjätte avdelningen: Denna avdelning består av individer som helt behärskas av sin sexualdrift. Detta tar sig hos vissa personer uttryck i ständiga partnerbyten. De är ofta gäster på nattklubbar, dansställen och bordeller. Ofta följer av detta olika typer av missbruk. Hos andra leder de omätliga sexuella begären till prostitution och allehanda perversiteter, vilket i vissa fall både kan resultera i misshandel och mord. (st. 132).

Kategori 3; Intelligens>Känsla:²⁸ Martinus har delat in denna "kategori" i fem "avdelningar".

Första avdelningen: Dessa individer har, precis som "känslokategoriens" första avdelning, nått en hög utvecklingsgrad. Fortfarande saknar de dock den nödvändiga "jämvikten" i sinnet, eftersom deras "intelligens" är något överdimensionerad i förhållande till deras "känsla". Till skillnad från "känslokategoriens" individer medför "intelligensvervikt" enligt Martinus rent generellt att dessa människor saknar förmåga att tro på religiösa dogmer vilka de finner "förnuftsvidriga" och "ovetenskapliga". Men eftersom denna avdelnings individer har en ganska väl utvecklad "känsla" är de ändå "andligt" intresserade. Detta "andliga" intresse tar sig uttryck i ett stort behov att undersöka, forska och kritiskt granska "andliga" problemställningar. De har ofta filosofi eller "andlig forskning" som sin livsuppgift. Denna "andliga" forskning kan vara av både naturvetenskapligt och humanistiskt slag. (st. 135).

Andra avdelningen: Individen inom denna avdelning är också forskare. Eftersom "känslan" hos dessa, jämfört med den föregående avdelningens individer,

²⁷ Se första avdelningen inom denna kategori.

²⁸ Tecknet ">" (större än) innebär i detta sammanhang att individens "intelligens" är mer dominerande inom personligheten än "känslan".

är mer utvecklade, är forskningsintresset här i regel inte relaterat kring "andliga företeelser", utan är mer inriktat på "materialistiskt" kunskapssökande. Dessa individer representerar, enligt Martinus, de egentliga "vetenskapsmännen". Inom denna domän finns dels individer som använder sin kunskap i mänsklig hetens tjänst och gör stora insatser för en human och bättre värld. Men där finns också forskare som arbetar för sin egen vinnings skull och genom sin verksamhet underblåser krig och orättvisor. (st. 136).

Tredje avdelningen: Dessa individer är starkt engagerade inom politiken. Frågor som rör samhällets funktion och styrelseskick står här i centrum för intresset. Inom denna grupp kan också, menar Martinus, olika "moraliska" inställningar skönjas. "Politiker" med ett relativt "primitivt känsloliv" bedriver ofta en politik med stark självisk framtoning, dvs. där krig, nationalism, maktmedel, bekämpande av ekonomisk och humanitär hjälp till utsatta grupper prioriteras. "Politiker" med en väl utvecklad "känsla" känns igen genom deras engagemang för "internationalism", "fred" och vilja att ge statlig hjälp till sjuka och svaga grupper etc. (st. 137).

Fjärde avdelningen: Här finner vi många individer med ett välutvecklat "intelligensliv" kombinerat med ett relativt "primitivt känsloliv". De använder ofta sin "intelligens" för sin egen ekonomiska vinnings skull. Dessa människor har affärsverksamhet och handel som sitt huvudsakliga intresse. De saknar i regel skrupler mot att tillskansa sig vinster och egendom på andras bekostnad. Inte sällan är de snikna, maktlystna och hänsynslösa. Men här finns också människor som sysslar med affärsverksamhet enbart för sin överlevnads skull. Dessa trivs, menar Martinus, ej speciellt bra i affärsvärldens själviska klimat, men saknar för tillfället förmåga att förändra sin situation. På grund av sin jämförelsevis högre moraliska standard är dessa individer ej representativa för denna avdelning. (st. 138).

Femte avdelningen: Dessa individers "känsloliv" är ännu mer primitivt än hos fjärde avdelningens individer. Medan individens själviska beteenden inom den sistnämnda avdelningen ofta håller sig inom lagens ramar, är detta inte fallet med individen inom avdelning fem. Här finns människor som kommit in på brottets bana och som inte väjer för att begå mer eller mindre grova brott som rån, röveri, mord etc. Dessa "förbrytare" är ständigt i konflikt med samhällets rättsapparat. De mer "intelligenta" blir ofta s.k. "storförbrytare". "Sexualförbrytarna" hör enligt Martinus inte hit, eftersom dessa i regel är längre komna i utvecklingen än de vanliga förbrytarna. "Sexualförbrytarna" uppfattar Martinus som psykiskt sjuka och bör därför inte sättas i fängelse utan i stället behandlas med andra metoder. (st. 139).

2.6.2. Personlighetstypologierna inom den "gamla världsimpulsen".

Kategori 1; Intelligens=Känsla: Individerna inom denna kategori har ett "balanserat" psyke där "känsloförmågan" och "intelligensförmågan" är relativt jämbördiga och välintegrerade. Men enligt Martinus befinner de sig, som ovan nämnts s 97, på en mindre framskriden utvecklingsnivå jämfört med individerna inom den "nya världsimpulsen" första kategorin. Människorna här är alla starkt "troende" med förmåga att inom vissa områden praktisera sin religions högsta etiska föresatser. De uppfattas vara "goda" och "nyttiga" samhällsmedborgare som är förstående och toleranta mot andra religiösa riktningar. De väcker sällan anstöt utan är lugna och behärskade. Inom denna kategori är goda och lyckliga äktenskap vanligt förekommande. Deras tänkesätt hindrar dem emellertid inte från att vara köttätare, eller delta i aktiviteter där djur dödas, som t.ex. jakt, fiske eller slakt. De tar inte heller helt avstånd från krig och kapitalism. (st. 144).

Kategori 2; Känsla>Intelligens: Eftersom dessa individer har ett för starkt utvecklat "känsloliv" i förhållande till "intelligensförmågan", blir de starkt troende, eller som Martinus säger, "överreligiösa". På grund av bristande "intelligensförmåga" tar sig deras religiositet ofta fantastiska eller fanatiska former. Dessa individer är ofta bokstavstroende och ser mer till "ytligare" aspekter än till "djupare" meningar i religiösa utsagor. För denna kategori finns det bara en sann tro, vilken de menar sig själva inneha. De tror ofta på "djävulen" och "synden". "Mörkrets makter" är enligt dessa människor starka och måste bekämpas. De drar sig inte heller för, att om så nöden kräver, tillgripa våldshandlingar mot oliktankande. (st. 145).

Kategori 3; Intelligens>Känsla: Eftersom individen i denna tredje kategori har mindre utvecklad "känsla" än "intelligens" är de inte speciellt religiöst intresserade. Människorna här har ofta ett "primitivt känsloliv" vilket innebär att de ofta ger sig in på brottets bana. Precis som deras motsvarighet inom den "nya världsimpulsen" tredje "kategori", femte "avdelning", är de i stort sätt befriade från samvetsbetänkligheter vid sin brottsutövning. Men eftersom deras "intelligens" är mindre utvecklad än deras "bröder" inom den "nya världsimpulsen" blir de inga ledargestalter inom förbrytarvärlden, utan kommer mer att tillhöra de s.k. "småförbrytarna". (st. 146).

2.7. Från en differentiell till en generell personlighetsmodell.

Martinus använder sig av olika persontypstypologier. Vissa mer differentierade som t.ex. indelningen i "kategorier" och "avdelningar" ovan, andra mer generella som t.ex. indelningen av människor i den "gamla världsimpulsen" respektive den "nya världsimpulsen". En mer generell typologi Martinus använder sig av är uppdelningen av mänskligheten i tre personlighetstyper kallade "känslomänniskan", "intelligensmänniskan" och "intellektualitetsmänniskan". Dessa tre personlighetstyper kan till viss del deduceras från den ovan beskrivna differentierade persontypsmodellen. Detta eftersom dessa tre personlighetstyper representerar olika "blandningar" av "känslomässiga- och intelligensmässiga" komponenter. "Känslomänniskan" är mer "känslostyrd" än "intelligensstyrd" medan "intelligensmänniskan" är mer "intelligensstyrd" än "känslostyrd". "Intellektualitetsmänniskan" däremot kännetecknas av ett "känsloliv" och "intelligensliv" som är mer jämbördigt. Rent allmänt föreligger störst kongruens mellan "känslomänniskan" och "kategori" 2 inom den "gamla världsimpulsen". Men även "kategori" 1 inom den "gamla världsimpulsen" kan antas höra hit. Vissa "avdelningar" inom den "nya världsimpulsen" (kategori 2; avdelning 2, 3 och 4) har också flera gemensamma nämnare med "känslomänniskans" psykiska egenskaper. "Intelligensmänniskan" placeras mest naturligt inom den "nya världsimpulsens" "kategori" 3, "avdelning" 2, 3, 4 och 5. Även "kategori" 3 inom den "gamla världsimpulsen" kan antas höra hit. Slutligen kan "intellektualitetsmänniskan" hänföras till den "nya världsimpulsens" "kategori" 1, "kategori" 2; "avdelning" 1 och delvis "avdelning" 5 och "kategori" 3; "avdelning" 1, delvis "avdelning" 3.

Dessa tre personlighetstyper, vilka kommer att ligga till grund för den fortsatta analysen av Martinus stadieteori, sätts också in i ett utvecklingsperspektiv där varje

personlighetstyp representerar faser i en ontogenetisk stadiutveckling (L.B: 2, st. 627, 633, 637; L.B: 6, st. 2034-2036). Först i den ontogenetiska utvecklingen kommer "känslomänniskan", därefter följer "intelligensmänniskan" och sist kommer "intellektualitetsmänniskan". När Martinus karakteriserar sina tre personlighetstyper gör han det utifrån dessas förhållande till de idag existerande "traditionella" världsreligionerna, Kristendomen, Buddismen och Islam (L.B: 1, st. 122).

"Känslomänniskan": Eftersom mänskligheten vid tiden för världsreligionernas uppkomst enligt Martinus var starkt "känslostyrda" och hade en

begränsad "intelligensförmåga", fanns hos dem inget större behov av en "logiskt strukturerad" världsbild. Människorna lyssnade och trodde på s.k. religiösa auktoritetens läror utan att nämnvärt ifrågasätta dessa lärors logiska sammanhang. Religionen var en "trossak" säger Martinus och hade sin grund i instinktiva funktioner. (st. 143).

"Intelligensmänniskan": Genom den accelererande samhällsutvecklingen under de senaste århundradena började, enligt Martinus, människans "intelligensutveckling" att ta fart. "Kampen för tillvaron" blev allt mer raffinerad. Nya erfarenheter, kunskaper och problem skapade nya frågor som tidigare generationer ej behövt ställa sig. I takt med den mänskliga "intelligensutvecklingen", ökade individens behov av förklaringar och "logiska" resonemang. Det vetenskapliga tänkandets tidsålder hade börjat och därmed, menar Martinus, började de "traditionella" religionernas inflytande att avta. Detta eftersom dessa religioner inte kunde ge adekvata och förnuftiga svar när deras trossatser blev exponerade i "intelligensens" ljus. Därigenom började också allt fler människor överge de "traditionella" religionerna och i stället söka sig till "vetenskapen" som enligt Martinus var baserad på "intelligens kunskap" och inte på "tro". Vetenskapen blev den nya "religionen" som skulle frälsa mänskligheten och ge svar på tillvarons gåtor. Många människor blev "materialister". För dessa blev verkligheten vad de kunde se med sina fysiska sinnen. (L.B: 2, st. 629-631).

"Intellektualitetsmänniskan": Efterhand uppkommer enligt Martinus en kategori människor som varken känner sig hemma inom de "traditionella" religions formernas etablerade föreställningar och dogmer, eller kan känna tillfredsställelse i den "materialistiska" världsåskådningens "kalla intelligens". En värld där "mått" och "vikt" ofta spelade större roll än frågor av mer existentiell art och som dessutom visat sig komma till korta när det gäller att lösa för mänskligheten essentiella och existentiella problem. Denna kategori människor var enligt Martinus religiöst eller "andligt" intresserade men inte innanför de s.k. etablerade religions formerna eller sekterna. De sökte efter "andlighet" som stimulerade både "känslan" och "intelligensen". Ofta tillhörde dessa individer inte något religiöst rörelse utan odlade en "andlighet" av mer "privat" slag. (L.B: 1, st. 123, 135).

Det kriterium som tydligast markerar skillnaderna mellan Martinus tre personlighetstyper är personlighetstypernas ideologiska preferenser. Det som framförallt kännetecknar den första personlighetstypen "känslomänniskan" gentemot de två andra personlighetstyperna är dess "religiöst-traditionella"

världsbild. Personlighetstypen "intelligensmänniskan" kännetecknas av dess avståndstagande mot "allt religiöst", vilket innebär att dessa individer anammar en "materialistisk" verklighetsuppfattning. Slutligen karakteriseras personlighetstypen "intellektualitetsmänniskan" genom både ett "andligt" intresse och en stark moralisk hållning. "Intellektualitetsmänniskans" världsbild kan alltså sägas ha en "andligt humanistisk" inriktning.

2.8. Från personlighetstyp till stadieteori.

Från en mer allmän analys av Martinus utvecklingsteori har växt fram en mer generell persontypstypologi där tre personlighetstyper har presenterats. Dessa tre personlighetstyper kommer nu att sättas in i ett stadieteoretiskt sammanhang och refereras till som Martinus stadieteori.

Varje stadium får en specifik beteckning som anses karakterisera stadiet och den däri ingående personlighetstypen. Stadiebeteckningarna väljs utifrån den ovan gjorda persontypskarakteristiken som baserats på personlighetstypernas "ideologiska" preferenser som särskiljande kriterium.

(1) Det "*religiöst-traditionella*" stadiet: Detta första utvecklingsstadium har "känslomänniskan" som psykologisk referens.

(2) Det "*materialistiska*" stadiet: På detta andra utvecklingsstadium har "intelligensmänniskans" sin hemvist.

(3) Det "*andligt-humanistiska*" stadiet: Detta är det tredje och sista av Martinus utvecklingsstadier. Detta stadium förknippas med "intellektualitetsmänniskan".²⁹

Att namnge Martinus tre utvecklingsstadier utifrån ett livsåskådnings- eller världsbygdsperspektiv speglar väl Martinus egen stadiekaraktäristiska utgångspunkt

²⁹ När begrepp som "religion" eller "religiöst" används åsyftar dessa begrepp mer traditionell samfundsreligiositet där grupporientering, hierarkisk organisation, tros- och dogminriktning är förhärskande ofta med mer eller mindre starka demarkationskriterier gentemot andra religioner och trosuppfattningar. Begreppet "andlighet" eller "andligt" syftar mer på ett intresse för icke-traditionella metafysiska system eller idéer, med starkt humanistiskt och existentiellt prägel, ofta utan förankring i något speciellt samfund utan mer av ett individuellt sökande.

(ovan s 104f). Detta betyder emellertid inte att Martinus tre utvecklingsstadier endast kan relateras till variabler av livsåskådningskaraktär. Varje stadium innehåller också komponenter av kognitiv, emotionell, motivationell, social och moralisk karaktär, vilket nedan kommer att visas.

Martinus stadieteori kan betraktas som en holistiskt orienterad breddteori. Alla aspekter av mänskligt beteende beaktas, även om inte alla faktorer behandlas med samma tyngd. Utvecklingsprocessen ses som orsakad av kognitiva, sociala, motivationella, sexuella, emotionella och "andliga" faktorer i samverkan. Det livsavsnitt Martinus fokuserar på när han diskuterar sin stadieteori är den vuxna människan perspektiv. Barnets, ungdomstidens eller ålderdomens psykologi beskrivs endast fragmentariskt och då oftast inte i relation till hans resonemang kring de olika stadierna.

Stadioutvecklingen sker genom uppkomsten av "anomalier". Individens aktuella erfarenheter passar inte längre in i de gamla strukturerna. Uppkomna frågor söker nya svar som bättre kan förklara tillvarons motsättningar och meningar. Anomalierna skapar en "kris" som efter hand leder till ett "paradigmskifte" i individens psyke (Kuhn, 1979, kap. 6, 7). Martinus beskriver de "krissituationer" som möjliggör och driver på övergången mellan de olika stadierna. Övergången från stadium (1) till stadium (2), dvs. från det "religiöst-traditionella" stadiet till det "materialistiska" stadiet involverar följande dilemman: Människorna på det "religiöst-traditionella" stadiet upptäcker efterhand att de, i jämförelse med andra icke-troende individer, råkar ut för precis lika mycket sjukdomar, krig, materiellt och psykiskt lidande. Detta skapar tvivel på att individen verkligen är favoriserad av "Försynen". Vidare kan inte de "etablerade" religionerna alltid ge tillfredsställande svar på livets många gåtor och mysterier. Individen börjar också bli "mätta" på, dvs. känner inte längre någon tillfredställelse i religiösa ceremonier och dogmer (L.B: 2, st. 629). Anledningen till att individen nu börjar bli missnöjd med och tycker sig genomskåda den "traditionella" religions förkunnelsen beror enligt Martinus på ett rikare erfarenhetsmaterial på livsåskådningsområdet. Detta har inneburit en ökad "intelligensutveckling" på ifrågavarande fält, vilket medför en underminering av "troförmågan". (L.B: 3, st. 885; L.B: 6, st. 2033, 2034).

Även övergången från det "materialistiska" stadiet till det "andligt-humanistiska" stadiet är resultatet av vidgade existentiella erfarenheter. Individen på det "materialistiska" stadiet börjar efterhand bli medveten om den materialistiska världsbildens negativa sidor. Sofistikerad vapentechnologi, kärnvapenhot, den ekonomiskt starkes utnyttjande av den ekonomiskt svaga, uppkomsten av s.k.

välfärdssjukdomar, miljöförstöring, rotlöshet och otrygghet, stress etc. skapar lidandearfarenheter som tvingar individen att börja spekulera över orsakerna bakom detta tillstånd. Lidandearfarenheterna börjar också förändra individens "känsloliv", vilket resulterar i en vidgad medlidandeförmåga och ökad humanism (ovan s 92). Individen börjar nu åter öppna sig inför möjligheten av "andliga verklighets dimensioner" i sitt sökande efter svar på de existentiella frågorna. Men den "religion" eller "andlighet" som nu efterfrågas är inte, som på stadium (1), "auktoritär", "dogmatisk", "grupporienterad", "sluten" och "intolerant". För att väcka intresse måste det religiösa eller andliga budskapet kunna tåla granskning av "självständiga", "kritiskt tänkande", "logiskt inriktade" och "humant orienterade" individer. (L.B: 2, st. 633, 636, 637; L.B: 5, st. 1618, 1619).

Martinus ontogenetiskt baserade stadieteori vilar på en fylogenetisk grund (ovan s 90) där människans tidigare utvecklingscykler eller reinkarnations förlopp rekapituleras till dess individen nått 30-års åldern. Det borde därmed vara teoretiskt möjligt att approximativt åldersrelatera Martinus stadieteori för de första trettio åren av en människas liv. Stadium (1) karakteristika bör då uppkomma tidigast i individens liv följt av stadium (2) karakteristika och därefter stadium (3) karakteristika. Detta förutsäger naturligtvis att individen i sin mognadsutveckling verkligen befinner sig på det högsta stadiet. Individer som i 30-års åldern befinner sig på stadium (1) kommer inte att repetera de senare stadierna inom denna tidsperiod. Att mer exakt åldersrelatera Martinus stadieteori kan emellertid inte bli annat än en grov approximation. Martinus själv ger inget förslag på åldersintervaller i relation till sina tre olika stadier. Dessutom krävs mer longitudinella undersökningmetoder för att kunna påvisa relationen mellan individens stadium och ålder.

Martinus presenterar en invariant stadieteori (se kap. 2.1.). Stadium (1) följs med nödvändighet av stadium (2) som med nödvändighet följs av stadium (3). Det lägre stadiet utgör en förutsättning för att det högre stadiet skall uppstå (s.k. hierarkisk stadieteori). Enligt Martinus var ju varje nytt stadium ett uttryck för en lösning av en "kris" som uppkommit genom "anomalier" i den tidigare stadiestrukturen. Lösningen av "krisen" innebär att individen alltmer kommer att inlemmas i ett nytt stadium. Detta bör återställa individens psykiska jämvikt och leda till att ett nytt jämviktsläge uppstår, vad Jean Piaget uttryckte som "a state of equilibrium". Stadieutvecklingen kan rent generellt uppfattas ske utifrån Piaget princip om "assimilation" och "akommodation". Med varje nytt stadium sker en högre grad av differentiering och integrering varav följer att en "stabilare", "flexiblare" och mer "dynamisk" jämviktsnivå kan uppnås (Flavell, 1963, s 44ff,

Från invariants stadieteorier brukar följa universella anspråk. Martinus stadieteori utgör härvidlag inget undantag. Enligt Martinus finns de tre stadierna representerade i alla världsdelar och i alla länder. Enda undantaget utgör "kategori" 1 individen inom den "nya världsimpulsen" (ovan s 98f) som utgör jordens mest utvecklade individer och hör till de längst komna i Martinus tredje stadium. Dessa är ännu inte så talrika att de finns representerade i alla länder. De två vanligaste stadierna är stadium (1) och stadium (2), dvs. det "religiöst-traditionella stadiet" och det "materialistiska stadiet" (L.B: 2, st. 630, 632). Stadium (3), det "andligt-humanistiska stadiet" är enligt Martinus ännu inte lika utbrett som de två första stadierna (st. 637).

Sett från den enskilde individens perspektiv kan avvikelser förekomma som delvis tycks motsäga invarianspostulatet, dvs. att människan utvecklas mot en allt högre mognadsgrad och stadienivå. Invariansteorin är visserligen, som Martinus ser det, en beskrivning av det "normala" mänskliga utvecklingsförloppet, men avvikelser från "normaltillståndet" sker då och då och uppfattas också som ett led i utvecklingsprocessen. Dessa avvikelser kan ha sin grund i olyckliga livsomständigheter (miljöfaktorer) i kombination med individens egen oförmåga att möta sitt "öde" på ett för välbefinnandet konstruktivt sätt (individuella faktorer). Även om tillfälliga avvikelser från "normaltillståndet" ständigt upp

³⁰ Teorin om att "högre" utveckling går att förstå i termer av ökad psykisk differentiering och integrering har bl.a. framförts av Heintz Werner (1957, s 109f) och Herman Witkin, et.al (1962, s 9-20). Ökad differentiering är enligt författarna liktydigt med en högre grad av segregering och specialisering mellan t.ex. "verklighet" och "fantasi", "subjekt" och "objekt", "impulsivitet" och "handling", "autonomi" och "kontextberoende", mellan olika tankar, emotioner och erfarenheter. Graden av ökad differentiering är delvis åldersrelaterad. Men även t.ex. barn vid samma ålder kan besitta olika grader av differentiering, eller vara mer differentierade inom ett område än inom ett annat område. En person med hög grad av differentiering uppfattas som mer kognitivt och emotionellt autonom i relation till omgivningen, mer flexibel i tänkande och handlande, tänker ofta först och handlar sedan. Vidare är den differentierade individen mer handlingsbenägen, mer aktiv än passiv gentemot yttre stimuli, lättare att objektivt värdera andra, större förmåga att uppfatta andra människors eller grupperns behov.

Samtidigt sker enligt dessa forskare också en integrering av de olika differentierade funktionerna. Integreringen kan vara mer eller mindre komplex och effektiv. Ju mer differentierad individen är desto mer komplext är det integrativa systemet. Detta betyder emellertid inte att integrationen också är effektiv, dvs. väl fungerande. En effektiv integration mellan t.ex. emotioner och tankar, eller mellan tankar och handlingar, kan lika gärna ske på mindre differentierade nivåer som på högre mer komplexa nivåer. Mognad innebär t.ex. för Witkins både en hög grad av differentiering parat med en effektiv integration.

Författaren har valt att inte explicit använda denna utvecklingsteori för att "psykologisera" Martinus tänkande. Det beror inte på att det saknas intressanta kopplingar mellan Martinus teorikomplex och ovan beskrivna teori. Snarare förhåller det sig så att ovannämnda teori är betydligt mer psykologiskt specialiserad än Martinus mer allmänt hållna psykologiska postulat. Därigenom kommer dessa båda teorier inte att kunna relateras och integreras på ett tillräckligt konstruktivt sätt. Dock kommer delar av denna utvecklingsteori att nyttjas i analysen av begreppet "kognitiv stil" (nedan s 91).

kommer och i vissa fall kan ge upphov till fysiska och psykiska sjukdomar, är detta enligt Martinus, enbart vad som kan förväntas ske i individens mödosamma strävan mot "fullkomlighet".³¹

Om individen emellertid under lång tid ("liv efter liv") börjat upprepa beteenden eller tankegångar som är "osunda" (dvs. leder till lidande på kort eller lång sikt) kan mer permanenta eller kroniska "onormala" tillstånd uppstå (L.B: 3, st. 848; L.B: 6, st. 2161). Individen kan då, menar Martinus, födas invalidiserad eller mentalt handikappad (L.B: 1, st. 132) eller utveckla psykopati (L.B: 3, st. 843). Enligt Martinus kommer framtida lidanden att tvinga individen tillbaka till "normaltillståndet".³²

2.9. Stadieteoretiska kriterier.

Kan Martinus stadieteori verkligen betraktas som en vetenskapligt giltig stadieteori? För att få detta klargjort blir det, förutom ovan gjorda kontextanalys, viktigt att analysera teorin i relation till vissa stadieteoretiska kriterier. Härmed kan en fördjupad förståelse för Martinus stadieteori nås samtidigt som en stabil teoretisk bas för fortsatta analyser omkring Martinus stadieteori kan etableras.

Inom den psykologiska forskningen finns flera stadieteorier representerade. Sigmund Freuds psykosexuella stadieteori, Erik. H. Eriksons psykosociala stadier, Jean Piaget kognitiva utvecklingsstadier, Lawrence Kohlbergs moralstadier och Jane Loevingers stadier omkring egoutvecklingen etc. Dessa olika stadieteorier fokuserar kring olika aspekter av människans liv. Vissa är mer inriktade på en speciell psykologisk funktion, t.ex. kognitionen (Piaget), medan andra stadieteorier är mer holistiskt orienterade och innefattar både kognitiva, emotionella och sociala faktorer (Loevinger).

Kohlberg har presenterat ett förslag till stadiekategorisering med syfte att särskilja olika typer av stadieteorier och att precisera kriterier som kan användas vid en stadieteoretisk analys. Kohlbergs stadiedefinition baserar sig i sin tur på

³¹ Ytterst beror alla former av sjukdomar på att en för stark obalans uppstått i individens "energifält". Till exempel menar Martinus att kampen mellan "tyngdenergin" och "känslöenergin" skapar "explosioner" och "slitage" i organismen och psyket (L.B: 2, st. 360; L.B: 6, st. 2161).

³² Eftersom Martinus huvudsakligen är inriktad på att beskriva människans "normala" utvecklingsgång behandlar han bara perifert de avvikelser från det normala som kan tänkas förekomma. Även om avvikelser från "normalförloppet" finns betraktas dessa, i ett större perspektiv, som "normala", dvs. som en följd av orsak och verkan, eller av mänskliga erfarenheter. Trots individuella avvikelser från den "normala" utvecklingsgången kommer individens utvecklingsförlopp i det stora hela att primärt följa vissa utstakade banor. (L.B: 1, st. 131, 132; L.B: 3, st. 848, 856). Martinus olika stadieteorier (ovan s 84f) kan ses som exempel på detta.

Piaget stadietkriterium omkring den kognitiva utvecklingsprocessen. Kohlbergs stadietkategorisering har fått stor genomslagskraft i forskningen kring stadietutvecklingen varför den får tjäna som utgångspunkt för den fortsatta analysen.

Kohlberg skiljer mellan tre olika stadiemodeller vilka han kallar för "funktionella stadier, "hårda" strukturella stadier och "mjuka" strukturella stadier. Främst har han diskuterat skillnaden mellan s.k. "hårda" respektive "mjuka" stadiemodeller. "Funktionella" stadier representeras av Eriksons psykosociala stadier, "hårda" stadier är t.ex. Piaget och Kohlbergs egna stadiemodeller, medan t.ex. Loevingers egostadier uppfattas som en "mjuk" stadieteori. Som Kohlberg ser det gör den "hårda" stadiemodellen det möjligt att konstatera om verklig stadietutveckling ägt rum. Detta eftersom denna modell är relaterad till lagbundna strukturella förändringar som sker oberoende av kontextuella fluktuationer eller egofunktioner. Denna typ av förändring är, menar Kohlberg, alltid av kognitiv art. Det vill säga, baserade på förändringar i tänkandet och dess rationellt logiska strukturer vilket i sin tur ger vissa specifika responser. "Struktur" och "innehåll" hålls skilda åt liksom "kompetens" och "beteende". Nackdelen med de "hårda" stadiemodellerna är enligt Kohlberg att de inte lämpar sig lika bra när det gäller att förstå den vuxna individens mognadsutveckling. Där kan "mjuka" stadieteorier göra ett bättre jobb eftersom dessa lättare kan handskas med "mjukdata", dvs. meningsfrågor, visdomskriterier, egofunktioner och meta tänkande etc. Dessa variabler låter sig inte lika lätt inordnas i ett rationalistiskt system jämfört med t.ex. kognitiva och moraliska funktioner som de "hårda" stadiemodellerna baseras på.

Eftersom både de "funktionella" och de "mjuka" stadiemodellerna bedöms och relateras utifrån Kohlbergs s.k. "hårda" stadietkriterier kommer dessa senare kriterier nu att beskrivas (Kohlberg, Armon, 1984, s 384f):

- 1) Stages imply a distinction or qualitative difference in structures (modes of thinking) that still serve the same basic function (for example, intelligence) at various points in development.
- 2) These different structures form an invariant sequence, order, or succession in individual development. While cultural factors may speed up, slow down, or stop development, they do not change its sequence.
- 3) Each of these different and sequential modes of thought forms a "structured whole." A given stage response determined by knowledge and familiarity with that task or tasks similar to it; rather, it represents an underlying thought-organization. The implication is that various aspects of stage structures should appear as a consistent cluster of responses in development.
- 4) Stages are hierarchical integrations. As noted, stages form an order of

increasingly differentiated and integrated structures to fulfill a common function. Accordingly, higher stages displace (or, rather, integrate) the structures found at lower stages (Piaget, 1960).

Utifrån de stadieteorier Kohlberg behandlar, vare sig det gäller "funktionella", "mjuka" eller "hårda" stadieteorier, uppfattas inte den första punkten, om varje stadiums kvalitativa struktur, som ett urskiljande kriterium. Implicit accepterar Kohlberg att de olika stadiemodellerna laborerar med en kvalitativ stadiestruktur. Kohlberg hävdar emellertid att både hans egen och Piagets kvalitativa stadier är mer strukturellt formalistiska än både Eriksons och Loevingers stadieteorier (s 385-393).

Den andra punkten behandlar stadieteorins invarians, dvs. att stadium 1 med nödvändighet följs av stadium 2 som i sin tur följs av stadium 3 o.s.v. Invariansaspekten ger enligt Kohlberg stadieteorin universalitet. Kulturella faktorer kan tillfälligt påverka men ej förhindra stadieförloppet. Enligt Kohlberg är de "mjuka" och "funktionella" stadieteorier mer relativistiska. De "mjuka" stadieteorier uppfattas t.ex. som mer "frivilliga", dvs. stadietillhörigheten beror på individens unika erfarenhet och vilja. Relativiteten hos de "funktionella" stadieteorier är mer av kulturellt slag, dvs. stadietillhörigheten uppfattas som kulturberoende. (Kohlberg, Armon, 1984, s 385 & Kohlberg, Ryncarz, 1990, s 204).

Enligt punkt tre skall varje stadium utgöra en "strukturell helhet". Detta innebär att varje stadium består av en "inre" struktur som ger upphov till en viss typ av responser. Dessa responser alstras alltså inte primärt av situationsspecifika stimuli utan bör ses som en direkt följd av stadiets underliggande struktur. I dessa responser inkluderas de "operationer" Piaget benämnt som "reciprocity", "reversibility", "equality" och "universalizability". Kohlberg menar t.ex. att hans moralstadier är kopplade till vissa former av beteenden, vilka i detta fall utgörs av vissa former av rolltagande. Detta är, menar Kohlberg, inte fallet med Eriksons stadier där varje stadium representerar olika funktioner eller uppgifter (Kohlberg, Armon, 1984, s 385). Stadiestrukturen och dess innehåll (content) eller responser bör alltså enligt Kohlberg hållas teoretiskt åtskilda. Dels eftersom det är strukturen som styr innehållet och inte tvärt om, men också för att strukturen skall vara möjlig att metodiskt identifiera. Detta är, menar han, emellertid inte fallet med "mjuka" stadieteorier, typ Loevingers, där struktur och innehåll fungerar mer som en enhet eller hypotetisk (icke observerbar) egonivå. Detta i sin tur, menar Kohlberg, leder också till en diffus uppfattning om skillnaden mellan "kompetens" och "beteende" (s 388ff). Kohlbergs och Piagets stadiemodeller involverar inte

heller ett "funktionellt ego" med medveten förmåga till självreflektion eller självmedvetande, vilket "mjuka" stadieteorier tenderar att göra, menar Kohlberg. Kohlberg och Piaget talar i stället om ett "epistemiskt abstrakt ego", dvs. en omedveten strukturell och rationell enhet skapande vissa specifika "operationer" (s 389f). Dessa "operationer" medför att varje enskilt stadium uppnår en form av ökad jämvikt eller balans (equilibration) som svar på en tidigare anomali. Denna stadiet strävan mot konsistens finner vi enligt Kohlberg inte i de "mjuka" stadieteorier (Kohlberg, Ryncarz, 1990, s 204f).

Den fjärde och sista punkten vad gäller s.k. "hårda" stadiiekriterier rör frågan om hierarkisk integration. Kohlberg menar, att genom att identifiera varje stadiums tankeoperationer (genom att skilja strukturen från innehållet) går det också att infoga stadiesekvenserna i en hierarkiskt normativ modell. Varje nytt stadium visar sig då ha förändrat, integrerat och transcenderat föregående stadium. Det nya stadiet repre

senterar då ett s.k. "högre" stadium som är mer komplext, välbalanserat och flexibelt. Vidare finns en slutpunkt eller "högsta" stadium fastlagd. Detta normativa drag, menar Kohlberg, finns inte i "mjuka" stadieteorier som i regel inte hävdar att t.ex. ett "högre" egostadium är ett mer fullgott stadium än ett "lägre" egostadium. (Kohlberg, Armon, 1984, s 391ff).

2.9.1. En tillämpning av Kohlbergs stadiiekriterier på Martinus stadieteori.

Vid en jämförelse mellan Kohlbergs stadiiekriterier och Martinus stadieteori visar det sig att Martinus tre stadier, det "religiöst-traditionella" stadiet, det "materialistiska" stadiet och det "andligt-humanistiska" stadiet relativt väl överensstämmer med de kriterier Kohlberg angett för en "hård" stadieteori.

Enligt Kohlbergs första kriterium skulle varje stadium representera kvalitativa strukturella skillnader i individens tänkande. Tänkandet är, sett utifrån Martinus stadieteori, huvudsakligen varken av logisk (Piaget) eller moralisk (Kohlberg) art utan av ideologiskt slag. Varje stadium representerar alltså kvalitativt olika ideologier. Stadium 1:s ideologiska struktur är huvudsakligen av "religiös-traditionell" karaktär. På stadium 2 är ideologin av mer "materialistiskt" slag, medan stadium 3:s ideologiska grundval är av "andligt-humanistiskt" slag. Dessa ideologiska skillnader är så genomgripande att de bör ses som kvalitativt olika nivåer som kan antas generera skilda responser, värderingar och attityder.

Som tidigare framgått menar Martinus att hans tre olika stadier följer logiskt efter varandra och är av universell natur. Ju mer stadieprofilerad individen är desto sannolikare är det att kulturella varianser ej förmår rubba stadietillhörigheten.³³ Det kan alltså konstateras att även Kohlbergs andra kriterium relativt väl kan tillämpas på Martinus stadieteori.

Även Kohlbergs tredje kriterium, om stadiet som en "strukturell helhet", bör kunna tillämpas på Martinus stadiestruktur eftersom Martinus tre stadiеideologier kan relateras till specifika responser eller beteenden. Det ligger ju i en ideologisk natur att inkorporera och sammansmälta tankar, värderingar och handlingar. Till exempel skulle den "religiöst-traditionella" ideologi antas främja beteendemönster som responderar mot Abraham Maslows andra och tredje behovsnivåer. Dessa behovsnivåer inbegriper människans behov av trygghet, säkerhet, kärlek och tillhörighet (se nedan s 166f). Beteendemönstren är på dessa nivåer t.ex. inriktade mot auktoritetssökande, bön med inriktning mot beskydd, familjebildning, försvar av traditionella normer. Den "materialistiska" ideologin skapar t.ex. responser som ligger mer i linje med Maslows fjärde behovsnivå, där självvärde spelar en central roll. Individens responser fokuserar på denna nivå kring uppfyllandet av mer egocentriska behov, dvs. strävan mot att vara sin egen auktoritet och att skapa sig en position i samhället. Ekonomiska aktiviteter som syftar till skapandet av en god materiell standard, god ekonomi, affärsverksamhet etc. är här vanliga. Familjens behov kommer inte här längre i främsta rummet eftersom den egna utgångspunkten och utvecklingen är det mest centrala. Ingen naturlig böneaktivitet förekommer liksom inget direkt försvar av traditionella värderingar. (nedan s 166f & L.B: 1, st. 144, 145; L.B: 3, st. 647, 836). De responser som utgör en konsekvens av Martinus "andligt-humanistiska" ideologi ligger i vissa avseenden relativt nära Maslows femte behovsnivå, dvs. behovet av "självaktualisering". Främst gäller detta den

³³ Om detta däremot inte skulle vara fallet, dvs. individen kan anses tillhöra ett visst stadium men har kanske flera egenskaper gemensamma med de andra stadierna, kan man under vissa omständigheter tänka sig att situationella och kulturella faktorer kan påverka vilket stadium individen befinner sig på. Till exempel skulle en individ kunna tänkas regrediera från stadium 2 till stadium 1. Det vill säga, en icke-troende, "vetenskapligt" inriktad individ förkastar plötsligt sin ideologi och kommer till "tro" på religiösa auktoritativa dogmer och läror. Om detta skulle inträffa kan det utifrån Martinus synsätt antas bero på att den individ som befann sig på stadium 2 ej var där av egen kraft. Gruppsytryck, uppfostran etc. skulle kunna leda in individen på utvecklingsbanor som den egentligen inte var psykiskt mogen för eller hade tillräcklig egen erfarenhet av. I så fall var personen endast skenbart i ett högre stadium och en regression till ett lägre stadium skulle kunna uppfattas som en "regression i jagets tjänst", dvs. här uppfattat som en regression till en nivå mer i linje med individens reella mognads- eller erfarenhetsgrad (Martinus, 1976, kap. 62). Dessa "undantag" kan emellertid inte anses rubba invarianskriteriet eftersom detta medger undantag av icke-normal karaktär.

Även om en individ t.ex. går från det "religiöst-traditionella"stadiet till det "materialistiska" stadiet kan det antas att beteendestrukturen på det "högre" stadiet är beroende av den "mognadsgrad" individen hade på det "lägre" stadiet. Hade t.ex. den religiöst troende relativt välutvecklade humana egenskaper är det troligt att dessa gjort individen till en mindre typisk representant på det "materialistiska" stadiet.

"självaktualiserade" människans minskade egocentricitet (t.ex. "problemcentrering"), humana inställning (hjälpbehov, demokratisk läggning, icke konventionell moraluppfattning etc.) och "andliga" intresse (t.ex. mystik ådra) (nedan s 166ff).

Varje stadium hos Martinus tycks också uppfylla Kohlbergs krav på balans och jämvikt. Denna uppnås som en konsekvens av att individen i sitt nuvarande stadium lyckas överbrygga motsättningarna från det föregående stadiet. Att varje nytt stadium för Martinus också kan tänkas innebära en högre grad av både differentiering och integrering får anses vara ett rimligt antagande. Detta eftersom varje nytt stadium blir mindre sårbart och rigid eftersom individen vidgar sina referensramar och verklighetshorisont.

Kohlberg talar vidare om ett s.k. "epistemiskt" ego, dvs. en form av abstraherad strukturalitet frigjord från det "funktionella" egots exekutiva roll. Enligt Kohlberg var det "funktionella" egot karakteristiskt för "mjuka" stadieteorier. Rent allmänt kan man säga att Martinus hela tänkande baserar sig på tesen om det "funktionella" egot. "Jaget" är för Martinus det bakomliggande och styrande i alla mänskliga beteendemanifestationer och det som levandegör allt som existerar. Trots detta bör Martinus stadier uppfattas som en form av abstrakta, strukturella enheter, frigjorda från ett "funktionellt" ego. Detta helt enkelt på grund av att varje stadiums uppkomst enligt Martinus är en successiv process som skett över lång tid (flera inkarnationer). Därigenom blir stadietillhörigheten i hög grad "ärfvligt" betingad och kan inte så lätt förändras genom jagets fria vilja. Utifrån detta resonemang skulle man kunna säga att jagfunktionen i Martinus stadier är av "epistemiskt" snarare än av "funktionellt" slag.

Enligt Kohlbergs fjärde och sista kriterium som behandlade stadiernas hierarkiska integration bör varje nytt stadium vara mer differentierat än föregående stadium som det integrerat och transcenderat.³⁴ Från Martinus stadium 1 till stadium 2 sker en tydlig differentiering mellan "subjekt" och "objekt", men också mellan "autonomi" och "kontextberoende". Individen blir på stadium 2 mer självständig och jagorienterad än vad som var fallet på stadium 1. Det kan också antas ske en ökad differentiering mellan emotionella impulser och handlingar. Genom ökad "intelligenskapacitet" bli individen mindre impulsstyrd och lär sig att tänka först och handla sedan (L.B: 4, st. 1150, 1151). Vidare förmodas individens kvalitativa tankeinhåll också öka på stadium 2 som en följd av denna intelligensutveckling. Huruvida en motsvarande emotionell differentiering äger

³⁴ I not 25 berördes de båda begreppen "differentiering" och "integrering". Här kommer nu dessa begrepp att appliceras i diskussionen kring Kohlbergs tes om stadihierarkier.

rum mellan stadium 1 och stadium 2 är emellertid inte lika klart. Individens känsloliv genomgår ju enligt Martinus under stadium 2 ingen nämnvärd utveckling. Åtminstone inte på detta stadiums begynnelse. Däremot förmodas en emotionell utveckling äga rum under senare delen av stadium 2, p.g.a. de lidandeerfarenheter individen upplever som en konsekvens av den materialistiska verklighetsuppfattningen. Eftersom stadium 2 enligt Martinus har utvecklats ur stadium 1 är det rimligt att tänka sig att individen på stadium 2 besitter ett rikare och därmed mer differentierat erfarenhetsmaterial än individen på stadium 1. Innebär då detta att individen på stadium 2 integrerat stadium 1:s struktur? I så fall borde individen på stadium 2 vid behov kunna behärska och förstå denna ideologi. Även om ideologin på stadium 2 har utvecklats ur ideologin från stadium 1 har slutresultatet blivit att individen på stadium 2 klippt av banden med sin forna ideologi. Enligt Martinus står ju ideologin på stadium 2 i flera avseenden i direkt motsättning till ideologin på stadium 1. Rent allmänt kan därför antas att ingen verklig ideologisk integrering skett i övergången mellan de båda stadierna. Hos den mindre renodlade eller mindre stadietypiska individen på stadium 2 kan det emellertid förmodas att viss ideologisk integrering skett.

Differentieringen från stadium 2 till stadium 3 antas främst ha skett inom dimensionerna "subjekt"/"objekt", "kognition"/"emotion", samt inom individens erfarenhetsfält. Individen på stadium 3 kan enligt Martinus bättre integrera det "subjektiva" med det "objektiva", samtidigt som den "objektiva" världen också omfattar en "andlig" dimension. Det nya "andliga" perspektivet medför att tänkandet kommer att expandera till nya områden. Dessutom börjar de kognitiva och emotionella aspekterna att integreras mer dynamiskt vilket ytterligare kan antas differentiera den emotionella dimensionen (nedan s 74). Den emotionella dimensionen differentieras också genom det ökade erfarenhetspektrum som individen på stadium 3 besitter, jämfört med individen på stadium 2. Integreringen mellan stadium 2 och stadium 3 antas vara bättre än mellan stadium 1 och stadium 2. Detta eftersom individen på stadium 3 vid behov både kan förstå och behärska den ideologiska strukturen på stadium 2, medan det motsatta ej är fallet.

För Kohlberg implicerar kriteriet om hierarkisk integration också ett normativt moment. Varje nytt stadium ses som mer välfungerande än sin föregångare, dvs. är mer komplext, balanserat, flexibelt och autonomt (Kohlberg, Armon, 1984, s 391ff). Martinus värderar i och för sig inte individer på olika utvecklingsnivåer som "bättre" eller "sämre", "goda" eller "onda" (ovan s 86). Trots det bör den del av hans utvecklingsteori som behandlar den ontogenetiska utvecklingsfasen, dvs. stadium 1 t.o.m. stadium 3, uppfattas som normativ till sin natur (ovan s 85f). Enligt Martinus går ju all utveckling i "djurriket" från "ofullkomlighet" till

"fullkomlighet", från "primitivitet" till "intellektualitet".

Sammanfattningsvis kan konstateras att Martinus stadieteori relativt väl uppfyller Kohlbergs fyra kriterier på en s.k. "hård" stadieteori.

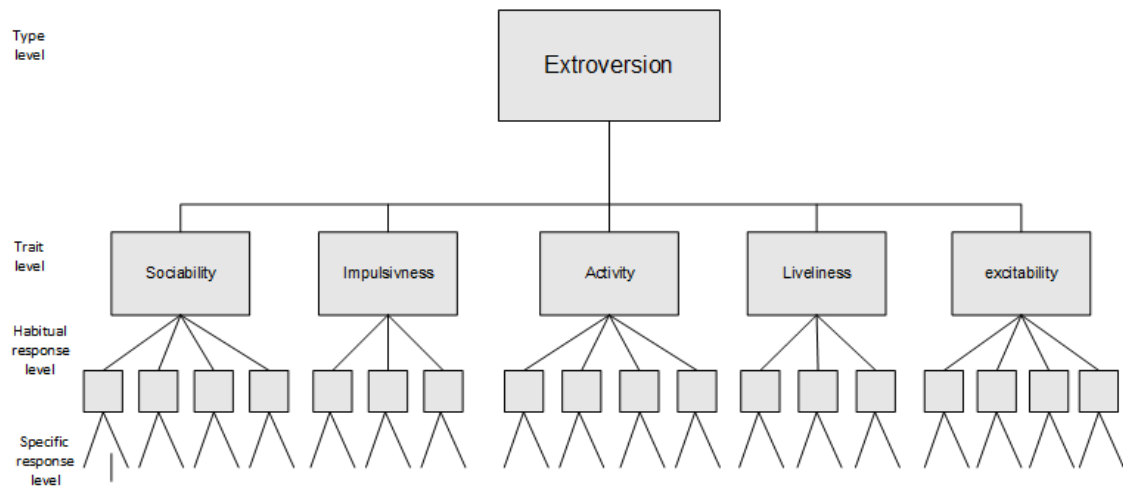
3. Martinus stadieteori: En innehålls- och strukturanalys.

Genom ovanstående kapitel 2.9 kunde konstateras att Martinus stadieteori väl motsvarar de kriterier som ställs på en vetenskaplig stadieteori. Nästa steg blir att mer detaljerat granska Martinus tre stadiers strukturella, innehållsmässiga och dynamiska komponenter. En sådan analys gör det möjligt att relatera och integrera Martinus olika stadier med andra psykologiskt orienterade stadieteorier, men kan också tjäna som underlag vid den empiriska prövningen av Martinus stadieteori.

Varje enskilt stadium i Martinus stadieteori består av ett antal personlighets egenskaper som enligt författaren hierarkiskt går att relatera till varandra. En hierarkiskt strukturell modell för varje stadium skulle kunna klargöra den relativa "vikten" mellan stadiets ingående egenskaper, dvs. vilka egenskaper som får anses som mer eller mindre centrala för stadiets "karaktär" och hur dessa egenskaper är relaterade till varandra. En för uppgiften relevant modell utgör Hans Eysencks persontypshierarki där han antar förekomsten av mer eller mindre grundläggande personlighetsdrag (traits) inom varje personlighetstyp. Eysenck benämner sina hierarkiska nivåer för "type level", "trait level", "habitual response level" och "specific response level" (Pervin, 1989, s 276ff).³⁵

³⁵ Dessa fyra hierarkiska nivåer representerar olika psykiska organisationsnivåer eller differentieringsnivåer. Det mest generella nivån finns överst i hierarkin (type level). I denna ingår ett antal "traits" (trait level) som alla har det gemensamt att de kan klassificeras under en gemensam "type". Varje "trait" framträder i sin tur i ett antal "habits", dvs vissa allmänna vanemönster som alla kan härledas till en viss "trait". Eysenck menar att dessa "habits" ytterligare kan specificeras i ett antal specifika responser (specific response level).

Eysencks personlighetshierarki omkring personlighetstypen "Extroversion" såg år 1970 ut på följande vis:

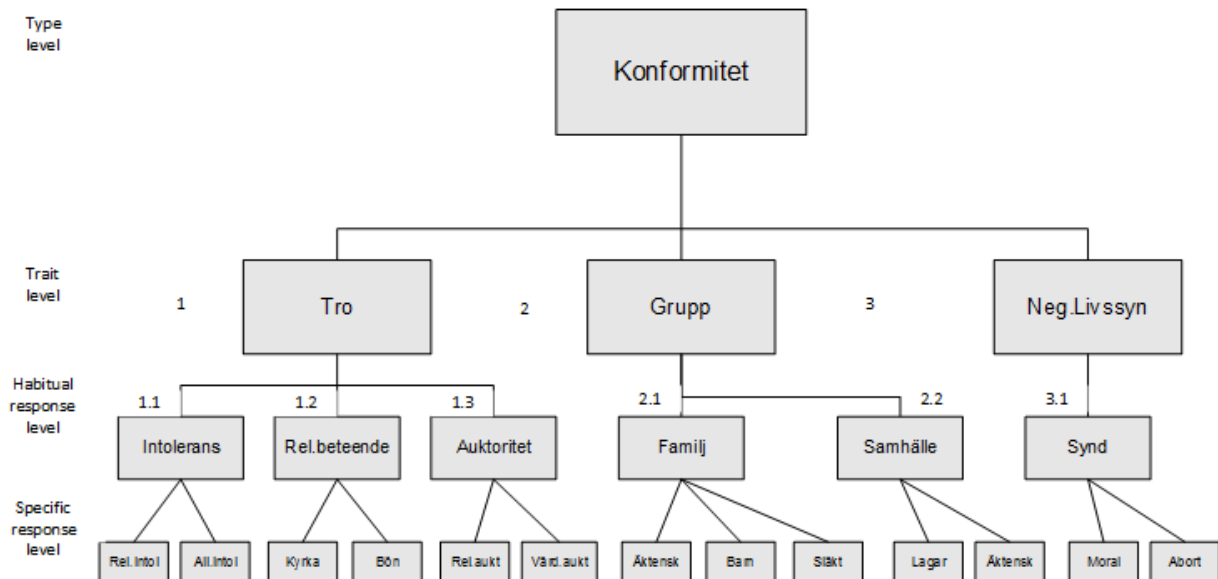

Figur 1. Eysencks personlighetshierarki.

3.1. Det "religiöst-traditionella" stadiet.

Individen på detta stadium kan schematiskt beskrivas på följande sätt: De är "religiöst troende" inom den "traditionella" "kyrkan", är relativt frekventa "kyrkobesökare" och ansluter sig i stort till denna "kyrkas" dogmer eller läror. Individen söker sig ofta till olika auktoriteter som tillhandahåller orubbliga svar på tillvarons problem. Detta leder lätt till ett dikotomt, antingen-eller tänkande, i termer av "rätt"/"fel", "ont"/"gott". Ofta kan stark intolerans förekomma mot människor med andra religiösa uppfattningar. Att anpassa sig och följa de av samhället accepterade moralnormerna och reglerna upplevs som positivt. Familjen är viktigare än individen och stabilitet prioriteras före förändringar. (L.B: 1, st. 140, 141, 144, 145; L.B: 2, st. 618; L.B: 3, st. 836, 863).

Eysencks persontypshierarki skulle tillämpat på individen på Martinus "religiöst traditionella" stadium kunna se ut på följande vis:

Figur 2. Personlighetshierarki för det "religiöst-traditionella" stadiet.

Det "religiöst-traditionella" stadiets mest generella nivå (type level) har benämnts som "konformitet". Med detta avses en tendens att okritiskt acceptera andra lärores eller individers sanningsanspråk.³⁶ Men också att prioritera gruppen framför individen. I första hand gäller detta på religionens område, men denna benägenhet kan även antas spridas till det profana områden (se t.ex. punkt 1.1.2, nedan s 35). Konformiteten beror enligt Martinus på att individens "intelligensförmåga", speciellt på det religiösa området, är svagt utvecklad. Det religiösa kunskapsinhämtandet blir då mer "känslomässigt", dvs. "trosbaserat". Enligt Martinus är "troskunskap" en form av suggestion, dvs. en utifrån kommande okritiskt accepterad auktoritativ kunskap. (L.B: 1, st. 140-143).

³⁶ Gordon Allport som intresserade sig mycket för olika personlighetstypologier använde sig av termen "konformitet" (conformity) för att beteckna liknande personlighetsmässiga grunddrag (Allport, 1970, s 430).

Som framgår av modellförslaget har begreppet "konformitet" relaterats till tre andra begrepp eller personlighetsegenskaper (trait level) benämnda som "trosbenägenhet", "grupporientering" och "negativ livssyn".³⁷ (1) Trosbenägenhet: Trosförmågan är en följd av att individen låter sig suggereras eller påverkas av tankar utifrån. Dessa tankar accepteras utan kritisk granskning eftersom de "känns" rätt. (L.B: 1, st. 140). (2) Grupporientering: Det centrala är i första hand gruppen, samhället, "flockens" ideal, ej den enskilde individens behov. Gruppen ger trygghet och vägledning. (L.B: 3, st. 836; Martinus, 1983, kap. 120). Bakom grupporienteringen kan finnas en existentiell ångest en rädsla för det okända och farliga, vilket skapar ett behov av beskydd (L.B: 1, st. 174). (3) Negativ livssyn: På grund av individens outvecklade "intelligensförmåga" saknas både kapaciteten och viljan att ge svårigheterna i vardagen en meningsfull tolkning. Ofta sökes svar på de existentiella frågorna hos religiösa auktoriteter vilka ofta ger en dikotomiserad och förenklad verklighetsbeskrivning. Verkligheten tolkas i termer av "gott"/"ont", "svart"/"vitt". "Negativa" vardagshändelser uppfattas då ofta som något genuint "ont" som individen skall försöka bli av med eller undvika. (L.B: 1, st. 142).

Dessa tre personlighetsegenskaper kan i sin tur ytterligare differentieras till mer specifika attityder eller "vanor" (habitual response level). (1.1) Intolerans: Individens okritiska trosförmåga ger lätt en "blindhet" inför andra synsätt. Detta kan leda till uppfattningen att det egna synsättet är det enda rätta. Denna attityd utgör enligt Martinus grogrunden för all intolerans. (L.B: 1, st. 145). (1.2) Religiös beteende: Tron på religiösa gestalter och läror skapar intresse för de institutioner (kyrkor, tempel etc.) och de ceremonier som materialiserar det religiösa budskapet. (L.B: 1, st. 141; L.B: 2, st. 628). (1.3) Auktoritetstro: Individen kommer p.g.a. bristfällig "intelligenskapacitet", speciellt på det "andligas" område, att låta sig påverkas och vara positivt inställd mot auktoriteter som kan ge andlig vägledning. (L.B: 3, st. 863). (2.1) Familjen: Inriktningen mot kollektiva ideal visar sig också på lokala planet genom individens positiva syn på familjen, äktenskapet och barnaltrandet. (L.B: 1, st. 144; L.B: 3, st. 647). (2.2) Samhällsnormer: Individen på detta stadium, med undantag av den fanatiskt troende, är ofta i fas med samhällets morallagar, normer och traditioner. De värnar gärna om samhällets fortbestånd och betraktas som "goda" samhälls medborgare. (L.B: 3, st. 836; Martinus, 1976 kap. 65). (3.1) Syndamedvetande: På grund av individens negativa livssyn tenderar verkligheten att delas upp i "gott" och "ont". Tron på "synden", "helvetet",

³⁷ De olika nivåerna inom respektive personlighetstyp kommer att numreras enligt följande: "Trait level" numreras från 1- och framåt. "Habitual response level" får numreringar från 1.1- och framåt. "Specific response level" numreras från 1.1.1- och framåt (se vidare de olika modellförslagen).

"djävulen" etc. blir därigenom vanligt förekommande för individen på detta stadium som svar på s.k. "onda" företeelser. (L.B: 2, st. 618).

På "specific habitual respons" nivån specificeras punkterna (1.1) t.o.m. (3.1) ytterligare. (1.1.1) Religiös intolerans: Den religiöst orienterade intoleransen är för Martinus den mest centrala på detta stadium. Den har i historien yttrat sig som religionsförföljelse, religionstvång, inkquisition, förkastelsesdomar och strafftänkande gentemot de individer som hyst en annan livsuppfattning än de s.k. "rättrogna". (L.B: 2, st. 627). (1.1.2) Allmän intolerans: Martinus menar att den från början religiöst orienterade intoleransen kan sprida sig till mer profana områden som sexualmoral, äktenskapsmoral, politiska företeelser etc. (L.B: 2, st. 627). Det kan då vara rimligt att tänka sig att de företeelser individen kommer att känna intolerans mot på något sätt är förknippade med för personen centrala värden. Viktiga positiva värden på detta stadium var t.ex. förknippade med äktenskap, barn och samhällsnormer. Människor som hotar dessa värden t.ex. genom att propagera för liberalare familjebildning, aborter etc. kommer troligen att möta intolerans från individen på detta stadium. (1.2.1) "Kyrkogång": Individen på detta stadium har en positiv inställning till religiösa institutioners verksamhet, seder och bruk (L.B: 1, st. 141; L.B: 2, st. 628). De kan därigenom antas vilja bevista och delta i dessa institutioners verksamhet. (1.2.2) Bön: Bönen spelar av tradition en viktig roll för den religiöst troende individen. För individen på detta stadium är bönen främst inriktad på sökande efter beskydd och hjälp för egen del (L.B: 1, st. 173, 174; Martinus, 1981a, kap. 3). (1.3.1) Religiösa auktoriteter: Individens tro på detta stadium är i första hand riktat mot religiösa auktoriteter (L.B: 2, st. 631; L.B: 3, st. 863; L.B: 6, st. 1987). (1.3.2) Världsliga auktoriteter: Som ovan nämnts punkt (1.1.2) kan det också vara rimligt att anta att auktoritetens beroendet för individen på detta stadium förts över på mer världsliga områden. Det kan då t.ex. rikta sig mot individer som strävar efter att bevara samhällsliga värden eller vill skapa ordning och reda i samhället. (2.1.1) Äktenskap: Till värnandet om familjen hör en positiv värdering av äktenskapets helgd (L.B: 3, st. 836). (2.1.2) Barn: Att bygga upp en barnrik familj uppfattas som en viktig del av livet (L.B: 3, st. 647; L.B: 4, st. 1148). (2.1.3) Släktrationer: Intresset för familj och äktenskap sträcker sig i regel också till den egna släkten som betraktas som den egna familjens förlängda arm (L.B: 4, st. 1130). (2.2.1) Lagar och förordningar: Individen på detta stadium kan förväntas vara förespråkare för åtgärder som stabiliserar och konserverar samhällsstrukturen. Som till exempel ett starkare polisväsende eller en kraftfull brottsbekämpning. (L.B: 2, st. 618; L.B: 4, st. 1239, 1244). (2.2.2) Traditionella äktenskapslagar: Här finns en positiv syn på lagar som värnar om äktenskapet (L.B: 4, st. 1456). (3.1.1) Moralbud: Normer i samhället, typ de tio budorden, uppfattas som viktiga. Man skall inte stjäla, ljuga, bedriva otukt,

mörda etc. (Martinus, 1976, kap. 65). (3.1.2.) Abort: Värnandet om familjen, barnen och helgandet av de tio budorden gör att dessa individer i regel kommer att ha en kritisk inställning till abort (L.B: 4, st. 1483).

3.1.1. Det "religiöst-traditionella stadiets" inre utvecklingsstruktur.

Den stadioutveckling som äger rum, där individen går från ett "lägre" stadium till ett "högre" stadium, har ju också som förutsättning att individen genomgår en gradvis utveckling på varje enskilt stadium (L.B: 2, st. 628; kap 2.4.). På det enskilda stadiet kan alltså antas finnas olika "mognadsnivåer" som genom att granskas kan öka stadieteorins dynamik och underlätta en "kvalitetsbedömning" av varje enskilt stadium. Kvalitets- eller mognadsbedömning på varje enskilt stadium sker genom att varje enskilda stadiums egenskapskaraktistika relateras till stadieteorins högsta stadium, dvs "det andligt-humanistiska" stadiet. Eftersom det "andligt-humanistiska" stadiets egenskapskaraktistika enligt Martinus utgör den mänskliga genesens slutfas blir detta en referenspunkt från vilken enskilda egenskaper i tidigare stadier kan mognadsbestämmas. I detta och övriga kapitel (kap. 3.1.1, 3.2.1 och 3.3.1) som behandlar de tre stadiernas inre utvecklingsstrukturer har bara de egenskapskaraktistika som relativt lätt låter sig inordnas i ett utvecklingstänkande tagits med. Att som vissa forskare beskriva en stadioutveckling "inuti" en annan stadioutveckling, dvs. anta att det även inom varje enskilt stadium sker en stadioutveckling låter sig inte göras utifrån Martinus allmänt hållna stadieteori.

"Trosfunktionen": Inom trosområdet kan utvecklingsförloppet ses som en rörelse mellan två poler. Den ena polen får representera en mer fanatisk tro medan individen vid den andra polen har börjat få distans till sitt trosobjekt och kan uppfatta även andras trosobjekt som legitima och förståeliga. Härav följer bl.a. att individens intolerans gentemot andra också kommer att förändras i riktning mot mer tolerans, både på det religiösa och det profana området (L.B: 1, st. 145). Det kan också vara rimligt att anta att även individens tro på t.ex. religiösa auktoriteter efter hand blir mer distanserad.

Religiös beteende: I fråga om det religiösa beteendet menar Martinus att bibeltolkningen undergår förändringar som en konsekvens av individens mognadsutveckling. Under stadiets begynnande faser tolkas bibeln mer bokstavligt medan symboltolkningen vinner allt mer insteg i stadiets mer framskridna faser (st. 145). Även bönen tycks utvecklas från att vara mer själviskt orienterad till att vara mer osjälviskt anlagd (Martinus, 1981a, kap. 2, 3).

Grupporientering: Gruppidentifikationen förefaller inte förändras i samma grad som trosbenägenheten. Både familje- och samhällssynen bevaras genom hela stadiet (L.B: 1, st. 144). Eftersom det kan antas att individen i slutet av detta stadium börjat bli mer kärleksfull och tolerant kommer också brott mot "äktenskapslagarna" lättare att kunna förstås och att förlåtas (otrohet, skilsmässa etc.). Av samma anledning kommer också synen på kriminella att bli mildare och humanare.

Negativ livssyn: Inte heller på detta område kan några stora förändringar antas förekomma. Man kan dock förvänta sig att individens "syndamedvetande" kommer att mildras genom ökad nästakärleksförmåga och tolerans vilket utvecklas i stadiets senare fas och t.ex. visa sig i en mindre restriktiv syn på aborter.

Ytterligare iakttagelser: a) Martinus tycks mena att när individens "känsloliv" i hög grad dominerar över "intelligenslivet", vilket i synnerhet är fallet på detta stadiums tidigare skede, tenderar individen att blanda ihop verklighet och fantasi (L.B: 1, st. 127, 145). Martinus antyder vidare att dessa individer representerar en mer omogen utvecklingsnivå än de s.k. religiösa fanatikerna (st. 126, 127). b) Enligt Martinus tycks förmågan till emotionell kontroll öka i takt med individens utveckling. Medan individen på detta stadiums början uppfattas som fanatiska, fördömande, påträngande etc. beskrivs individen på detta stadiums slutskede som lugna, balanserade, med en icke-missionerande attityd (st. 144).

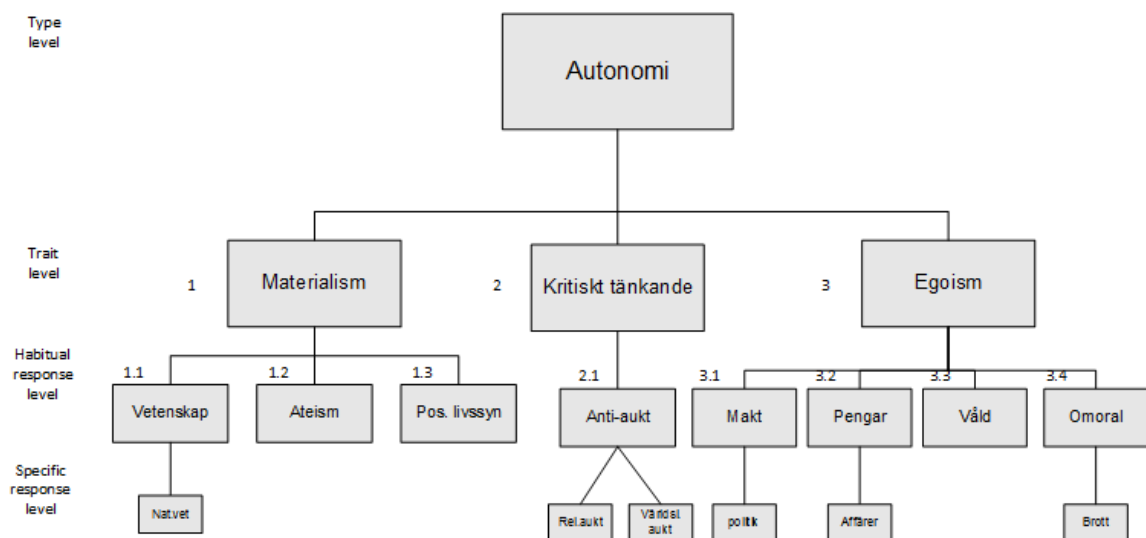
3.2. Det "materialistiska" stadiet.

Steget från det "religiöst-traditionella" stadiet till det "materialistiska" stadiet är främst ett steg från "flockmentalitet" till "individualitet" (L.B: 1, st. 35; Martinus, 1983, kap. 122). Individen på detta stadium skulle schematiskt kunna beskrivas på följande sätt: Om de inte är ateister har de en mer eller mindre kritisk inställning till religiöst trosbaserade dogmer. Individen söker ofta "förnuftiga" och "logiska" svar på tillvarons gåtor och tilltalas av ett "materialistiskt" synsätt där mer "handgripliga" förklaringsmodeller erbjuds.³⁸ "Vetenskapen" blir denna individs

³⁸ Med "materialism" menas ett synsätt där individens livsåskådning präglas av uppfattningen att människan och världen består av "materiella" krafter som går att mätas och vägas. "Andliga" eller religiösa förklaringsmodeller uppfattas som antingen naiva eller onödiga. Den stränga materialismen står enligt Martinus i motsättning till "humanismen" och tillskansandet av "materiella" förmåner som t.ex. pengar, saker, social position etc. uppfattas som något positivt. (L.B: 2, st. 605, 631).

huvudsakliga "trosobjekt" (Martinus, 1976, kap. 12). Eftersom denna personlighetstyps "moral" enligt Martinus ofta kan vara av ett "primitivt" slag kommer "intelligensen" ofta att användas som ett redskap för "omoraliskt" tänkande och handlande. Makthunger, oärlighet, våldsbeteende och utnyttjande av andra individer är inget ovanligt förekommande beteende för "intelligensmänniskan" (L.B: 2, st. 629, 630; L.B: 6, st. 2035, 2216).

Eysencks persontypshierarki skulle tillämpat på individen på Martinus "materialistiska" stadium kunna se ut på följande vis:

Figur 3. Personlighetshierarki för det "materialistiska" stadiet.

Stadiets mest generella nivå (type level) benämns genom begreppet "autonomi". Härmed menas en förmåga att tänka och agera som en självständigt fungerande individ (L.B: 1, st. 35, 143). Men också att prioritera egenintresset före allmänintresset. Autonomin ser Martinus bl.a. som en konsekvens av individens "intelligens-utveckling".

Nästa nivå i hierarkin (trait level) består av tre områden benämnda "materialism", "kritiskt tänkande" och "egoism". (1) Materialism: Denna tillvarouppfattning uppstår genom "intelligensens" fortsatta utveckling vilket leder till att individen börjar ifrågasätta och kritiskt granska religiösa trospostulat. Denna granskning leder till ett avvisande av en religiös världsbild och ett anammande av

en materialistisk dito (L.B: 1, st. 140; L.B: 2, st. 630). (2) Kritiskt tänkande: På grund av "intelligensutvecklingen" börjar individen få förmåga till analytiskt och logiskt tänkande. Detta i sin tur gör individen skeptisk till utsagor av icke-rationell karaktär t.ex. religiösa trosartiklar (L.B: 2, st. 631). (3) Egoism: Den materialistiska tillvarouppfattningen får bl.a. som konsekvens att individen blir allt mer självcentrerad. Den ökade individualiteten skapar vidare en alienation gentemot medmänniskor och natur. (L.B: 1, st. 35). Inget är längre heligt, allt är tillåtet. Att roffa åt sig på andras bekostnad blir legitimt. "Gud är ju död" (L.B: 2, st. 631). Desto lägre moral (medmänskligt hänsynstagande) en individ har på detta stadium desto större lidande kommer medmänniskorna att åsamkas (L.B: 2, st. 618).

I nästa nivå i hierarkin (habitual response level) sker en ytterligare differentiering av ovan nämnda "traits". (1.1) Vetenskap: Genom ökad "intelligensförmåga" får individen kapacitet att börja analysera och strukturera verkligheten. Att undersöka den materiella tillvarons kausala mönster blir ett behov och en utmaning vilket främjar intresset för vetenskaplig forskning. (L.B: 1, st. 135, 136; L.B: 2, st. 630; L.B: 5, st. 1617). (1.2) Ateism: Som tidigare nämnts leder "intelligensutvecklingen" på detta stadium till ett avståndstagande från religionen. Individen får svårt att tro på dogmer och läror eftersom dessa uppfattas som förnuftsvidriga och ologiska. Detta leder i sin tur till en mer eller mindre stark bortstötning från religiöst förankrade världsbilder. Hos vissa individer tar detta sig uttryck i en ateistisk livshållning med stark intolerans mot de "troende". (L.B: 2, st. 630). (1.3) Positiv livssyn: Eftersom den materialistiskt inställda individen har den "reella" verkligheten som ontologisk grund finns ett intresse av att försöka förstå och lära sig tolka denna verklighet. Därigenom kommer också denna materialistiska verkligheten, med dess händelser och erfarenheter, att värderas mer positivt än vad som var fallet för individen i punkt (3) i föregående stadium (L.B: 1, st. 142). (2.1) Antiauktoritär: "Intelligensutveckling" på detta stadium gav individen en förmåga till kritiskt tänkande. Därigenom främjades en skeptisk inställning till individer eller läror med sanningsanspråk (L.B: 2, st. 631). (3.1) Makt: Hos individen på detta stadium är det inte ovanligt att "intelligensförmågan" kraftigt dominerar över det osjälviska sinnelaget. Kombi nationen mellan välutvecklad "intelligens" och låg moral kan då leda till att individen försöker styra och dominera andra människor (L.B: 1, st. 137; L.B: 6, st. 2035). (3.2) Pengar: Kombinationen mellan en materialistisk livsinställning och ett själviskt sinnelag kan också skapa ett ökat behov av materiella tillgångar. Girighet och pengahunger blir medel att förverkliga detta behov (L.B: 6, st. 2035). (3.3) Våld: Samma kombination av egenskaper som i punkt (3.1) och (3.2) kan också leda till ökade och mer sofistikerade vålds- och krigstendenser (L.B: 5, st. 1618; L.B: 6, st. 2035). (3.4) Omoral: En materialistisk verklighets

uppfattningen parat med låg moralisk förmåga, kan enligt Martinus lätt leda till uppfattningen om att "envar är sig själv närmast". Det blir då mer legitimt att ta för sig av det materiellt goda som finns. Stöld, luredrejeri, ljugeri blir då medel för att tillskansa sig det man vill ha. (L.B: 2, st. 631; L.B: 6, st. 2216).

I den sista nivån (specific response level) har följande beteenden ansetts giltiga. (1.1.1) Materialistisk vetenskapsinriktning: Martinus menar att de vetenskapsmän som tillhör detta stadium i regel utesluter existensen av en "andlig" verklighetsdimension. Deras forskningsobjekt är den materiellt fysiska verkligheten. Bland dessa vetenskapsmän finns många humanistiskt sinnade individer som gör mänskligheten stora tjänster t.ex. inom sjukvården. Men här finns också vetenskapsmän vars motiv är mer själviska och gagnar våldskulturen. (L.B: 1, st. 136). (2.1.1) Religiösa auktoriteter: Det "materialistiska" stadiets antiauktoritära inställning riktar sig i första hand mot s.k. religiösa auktoriteter (L.B: 2, st. 631). (2.1.2) Världsliga auktoriteter: Eftersom individens kritiska förmågan till stor del är en konsekvens av en ökande "intelligens" kan det vara rimligt att anta att individen på detta stadium, jämfört med individen på föregående stadium, även är mer kritiskt inställda till auktoriteter i allmänhet. Den spridningseffekt Martinus talat om när det gäller intoleransen hos individen på föregående stadium punkt (1.1.2), kan också antas finnas inom detta område. (3.1.1) Politik: Individens maktbehov kan bl.a. ta sig uttryck i ett politiskt intresse (L.B: 1, st. 137, 153). (3.2.1) Affärsverksamhet: Behovet att tjäna pengar kan ta sig uttryck i ett intresse att göra affärer (L.B: 1, st. 138; L.B: 2, st. 618) (3.4.1) Brottslighet: Omoraliskt och asocialt beteende leder lätt in på brottets bana. På detta stadium finnes också de s.k. "storförbrytarna" och "små tjuvarna" (L.B: 1, st. 134, 139, 146; L.B: 2, st. 631).

Endast exempel som tydligt beskrivs i Martinus egna skrifter har tagits med på "specific response" nivån. Naturligtvis finns "specific responses" till alla enheterna på "habitual respons" nivån men dessa exempel har alltså utelämnats av ovanstående skäl.

3.2.1. Det "materialistiska stadiets" inre utvecklingsstruktur.

Det "materialistiska" stadiets olika mognadsnivåer framgår relativt tydligt genom den indelning i olika "avdelningar"

Martinus gjort (ovan s 103f). Under den "nya världsimpulsens" "kategori" 3, som är detta stadiums mest representativa "kategori", finns fem stycken "avdelningar", numrerade från ett till fem. Dessa fem "avdelningar" exemplifierar relativt väl detta stadiums olika mognadsfaser där "avdelning 1 representerar den mest mogna fasen

och "avdelning 5 den minst mogna fasen. Mognadsgraden inom dessa "avdelningar" baseras i första hand inte på individens "intelligenskapacitet", eftersom denna på detta stadiet generellt uppfattas vara relativt välutvecklad, utan är i stället relaterad till individens "känslöförmåga", dvs. personens moraliska standard.

Moralutveckling: De individer som nått en hög grad av moralisk mognad anses vara de mer humant inriktade vetenskapsmännen (avd. 1), sedan kommer de "materialistiska" vetenskapsmännen (avd. 2), därefter "politikerna" (avd. 3), sedan "affärsmännen" (avd. 4) och slutligen "brottslingarna" (avd. 5). Denna indelning får inte uppfattas som en exakt moralisk rangordning utan är av mer generellt värde. Till exempel finns "politiker" eller "affärsmän" som kan besitta samma grad av moralisk mognad som de s.k. "humana vetenskapsmännen" och "materialistiska" forskare med en moral jämförbar med "brottslingen".

"Intelligensutveckling": Visserligen framkom ovan att "intelligensutvecklingen" inte utgjorde detta stadiums främsta mognadskriterium. Men det innebär inte att det även på detta område går att spåra vissa utvecklingsförlopp. Med begreppet "intelligensutveckling" menas i regel en ökad förmåga till "logiskt" och analytiskt tänkande (L.B: 1, st. 188; L.B: 2, st. 366; Martinus, 1976, kap. 28, 82). Individens "logiska" förmåga är på detta stadium enligt Martinus begränsad. Framförallt är det "logiska" tänkandet relativt frigjort från etiska komponenter och därigenom mer själviskt orienterat. Martinus kallar denna typ av "logik" för "lokallogik" (ovan s 96). Som kontrast till "lokallogiken" ställer han den s.k. "världslogiken", vilken är mer "helhetsbaserad", dvs. tar hänsyn till de mer långtgående konsekvenserna av en individs tänkande och handlande ³⁹ (L.B: 6, st. 1956, 1957; L.B: 7, st. 2553). Det kan antas att individens "världslogik" är under utveckling i de olika "avdelningarna". Främst bör den påträffas hos de "humana vetenskapsmännen" (avd. 1) och hos de "humana politikerna" (avd 3), men får därutöver anses vara relativt sällsynt.

Materialism: För Martinus står "materialismen" (stadium 2) i en polär relation till "andlighet" (stadium 3) och religiositet (stadium 1). I takt med att individens "andliga" behov tilltar tenderar de "materiella" behoven att avta och när de "materiella" behoven tilltar tenderar de "religiösa" behoven att avta (L.B: 1, st. 134). Eftersom den längst komna individen på det "materialistiska" stadiet börjat få "andliga" och humana intressen kan det antas att deras "materiella" behov kommer

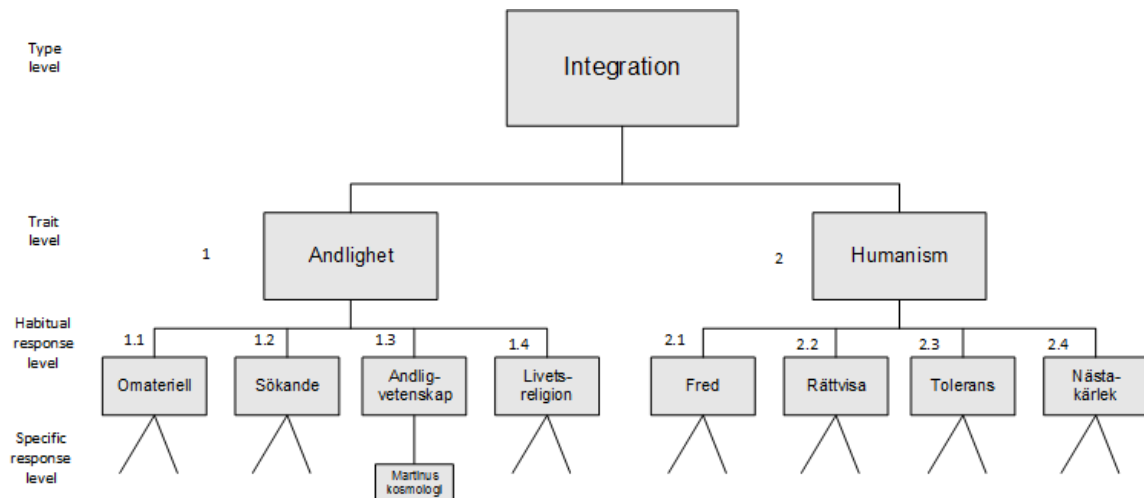
³⁹ Till exempel kan företagsekonomiska kalkyler, brottslingens plan, krigsstrategiskt tänkande o.s.v. ofta sägas kännetecknas av "lokallogiskt" tänkande eftersom lite hänsyn tas till tänkandets etiska konsekvenser.

att avta (nedan s 127).

3.3. Det "andligt-humanistiska" stadiet.

Individen på detta stadium skulle schematiskt kunna beskrivas på följande sätt: Precis som på det "religiöst-traditionella" stadiet är individen på detta stadium "religiöst" eller "andligt" intresserad.⁴⁰ "Andligheten" präglas enligt Martinus av "tolerans", "kärleksfullhet" och "osjälviskhet". Individen besitter både en god "intelligensförmåga" (t.ex. "logisk" och kritisk förmåga) och en "känslomässig" kompetens (t.ex. moraliska kvaliteter, utvecklad empatiförmåga). Individen på detta stadium mödar sig om att använda sin "intelligens" mer osjälviskt och låter sina moraliska omdömen genomgå "intellektuell" bearbetning, dvs. försöker integrera dessa båda psykiska huvudkomponenter i så hög grad som möjligt. (L.B: 1, st. 123; L.B: 2, st. 605; L.B: 3, st. 910).

Eysencks persontypshierarki skulle tillämpat för individen på Martinus "andligt humanistiska" stadium kunna se ut på följande vis:

Figur 4. Personlighetshierarki för det "andligt-humanistiska" stadiet.

⁴⁰ Eftersom det "religiösa" intresset inte är knutet till någon "traditionell" dogmatik eller samfundsperspektiv utan är av mer sökande, "privatreligiös" karaktär, får benämningen "andligt" intresse anses som mer adekvat än beteckningen "religiöst" intresse.

Enligt Martinus är det *integrationen* mellan "intelligens" och "känsla" som huvudsakligen kan sägas känneteckna individen på detta stadium (type level) (L.B: 1, st. 123; L.B: 2, st. 620). Denna integration är då av mer "moget" slag eftersom både individens "intelligensförmåga" (den logiska och analytiska förmågan) och "känslorförmåga" (medlidandeförmågan, moralen) på detta stadium nått en relativt hög grad av differentiering.⁴¹

Nästa nivå i hierarkin (trait level) är indelad i områdena "andlighet" och "humanism". (1) Andlighet: I takt med att individens erfarenheter växer och medkänslan gentemot människor, djur och natur fördjupas, börjar ett "andligt" behov att göra sig gällande. Det "andliga" sökandet sker emellertid för individen på detta stadium mestadels utanför de s.k. traditionella religionsformerna eftersom "intelligensen" integrerats i det "andliga" sökandet. Samma intellektuella krav som ställts på den "materialistiska" världsbilden ställs nu också på den "andligt" centrerade världsbilden, dvs. förnuft, logik och kausalitet. Den högst utvecklade individen på detta stadium börjar också få tillgång till "intuitionsenergin". Med hjälp av denna öppnas förmågan till s.k. "mystiska" upplevelser, dvs. egna direkta erfarenheter av en "andlig" verklighets dimension. (L.B: 1, st. 123-125, 135; L.B: 2, st. 638). (2) Humanism: Integrationen och balansen mellan "intelligens" och "känsla" stimulerar också den "humana förmågan" (L.B: 2, st. 605). Lidandeerfarenheterna har efterhand skapat en välutvecklad medlidandeförmåga vilket resulterat i ett ökat behov av att hjälpa andra människor. När detta hjälpbehov paras med ett rationellt tänkande omkring hur individen på bästa sätt skall kunna realisera sin vilja att hjälpa andra, kan verklig humanism skapas, menar Martinus. Humanitet är en form av "nästkärleksförmåga" vilket involverar medlidande, rättvisa, fredssträvan, hjälp till svaga och förtryckta, osjälviskhet. (L.B: 3, st. 910; L.B: 5, st. 1747; L.B: 7, st. 2469)⁴²

Nästa nivå (habitual response level) utgör en differentiering av ovanstående två punkter och specificeras enligt följande: (1.1) Reducerat materiellt behov: När människan börjar fokusera mer på "andliga" än på "materialistiska"

⁴¹ Att dessa entiteter även kan uppnå relativt god integration på något lägre differentieringsnivåer framgår genom den "gamla världsimpulsens" första kategori.

⁴² "Nästkärleksförmågan" inkluderar inte bara andra människor utan riktar sig också mot den egna kroppen med dess mikroorganismer. Detta innebär att individen försöker undvika intag av ämnen som kan skada hälsan t.ex. rusdrycker, narkotika, tobak (L.B: 1, s 100). Efterhand som medlidandeförmågan ökar kommer individen också att ta avstånd från dödandet av djur och bli vegetarian (L.B: 1, s 101f; L.B: 4, s 1304, 1309).

problemställningar, samtidigt som medlidandeförmågan och det osjälviska sinnelaget ökar, börjar individens materiella intressen och behov att minska. Hög social ställning, gott om pengar, makt och ära, blir inte längre betydelsefulla ingredienser i livet. (L.B: 1, st. 123, 125, 130). (1.2) Sökande attityd: Individerna på detta stadium upplever ofta en "andlig hunger", dvs. har ett mer eller mindre starkt intresse att förstå och finna förklaringar till livets mening och mål. De kan betraktas som sökare på det "andliga" området. (L.B: 2, st. 620; L.B: 3, st. 677; L.B: 6, st. 1983). (1.3) "Andlig vetenskap": Enligt Martinus har individerna på detta stadium genomgått en "intelligensutveckling" väl i nivå med individerna på föregående stadium (L.B: 2, st. 605). Detta innebär att även deras "andliga" sökande intellektualiseras. Martinus talar om en s.k. "andlig vetenskaplig inställning", där samma krav på logik och kausal analys ställs på "andliga" forskning som tidigare ställts på materialistiskt inriktad forskning (L.B: 1, st. 135; L.B: 3, st. 986; L.B: 4, st. 1263; Martinus, 1983, kap. 18, 19, 32). Den "andliga vetenskapen" kommer att bli en "livsvetenskap", dvs. sträva efter att upptäcka det "levande" ("jaget", "medvetandet") bakom det "döda" ("materien"). (1.4) "Andlig" ideologi: Individerna på detta stadium kommer mer och mer att försöka tolka och förstå sina livserfarenheter i ett meningssammanhang. Varje erfarenhet uppfattas som en möjlighet till ökad självkänedom. Livet självt, eller som Martinus uttrycker det: "livets direkta tal", blir religionen "per preference". (L.B: 3, st. 679-681; L.B: 3, st. 986; L.B: 6, st. 2052; Martinus, 1983, kap. 25, 116). (2.1) Fredssträvan: De individer som befinner sig på detta stadium har ett rikt mått av lidandefarenheter bakom sig. De har (genom sina skilda liv) upplevt mycket krig och våld. Därigenom har en längtan uppstått efter krigets motsats, freden. (L.B: 5, st. 1747). (2.2) Rättvisa: Martinus betonar ofta att uppfattningen om alla människors lika rättigheter utgör en grundstomme i en humanistisk människosyn (L.B: 3, st. 909). (2.3) Tolerans: Individerna på detta stadium är ofta toleranta till sin natur. Deras rika minnesmaterial av lidande och oförrätter (vilka mestadels är av omedvetet slag) har skapat goda förutsättningar för att känna tolerans gentemot personer som är annorlunda eller befinner sig i annorlunda livssituationer. (L.B: 2, st. 636). (2.4) Nästakärlek: Ökad medlidandeförmåga gör det möjligt för individerna att, i sin egen kropp, känna en annan varelses lidande. Därigenom uppstår ett behov av att vilja hjälpa den nödlidande, av att uppoffra sig utan tanke på egen vinning. Att älska andra i samma grad som man älskar sig själv blir därför efterhand alltmer naturligt. (L.B: 7, st. 2469).

Exempel på den sista nivån (specific response level) har för detta stadium inte tydligt framkommit i Martinus egna skrifter även om det inte skulle vara några direkta svårigheter att där finna relevanta "specifika responser" till exempelvis begrepp som "fred", "tolerans" "sökande" etc. Många exempel på specifika

responser framkommer dessutom under de olika punkterna (1.1) t.o.m. (2.4) på "habitual response level". Vad beträffar punkt (1.3), benämnd som "andlig vetenskap", har dock en specificering gjorts (punkt 1.3.1), eftersom Martinus här relativt tydligt låtit förstå vad som ingår i detta begrepp. (1.3.1) Martinus kosmologi: Martinus menar att hans kosmologi utgör den teoretiska grunden för den "andliga vetenskapen". Människan utvecklas främst genom de egna livs- och lidandeerfarenheterna men behöver också en adekvat världsåskådning för att kunna förstå och tolka sitt "öde" på ett konstruktivt sätt. Men "Livets bok" som hans huvudverk kallas kan, menar Martinus, bara stimulera de individer som attraheras av dess tankegångar. Den övriga mänskligheten bör fortsätta att låta sig inspireras av den filosofi, religion eller idéstruktur som de känner sig mest tillfreds med. (L.B: 1, st. 15; L.B: 7, st. 2523, 2652, 2653, 2659; Martinus, 1976, inled.).

3.3.1. Det "andligt-humanistiska" stadiets inre utvecklingsstruktur.

Utveckling på detta stadium innebär framförallt att individen når allt högre differentieringsnivåer inom den "andliga" och "humana" sfären. Parallellt med detta sker också en allt bättre integrering mellan dessa båda enheter och personens "intelligensliv" ju närmare detta stadiums slutskede individen befinner sig. Denna integrering resulterar i att individen blir alltmer tolerant, osjälvisk, balanserad, harmonisk etc. Ett sätt att diagnostisera om individen befinner sig i början eller i slutet av det "andligt-humanistiska" stadiet skulle kunna vara med hjälp av den mognadsteori Martinus benämnt som A, B och C vetande. Om t.ex. personens tolerans enbart är av teoretisk natur (A-vetande), befinner sig individen på detta stadiums begynnelsefas. Till exempel, anser sig individen vara tolerant men har svårt att visa detta i situationer där toleransförmågan sätts på prov. När väl toleransen slår rot i beteende och gör det möjligt att i olika praktiska situationer bekämpa intoleranta föreställningar har individen nått vetandets B-stadium. När slutligen individen utan ansträngning och bakslag kan känna och vara tolerant i alla livets skeden har vetandets C-stadium nåtts. Längre går inte att komma vad gäller denna attityds utveckling på detta stadium. (L.B: 6, st. 1986).

4. Martinus stadieteori sett i ljuset av olika psykologiska forskningsperspektiv och teorier: En metaanalytisk ansats.

Detaljgranskningen av Martinus stadieteori i kapitel 2 och 3 skapar goda förutsättningar för jämförelse och integrering med andra psykologiskt orienterade stadieteorier. Martinus tänkande och begreppsvärld "psykologiseras" därmed och anpassas till en vetenskapligt baserad psykologisk forskningstradition. Detta i sin tur kan underlätta förståelsen och kommunikerbarheten omkring Martinus tänkande. Mötet mellan Martinus stadieteori och andra psykologiska stadieteorier kan visa sig fruktbart för "båda" parter. Dels kommer kunskapen om Martinus teori att fördjupas som en konsekvens av att andra, ofta mer psykologiskt sofistikerade tolkningsnycklar används. Dels skapar Martinus stadieteori förutsättningar att se tidigare stadieteorier i ett större sammanhang.

Detta kapitel kommer tillsammans med kapitel 3 att ligga till grund för en empirisk prövning av Martinus stadieteoretiska postulat.

De psykologiska dimensioner som kommer att behandlas är den "kognitivt moraliska", den emotionella, den motivativa, den "religiösa", samt forskningen kring begreppet "kognitiv stil". Varje psykologisk dimension kommer att analyseras i tre steg. Först kommer Martinus stadieteori att analyseras utifrån den psykologiskt aktuella dimensionen. I nästa steg utförs en deskriptiv analys av aktuella och relevanta psykologiska stadieteorier omkring dimensionen i fråga. Speciellt kommer aspekter av de olika stadieteorierorna att lyftas fram som har relevans för Martinus tänkande. Slutligen kommer dessa båda delavsnitt att jämföras och integreras i ett avslutande tredje steg. En kort sammanfattning av varje psykologisk dimension kommer också att presenteras.

4.1. Kognitiv-moralisk dimension.

4.1.1. Kognitivt-moraliska aspekter på Martinus stadieteori.

Inom det "religiöst-traditionella" stadiet kan två former av tänkande urskiljas som får anses vara centrala för detta stadium. Dels är tänkandet här av mer *osjälvständigt* slag. Till exempel har individen på detta stadium den största respekt för auktoriteter; punkt (1.3) s 119, är starkt trosbenägen (speciellt inom den religiösa domänen); punkt (1) s 118 och tänker ofta grupp -eller samhällsorienterat; punkt (2), (2.1), (2.2), s 119. Dessutom har tänkandet på detta stadium också en

tendens att bli ritig. Individerna delar gärna in andra människor i "goda" eller "onda", "utvalda" respektive "förtappade" etc. Mot de individer som inte tillhör den egna kretsen eller kyrkan uppstår lätt intolerans. Dessa stämplas då som "syndare", "onda", eller tillhörande "djävulens" anhang; punkt (1.1), (3.1), (1.1.1), s 119.

Vad gäller det "materialistiska" stadiet hade individen genomgått en "intelligensutveckling" vilket hade medfört en ökad förmåga till "logiskt", självständigt och kritiskt tänkande (punkt (2), (1.1), (2.1), s 123).

På det "andligt-humanistiska" stadiet börjar tänkandet bli mer integrerat och helhetsbaserat. Det analytiska, "logiska" och kritiska tänkandet finns kvar, men är nu också inriktat på att förstå och förklara moraliska, personlighetsmässiga och "andliga" problemställningar. Tänkandet på detta stadium är m.a.o. av mer "human" karaktär (ovan s 127f).

Begreppen "tanke" eller "tänkande" används av Martinus på följande sätt:

- 1) Begreppet "tanke" associeras och likställs ibland med begreppet "upplevelse". En "upplevelse" förnimms enligt Martinus som en "tanke" eller en "föreställning". (L.B: 4, st. 1094).
- 2) "Tänkande" relateras också till medvetandet i form av individens medvetna upplevelser. När "växtens" "aning" om vilka energier som är behagliga respektive obehagliga blir av mer medveten natur har "aningens" omvandlats till "tanke" och "växten" blivit ett "djur". (L.B: 2, st. 512-514).
- 3) Martinus talar också om s.k. "tankeklimat", t.ex. "känsloklimatet", "intelligensklimatet" etc. Med "tankeklimat" menas olika mentala eller psykiska "blandningar" i individens psyke. Precis som det fysiska klimatet kan skifta mellan kyla, fukt, regn, torra, värme etc, dvs. kan vara mer eller mindre behagligt för människan, gäller enligt Martinus samma princip även på det psykiska området. Även människans psyke representerar olika psykiska tillstånd eller "klimat", vilka kan visa sig destruktiva ("kyla"), kärleksfulla ("värme") eller anta olika "blandningar" mellan dessa ytterligheter (t.ex. "fukt"). Medan den människa som tillhör "känsloklimatet" i sitt psyke har en övervikt av "känsla" i förhållande till "intelligensen" gäller det motsatta förhållandet för "intelligensklimatet". "Tankar" uppfattas alltså här som en "blandning" mellan olika psykiska energier. (L.B: 2, st. 625, 630, 631). "Känsloklimatets" individer använder sig ofta av "känslotankar" medan "intelligensklimatets" individer ofta använder sig av "intelligenstankar" (L.B: 4, st. 1095).
- 4) Begreppet "tanke" är inte liktydigt med begreppet "intelligens" som uppfattas

som en förmåga att manipulera "tankar" (L.B: 6, st. 2197).⁴³

5) "Tankar" är också en form av "minnesbilder" som uppstår när individen "känner igen" upplevelsematerialet. Igenkänningsförmågan är relaterat till minnets förmåga att återge erfarenhetsupplevelserna i bildform. Dessa minnesbilder är enligt Martinus liktydigt med "tankebilder". (L.B: 1, st. 186).

När begreppet "tankar" och "tänkande" fortsättningsvis används i relation till Martinus utsagor är det främst betydelsevarianterna från punkt 1 och 2 som avses, dvs. en form av psykiskt medvetna upplevelsestrukturer.⁴⁴

4.1.2. Kognitivt-moraliska stadieteorier: En forskningsöversikt.

Denna forskningsöversikt kommer att behandla stadieteorier av Jean Piaget, Lawrence Kohlberg, Robert Sellman, William Perry och vissa "post-piagetanska" tänkare.

Jean Piaget: Piaget menar att individens kognitiva förmåga utvecklas genom fyra olika stadier. Först kommer det "sensomotoriska" stadiet, sedan det "preoperationella" stadiet, därefter följer det "konkret-operationella" stadiet och slutligen det "formellt operationella" stadiet. Eftersom tänkandet på det "sensomotoriska" stadiet är irrelevant för mer vuxet tänkande kommer analysen nedan att fokusera på de övriga stadierna i Piagets teori.

"Preoperationella" stadiet: Individens (barnets) kognitiva struktur på det "preoperationella" stadiet kännetecknas enligt Piaget av "egocentricitet" och "realism". Dessa

⁴³ Som framkommit ovan s 94, menar Martinus med begreppet "intelligens" en förmåga att experimentera, manipulera, kombinera och organisera olika "tankar". Härigenom uppstår logiskt och planmässigt tänkande. "Intelligensen" skiljer sig från "instinkten" genom att vara mer viljekontrollerad och medveten.

Inom den akademiska psykologin håller intelligensbegreppet ständigt på att utvecklas. För de forskare som strävar efter en mer enhetligt intelligensdefinition har "intelligens" kommit att bli en förmåga till rationellt, ändamålsenligt tänkande som gör individen kapabel att effektivt lära och dra nytta av sina erfarenheter. Andra forskare har mer uppfattat "intelligens" som bestående av flera olika komponenter, t.ex. abstrakt tänkande, språklig förmåga, minneskapacitet, resonemangsförmåga etc. Andra har talat om "politisk", "musikalisk", "matematisk" och "social" intelligens. (Atkinson, Atkinson, & Hilgard, 1983, s 366ff; Banyard & Hayes, 1994, s 250; Reber, 1985, s 364f).

⁴⁴ Någon enhetlig definition om vad "tankar" eller "tänkande" kan tänkas vara har ännu inte presenterats inom den psykologiska forskningen. Rent allmänt finns en överensstämmelse om att "tankar" konstituerar icke direkt observerbara symboliska processer (psykiska processer) och uppkommer genom olika typer av kombinationer t.ex. association mellan specifika element. Dessa element kan bestå av olika begrepp, inre bilder, idéer, ord etc. (Atkinson et al., s 253-260; Reber, s 771).

båda faktorer utgör, menar Piaget, det kognitiva fundamentet för barnets osjälvständiga och auktoritetsbundna tänkande. (Gruber, Voneche, 1977, s 157). Piaget menar att barnets osjälvständiga tänkande både är en konsekvens av kognitiva och sociala faktorer (ibid, s 157; Shaffer, 1988, s 319f). "Egocentrism" i Piaget tappning är inte synonymt med begreppet "själviskhet", dvs. att individen försöker tillskansa sig fördelar på andra människors bekostnad. I stället uppfattas "egocentrism" som en oförmåga att förstå en annan människas synsätt eller tillvarouppfattning. Individen (barnet) är sluten i sin egen psykiska verklighet och kommer därmed bara att förstå och tolka verklig heten utifrån detta perspektiv. Individen har uppfattningen att den egna verklighets bilden överensstämmer med andra individers verklighetsuppfattningar. På grund av denna brist på distans och perspektiv gentemot det egna jaget kommer individen lätt att blanda samman den egna "subjektiva" verkligheten med en yttre "objektiv" verklighet. Utan kritisk distans kommer det att tolka de omgivande auktoriteternas uppfattningar som absoluta sanningar. Denna tendens att identifiera egna tankar med utsagor från auktoritativa personer i omgivningen kallar Piaget för "realism" eller "moralisk-realism"

Tänkandet på det "preoperationella" stadiet är karakteristiskt för Piaget "heteronoma" moraliska stadium. Detta moraliska stadium karakteriseras också av "egocentriskt" tänkande och "moralisk realism". Det är handlingens konsekvenser och inte dess intensioner som här väger tyngst ("moralisk realism"). Moralregler betraktas som absoluta, nedlagda av auktoriteter.

Även rigida tankemönster är enligt Piaget vanligt förekommande på det "preoperationella" stadiet och på det "heteronoma" moralstadiet.⁴⁵ Individen på det "heteronoma" stadiet uppfattar regler som heliga och oföränderliga, som "riktiga" eller "felaktiga". Straff utdöms i regel för dess egen skull (öga för öga, tand för tand) utan tanke på typen eller omständigheterna kring den förbjudna handlingen. (Shaffer, s 319).

De centrala faktorerna bakom individens rigida tänkande är enligt Piaget "egocentrismen", vilken skapar en endimensionell verklighetsuppfattning. Men även det "intuitiva" tänkandet kan antas spela en stor roll. Denna "preoperationella" förmåga gör individen benägen att bedöma andra människors moraliska handlande utifrån den mest framträdande synliga effekten, dvs. hur det synes vara. I takt med att "egocentrismen" efterhand reduceras kommer också det "intuitiva" tänkandet att avta. Även individens sociala erfarenheter spela enligt Piaget stor roll för förmåga

⁴⁵ Med rigit tänkande menas här ett tänkande med begränsad öppenhet, flexibilitet och förståelse. Den rigida personligheten tenderar att dikotomisera sin sociala värld i "ont"/"gott", "rätt"/"fel" etc. Detta skapar lätt intolerans gentemot individer med avvikande livsuppfattningar.

till förståelse av andra människors referensramar. (s 89).

"Konkret-operationellt" stadium: Detta stadium kommer att behandlas i relation till Kohlbergs stadieteori under hans "konventionella" stadium (se nedan).

"Formellt-operationellt" stadium: Detta det sista av Piagets stadium kännetecknas av att individen börjar kunna frigöra sig från det konkreta, det reella och börjar kunna tänka i form av teoretiska möjligheter och symboliska perspektiv. Individen kan här uppställa abstrakta hypoteser som testas utifrån olika möjliga begreppskombinationer. Tänkandet blir härigenom mer autonomt och individen får förmåga att skapa och omvärdera tidigare auktoritativa och ideologiska "sanningar". (Flavell, s 204ff).

Lawrence Kohlberg: Kohlberg har försökt vidareutveckla Piagets moralteori. I stället för Piagets två moralstadier, den "heteronoma" och den "autonoma" moralen, räknar Kohlberg med tre nivåer i moralutvecklingen. Varje nivå består i sin tur av två olika stadier vilket totalt blir sex olika moralstadier. Nivåerna har fått beteckningen den "prekonventionella", "konventionella" och "postkonventionella" nivå.⁴⁶

"Prekonventionella" stadier: Kohlbergs två första stadier är jämförbara med Piagets "heteronoma" stadium. Även för Kohlberg är det individens "egocentrism" och "realism" som bestämmer dessa stadiers dynamik. Vid moralbedömningen är individen bunden vid det egna perspektivet och vilka fysiska konsekvenser som beteendet kan medföra. Medan Piaget menade att det "heteronoma" stadiet sträckte sig till sju-åtta års åldern vidgar Kohlberg tidsramarna till tio-tolv års åldern. (Bergling, s 34f).

"Konventionella" stadier: Kohlbergs "konventionella" stadier kan sägas utgöra en brygga mellan Piagets "heteronoma" och "autonoma" moralstadier. Individen börjar m.a.o frigöra sig från den "moraliska realismen" som baseras på en "konsekvensetik" och börjar uppfatta moralregler mer intentionellt och relativistiskt. Men den moraliska relativismen är på dessa stadier inte fullt "autonom", dvs. helt självständigt. I stället har "föräldrar-auktoriteten" byts ut mot den s.k. "samhällsauktoriteten". Den kognitiva strukturen bakom dessa stadier baserar sig på ett förstadium till Piagets "formellt operationella" stadium och kan alltså uppfattas som en mer avancerad form av Piagets "konkret-operationella" tänkande. Det "konkret-operationella" tänkandet kännetecknas av en reducerad "egocentrism" vilket bl.a. är en effekt av att

⁴⁶ De sex olika stadierna kommer här inte att specifikt diskuteras eftersom en mer generell beskrivning av stadiernas nivåkaraktistika ger bättre överskådlighet vid senare jämförelse med Martinus stadiestruktur. Stadietbeteckningarna kan dock här nämnas: Stadium 1. Lydnads- och strafforientering; stadium 2. Naiv egoistisk orientering; stadium 3. Snäll-pojke orientering; stadium 4. Lag-och-ordning orientering; stadium 5. Inriktning mot legalistisk kontraktsbundenhet; stadium 6. Orientering utifrån universella etiska principer. (Bergling, 1982, 34ff).

individen utvecklat större förmåga till "operationellt" tänkande, dvs. är kapabel till vissa former av logiskt, kausalt tänkande. Tänkandet börjar också att bli mer flexibelt genom att individen nu börjar kunna tänka "reversibelt", dvs. röra sig från det generella till det enskilda och tvärt om. Ett tecken på detta är att individen nu behärskar den kognitiva operation Piaget kallade för "konservation" (conservation). Men individens förmåga att tänka flexibelt beror också på den kognitiva operation Piaget benämnde "kompensation". Denna utvecklas under det "konkret-operationella" stadiet och innebär att individen kan bedöma ett problem ur flera olika perspektiv samtidigt. Även om det tidiga "formellt-operationella" tänkandet uppvisar logisk förmåga är dess logik ännu inte helt abstrakt utan till viss del "konkret". Det vill säga, det begränsar sig till manipulering av konkreta objekt eller föremål individen kan ha en konkret föreställning om (Flavell, s 203, 247).

Utvecklingen mot Kohlbergs "konventionella" moralstadier förutsätter också förändringar av social och interrelationell art. Enligt Kohlberg får individen efterhand större sociala färdigheter och blir en allt bättre "rolltagare" (se Sellman, nedan). Även Piaget menade t.ex. att individens utveckling från "heteronom" till "autonom" moralitet inte enbart var en fråga om kognitiv mognad. Individens sociala erfarenheter spelade också stor roll.⁴⁷ (Piaget, 1932, s 410ff ; Shaffer, s 320).

Individens minskade "egocentrism" och ökande förmåga till rolltagande får som Kohlberg ser det viktiga konsekvenser för moraluppfattningen. "Konsekvensetiken" utvecklas nu till en "konventionsetik". Detta innebär att individens moraliska synsätt i högre grad anpassas till vad andra människor tycker eller vad samhället uppfattar som rätt eller fel. Att hysa liknande uppfattningar som andra karakteriserar individen på dessa stadier.

"Postkonventionella" stadier: Kohlbergs två "postkonventionella" stadier (stadierna 5 och 6) kännetecknas av att individens moraliska tänkande blivit internaliserat och självständigt i relation till individuella- och samhälleliga värderingar. Om moraliska konflikter uppstår mellan en människas principiella moraliska rättigheter (t.ex. frihet, rättvisa) och samhällets uppfattning är individen på dessa moralstadier stark nog att ta parti för den enskilda individen gentemot samhället. Kohlberg menar att individen på dessa stadier, i högre grad än personer på tidigare stadier, värdesätter grundläggande moraliska normer som rättvisa, jämlikhet, frihet etc (Kohlberg, 1981, s 191). Detta betyder emellertid inte att en individ vars moraliska tänkande är karakteristiskt för t.ex. stadierna 5 eller 6 alltid har förmågan att bete sig på ett med sina tankar kongruent sätt. Sannolikheten för

⁴⁷ Barnets samspel och lek med likasinnade ökade enligt Piaget dess förmåga till rolltagande och skapandet av egna sociala regler frigör barnet från föräldraauktoriteten. Men även föräldrarna ansågs genom uppfostran kunna underlätta eller försvåra barnets utveckling mot "autonom" moralitet.

att så skall ske ökar emellertid när individen befinner sig på ett högre moralstadium. Moraliskt beteende påverkas inte bara av moraliskt tänkande utan också av t.ex. jagstyrka, empatiförmåga och situationella faktorer (Kohlberg, 1969, s 394ff). Kohlberg menar dock att de kognitiva komponenterna (individens moraliska värderingar) spelar den största rollen i individens moraliska handlande, speciellt på de två högsta stadierna. Kohlbergs stadier i moraliskt tänkande förutsätter att individen uppnått en viss kognitiv nivå, t.ex. behärskar alla individer på de "postkonventionella" stadierna Piagets "formelltoperationella" tänkande. Det motsatta förhållandet gäller däremot inte. Individer som befinner sig på Piagets "formellt-operationella" stadium är inte automatiskt hemmahörande på Kohlbergs "postkonventionella" stadier. Dessa individer kan också befinna sig på lägre moralstadier, t.ex. Kohlbergs stadium 3 och stadium 4. (Kohlberg, 1984b, s 171-180).

Kohlberg postulerade också existensen av ett sjunde stadium. Detta stadium baserades emellertid inte på de kriterier som kännetecknade Kohlbergs mer grundläggande stadiestrukturer, som universalitet, operationalitet, formalism etc., de s.k. "hårda" stadietkriterierna. (Kohlberg, Ryncarz, 1990, s 204f). I stället postulerades stadiet ur metamoraliska frågeställningar. Varför t.ex. vara moralisk i en värld av orättvisa och lidande? Även individen på stadium 6 tvingas, trots sina universella moraliska utgångspunkter, att ställa sig denna fråga. Svaret på denna frågeställning kan enligt Kohlberg bara sökas inom den religiösa sfären. Stadium 7 följer alltså, som Kohlberg ser det, inte logiskt på stadium 6. Stadium 7 är inget moraliskt stadium i sig, utan ett existentiellt, ontologiskt stadium. Dess idékomplex ingår dock delvis i de tidigare stadierna, fast då i en mer ofullständig form. Kohlberg jämför stadium 7 med Fowlers och Eriksons sista stadium (se nedan s 178f). Kohlberg menar att den högsta moraliska mognaden på stadium 7 förutsätter att individen integrerat och funnit tillfredsställande svar på centrala existentiella frågor som meningen med livet och döden. Dessa frågor, menar han, kan inte som frågeställningarna i de tidigare moralstadierna lösas med rationella argument. Sökandet efter svar på de existentiella frågeställningarna kräver att individen antar ett "kosmiskt" perspektiv, till skillnad från stadium 6:s universella, humanistiska perspektiv. Detta innebär att individen ser sig som en del av ett större sammanhang, t.ex. "Gud", "livet", "naturen". I en självuppgivelseprocess byter "egot" plats med "Varat" och blir "Varats" tjänare. (Kohlberg, 1981, s 344f). Individens rationella och självständiga jag abdikerar alltså frivilligt från tronen och går in i vad Martin Buber skulle karakteriserat som "jagets" relation till det "eviga Duet" (Buber, 1923, s 98- 114) eller Paul Tillich skulle benämnt som den "absoluta tron" eller "Gud ovan Gud" (Tillich, 1977, s 177ff). Individer som enligt Kohlberg befunnit sig på stadium 7 är t.ex. Martin Luther King, Socrates, Baruch de Spinoza etc. (Kohlberg, 1990, s 195f, 198f).

Robert Sellman: I Sellmans stadieteori om rolltagande fann Kohlberg en teori som kunde förklara den egna moralteorins sociala aspekter. Hur förändras t.ex. "egocentrismen" mot en ökad "sociocentrism"? Sellmans rollteori är, liksom Kohlbergs moralteori, kognitivt baserad. Även Sellman relaterar sin stadieteori till Piaget kognitiva stadiestruktur. Sellman vill visa hur det sociala tankemönster förändras i takt med att individen blir en allt skickligare rolltagare. Sellman benämner sina fyra rolltagande stadier för "social-informational role taking", "self-reflective role taking", "mutual role taking" och "social- and conventional system role taking". Dessa stadier föregås av ett stadium 0 kallat "egocentric or undifferentiated perspective", där alltså inget rolltagande ännu kommit till stånd. Detta eftersom "egocentrism" gör individen inkapabel att sätta sig in i andra människors perspektiv. Först på "socialinformational" stadiet (stadium 1) börjar individen bli medveten om andra människors perspektiv. Individen antar här att den andra människans annorlunda synsätt beror på felaktig eller annorlunda information. I Sellmans följande tre stadier blir individen alltmer avancerad, flexibel och självständig i sitt rolltagande och lämnar därmed sitt ursprungliga egocentriska perspektiv. Sellman relaterar Piagets "preoperationella" och "konkret-operationella" tänkande till sina tre första stadier (stadierna 0-2), medan de två sista stadierna 3 och 4 relateras till Piagets "formellt -operationella" tänkande. (Shaffer, s 131f)

Även om Sellman relaterar sina stadier i rolltagande till kognitiva utvecklingsaktorer visar forskning på området att den rolltagande förmågan hos individen inte bara bör relateras till individens kognitiva förmåga och utveckling. Troligen spelar också sociala erfarenheter och social kompetens en roll för rolltagandet utveckling och nivå (s 133ff).

William Perry: Även Perry har arbetat med tänkandets och moralens rigida och autonoma former ur ett utvecklings- och stadieperspektiv. Inspirerad av T. W. Adornos och G.G. Sterns forskning omkring den auktoritära personligheten genomförde han en longitudinell studie (4-års period) av college ungdomars erfarenheter och värderingar under college tiden. Detta resulterade i en stadie- eller "positions" modell (Perry, 1970, s 48) med nio "positioner" eller tankeformer. Varje högre "position" sågs som mer komplex och integrerad än sin föregångare (s 1-10). Ålderskategorin som undersöktes var mellan 17-22 år, men trots detta menar sig Perry finna belägg för att en utveckling ägt rum. Hans "stadieteori" inkorporerar både Piagets och Kohlbergs tidigare och senare stadier (Loevinger, 1976, s 109, 126ff). Perrys senare "positioner" tar även upp kognitiva dimensioner som nedan kommer att behandlas av "postformella" stadieteorier (Gilligan, 1990, s 211; Bee, 1994, s 323f). På Perrys "position" 1 uppfattar individen verkligheten som en

polaritet mellan t.ex. "rätt" och "fel", "gott" och "ont". Till varje central fråga finns ett auktoritativt riktigt svar. På "position" 2 finns en medvetenhet om att olika auktoriteter har olika uppfattningar och synsätt, men här tolkas detta som att vissa auktoriteter har rätt medan andra har fel. Individen på "position" 3 accepterar att olika åsikter kan existera sida vid sida, men så småningom när tiden är mogen kommer den rätta auktoritativa läran att utkristallisera sig. (Perry, s 59-93). På "position" 4 börjar individen på allvar att frigöra sig från auktoritativa sanningar. Varje människa anses här ha rätt till en egen uppfattning och man kan aldrig med säkerhet veta vad som är rätt eller fel. Hos individen på "position" 5 har den epistemologiska relativismen vidgas ytterligare. Även auktoriteterna blir nu en del av den relativiserade och kontextuella verklighetsuppfattningen. All kunskap och alla värden uppfattas vara av relativ natur. På "position" 6 känner individen ett behov av att finna sig själv och att ta personliga ställningstaganden (commitments) trots upplevelsen av alltings relativitet. När individen når "position" 7 kan dessa ställningstaganden verkställas inom något specifikt område. På "position" 8 upplever individen vad det innebär att ta dessa ställningstaganden och det ansvar som detta kan medföra. På "position" 9 är individen mogen att ta ställning inom flera olika områden. Att ta ställning inom olika områden upplevs nu mer som en process och blir till en livsstil som ger individen en identitet. (s 9f).

Perry delar in dessa nio "positioner" i tre grupper. I grupp 1 som omfattar "positionerna" 1-3 försöker individen att modifiera sitt absolutistiska, dikotoma synsätt. Inom grupp 2 som inkluderar "positionerna" 4-6 kan individen uppfatta verklighetens relativistiska och pluralistiska natur. Slutligen i grupp 3 som omfattar "positionerna" 7-9 försöker individen utveckla olika sätt att relatera till sin egen verklighet (commitments). Avvikelse från denna utvecklingslinje kan förekomma, menar Perry. De inträffar ofta vid kritiska utvecklingsfaser och leder till att individen aktiverar sina försvarsmekanismer. (s 57f).

4.1.2.1. Post-piagetanska kognitiva teorier

Piagets kognitivt-strukturella utvecklingsteori omfattande i första hand barn- och ungdomsperioden i en människas liv. Enligt Piaget uppnådde nästan alla ungdomar det "formellt-operationella" stadiet, en uppfattning som emellertid blivit mycket ifrågasatt av senare forskning (Shaffer, s 95f ; Bee, s 265f). Vidare uppfattade Piaget det "formellt-operationella" stadiets hypotetiskt deduktiva tänkande som den högsta formen av mänskligt tänkande.

Psykologiska forskare har under den senaste tjugoårsperioden börjat

intressera sig för den vuxna människans personlighetsutveckling. Denna forskning har påpekat att vuxenlivet ställer helt andra krav på individens kognitiva resurser än vad som är vanligt under ungdomsåren. Den vuxne konfronteras i det praktiska livet ständigt med situationer och områden där inga enkla motsägelsefria svar alltid finns till hands. Därigenom kan den vuxnes verklighet ofta te sig motsägelsefull, godtycklig och paradoxal. Vad som ter sig som den bästa lösningen eller handlingen i en given situation är inte alltid en självklarhet. Ofta tvingar verkligheten individen att kompromissa, använda sin känsla och fantasi för att lösa problem, öka självkänndomen, söka förklaringsmodeller på djupare nivåer, nå helhetslösningar etc. Alla dessa erfarenheter, menar de post-piagetanska forskarna, fortsätter att utveckla människans kognitiva förmåga på ett sätt som överskrider Piagets "formelltoperationella" tänkande (Bee, s 323).

De flesta av de post-piagetanska forskarna accepterar flera av Piagets grundläggande satsar, men vill samtidigt vidareutveckla och förnya annat i hans tänkande. De vill i olika hög grad vidareutveckla Piagets invariants och hierarkiska stadieteori. Även Piagets "jämviktsteori" (equilibration theory) vill man differentiera men inte revidera. (Alexander, Druker, Langer, 1990, s 22f). Piagets syn på barnet som en aktiv agent gentemot omgivningen, liksom hans åldersrelaterade stadieteori behålls däremot av flertalet post-piagetanska tänkare (Case, 1992, s 66f).

Vad de post-piagetanska tänkarna främst har tagit fasta på är enligt deras uppfattning Piagets alltför begränsade stadieanalys. Piaget koncentration på en enhetlig (global) och universell stadiestruktur, baserad på strikt kognitiva mekanismer, har enligt dessa tänkare medfört att andra faktorer och processer av intresse för stadiestrukturens utveckling kommit i skymundan. Till exempel anser de att barnets kognitiva förmåga kan variera på olika intresseområden och alltså inte är "global" i Piagets mening. Vidare att varje stadium i Piagets utvecklingsteori också påverkas av icke-kognitiva faktorer, eller andra typer av kognitiva faktorer än vad Piaget räknade med. Till exempel menar de att Piagets "formellt-operationella" stadium inte visat sig vara lika universellt som Piaget från början räknade med, utan mer kulturellt influerat. De post-piagetanska forskarna pekar även på att biologiska, emotionella, erfarenhetsmässiga, existentiella och sociala faktorer måste integreras i stadietänkandet. Men även kognitiva komponenter som minne, perception, uppmärksamhet (attention), antar man spelar roll för stadieutvecklingen. (Alexander et al., s 7ff, 22ff). Vissa forskare har också hävdade att nya former av ojämvikt (disequilibrium) uppstår när individen börjar uppnå vuxen ålder. Härigenom sprängs, enligt dessa teoretiker, gränserna för det "formellt-operationella" stadiet och nya högre stadier kan uppstå (postformella-operationella stadier). Individen på dessa "postformella" stadier beskrivs inte enbart som en deduktiv logiker utan uppfattas också kunna tänka mer kontextuellt,

kreativt, holistiskt, självreflekterande, symboliskt etc. (s 7f, 22ff). Vissa teoretiker har också föreslagit olika faser inom det s.k. "postformella" stadiet. De högsta faserna inom detta "postformella" stadium inkluderar ofta en religiös eller andlig dimension. Vanligt använda begrepp för att karakterisera dessa högre faser är "visdom", "transcendens", "integration", "individuation" etc. (s 26ff).⁴⁸

Gisela Labouvie-Vief: Labouvie-Vief vill karakterisera skillnaderna mellan det "formellt-operationella" tänkandet och det "postformella" tänkandet med begreppen "logos" och "mythos". "Logostänkandet" är enligt Labouvie-Vief liktydigt med rationalitet, objektivitet, precision, abstraktion och medvetenhet. "Mythostänkandet" är istället mer konkret, fantasifullt, organiskt, subjektivt, emotionellt och sensibelt. (Labouvie-Vief, 1990a, s 44). Medan "logos tänkandet" inriktas på stabilitet och reliabilitet representerar "mythostänkandet" det nya, okontrollerade och kreativa i tankeprocessen (s 44). "Logostänkandet" har, menar Labouvie-Vief, traditionellt ansetts vara utvecklat ut "mythostänkandet" och har i regel associerats med vuxenvärlden. "Mythostänkandet" har i regel knutits till barnet omogna tänkande (Labouvie-Vief, 1990b, s 65f). Labouvie-Vief menar att empirisk forskning från olika håll visar att dessa två former av "tänkande" ej längre bör ses som uteslutande varandra. I stället kan de uppfattas som komplementära och integrativa, speciellt vad gäller högre former av tänkande (Labouvie-Vief, 1990a, s 50f; 1990b, s 52f, 67ff, 71f). Denna integration kan i sina mogna former leda till visdom, emotionellt djup, socialt ansvarstagande, moralisk passion och andliga intressen (Labouvie-Vief, 1990a, s 52). Den sanna föreningen mellan "logos" och "mythos" är för Labouvie-Vief synonymt med visdom.

While logos has insisted on the separation of such realms as reason versus faith, thinking versus feeling, outer versus inner, or mind versus body, wisdom maintains that these two realms constitute but complementary and interacting poles of thought. Since at the core of wisdom is an understanding of the necessary relatedness of these two poles, the domains of wisdom would encompass such issues as moral and ethical understanding, understanding one's own emotions and inner life and differentiating them from those of others, and using such understanding reflectively in the striving for a rational attitude that unites the search for objective validation with that for subjective significance (Labouvie-Vief, 1990b, s 78).

Uppnåendet av denna mognadsnivå är vanligast omkring 40-50 års åldern och nås bara av ett relativt fåtal vuxna (s 79).

⁴⁸ Tesen att ett "postformellt" stadium inte behöver uppfattas som ett stadium i sig utan kan inrymmas eller ses som en förlängning av Piagets "formellt-operationella" stadium har framförts av vissa Piaget teoretiker (Lourenco, Machado, 1996, s 155f).

Freya Dittman-Kohli & Paul Baltes: Dessa båda forskare har studerat "intelligensutvecklingen" över hela livsrymden. De menar sig kunna urskilja två sinsemellan olika "intelligensförmågor". Den "intelligensförmåga" som de anser utvecklas först har kallats för "mechanics of intelligence" och påminner om Piagets intelligenskaraktär. "Intelligens" är i denna fas liktydigt med kognitiva "operationer" som klassificering, relatering och logisk förmåga. Den uppfattas vidare som idealt "objektiv", dvs. universell och kontextuellt invariant. Den andra typen av "intelligens" uppträder först i vuxen ålder och benämns som "pragmatisk intelligens" eller "syntetisk intelligens". Denna senare "intelligensförmåga" är enligt författarna relaterad till individens livserfarenheter, självkänedom, sociala engagemang och förmågan att integrera dessa faktorer på ett reflekterande och dynamiskt sätt. Denna "intelligensförmåga" är, menar de, en adaptiv och pragmatiskt inriktad "intelligens". (Dittmann-Kohli, Baltes, 1990, s 55, 61, 64f). Författarna hävdar att den "pragmatiska intelligensen" mycket liknar "visdom". Med visdom menas kvalificerad kunskap omkring den mänskliga utvecklingens dynamik och existentiella villkor (Baltes, Smith, 1990, s 113).

Francis Richard & Michael Commons: Författarna försöker utifrån ett mer strikt piagetanskt tillvägagångssätt visa att Piagets "formellt-operationella" stadium inte utgör den kognitiva tänkandets slutpunkt. I stället, menar de, fortsätter det kognitiva tänkandet att bli mer komplext och integrerat efter det "formellt-operationella" stadiet. Enligt författarna ligger det i det "formellt-operationella" tänkandet natur att söka relationer mellan enskilda objekt, eller klasser av objekt, i ett givet system.

Författarna postulerar fyra "postformella" stadier. Det första "postformella" stadiet benämns som det "systematiska" stadiet. Här söker individen efter alla tänkbara relationer mellan de olika enheterna inom ett system, försöker integrera dessa enheter och skapar därmed ett mer begripligt system. På nästa stadium det "metasystematiska", strävar individen efter att finna relationer mellan olika system och skapa ett s.k. "supersystem". Därefter följer det "paradigmatiska" stadiet där dessa "supersystem" relateras till varandra och skapar ett s.k. "fält". På detta stadium kan fältet systematiseras men inte bearbetas vidare. Det sista stadiet benämns som det "tvärparadigmatiska" (crossparadigmatic) stadiet. Här består de kognitiva "operationerna" av att söka relationer mellan olika "fält". Detta sistnämnda stadium är, menar forskarna, svårt att empiriskt verifiera. Individen på detta stadium har vanligtvis utvecklat en hög grad av "visdom" och "mystiskt" tänkande, även om inte alla former av "mystiskt" tänkande anses höra hemma under detta stadium. Medan det "formellt-operationella" stadiet mer är kopplat till matematiskt-vetenskapligt tänkande är, menar författarna, de "postformella" stadierna i lika hög grad knutna till humanistisk-sociala områden.

Till exempel, historia, litteratur, musik etc. De högre "postformella" stadierna är i princip inte åldersrelaterade men anses vara vanligare i mer vuxen ålder. (Richards, Commons, 1984, s 92-98, 109ff; 1990, s 154f).

Deirdre Kramer: För Kramer kännetecknas det "postformella" tänkandet av ökad medvetenhet om kunskapens relativistiska natur. Individen på detta stadium kan också bättre acceptera motsägelser och har en vilja att integrera motsägelsefulla aspekter av verkligheten till en dialektisk helhet (Kramer, 1989, s 134). Högre former av relativistiskt och dialektiskt tänkande överskrider, vidareutvecklar och integrerar det "formella-operationella" tänkandet. Men Kramer hävdar inte att dessa förmågor konstituerar ett nytt stadium som överskrider Piagets "formella-operationella" stadium (s 135, 155f). Relativistiskt tänkande innebär för Kramer att individen är medveten om att den omgivande verkligheten är motsägelsefull och att därför kunskapen om denna verklighet ofta ter sig subjektiv, godtycklig och föränderlig. Fördelen med denna typ av tänkande är att individen får ökad förmåga att förstå och ta hänsyn till andra individers behov och värderingar, även om dessa står i konflikt med den egna uppfattningen. Likaså blir individen bättre på att förstå omständigheterna, eller de bakomliggande aspekterna till en individs uttalanden och ageranden. Begränsningen med det relativistiska tänkandet är att den hindrar individen från att konstruktivt tillämpa sin kunskap och att överbrygga det motsägelsefulla till meningsfulla satser och handlingar. Här tar det dialektiska tänkandet över, menar Kramer, eftersom just detta tänkande kan skapa en integration mellan olika, till synes motsägelsefulla aspekter, av verkligheten (Kramer, 1990, s 289). Medan det relativistiska tänkandet utvecklas under ungdomsåren eller tidiga vuxenåren utvecklas inte det dialektiska tänkandet förrän i medelåldern (s 289f).

Kramer menar vidare att både det relativistiska och det dialektiska tänkandet inte uteslutande kan uppfattas som kognitiva "operationer" utan också inbegriper affektiva aspekter. För att fullt ut utveckla dessa former av tänkande måste individen börja integrera medvetna och omedvetna inre psykiska strukturer. En djup emotionell och kognitiv självförståelse måste uppnås liksom en ökad medvetenhet om de interaktiva processerna mellan individen själv, andra individer och samhället (s 291). Om både kognitiva, emotionella och reflektiva faktorer börjar integreras och samarbeta på djupare nivåer uppkommer den förmåga som kallas visdom. En vis person besitter enligt Kramer en mycket god problemlösningsförmåga, både vad gäller sitt eget liv andra individers liv, men också vad gäller samhälleliga problem. Detta förutsätter ett stort mått av självkänedom. Vidare involveras i visdomsbegreppet en förmåga att reflektera och dra nytta av tidigare erfarenheter vilket ofta leder till att individen börjar reflektera omkring existentiella och andliga problemställningar. (s 280, 286ff). Om ett

relativistiskt och dialektiskt tänkande skall kunna utvecklas och manifesteras visdom måste individen lyckas bli medveten om, bearbeta och frigöra sig från omogna försvarsmönster. Speciellt alla sina projektiva tendenser. (s 292-296).

Suzanne Benach & Philip Powell: Benach försöker visa och empiriskt pröva relationen mellan relativistiskt tänkande och den vuxna individens empatiska förmåga. Hon hävdar att det relativistiska tänkandet frigör individen från ett egocentriskt perspektiv och underlättar identifikationen och inlevelsen i andra människors livssituationer. Det relativistiska tänkandet gör det också möjligt för individen att skilja mellan egna subjektiva projektioner och andra människors objektiva verklighet. Båda dessa aspekter av det relativistiska tänkandet bidrar enligt Benach till ökad empatiförmåga. (Benach, 1984, s 342-347)

Powell har experimentellt försökt testa hypotesen huruvida "postformella" individer har större förmåga till empatiskt interaktion än t.ex. individer på det "formelltopoperationella" stadiet. Powells perspektiv är annorlunda än Benachs. Han utgår från Richards & Commons "postformella" kognitiva teori vilken postulerar att det "postformella" tänkandet verkar på en högre abstraktionsnivå än det "formellt operationella" tänkandet. Högre abstrakt tänkande, vilket involverar "system" eller "grupp" interaktion, i stället för det "formellt-operationella" tänkandets "intragrupp" perspektiv kan, menar Powell, underlätta för olika typer av socialt rolltagande. (Powell, 1984, s 326-330).

Carol Gilligan, John Murphy & Mark Tappan: Författarna är skeptiska till om Kohlbergs moraliska stadieteori är giltig även för vuxna individer. De menar att Kohlbergs stadium 5 är alltför abstrakt, hypotetiskt och rigid. För att en fullständig bild av de bakomliggande mekanismerna till en individs moralbedömningar skall kunna fås måste dessa, menar författarna, studeras i realistiska situationer uppkomna i det verkliga livet. Till skillnad från Kohlbergs "hypotetiska dilemman" är realistiska moralkonflikter mer komplexa och kontextuella. De är inte bara kognitiva utan involverar också emotioner och interpersonella relationer. Förutom principiella rättvisekrav (Kohlberg) ryms också känslor av omtanke (care) riktat mot de drabbade personerna i reella moralkonflikter. Enligt författarna kan personer vars moraluppfattning blivit mer relativiserad och empatisk, utifrån Kohlbergs moraliska dilemman, bli klassificerade på en lägre moralnivå än vad som borde vara fallet. Till exempel kan dessa, från att tidigare ansetts befinna sig på stadium 5, nu klassificeras mellan stadium 4 och stadium 5. Men dessa individer har enligt författarna inte regredierat utan istället genomgått en moralisk mognadsprocess, vilket emellertid inte framkommer genom Kohlbergs mätmetoder. Det blir däremot tydligt, menar de, om man tolkar moralutvecklingen i relation till William Perrys kognitiva och etiska

utvecklingsteori (ovan s 137f). Moralisk utveckling kan alltså inte enbart tolkas i termer av formellt logiska rättviseomdömen, utan involverar också affektiva, relationsmässiga komponenter. Det är integrationen mellan kognitiva och affektiva faktorer som kännetecknar vuxen moralutveckling, menar författarna och det är utifrån detta perspektiv som alla högre former av moralutveckling bör ses och förstås. (Gilligan, Murpy & Tappan, 1990, s 213-224)⁴⁹

Herb Koplowitz: I sina teoretiska arbeten antar Koplowitz existensen av ytterligare två stadier efter Piagets "formell-operationella" stadium. Enligt Koplowitz kännetecknas Piagets "formell-operationella" tänkande av s.k. "linjär" kausalitet, dvs. A orsakar B som orsakar C som ... o.s.v. (A-->B-->C). Vidare karakteriseras Piagets sista stadium som ett "slutet", kontextuellt opåverkligt system, vars ingående variablerna är oberoende av varandra. Detta ger en epistemologi där t.ex. de visuella objekten uppfattas som existerande i sig själv, oberoende av ett iakttagande subjekt (permanent object). På nästa stadium som enligt Koplowitz kännetecknas av ett allmänt systemteoretiskt tänkande (general system theory) har den "linjära" kausaliteten blivit mer "cyklisk". Det vill säga A orsakar B som orsakar C som orsakar A. Orsak och verkan uppfattas här som ett mönster av integrerade samband. Ingående variabler är integrerade, systemet är "öppet", dvs. kontextberoende. Även på detta stadium uppfattas de visuella objekten besitta en existens i sig själv oberoende av ett iakttagande subjekt. Men nu tolkas detta förhållande som mindre statisk och mer relativt. Det sista av Koplowitz stadier kallas för det "unitära" stadiet. Den systemorienterade människans dilemma (Koplowitz stadium 1) är att individen kommit att laborera med en alltför begränsad verklighetsbild när det gäller teoretiska problemlösningar. Den nya fysiken har enligt Koplowitz visat att begreppen "kausalitet", "objektivitet" kontra "subjektivitet", inte beskriver relationer mellan oberoende variabler. I stället bör begreppen uppfattas i relation till, eller som en aspekt av, ett subjekt som genom sitt iakttagande strukturerar en unitär verklighet. (Koplowitz, 1984, s 273-292).

Koplowitz menar att "systemtänkandet" utvecklas i ett senare skede av en människas liv än vad som är fallet med det "formell-operationella" tänkandet. "Systemtänkandet" är mer flexibelt och använder sig av det "formell-operationella" tänkandet, medan det motsatta ej är fallet (s 284). Det "unitära" tänkandet är i sin tur en utveckling ur "systemtänkandet". Det kommer utvecklingsmässigt efter "systemtänkandet", är mer flexibelt än detta och kan

⁴⁹ Kohlberg som välkomnar en diskussion omkring moralitetens komplexa former uppfattar inte Gilligans tes, om moralisk relativism och komplexitet, som oförenligt med hans eget synsätt och stadieteori. I stället, menar Kohlberg, kan Gilligans synpunkter mycket väl integreras med hans egen stadieteori utan att rubba på denna stadieteoris essentiella postulat (Kohlberg, 1984a, s 368ff).

använda sig av "systemtänkandet", medan det motsatta ej är fallet (s 292). Enligt Koplowitz är alltså de här nämnda stadierna hierarkiskt integrerade, vilket för Piaget utgjorde ett viktigt kvalitativt stadiekriterium.

4.1.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av kognitivt-moraliska stadieteorier.

Det "religiöst-traditionella" stadiet: Enligt Martinus var tänkandet på detta stadium auktoritetsbundet, rigit, osjälvständigt och traditionellt. I Piagets, Kohlbergs, Sellmans och Perrys stadieteorier framkommer liknande attribut. Framförallt i dessa stadieteoriers begynnelsefaser.

Piagets "preoperationella" stadium kännetecknades bl.a. av "egocentricitet" och "moralisk realism". Härigenom tenderar tänkandet att bli osjälvständigt och auktoritetsbundet. Moralbedömningarna är av det "heteronoma", rigida slaget, dvs. en handling är antingen "rätt" eller "fel" och bedöms mer utifrån "yttre" än "inre" kriterier.

Kohlbergs "prekonventionella" stadier har många likheter med Piagets "heteronoma" moralstadium. Enligt Kohlberg är tänkandet på de "prekonventionella" stadierna både av "preoperationell" och "konkret-operationell" karaktär. Tänkandet uppfattas här som rigit och auktoritetsbundet. Kohlbergs "konventionella" stadier kännetecknas av en "sociocentrism", dvs. gruppen och samhällets värderingar styr individens tänkande och handlande. Här finns klara paralleller till Martinus "religiöst traditionella" stadium som ju bl.a. kännetecknades av social och samhällelig anpassning (traditionalism). Även Kohlbergs "konventionella" stadier kan alltså placeras under Martinus första stadium.⁵⁰

Även Perrys första "positioner" (1-3) kännetecknas av att individens tänkande är auktoritetsbundet och dikotomt. Samma tendenser framkommer i

⁵⁰ Detta innebär emellertid inte att individen på Kohlbergs "konventionella" moralstadier nödvändigtvis hör hemma på Martinus första stadium i alla avseenden. Till exempel kan en majoritet av individerna på Kohlbergs "konventionella" stadier, i ett visst land, vara irreligiösa. Vad som ligger till grund för de psykologiska stadieteoriernas eller stadiernas placering i relation till Martinus stadieteori är istället hur de enskilda stadieteoriernas inre utvecklingsstrukturer är relaterade till det stadieförlopp Martinus presenterat. Om Kohlbergs stadieteori beskriver en individs moralutveckling är det denna faktor som kommer att relateras till Martinus stadieteori. Denna metod eller tillvägagångssätt kommer att tillämpas i alla "jämförelse och integrations" kapitel och det är utifrån denna metod som Kohlbergs "prekonventionella" och "konventionella" stadier associeras till Martinus första stadium. Härigenom fås en uppfattning om i vilket utvecklingsskede olika värderingar kan tänkas uppstå. Men också om det finns gemensamma nämnare mellan vitt skilda stadieteorier i fråga om när i den onto genetiska utvecklingen en viss egenskap eller värdering kan tänkas uppstå.

Sellmans rollteori. Även om inte Sellmans teori detaljanalyserats framgår att individens sociala tänkande i de begynnande stadierna (0-1) är av mer "egocentriskt" slag och alltså kan antas vara både osjälvständigt, rigigt och auktoritetsbundet.

Det "materialistiska" stadiet: På detta stadium hade enligt Martinus ett mer självständigt och kritiskt tänkande i relation till omgivande auktoriteter och uppfattningar börjat göra sig gällande. Individens har blivit en "logisk" empirist som söker "fakta" och undviker trosföreställningar. Men tänkandet på detta stadium är också av en mer självisk art, vilket i sin tur kan leda till oetiska beteenden.

Det stadium i Piagets kognitiva stadieteori som kan associeras med Martinus "materialistiska" stadium är det "formellt-operationella" stadiet. Här börjar individen att tänka logiskt och abstrakt. Tänkandet är också mer självständigt och mindre auktoritetsbundet än vad som var faller i Piagets tidigare stadier. Även det moraliska tänkandet blir på detta stadium mer autonomt. Piagets forskning antyder alltså att den kognitiva utvecklingen för med sig en moralisk mognad (ovan s 135).⁵¹

Relationen mellan Kohlbergs senare stadier de s.k. "postkonventionella" moral stadierna och Martinus "materialistiska" stadium är inte självklar. Detta stadium hos Martinus har både drag av Kohlbergs "prekonventionella" stadier (speciellt stadium 2) och hans "postkonventionella" stadier (speciellt stadium 5). Genom att integrera Kohlbergs stadium 2 med hans stadium 5 fås emellertid den personlighetsstruktur som enligt Martinus kännetecknar individen på det "materialistiska" stadiet. Individens på stadium fem förespråkar en rationell moraluppfattning enligt utilitaristiska principer (Kohlberg, 1990, s 194). Ett självständig förhållande till samhällets moraliska värderingar och principer har här börjar växa fram. Humana värden om människan frihet och okränkbarhet understryks. På Kohlbergs stadium 2 var individen "egocentriskt" orienterad och följde bara moralregler om de var fördelaktiga eller kunde ge negativa konsekvenser (Kohlberg, 1990, s 193).

Individen på Martinus "materialistiska" stadium uppfattas som autonom och rationell i sitt tänkande (som Kohlbergs stadium 5). Vidare tenderade individen på det "materialistiska" stadiet att tänka och handla utifrån själviska motiv (som

⁵¹ Detta samband mellan "logik" och moralisk mognad finns också i Martinus tänkande, men är då främst kopplat till hans nästa utvecklingsstadium, det "andligt-humanistiska" stadiet. Som ovan nämnts (kap. 3.2.), hinner inte "moralutvecklingen" enligt Martinus, att hålla jämna steg med "intelligensutvecklingen" på det "materialistiska" stadiet. Detta får då till följd att "intelligensen" på detta stadium tenderar att användas på ett destruktivt sätt.

Kohlbergs stadium 2).⁵² Som har framgått tenderar alltså individen på det "materialistiska" stadiet att vara tudelad i sin moraliska uppfattning. Å ena sidan kan det antas finnas en rationell moralisk medvetenhet om vad som är den "rätta" moraliska handlingen. Å andra sidan finns ett behov att i moraliska konfliktsituationer där egenintresset står mot allmänintresset välja egenintresset.

Perrys fortsatta "positioner" (3-6) karakteriseras av människans frigörelse från yttre auktoriteter och absoluta sanningskrav. Alltmer börjar individen förstå och acceptera kunskapens och verklighetens relativistiska natur. Tydliga likheter med Martinus uppfattning av den "materialistiska" individens tänkande kan här skönjas.⁵³

Det "andligt-humanistiska" stadiet: Enligt Martinus var individen på detta stadium "andligt" intresserad, om än inte på ett "traditionellt" sätt. Individen var också humanistiskt orienterad, dvs. hade ett växande behov av att hjälpa andra människor och ett engagemang för rättvisa, jämlikhet och fred. Tankandet var på detta stadium, precis som i föregående stadium, självständigt, logiskt och kritiskt inriktat.

Tänkandet på det "andliga-humanistiska" stadiet överskrider i flera avseenden Piagets "formellt-operationella" stadium. Även Perrys senare "positioner" (7-9) kan inte med någon större precision appliceras på Martinus "andligt-humanistiska" stadium. På dessa senare "positioner" börjar dock tankandet bli mer tolerant, öppet och ansvarsfullt (Perry, s 153-176). Men dessa attribut kan också förekomma hos den mer mogna individen på Martinus "materialistiska" stadium (se not 33). Dock kan både Kohlberg senare stadier och de "postformella" stadieteorierna på ett adekvat sätt jämföras med Martinus "andligt-humanistiska" stadium.

Kohlbergs stadier 6 och 7, som han för övrigt ej empiriskt kunde verifiera, är av intresse i detta sammanhang (Kohlberg, 1984a, s 249f, 270f).

Moraluppfattningen i båda dessa stadier är grundad på självreflektion och självständigt tänkande. Individen styrs av principiella moralkodex. Rättvisa, jämlikhet och respekt för människan per se betraktas som universalier vilka måste

⁵² Även om Martinus menar att det först är på nästa stadium som individen kan omfatta och praktisera humanitära ideal, framkommer det att individer på detta stadium, beroende på graden av "känsloutveckling", börjar omfatta humanistiska principer (L.B: 1, st. 137).

⁵³ Även om relativitetsbegreppet spelar stor roll inom Martinus kosmologi (ovan, s 35f, kap. 1) uttrycks inte explicit att tankandet på det "materialistiska" stadiet vilar på en epistemologisk relativism. Trots det måste man anta att så är fallet. Individen har ju frigjort sig från ett absolutistiskt kunskapsparadigm och har blivit en mer öppen kunskapssökare. Dessutom har individen blivit mer kritiskt inställd, speciellt i relation till mer "slutna" system och börjat acceptera naturvetenskapligt relativistiska förklaringsmodeller.

Men även tankandet på det "materialistiska" stadiet är till vissa delar fortfarande absolutistisk, menar Martinus. Individen har bytt ut tron på en religiös verklighet mot "tron" på en materiell verklighet. Förklaringsmodeller av "andligt" slag tenderar att förkastas och kallas "ovetenskapliga". (L.B: 7, st. 2565).

värnas om och försvaras i handling även om detta innebär att individen tvingas trotsa samhällslagar som uppkommit utifrån demokratiska principer. Till detta bidrar ett känsligt samvete som reagerar när andra lider orätt. Individens moraliska tänkande kan alltså både betraktas som humant och autonomt till sin karaktär, kriterier som också var centrala för Martinus för individen på det "andligt-humanistiska" stadiet.⁵⁴

Martinus personkaraktäristik av individen på det "andligt-humanistiska" stadiet är betydligt mer allmänt hållen än de "postformella" forskarnas specifika detaljanalyser omkring den vuxnes kognitiva utveckling. För att överhuvudtaget kunna applicera dessa teorier på Martinus "andligt-humanistiska" stadium kommer endast mer generella "tendenser" i dessa teorier att diskuteras.

Inledningsvis kan konstateras att begreppet "integration" spelar stor roll inom det "postformella" tänkandet. Integration förekommer t.ex. mellan "mythos" och "logos" (Labouvie-Vief) och ligger till grund för begreppet "pragmatisk intelligens" (Dittman-Kohli & Baltes). Integrationen skapar mer komplexa abstrakta system (Richards & Commons) och blir hos Kramer synonymt med begreppet "dialektik" (Kramer). Integration utgör vidare en förutsättning för uppkomsten av ett "systemtänkande" och "unitärt" tänkande (Koplowitz) och finns som ingrediens vid mer komplexa moralbedömningar (Gilligan et al.). De faktorer som integreras hos dessa tänkare är ofta rationella och affektiva komponenter. Även mer affektgenererade kunskaper, typ livserfarenheter, självkännedomsfaktorer, existentiella faktorer anses integreras med och struktureras av individens rationella tänkande. "Subjektiva" (individen, föremål) och "objektiva" komponenter (andra individer, föremål, kontext) integreras också på en allt högre abstraktionsnivå. För Benach & Powell är empati en direkt följd av ökad kognitiv kompetens. Djupare integration mellan väldifferentierade rationella, autonoma och erfarenhetsmässiga komponenter i personligheten leder enligt flera "postformella" tänkare till "visdom" och ett "andligt" förhållningssätt gentemot tillvaron (Labouvie-Vief; Richards & Commons; Kramer; Dittman-Kohli & Baltes).

Även för Martinus har begreppet "integration" central betydelse för karaktäristiken av individen på det "andligt-humanistiska" stadiet (ovan, s 47).

⁵⁴ Enligt Kohlberg är individen på stadium 6 inte nödvändigtvis "andligt" eller religiöst intresserad vilket gör att dessa inte på alla områden kan sägas relatera till Martinus "andligt-humanistiska" stadium. Däremot menar Kohlberg att individen på stadium 7 transcenderat dualismen och egoismen på de andra stadierna och börjat tillskansa sig ett "kosmiskt" perspektiv på tillvaron.

Tanken att det rationella tänkandet, vid mognare stadier, blir mer integrerat med emotionella, moraliska och religiösa frågeställningar, vilket både Martinus och flera "postformella" tänkare hävdar, kan vara en förklaring till varför Kohlberg haft svårt att empiriskt verifiera stadium 6. Enligt Kohlbergs förutsägelser borde även detta stadium kunna uppfattas som ett moraliskt rationellt s.k. "hårt" stadium (hard stage), medan stadium 6 i själva verket, utifrån vad som ovan nämnts, kanske mer kan antas vara ett "mjukt" stadium (soft stage).

Framför allt var det individens "intelligens" (rationella faktorer) som på allt mer differentierade nivåer började integreras med "känslan" (affekter, emotioner, moraliska egenskaper) och tvärt om. Denna integrations mogna faser resulterade enligt Martinus i "visdom" och osjälvisk kärlek (L.B: 1, st. 123). "Utvecklad känsla" ger enligt Martinus "intelligensen" förnuft och realism (st. 123), skapar intresse för ett odogmatiskt utforskande av "andliga" livsaspekter (st. 135) och styr in tänkandet i humanistiska och demokratiska banor (st. 137). "Utvecklad intelligens" skapar ett balanserat och behärskat "känsloliv" (st. 123) och gör individen mer ödmjuk, tolerant, osjälvisk (st. 125) och kärleksfull (L.B: 2, st. 362).

För Martinus, liksom för de flesta "postformella" tänkarna, är de högsta stadierna i en människas utveckling också förknippade med ett "andligt" intresse och en stark empatisk förmåga.⁵⁵ Den "andlighet" som de "postformella" forskarna beskriver verkar inte vara av det "traditionella" slaget även om de relativt få individer som det här kan vara frågan om, delvis kan tänkas befinner sig inom "traditionella" religiösa samfund.

4.1.4. Summering och slutsatser.

Piaget, Kohlberg, Perry och Sellman är alla, utifrån sina respektive premisser, relativt överens om att individens kognitiva och moraliska tänkande genomgår en utvecklingsprocess från mer omogna till mer mogna former. Det omogna tänkandet är mer auktoritetsbundet, osjälvständigt och rigid medan det mer mogna tänkandet är mer självständigt, logiskt och relativiserat. Detta är fallet både vad gäller det kognitiva och det moraliska tänkandet. Klara paralleller finns här till Martinus synsätt på dessa områden. Dessa teorier berör emellertid inte, i någon högre grad (med undantag av Kohlbergs stadium 6 och 7), Martinus "andligt-humanistiska" stadium. Hos de "postformella" teorierna presenteras däremot analyser om hur den kognitiva och moraliska utvecklingen kan tänkas fortsätta. De "postformella" forskarna beskriver hur individen tänkande och moral blir allt mer integrerad, humaniserad och "andligt" inriktad. Dessutom bibehåller individen på de "postformella" stadierna sin förmåga till kritiskt, autonomt och relativistiskt tänkande. Det kan alltså konstateras att individen på de "postformella" stadierna antas besitta egenskaper som väl överensstämmer med Martinus "andligt-humanistiska" stadium.

⁵⁵ Enligt Martinus utvecklas empatiförmåga i första hand i relation till individens "känslörfarenheter", dvs. som en konsekvens av de olika lidandefarenheterna individen genomgått vilka satt "spår" i minnesförmågan. Vilken roll kognitiva faktorer har för utvecklingen av den empatiska förmågan (vilket Benach & Powell hävdar) framgår inte explicit i Martinus analyser. (L.B: 7, st. 2409).

4.2. Emotionell dimension.

4.2.1. Emotionella aspekter i Martinus tänkande.

Individens emotionella utveckling har, som Martinus ser det, avgörande betydelse för den moraliska mognaden och därmed också indirekt för stadietillhörigheten (kap. 2.6.1.). Hos Martinus är den emotionella utvecklingen relaterat till individens "känsloutveckling". Begreppet "känsla", som ofta förekommer i Martinus skrifter, ges emellertid olika innebörder i olika kontexter. Det kan därför vara angeläget att inledningsvis tydliggöra begreppets olika konnotationer.⁵⁶

1) I samband med att Martinus talar om personlighetstypen "känslomänniska" verkar han åsyfta en personlighetstyp som huvudsakligen styrs av olika emotioner (ovan s 104). Individens upplevelse av sin värld sker genom "känslan" än genom "intelligensen". Med begreppet "känsla" avses i detta sammanhang okritiskt acceptering av religiösa "sanningar" eller auktoritativa utsagor som genom sin behagsnatur suggererar individen till olika trosföreställningar. "Känslan" inom begreppet "känslomänniska" är alltså här liktydigt med ett "känslomässigt" eller emotionellt sätt att uppleva världen. (L.B: 1, st. 140).

2) Ofta när Martinus använder begreppet "känsla" i relation till människans "känsloutveckling" verkar han syfta på individens "högre" moraliska eller humana utveckling. Den "känslomässiga" utvecklingen sker, vilket framkommit i kap. 2.5.1., främst genom upplevda lidandearfarenheter men påverkas också av den "sexuella polförvandlingen". "Känsloförmågan" uppfattas som "organiskt" baserad, dvs. styrs av den s.k. "känslokroppen" och kan dels vara av "primitivt" eller "humant" slag. "Känslans" utveckling innebär bl.a. att individen får större "medlidandeförmåga", "nästkärleksförmåga" och ett känsligare samvete. När begreppet "känsla" används i detta sammanhang blir det liktydigt med vad Martinus benämnt som "human känsla" eller humana emotioner. (L.B: 2: st. 334; L.B: 6, st. 2188).

3) Begreppet "känsla" används av Martinus ibland i betydelsen "primitiv känsla" och är då associerat med begrepp som "hat", "avundsjuka", "intolerans" etc., dvs. negativt laddade emotioner. Den "primitiva känslan" hos människan är en

⁵⁶ Inom den akademiska psykologin finns inte heller någon enhetlig, allmänt accepterad definition av begreppet "emotion". En emotion beskrivs ofta som en subjektiv affektupplevelse som antingen är behaglig eller obehaglig. Den är snabbt övergående, aktivitetsbefrämjande, intensiv och situationssensitiv. Emotionen framkallas och uppkommer genom inre eller yttre stimuli, och i samspel mellan fysiologiska-kognitiva-motivationella och adaptiva processer. Begreppet "feeling" betecknas i regel som en mildare, mindre intensiv form av affektivt tillstånd. (Atkinson et al., s 331; Reber, 234f).

För vidare definitionsbestämningar se nedan kap. 4.2.2.

konsekvens av dess "djuriska" sinnelag, dvs. har uppstått när människan fortfarande var ett renodlat djur och endast hade sin självbevarelsesdrift att förlita sig på. Denna "känsla" är alltså helt egoistisk och styrs i hög grad av "tyngdenergin". Detta eftersom "känslokroppen" här bara är i begynnelsen av sin utveckling och inte kan stå emot eller reglera "tyngdenergin". (L.B: 7, st. 2409).

4) Martinus använder också begreppet "känsla" i en helt annan betydelse. I vissa sammanhang associeras begreppet till en form av energi, som Martinus kallat "känslenergi" (ovan s 25). "Känslenergi" "reagerar" med "tyngdenergin" och "binder" eller "kyler ner" denna. "Känsla" betraktas alltså här som en "nedkylande" energi och associeras alltså inte med "värme" som brukligt är. Att "känslan" associeras med "värme" menar Martinus har att göra med "tyngdenergin" påverkan på "känslenergi" och uppfattas alltså inte som en effekt av "känslan" per se. "Tyngdenergin" som stod bakom individens utlösning av "explosiva" krafter (aggression, hat etc.) försvagas och "humaniseras" ("nedkyls") alltså genom "känslenergin" påverkan. Desto mer "human känsla" individen besitter desto bättre kan "tyngdenergin" negativa effekter kontrolleras. (L.B: 2, st. 352).

5) "Känsla" uppfattas ibland av Martinus som en form av "tankar" eller "tankebilder" (ovan s 50). "Tankar" utgörs av kombinationer av olika energier. Martinus talar om "instinktstankar", "tyngdtankar", "känslotankar", "intelligenstankar" etc. "Känslotankar" är alltså "tankar" som domineras av "känslenergi" medan de andra energierna inte finns representerade i lika hög grad. På samma sätt har t.ex. "intelligenstankar" "intelligensenergi" som dominerande energi etc. "Känslotankar" kan t.ex. vara förnimmelser av behag eller obehag, olika former av "hunger", från den fysiska hungern till mer "psykisk hunger". (L.B: 4, st. 1219, 1223).

6) Martinus menar att alla sinnesförnimmelser t.ex. syn, hörsel, smak etc. i grunden är en form av "känsl", dvs. en form av "förnimmelse". "Känsl" uppkommer när omgivningens "energier" möter individens egna inre "energier". Denna "känselförmåga" kan vara av både fysiskt, intrapsykiskt och "andligt" slag. (L.B: 4, st. 1223, 1224). Enligt Martinus är alla former av fysiska upplevelser det samma som "känsl". Han menar att människans synupplevelse är en "känselförnimmelse" av ljuset och individens hörsel är en "känselförnimmelse" av ljudet o.s.v. Denna "känselförmåga" eller "igenkänningsförmåga" är, menar Martinus, att betrakta som begynnande "psykiska egenskaper". Följande citat får belysa detta:

Disse Evner leder Trækfuglenes Flugt fra Verdensdel til Verdensdel, firer Brevduen og Bien tilbage til Hjemmet, lader Dyrene i stor Udstrækning forudane kommende Uvejr, Naturkatastrofer o.s.v. Denne psykiske Bevidsthedsfunktion eksisterer helt op i de første Zoner indenfor Jordmenneskeheden, kan spores helt op i Kulturmenneskenes Stadier. Den ligger til Grund for det religiøse Princip's første Manifestationsformer, er Basis for "Den

guddommelige Suggestion" eller den Omstændighed, at Væsenerne i de paagældende Udviklingszoner kan tro uden at vide (Martinus, 1932b, st. 187, s 231).

Den här gjorda begreppsbestämningen gör inte anspråk på att vara helt fullständig. De flesta centrala konnotationerna omkring begreppet "känsla" kan dock anses ha klarlagts. I den kommande analysen av detta begrepp är det, som ovan framgått, främst individens "känsloutveckling" som är av intresse, dvs. punkt 2 och 3. Men även "känslbestämningen" enligt punkt 1 kommer att innefattas.

"Känsloutveckling" inkluderar, som Martinus ser det, både en emotionell och en moralisk dimension. Till exempel kan begrepp som "intolerans", "kärlek", "hat" etc. uppfattas som mer moraliskt relaterade emotioner. Medan t.ex. "lycka", "sorg", "behag" etc. kan uppfattas som mer värdeneutrala begrepp. Medan individens moraliskt relaterade emotioner verkar genomgå en kvalitativ omvandling ser detta inte ut att vara fallet vad gäller mer värdeneutrala emotioner. Dessa senare upplevs troligen relativt likartat genom utvecklingsförloppet. Till exempel, kan en individ på ett visst mognadsstadium känna stor lycka vid uppnåendet av en hög makt-eller samhällsposition, medan samme individ i ett senare skede av sin utvecklingen, upplever en likartad lycka av att hjälpa andra människor i nöd.

Det är framförallt tre faktorer som enligt Martinus bestämmer individens "känsloutveckling":

a) Utvecklingen av individens "känsloliv" (från primitivitet mot humanitet) sker enligt Martinus huvudsakligen genom upplevelsen av olika lidandearfarenheter. Desto mer individen upplevt av förföljelse, rädsla, hat, förluster etc. desto större är längtan efter rättvisa, kärlek, samarbete etc. Dessa lidandearfarenheter manifesterar sig efterhand i organismen i form av vanor och anlag, eller som Martinus uttrycker det, som "talanger" och "humana förmågor". (L.B: 7, st. 2408, 2470, 2589).

b) En viktig psykologisk strukturomvandlingen som äger rum hos människan och som starkt påverkar "känslolivet" är utvecklingen från "enpolighet" till "tvåpolighet". Denna "köns-omvandling" har stor betydelse för hur långt kommen individen är i sin humana utveckling. Medan "enpoligheten" för Martinus representerar själviskhet, svartsjuka, egendomsbegär, förälskelse, äktenskap, materialism, girighet etc., uttrycker sig "tvåpoligheten" som humanism, osjälviskhet, tolerans och kärlek (ovan s 65f).

c) Även det sätt på vilken individen väljer att använda sin "intelligens" har stor betydelse för hur "känslolivet" kommer att gestalta sig. Som tidigare framkommit kan "intelligensen" enligt Martinus användas både i det "godas" och i det "ondas" tjänst. Den kan därmed både förädla och primitivisera individens "känsloliv". Martinus talar ju också om "känslotankar" och en allt mer komplex

integration mellan "intelligens" och "känsla" (kap. 3.3.1.).

Martinus tänker sig att människans emotionella utveckling genomgår följande faser:

(i) I början av den fylogenetiska utvecklingen ("växtriket" och början av "djurriket") är emotionerna av mer odifferentierat slag. De består här av diffusa behags- och obehagsupplevelser som endast vagt kan förnimmas (anas) (L.B: 1, st. 187, 193). Martinus menar att barnet i sina tidiga utvecklingsfaser repeterar denna emotionsnivå (Martinus, 1976, kap. 51).

(ii) I denna andra fas har den diffusa upplevelsen av behag och obehag blivit till, vad Martinus kallar, "realistiskt vetande". Detta innebär att emotionerna nu kan upplevas rent fysiskt. Detta är främst karakteristiskt för djuret, men också till viss del för människan, i dess tidiga utveckling. Enligt Martinus är det "tyngdkroppen" och i någon mån den ännu svagt utvecklade "känslokroppen" som styr den emotionella upplevelsen i denna fas. (L.B: 1, st. 185, 186, 193; L.B: 2, st. 520).

(iii) Efterhand som "känslokroppen" utvecklas börjar människan allt mer kunna uppleva, vad Martinus kallar, "ren känslenergi". Emotionerna är nu inte längre enbart av fysiskt slag utan kan också upplevas som psykiska entiteter. Därigenom har en emotionell differentiering ägt rum vilket inneburit att emotioner som sorg, glädje, intolerans, hat, kärlek etc. kan upplevas. Men eftersom "tyngdkroppen" i detta skede fortfarande är mycket stark och ofta tar kontrollen över "känslokroppen" och den begynnande "intelligens kroppen", kommer individens emotioner att vara mer obehagliga än behagliga. I denna fas är mer "primitiva" emotioner vanliga som t.ex. själviskhet, intolerans, hat, svartsjuka etc. Enligt Martinus befinner sig de flesta av jordens människor fortfarande i denna fas. (L.B: 1, st. 185, 186, 193).

(iv) I denna sista emotionsfas har individens "känslokropp" ytterligare utvecklats samtidigt som "intelligens kroppen" också nått en viss utvecklingsgrad. "Intelligensenergin" har nu börjat reglera och kontrollera "känslenergin". När samarbetet mellan dessa båda energier börjar dominera över "tyngd"- och "känslenergiernas" samverkan kan "humana emotioner" uppstå, som t.ex. tolerans, osjälviskhet, kärlek, harmoni. Ju längre individen kommit i sin personliga utveckling desto mer kommer "obehagliga" emotioner (hat, vrede etc.) att ersättas av "behagliga" emotioner (frihet, ödmjukhet etc.). (st. 193).

4.2.2. Emotionella stadieteorier: En forskningsöversikt.

Under de senaste tjugo åren har den psykologiska forskningen omkring emotioner, dess genes, orsaker, interaktioner, typer, utveckling och betydelse, börjat bli allt mer livaktig och systematisk. Vår tids sökande efter rationalitet och objektivitet, dvs. "ren fakta", fria från känslor och värderingar, har säkert bidragit till att den psykologiska forskningen på detta område blivit eftersatt (Nathansson, 1992, s 23; Izard, 1991, s vii).⁵⁷ Eftersom nutida teorier kring emotionernas olika aspekter är relativt okända kommer detta kapitel inte bara att fokusera på emotionernas utvecklingsförlopp utan också beröra mer allmänna aspekter av emotiv teori. Även emotionsforskning som inte direkt berör själva utvecklingsaspekten men som indirekt relaterar till denna kommer att tas upp.

4.2.2.1. Emotionernas adaptiva och motivationella funktion.

För emotionsforskare med ett psykoevolutionistiskt perspektiv har emotionerna uppkommit som ett led i människans kamp för överlevnad. Emotionerna har bl.a. hjälpt människan att skydda sig mot faror (rädsla, aggression), få sin trygghet och reproduktion tillgodosedd (sexualitet, behagsupplevelse) och sin vilja förverkligad (längtan, nyfikenhet). Emotionernas kommunikativa roll har också betonats. Känslor av t.ex. sorg och rädsla, hjälper omgivningen att förstå individens behov av hjälp och skydd. Det psykoevolutionistiska perspektivet framfördes redan av Charles Darwin och har för närvarande sin främste förespråkare i Robert Plutchik. (Plutchik, 1994, s 98ff).

Även Carroll Izard betonar emotionernas adaptiva-kommunikativa roll. Främst är det relationen mellan modern och avkomman som enligt Izard ger incitamentet till emotionsutvecklingen. Izard betonar också emotionernas motivativa roll. Emotionerna tillför individen energi och ökar handlingsbenägenheten. Izard menar också att djurets och människans motivation har sitt säte i det Sigmund Freud benämnde som "lustprincipen", dvs. sökandet efter behag och undvikandet av obehag. (Izard, s 3f).

Psykoanalytikern Charles Brenner som försökt vidareutveckla Freuds tänkande på detta område menar att varje emotion eller affekt, som han kallar det, upplevs av individen som antingen behag, obehag eller som en blandning av dessa

⁵⁷ Robert Plutchik nämner en del faktorer som kan tänkas ha bidragit till att den psykologiska emotionsforskningen kommit på efterkälken, bl.a. emotionernas begreppsliga vaghet och svårbeskrivbarhet, dess icke artspecifika natur, metodologiska problem (mättekniska problem, etiska svårigheter) och varierande historiska traditioner (Plutchik, 1994, s 6-17).

polariteter. Obehagliga affekter försöker individen ofta reglera genom olika handlingar eller speciella försvarsmekanismer. (Brenner, 1980, s 343ff).⁵⁸

4.2.2.2. Emotion och kognition.

I den mån kognitivt orienterade forskare intresserat sig för människans emotioner har de försökt förstå hur individens tolknings- och värderingssystem är relaterat till uppkomsten av mer differentierade emotionella responser. I Richard Lazarus teori om "cognitiv appraisal" har enskilda emotioner som ångest, glädje, skuld etc. uppkommit som en konsekvens av individens mål (goals), tolkning eller värdering av sina upplevelser. Styrkan i dessa kognitiva attribut bestämmer sedan emotionens intensitet. (Lazarus, Kanner, Folkman, 1980, s 192f).

Fritz Heider som blivit känd som attributionsteorins fader beskrev hur människans sökande efter kausala förklaringsmodeller, dvs. individens försök att tolka sin verklighet, bestämmer den emotionella responsen (Plutchik, s 40).

Piaget pekade på den kognitiva utvecklingens betydelse för uppkomsten av individens emotionella strukturer eller värderingar. Piaget föreslår ingen strikt kausalitet mellan kognitiva och emotionella faktorer, eller tvärt om, utan ser sambandet mer i form av en parallellitet. Dock utgör vissa uppnådda kognitiva strukturer en förutsättning för uppkomsten av vissa emotioner. (Piaget, 1981, s 12ff, 42ff, 69f).

Även om kognitivt orienterade forskare betonar hur individens tänkande, värdering, tolkning etc. styr de emotionella perceptionerna, ifrågasätts i regel inte att även emotionerna kan ha effekt på kognitiva processer. Frågan för dessa forskare är inte om, utan snarare hur, emotionerna påverkar den kognitiva processen. Piaget hävdade att emotionernas effekt på tänkandet i främsta hand var funktionellt. Emotionerna förändrade inte den kognitiva strukturen, dvs. formen för tänkandet, men ger det en energi och riktgivande kvalitet (s 3ff). Även Lazarus presenterar en liknande uppfattning (Lazarus et al., s 190f).

Martin Hoffman hävdar att kognitiva psykologer ofta begränsat emotionernas effekt på tänkandet till att vara av enbart motivationell art. Kan man inte också tänka sig, menar Hoffman, att emotionerna också kan förändra tänkandets struktur. Negativa emotioner har till exempel visat sig begränsa individens stimulikontext genom att bakgrundsstimuli (t.ex. ett begrepps eller en

⁵⁸ Emotionerna som adaptiva och motivationella system är också en central tankegång i Martinus tänkande. Situationer, beteenden och tankar som ger en behagsupplevelse eftersträvas och utvecklas och det som ger obehag undviks (L.B: 2, st. 507, 512-514, 523-525; L.B: 4, st. 1096, 1097; L.B: 5, st. 1791).

menings djupare innebörd) tenderar att sållas bort. Uppmärksamheten fokuseras istället på förgrundsstimuli (t.ex. ett begrepps fysiska betydelse). Detta innebär att informationsprocessen förenklas och konkretiseras i större omfattning än vad som skulle vara fallet om individens möte med omgivningen föregåtts av positivt laddade emotioner. Hoffman presenterar också forskning omkring hur affekterna påverkar minnet, begreppsbildningen, beslutsfattande o.s.v. (Hoffman, 1986, s 260ff). Liknande tankegångar framförs också av andra forskare (Izard, s 23ff; Saarni, 1978, s 363f). Izard och Saarni går emellertid ett steg längre genom att hävda att emotioner har en direkt inverkan på vad individen tänker. Negativa emotioner föder negativa tankar och vice versa.⁵⁹

En öppen fråga är huruvida individens emotiva- och kognitiva resurser skall betraktas som i grunden två separata system som interagerar med varandra, eller bör betraktas som en integrerad helhet (ett system). Flera, men långt ifrån alla forskare, vill betrakta de två systemen som artskilda. Dessa forskare företräder också ofta synsättet att människans emotioner föregått individens kognitiva utveckling.⁶⁰ Seymour Epstein talar om "the experiential system" (emotionellt inriktat system) och "the rational system" (kognitivt inriktat system) (Epstein, 1990, s 167ff).⁶¹ R.B. Zajonc kallar sina system för "feeling" och "thinking" (Zajonc,

⁵⁹ Enligt Martinus befinner sig människans kognitiva och emotiva funktioner i ständig interaktion. Emotionerna ger, menar han, tankarna riktning och struktur medan tankarna påverkar vilken typ av emotioner som individen kommer att uppleva (L.B: 1, st. 123, 136, 137; L.B: 2, st. 507). Vidare menar Martinus att individen bara kan ta till sig sådana tankar som harmonierar med dess längtan (L.B: 2, st. 474). Emotionerna antas också ligga till grund för tankeförmågans uppkomst (L.B: 2, st. 511; L.B: 4, st. 1564).

⁶⁰ Martinus verkar också betrakta människans emotiva och kognitiva funktioner som två i grunden separata system, som emellertid genom människans utvecklingshistoria kommit att bli allt mer integrerade. Växten kan, menar Martinus, endast uppleva odifferentierade emotioner. Kognitiva funktioner uppträder först senare i evolutionen, först hos djuret och sedan hos människan. (L.B: 2, st. 512). Martinus talar också om olika "energier" som "känslenergin", "intelligensenergin", "instinktsenergin" etc. som var och en är förankrade i olika "andliga kroppar" typ "känslokroppen", "intelligenskroppen", "instinktskroppen". Dessa "kroppar" samverkar ständigt med varandra (ovan s 61).

⁶¹ Epstein försöker åskådliggöra skillnaden mellan dessa båda system på följande sätt:

Experiential system	Rational system
1. Holistiskt	1. Analytiskt
2. Emotionellt: Behag- och obehagsorienterat	2. Logiskt: Förnufts-orienterat
3. Tidigare erfarenheter styr beteendet	3. Medvetna värderingar av händelser styr beteendet
4. Kodar verkligheten i konkreta bilder eller liknelser	4. Kodar verkligheten i abstrakta symboler
5. Snabb respons	5. Fördröjd respons
6. Förändras långsamt	6. Förändras snabbt
7. Inläring genom erfarenhet	7. Inläring genom symbolisk representation av erfarenhet
8. Grovt differentierad och integrerad	8. Högre grader av differentiering och integrering
9. Erfars passivt och förmedvetet	9. Erfars aktivt och medvetet
10. Upplevs som "sant"	10. Kräver förklaring i form av logik och bevis

1980, s 151ff). Howard Leventhal utgår från två typer av informations processer som han benämnt som det affektiva och kognitiva systemet (Leventhal, 1982, s 123ff). Allan Paivo föreslår i sin "dual coding approach" två separata representationssystem, ett verbalt och ett icke verbalt system (Paivo, 1986, s 53ff). Även Freuds teori om primär- och sekundärprocesser är relevant i detta avseende (Hall, Lindzey, 1978, s 36f).

4.2.2.3. Emotion och beteende.

Flera forskare har betonat emotionernas centrala roll för individens beteende och handlingar. Framförallt är det kopplingen mellan emotion och motivation och motivationens betydelse för individens beteende som behandlats (Izard, s 14). Enligt Freud var det "lustprincipen" som motiverade människans handlande (Hall, Lindzey, s 36f). Inom mer behavioristiskt inriktad forskning, speciellt Skinner, uppfattas positiva och negativa emotioner som centrala motivativa drivkrafter i form av positiv och negativ förstärkning (Shaffer, s 61ff). Men även teorier kring emotionernas betydelse som "bränslekälla" eller energigivare till människans handlingar har presenterats (Piaget, 1981, s 5ff).⁶²

4.2.2.4. Primära och sekundära emotioner.

Flera emotionsforskare delar upp emotionerna i primära respektive sekundära emotioner. Klassificeringskriterierna skiftar emellertid mellan olika forskare. De primära emotionerna anses vara ett resultat av människans evolutionshistoria. De är mer universella till sin natur och kan bl.a. kännas igen genom specifika ansiktsuttryck. Primära emotioner kan t.ex. vara vrede, sorg, förakt, äckel, glädje etc (Izard, s 49; Plutchik, s 58). De sekundära emotionerna anses ha sitt ursprung i dessa primära eller basala emotioner. Keeper (Plutchik, s 57) menar att sekundära emotioner som t.ex. stolthet, hat, avundsjuka, kärlek etc. kan ha uppkommit genom att primära emotioner efterhand kommit att associeras med sociala situationer.⁶³ Brenner betraktar individens upplevelse av behag och

⁶² Se appendix

⁶³ Stolthet kan tänkas ha uppkommit ur en känsla av positiv självuppskattning. Skuld känslor kan relateras till en rädsla att bli straffad för att ha utfört en förbjuden handling (Plutchik, s 59). Plutchik menar att sekundära emotioner som t.ex. extas, panik etc. helt enkelt är primära emotioner som intensifierats. Vrede (anger), som enligt Plutchik är en primär emotion blir vid högre intensitet till raseri (rage) och vansinne (fury) och kan vid lägre intensitet visa sig som irritation (s 57, 65).

obehag, eller lust och olust, som den mest grundläggande (primära) affekten vilken är biologiskt relaterad till människans driftsliv (sexual- och aggressionsdriften). Mer differentierade affekter som ångest, rädsla, sorg etc. har, menar Brenner, utvecklats ur de primära affekterna. Medan de mer differentierade affekternas utveckling enligt Brenner är beroende av psykisk mognad och funktionalitet genomgår de primära affekterna ingen direkt utveckling utan skiftar endast i intensitet (Brenner, s 343ff). Ortony, Clore & Collins (1988, s 25ff) menar att existensen av primära emotioner (basic emotions), i sig, är en illusion men att man kan tala om mer eller mindre differentierade emotioner. Mest primära är då de mest odifferentierade emotionerna typ, positivt och negativt, som kan sägas ingå i alla mer differentierade emotioner.⁶⁴

4.2.2.5. Emotionella utvecklings- och stadieteorier.

Den psykologiska forskningen omkring emotionell utveckling kan fortfarande anses befinna sig i ett inledningsskede. Teorier omkring emotionsutveckling har emellertid börjat dyka upp, men är än så länge begränsade till barnets emotionella utveckling. Studier omkring den vuxnes emotionsutveckling har ännu inte resulterat i några generella mer heltäckande teorier även om ansatser och idéer finns bland olika forskare. (Magai, McFadden, 1995, s 165; Stevens-Long, 1990, s 140).

Jean Piaget: Den kognitivt orienterade emotionsforskningen är starkt knuten till Piaget kognitiva stadieteori. Piaget menade att individens emotionella utveckling kan relateras till den kognitiva utvecklingen, dvs. Piagets fyra kognitiva stadier. Eftersom syftet är att undersöka den vuxnes emotionella utveckling kommer Piagets första stadium, det "sensomotoriska", att utelämnas. Hans nästa stadium, det "preoperationella", kännetecknas av att individen börjat få förmåga att internalisera sina handlingar i s.k. "mentala representationer". Dessa "representationer" eller tankebilder gör det möjligt för individen (barnet) att hålla kvar en situation, person, minne etc. i medvetandet även efter att händelsen som

⁶⁴ Även om Martinus aldrig explicit gjorde en uppdelning mellan primära och sekundära emotioner finns en sådan kategorisering implicerat i hans tänkande. De primära, mer odifferentierade emotionerna, utgörs av individens mer grundläggande känslor av behag och obehag. Enligt Martinus fanns "aningar" av dessa basala emotioner redan i "växtriket" och utgör hos människan grundförutsättningen för alla psykiska funktioner (L.B: 4, st. 1564, 1565; ovan s 151, punkt i-ii). Sekundära emotioner uppstår när människans kognitiva funktioner börjar utvecklas och interagera med "känslokroppen" (ovan s 151, punkt iii-iv). En skillnad mellan Martinus och Ortony et.al är att de mer primära emotionerna (behag-obebehag) uppfattas som "rena" emotioner och inte som hos Ortony et.al som kognitiva konstruktioner.

gav upphov till situationen är överspelad. Denna individens växande förmåga till symbolrepresentation möjliggör i sin tur också formandet av stabila och varaktiga affekter. Detta skapar förutsättningar för bildandet av enkla interpersonella- och moraliska affekter t.ex. affekter av gillande och ogillande. (Piaget, 1981, s 14, 44).

I nästa stadium, det "konkret-operationella", får individen förmåga till reversibelt tänkande (conservation) vilket ökar flexibiliteten och självständig heten i tänkandet. De moraliska emotionerna blir härigenom också mer autonoma, vilket bl.a. visar sig genom uppkomsten av affekter som rättvisa och respekt (s 14, 59, 65f). När individen slutligen når det "formellt-operationella" stadiet och börjar kunna tänka abstrakt blir det möjligt att förnimma affekter omkring kollektiva ideal t.ex. olika ideologier (s 14, 69f).

Henry Dupont: Dupont vill med sin kognitivt inriktade emotionsteori vidareutveckla Piagets tänkande på detta område. Dupont uppfattar emotioner som kognitiva konstruktioner som en individ utvecklar (konstruerar) för att anpassa sig till sin sociala miljö (Dupont, 1994, s 22). Bakom varje emotion finns en kognitiv värdering. Bakom ilska (anger) finns uppfattningen att ha blivit orättvist bemött, medan skuld är förknippat med tanken att ha gjort fel eller att ha skadat andra (s 15f). Dupont menar att alla emotioner genomgår en utveckling. Vissa emotioner som t.ex. svartsjuka kan emellertid inte manifesteras till fullo förrän efter en viss ålder. I takt med stigande ålder (från 5->10->15 år) kommer individen p.g.a. allt större social- och kognitiv kompetens att kunna uppleva verklig avundsjuka (s 11ff, 15). Den centrala faktorn för emotionsutvecklingen är, menar Dupont, inte åldern per se, utan graden av social livserfarenhet. När livserfarenheten ökar förändras också värderingarna bakom emotionerna. Om t.ex. emotionen "glädje" hos barnet ofta var relaterat till uppskattning och beröm av föräldrarna, blir denna emotion i ungdomsåren nära förknippad med uppskattning i kamratgruppen (s 55). Emotioner som en gång spelade stor roll för individens adaptation men som nu upphört att göra det, kommer att dekonstrueras t.ex. tjurighet (pouling), gnällighet (whining) (s 21).

Bakom varje emotion, menar Dupont, finns ett behov (need) vars uppfyllande leder till konstruktioner av nya emotioner. När individens behov förändras ändras också emotionerna och de där bakomliggande värdena (values, feelings) (s 86). Dupont utgår ifrån vissa mer primära emotioner som ilska (anger), skam (shame), skuld (guilt), sorg (sadness), stolthet (proud) och lycka (happiness). Dessa emotioner visar sig i ett utvecklingsperspektiv kunna relatera till olika objekt, men har också en tendens att differentieras. Till exempel kan emotionen "sorg" inbegripa en lång rad olika emotioner som ledsnad, melankoli, bedrövelse, förstämning, depression etc. (s 47). Hur dessa mer differentierade emotioner är

relaterade till individens kognitiva och sociala utveckling behandlas inte i någon högre grad, liksom hur olika behov (needs) är relaterade till olika typer av emotioner (s 31ff). Dupont diskuterar inte explicit hur Piaget fyra kognitiva stadier kan relateras till den emotionella utvecklingen. Han nämner emellertid rent allmänt att det abstrakta tänkandet på det "formellt operationella" stadiet, genom att vara själv reflekterande, kan spela stor roll för individens emotionella utveckling och mognad (s 115f).

Fischer, Shaver & Carnochan; Fischer et al., som i likhet med Dupont är verksamma inom en piagetansk forskningstradition, försöker relatera den emotionella utvecklingen till en modifierad form av Piagetansk stadieteori. I deras "skill analysis" tolkas emotionsutvecklingen i ljuset av kognitiva och kontextuella faktorer (Fischer, Shaver, Carnochan, 1990, s 82, 98). Speciellt betonas kognitiva faktorer (t.ex. värderingar, mål, intentioner) betydelse för den emotionella upplevelsen under barndomen. Mer komplexa kognitioner och kulturellt bundna sociala erfarenheter är viktiga om förståelse av den vuxna människans emotioner skall nås (s 82ff). Författarna föreslår också en emotionshierarki där emotionerna utvecklas från mer odifferentierade tillstånd (positivt, negativt) till mer differentierade, kulturellt och socialt specifika tillstånd (s 89ff). Varje primär emotion (t.ex. vrede, glädje, kärlek, sorg, rädsla) kan definieras utifrån ett prototypiskt skript (s 92f) som skiftar beroende på hur komplext (moget) emotionen anses vara. Författarna försöker också utveckla en emotionell stadieteori som kan uppfattas som en variant av Piagets stadietänkande. Fyra "lager" (tiers) antas existera. Dessa kallas för "reflexer", "sensomotorisk aktivitet", "representation" och "abstraktion" och sägs utgöra fyra stycken "skill" enheter (s 100ff). Varje "tier" består i sin tur av fyra nivåer med ökad komplexitet, där nivå 1 representerar den minst komplexa och nivå 4 den mest komplexa nivån (s 107, 112). Dessa olika "tiers" är emellertid inte enbart kognitiva utan utgör en enhet av kognitiva, emotionella och beteendemässiga funktioner (s 100). Emotionsutvecklingen på de tre första "tiers" är främst kopplad till barnets basala emotioner (positivt, negativt). På det "reflexiva" stadiet är emotionerna mer kroppsanknutna (ansiktsuttryck, kroppshållning), medan emotionerna på det "sensomotoriska" stadiet är knutna till barnets rörelsemönster och begynnande kognitiva förmåga. Detta ger emotionerna en mer komplex struktur (s 104). När barnet börjar kunna "representera" sin värld uppstår, förutom de mer basala emotionerna, något mer komplexa emotioner (t.ex. vänlighet, som differentierats från den basala emotionen glädje). Men emotionerna på detta "tier" är av mer konkret slag till skillnad från de "abstrakta" emotionerna på den sista "tiern". Här kan barnet konstruera emotionella skript av mer abstrakt natur. Vänlighet kan i

denna "tier" mer vara att hjälpa en människa i nöd än att t.ex. ge något konkret föremål (s 106f). Författarna har också undersökt hur barnets uppfattning om dikotomier utvecklas genom de olika "tiers" (t.ex. snäll-elak). Resultatet visar att barnet på de tidigare utvecklingsfaserna tenderar att uppfatta en annan person som antingen elak eller snäll. Men inte både och vid samma tillfälle. Efterhand ökar förmågan att simultant uppfatta någon som både elak och snäll. Men detta sker ännu inte i alla situationer. Dessa senare förändringar börjar uppstå i den "representativa" fasen, men först i den "abstrakta" fasen blir det möjligt för individen att integrera dessa båda emotioner i komplexa situationer. Dikotoma emotioner kan också förekomma i situationer då individen inte upplever sig ha kontroll över situationen (s 116f).

Case, Hayward, Lewis, & Hurst: Dessa forskare använder sig också av en neopiagetansk stadieteori för att förstå den emotionella utvecklingen. De uppfattar emotiva och kognitiva strukturer som två, i grunden separata, men interaktiva system (Case, Hayward, Lewis, & Hurst, 1988, s 1, 10). Emotioner påverkar och påverkas av kognitiva, perceptuella, beteendemässiga och affektiva system (s 11).
Emotions

utvecklingen sker genom fyra kognitiva stadier, kallade det "sensomotoriska", "mellanmänskliga"(interrelational), "dimensionella" och det "vektoriella" stadiet (s 6). Varje huvudstadium består av tre underliggande stadier som skiljer sig i komplexitetsgrad från varandra (s 4f). Emotionerna utvecklas, menar författarna, från mer odifferentierade emotioner (t.ex. förnöjsamhet, betryck (distress), till mer basala emotioner som vrede, glädje, rädsla etc. Desto mer den kognitiva funktionen utvecklas ju mer komplexa blir emotionerna (t.ex. avundsjuka). Relationen mellan "högre" kognitiva stadier och än mer komplexa emotioner som t.ex. medlidande, harmoni, extas, rättvisa diskuteras däremot inte av författarna (s 18f). Vidgad representationsförmåga, klarare målorientering, ökad minneskapacitet och mer komplexa kontrollstrukturer som utvecklats genom de olika stadierna, bestämmer vilken typ av emotion som individen kan uppleva. Vad som förändras genom de kognitiva stadierna är dels vilken typ av emotion som är möjlig att uppleva (s 18). Men också vilken typ av situationer som framkallar specifika emotioner (s 20f) och det kontrollsystem (coping system) vilket styr hur externa och interna stimuli kommer att upplevas (s 21f). Till exempel menar författarna att individen (barnet) på det "sensomotoriska" stadiet mestadels använder sig av försvarsbeteende typ förskjutning "displacement". På det "interrelationella" stadiet är "projektion" det mest naturliga försvarsmönstret, medan individen på det "dimensionella" stadiet ofta använder sig av "rationalisering". På det sista "vektoriella" stadiet kan individen också börja använda sig av försvarsmekanismen "sublimering" (s 24f).

Kognitiva faktorerers betydelse för emotionsutvecklingen har också betonats

av andra forskare (Kagan, 1978, s 36f; Izard, 1978, s 404f; Brenner, s 344).

Martin Hoffman: I sin kognitiva teori om empatiutveckling ("empathic distress") uppfattas emotioner och kognitioner som två separata system som emellertid, speciellt på högre stadier, integreras på alltmer komplexa sätt (Hoffman, 1978, s 235f; 1984, s 127). Empatin utvecklas enligt Hoffman genom fyra olika stadier. (1) På det första stadiet som han kallar "global empathy" känner barnet empati genom en automatisk (icke viljemässig) association med den "andres" affekter. Barnet har på detta stadium inte förmåga att fysiskt skilja mellan det egna jaget och andra omgivande individer. (2) Efter det första året blir empatin av mer egocentriskt slag. Detta hänger samman med barnets förmåga till "objektkonstans" ("object-permanence") och upptäckten av att dess jag är separerat från omgivningen. Det kan nu förstå att andra individers smärta inte är dess egen smärta. Men fortfarande har barnet svårt att skilja sina egna smärtsamma minnen från den andres aktuella lidandeupplevelse. Det tror därför att den andra individens emotionella upplevelse överensstämmer med dess egna känslor. (3) Vid två-tre års åldern får barnet förmåga till rolltagande vilket gör det medvetet om att andras känslor kan vara olika dess egna känslor. De förstnämnda känslorna kan basera sig på den andra individens egna upplevelser och tolkning av händelseförlopp. Barnet kan nu också känna empati för en annan människa som inte är fysiskt närvarande. (4) På detta sista stadium börjar barnet att kunna känna empati för andra människors livsomständigheter. Detta blir möjligt genom barnets växande förmåga att sätta sig in i ett större historiskt sammanhang, dess vidgade sociala begreppsapparat och en mer utvecklad identitetskänsla. Empati kan nu upplevas i relation till hela grupper eller kategorier av människor. Denna senare empatiska förmåga uppkommer, menar Hoffman, i senare delen av barndomen eller i ungdomsåren. (Hoffman, 1991, s 278f). Hoffman hävdar också att för att kunna förstå t.ex. altruistiskt beteende (prosocial acts) bör man inte bara fokusera kring kognitiva faktorer (värderingar, ideologier) utan också på individens empatiska förmåga vilken utgör en motivativ komponent till altruistiskt beteende (Hoffman, 1989, 79ff).⁶⁵ För Hoffman kan den empatiska förmågan också vara biologiskt grundad (Hoffman, 1981).

Judith Stevens-Long: Long menar att vissa emotionella variabler som emotionens intensitet, varaktighet, föränderlighet, frekvens, kvalitet och stimulatorer (elicitors) förändras i relation till individens ålder (Stevens-Long,

⁶⁵ Även Nancy Eisenberg tycks ha en liknande uppfattning, åtminstone vad gäller vuxet altruistiskt beteende (Eisenberg, 1986, s 41ff). Enligt Eisenberg är altruistiskt beteende överdeterminerat. Det kan vara orsakat av situationella, personella, kognitiva, intentionella, motivationella och sociala faktorer, vilka integreras på ett komplicerat sätt (s 189ff).

1990, s 141).⁶⁶ Enligt Stevens-Long menar Schulz (vars uppfattning Stevens-Long utgått ifrån) att tillgänglig data inte talar för att frekvensen positiva respektive negativa emotioner förändras med ökad ålder (s 141).

Den vuxna individens emotionsutveckling: Enligt Stevens-Long är Erik. H. Erikson en av de ytterst få psykologer som behandlat den emotionella utvecklingen ur ett vuxenperspektiv och då speciellt hur nya, mer differentierade emotioner, kan uppstå i den vuxnes liv. Detta har emellertid Erikson, enligt Stevens-Long, inte gjort på något ingående eller detaljerat sätt. Enligt Eriksons epigenetiska utvecklingsschema utvecklas vissa emotioner som kärlek och omsorg i relation till individens psykosociala mognadsprocess. Kärlek förutsätter att individen fått sitt behov av intimitet och närhet till andra människor tillgodosett (Eriksons stadiet 6). Omsorg grundar sig på ett behov av att ta hand om och hjälpa andra människor och har sin grund i föräldraskapet. Hos vissa individer kan detta behov vara mer altruistiskt orienterat (Erikson, 1968, s 116ff). Enligt Eriksons teori är emotionsutvecklingen både en funktion av mognad och inläring, med betoning på inläring. Framförallt verkar, för Erikson, individens sociala behov vara centrala om man vill förstå emotionens kvalitet.⁶⁷

4.2.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av emotionsteoretisk forskning

Martinus behandlar inte explicit den emotiva utvecklingen utifrån ett stadielperspektiv. Även de psykologiska teorierna på detta område är ännu allt för begränsade för att ett tydligt mönster vad gäller den emotionella utvecklingen skall kunna skönjas. Ett försök skall ändå göras att relatera forskningsinsikter omkring den emotionella utvecklingen till Martinus stadieteoretiska tänkande. Speciellt kommer områden som går att relatera till ett utvecklingstänkande att diskuteras.

⁶⁶ Med begreppet emotionell kvalitet avses här huruvida vissa emotioner, som t.ex. kärlek och ilska, betyder olika saker i relation till olika åldrar. Med emotionell frekvens avses huruvida vissa emotioner är vanligare eller frekventare beroende på vilken ålder individen befinner sig i.

⁶⁷ Martinus nämner en del faktorer som i mer eller mindre grad kan tänkas påverka emotionernas kvalitet (typen av emotion) och kvantitet (den emotionella frekvensen). Till exempel könsfaktorer (L.B: 3, st. 829-831; L.B: 5, st. 1884), lidandearfarenheter (L.B: 2, st. 455-457), försvarsreaktioner (L.B: 3 st. 702; L.B: 5, st. 1791), fysisk som psykisk "trötthet" (Martinus, 1981b, s 66ff), kollektiva, sociala faktorer (Martinus, 1976, kap. 85).

4.2.3.1. Behagliga och obehagliga emotioner.

Som Martinus ser det är obehagliga emotioner vanligare på de två första stadierna, dvs. på det "religiöst-traditionella" stadiet och det "materialistiska" stadiet. Detta beror på att individens "känslenergi" och "intelligensenergi" på dessa stadier ännu inte helt förmått tygla "tyngdenergin" (ovan s 102f). Enligt Martinus var det i första hand "tyngdenergin" som låg bakom individens lidandearfarenheter. När individen efterhand lärt sig att med hjälp av "intelligensenergin" och "känslenergin" kontrollera "tyngdenergin" kommer allt mer behagliga emotioner att börja upplevas som t.ex. glädje, harmoni, kärlek etc (L.B: 6, st. 2036).

Även om inte någon emotionell stadiutvecklingsmodell, speciellt vad gäller den vuxna individen emotionsutveckling, existerar inom psykologisk teoribildning, finns dock vissa kopplingar till Martinus tänkande ovan. Behagliga respektive obehagliga emotioner anses ofta höra samman med individens kognitiva funktioner (Martinus "intelligensenergi"). Brenner menar att individens idéer (ideas),dvs. tankar, minnen, önskningar har en avgörande betydelse för om emotionen blir behaglig eller obehaglig (Brenner, s 345; Plutchik, 1994, Tabell 4.1). Till exempel anses den obehagliga ångestupplevelsen vara knutet till "idén" fara (danger). Även Plutchik presenterar liknande åsikter (Plutchik, 1980, s 16). Brenner sätter också in sin emotionsteori i ett utvecklingsperspektiv där graden av egoutveckling (psykisk mognad) antas styra huruvida den emotionella upplevelsen blir behaglig eller obehaglig (Brenner, s 343f).

Martinus betonar i detta sammanhang, förutom den kognitiva förmågens betydelse, också den betydelse som "känslökroppens", dvs. den emotionella mognadsgraden har för emotionsutvecklingen.

Vad som också kan tänkas påverka behags- och obehagsupplevelser i ett utvecklingsperspektiv är individens behov (needs). Martinus använder här synonymerna "begär" eller "längtan" (ovan s 38f). Behoven förändrar troligen inte typen av emotion individen kommer att uppleva, utan mer vilka emotioner som kommer att upplevas som behagliga eller obehagliga. Enligt Martinus kommer individens behov att växla genom de olika stadierna. På det "religiöst-traditionella" stadiet är individens behov bl.a. inriktade på familjebildning, barnalstrande, gruppgemenskap, religions-utövning, bevarande av tradition och regelverk. Tillfredsställelse av dessa sociala behov ger individen en positiv emotionell upplevelse, medan det motsatta kan antas vara fallet om dessa behov inte tillgodoses. "Tron" skänker t.ex. individen glädje (L.B: 1, st. 140) och harmoni (st. 141). Även föräldraskapet utgör en glädjekälla för individen (L.B: 3, st. 647). På det "materialistiska" stadiet kommer positiva emotioner att genereras när individens

behov av självständighet, förståelse, materialism, god samhällsställning etc. blir tillgodosedda (L.B: 2, st. 631; L.B: 3, st. 647). På det "andligt-humanistiska" stadiet kommer individen också att få behagskänslor i relation till mer osjälviska beteendemönster, högre moraliska och humanistiska principer t.ex. ärlighet, rättvisa, fred (L.B: 7, st. 2469).

Behovets betydelse för den emotionella upplevelsen har tydligast diskuterats av den kognitivt orienterade emotionsforskaren Henry Dupont.

4.2.3.2. Själviska och osjälviska emotioner.

Enligt Martinus är individens emotioner på det "religiöst-traditionella" stadiet och på det "materialistiska" stadiet av mer självisk natur (t.ex. avundsjuka, intolerans, girighet, fiendskap) än emotionerna på det "andligt-humanistiska" stadiet. Osjälviska emotioner som t.ex. hjälpsamhet, vänskap, tolerans, jämlikhet etc. förekommer m.a.o. i högre utsträckning på det sistnämnda stadiet.

Även om psykologiska emotionsteorier inte direkt behandlat emotionsutvecklingen ur ett moraliskt perspektiv bör ett liknande resonemang som framfördes i kapitlet omkring behagliga och obehagliga emotioner till vissa delar kunna tillämpas även här. Uppfattningen att den egna åsikten (kognitiv aspekt) är den enda rätta kan få individen att känna intolerans, medan villighet att acceptera andras uppfattningar, situationer etc. ligger till grund för känslor av tolerans. Kohlbergs moralteori kan nämnas i detta sammanhang, eftersom denna relaterade kognitiva mognadsprocesser till individens moraliska tänkande. Ett inte helt orimligt antagande är att individer som enligt Kohlbergs befinner sig på stadium 6 och alltså värnar om universella rättvisepprinciper (rättvisa, jämlikhet etc.) också, åtminstone till viss del, besitter emotioner som är kongruenta med dessa ideal.

Förändringar i individens tänkande är enligt Martinus inte bara kognitivt baserade. Tänkandet påverkas också av individens emotioner, eller emotionella status. En genom mycket lidandearfarenheter utvecklad "känslökropp" kommer, som Martinus ser det, att kunna alstra vissa tanketyper (ovan s 96). Desto mer utvecklad "känslökroppen" är desto humanare tankar kan den generera. Idén att vissa emotioner kan förändra individens tankeinhåll har också diskuterats av flera emotionsforskare t.ex. Hoffman, Izard, Saarni.

Graden av själviska respektive osjälviska emotioner beror alltså enligt Martinus inte bara på tankens mognadsgrad utan också på individen "känslomässiga" mognad och dennas integration med de kognitiva faktorerna.

4.2.3.3. Stadiespecifika emotioner.

I Martinus stadieteori är vissa typer av emotioner mer stadiespecifika än andra. På det "religiöst-traditionella" stadiet figurerar ofta emotioner som intolerans, svartsjuka, hämnd, missunnsamhet (L.B: 2, st. 627). Det kan också förmodas att individen ofta har skuldkänslor eftersom straff,- helvete- och förtappelse-tänkande är relativt vanligt förekommande på detta stadium (L.B: 2, st. 618; L.B: 3, st. 863). På det "materialistiska" stadiet är emotioner som girighet (L.B: 1, st. 138; L.B: 2, st. 618), maktlystnad (L.B: 1, st. 138), habegär (L.B: 1, st. 138; L.B: 2, st. 631), förakt (st. 630) och misstro (st. 631) vanligt förekommande. På det "andligt-humanistiska" stadiet refereras ofta till emotioner som tolerans (L.B: 1, st. 123), medlidande (L.B: 2, st. 637), nästakärlek (st. 637), respekt (L.B: 1, st. 123), ödmjukhet (st. 125) och sympati (L.B: 7, st. 2409).

Inom den psykologiska emotionsforskningen har ännu inte några direkt jämförbara teorier presenterats. Viss teoribildning omkring den vuxnes emotionella utveckling finns dock (ovan s 160).

4.2.3.4. Summering och slutsatser.

Någon enhetlig psykologisk stadieteori omkring den vuxna människans emotionsutveckling har veterligt ännu inte presenterats. De ovan nämnda teorierna (kap. 4.2.2.4.) behandlar i första hand emotionsutvecklingens tidigare faser. Vissa aspekter av den emotionella dimensionen som emotionernas funktion (kap. 4.2.2.1.), differentiering (kap. 4.2.2.4.) och samband med kognitiva (kap. 4.2.2.2.) och beteendemässiga funktioner (kap. 4.2.2.3.) har dock under relativt lång tid studerats. De emotionella problemområden som ovan presenterats har valts ut både utifrån deras ämnesrelevans men också för att kunna utgöra jämförelseunderlag till Martinus stadieteori.

Som ovan framgått (not 53, 54, 55, 59) finns en hel del paralleller, men också vissa avvikelser, mellan Martinus tänkande och psykologiskt orienterad emotionsforskning. Eftersom psykologiska teorier eller empirisk forskning omkring den vuxna individens emotionsutvecklingen ännu inte presenterats har i stället ett försök gjorts att konstruera en emotiv utvecklingsteori utifrån Martinus tänkande. Tre områden har då utkristalliserats där ett emotionellt utvecklingsperspektiv kan anses tillämpligt. Dessa områden har förknippats med "behagliga" respektive "obehagliga" emotioner, "själviska" respektive "osjälviska" emotioner och s.k. stadiespecifika emotioner.

4.3. Motivationell dimension.

4.3.1. Motivationella aspekter i Martinus tänkande.

Som framgått genom figur 2, 3 och 4 förändras enligt Martinus människans behov i relation till stadietillhörigheten. Individens behov (need) ligger i sin tur till grund för motivationen. Även om Martinus inte utvecklat någon klar behovshierarki är det möjligt att utifrån hans tänkande konstruera en sådan. Bara de mest grundläggande behoven hos Martinus kommer att ligga till grund för en sådan analys.

Som tidigare nämnts (ovan s 153, not 53) konstrueras och dekonstrueras individens olika behov i relation till den "hedonistiska" principen, dvs. upplevelsen av behag och obehag. Alla behov som individen utvecklat, t.ex. emotionella, fysiska och intellektuella har uppkommit eftersom de underlättat individens anpassning till omgivningen, dvs. förknippats med behagsupplevelse (ovan s 37ff). Vilka faktorer som individen kommer att uppleva som behagliga eller inte har enligt Martinus att göra med den princip han kallat för "hunger- och mättnadsprincipen". Det individen "hungerar" efter utgör ett behov (need), vilket skapar en motivativ drivkraft (drive) för förverkligandet av detta behov. Behovet stillas först när en "mättnad" uppstår i organismen, dvs. en behovstillfredställelse eller någon form av jämvikt eller balans (homeostas). Denna "mättnad" ger individen en behagsupplevelse. På detta sätt fortgår processen tills en permanent behovstillfredställelse uppstått. Behovet har vid det laget börjat associeras med upplevelser av obehag. Ett nytt, parallellt eller kontrasterande behov, kan nu börja utvecklas.

Vad gäller den mänskliga genesen uppfattar Martinus vissa behov som mer primära än andra. Andra, mer sekundära behov, har uppkommit ur dessa primära behov. Det går att skönja två primära behov i Martinus tänkande. Det första primära behovet hos människan är det själviska behovet. Detta behov är förknippat med det som vanligen benämns som självbevarelsesdriften. Enligt Martinus har detta behov uppkommit ur en "mättnad" på "andliga" upplevelser i tidigare utvecklingszoner (ovan s 47f). Människans själviska behov har i sin tur alstrat vissa sekundära behov som t.ex. "materialism", "förälskelse", "familj och barn", "makt", "försvar" etc., dvs. materiella, fysiska och sociala behov. När individen efterhand börjar få de själviska behoven tillgodosedda ("mättade"), vilket markeras genom inträdet på det "andligt humanistiska" stadiet, gör på allvar det andra av människans primära behov sig gällande. Det är behovet av osjälviskhet. Detta primära behov genererar i sin tur ett antal sekundära behov som t.ex. "hjälpksamhet", "vänskap", "fred", "förståelse",

"nästkärlek" etc., dvs. "andliga" och intellektuella behov. Utifrån Martinus behovsteori skulle man kunna förmoda att styrkan av individens behov (drive) skulle kunna tänkas vara en konsekvens av individens erfarenheter kring behovets kontrast. Ju större denna erfarenhet är, desto starkare blir motivationen att förverkliga det aktuella behovet (ovan s 55).

Martinus betraktar varken individens primära behov som helt instinktiva, vilket både William McDougall och Sigmund Freud hävdade (Atkinson et al., s 284, 319), eller enbart uppkomna från individens interaktion med omgivningen, vilket social inlärningsteori, typ Albert Bandura, föreslagit (s 320f). Snarare intar Martinus en position mellan dessa ytterligheter. För Martinus är instinkterna något som utvecklas och degenererar genom den process han kallat för A-B och C vetande. Instinkterna byggs upp på A och B stadiet utifrån sociala inlärningsprocesser och blir på C stadiet automatiserade, dvs. instinktiva. En individs primära behov kan alltså, sett från Martinus synvinkel, vara både instinktivt och socialt grundat. För vissa behov kan den instinktiva faktorn antas vara mer framträdande t.ex. fysiologiska behov, vissa sociala behov (relationella, trygghetmässiga etc.). Medan andra behov kan antas vara mer socialt betingade t.ex. kognitiva, religiösa behov. Martinus menar, att så länge ett primärt eller sekundärt behov inte är helt instinktivt, dvs. självklart och automatiserat, kan detta bero på att individen ännu inte motiverats att utveckla behovet. Men det kan också bero på att detta behov, redan tidigare i individens utvecklingshistoria blivit instinktsbaserat, dvs. "mättat" och därigenom inte mer kommer att styra individens motivation. Om så är fallet kommer just detta behov heller aldrig att utgöra ett problem eller en längtan för individen. Sett med utgångspunkt från Martinus stadieteori återfinns de "mättade" behoven mer på stadium 1 och 2 medan de mänskliga behov som ännu inte fullt utvecklats mer hör hemma på stadium 3.

4.3.2. Abraham Maslows motivationsteori.

Den för närvarande mest heltäckande psykologiska teorin, vad gäller den vuxna människans behovsutveckling eller motivationella utveckling, har presenterats av Abraham Maslow. I denna klassiska, men kontroversiella teori, presenterar Maslow en behovshierarki med fem nivåer (Maslow, 1970, s 59ff).

Maslows första, mest basala behovsnivå, utgörs av de primära fysiologiska behoven (physiological needs). Här inkluderas individens behov av föda, vatten, luft, sex, vila etc. Dessa behov, menar Maslow, har människan i stort sett gemensamt med djuren (s 37f). På nästa nivå finns individens trygghetsbehov (safety needs). Dessa utgörs av individens behov av säkerhet, stabilitet, beroende, skydd, frihet från rädsla, struktur, lag och ordning, begränsning etc. (s 39ff). Nästa

hierarkiska nivå tar upp behovet att vara älskad och behövd (belongingness and love needs). Individerna, menar Maslow, har behov av samhörighet och att hysa varma känslor till andra människor, grupper, eller gentemot den egna familjen. Om inte dessa senare behov blir tillgodosedda kommer individen att känna sig ensam, avvisad, rotlös etc. (s 43f). På nästa nivå finns de behov som rör individens självuppskattning och självaktning (esteem needs). Här inkluderas också behovet av självförtroende, aktning från andra, styrka, kompetens, frihet och oberoende, framgång, status, berömmelse, dominans etc. (s 45). På den femte och högsta nivån har människan ett behov av att aktualisera sina "sanna" möjligheter, att bli det individen var ämnad att vara. Detta behov har Maslow kallat för behovet av "självförverkligande" (self-actualization) (s 46). Maslows studie av självförverkligande individer visade bl.a. på följande karakteristika (s 153ff, 181ff); Realitetsanpassning (gott personomdöme), enkelhet och naturlighet, problem centrerade (ej egocentrerade) vad gäller etiska och filosofiska ställningstaganden, kan uppskatta ensamhet och har en viss distans till omvärlden och dess problem, oberoende och självständiga; De har vidare en förmåga att se "undret" i det lilla och till synes obetydliga, mystiska upplevelser förekommer, en stark identifikation- och sympatikänsla med andra, behov att hjälpa, få men mycket nära vänner, demokratisk läggning, moraliska--men inte på ett konventionellt sätt, humoristiska--men inte på ett elakt sätt, kreativa; Dessa individers kärleksrelationer är ofta relativt fria från försvarsmekanismer, de har en ständig strävan till större närhet och ärlighet, har förmåga att älska och att bli älskade, en positiv sexuell relation, omsorg, ansvarstagande, en vilja att tillgodose andra behov, respekt och acceptans av sina partners individualitet. Självförverkligande människor är trots dessa superlativ, menar Maslow, inga "gudavarelser". De kan ibland verka hänsynslösa, känslolösa, hjärtlösa, tuffa etc. De kan stundom gifta sig med någon på grund av medkänsla eller engagera sig på ett icke konstruktivt sätt för andra. Dessutom upplever även dessa människor skuld, ångest, sorg, konflikter etc. även om dessa känslor aldrig får neurotiska proportioner (s 175f).

Enligt Maslow måste individens "lägre" behov tillfredsställas, om än inte fullt ut, innan nästa "högre" behov i hierarkin kan börja utvecklas. Till exempel förutsätter behovet av självförverkligande att individens behov på den föregående nivån (esteem needs) blivit relativt väl tillgodosett.

Maslow tar också upp kognitiva behov (behov av kunskap, förståelse, nyfikenhet, mening) och estetiska behov (skönhet, symmetri, balans) (s 48f). I hans första version (1954) av sin behovshierarki var dessa behov placerade mellan självaktningens behov (esteem needs) och behovet av självförverkligande (self-actualization needs) (Atkinson et al., s 318). I Maslows slutgiltiga modell togs dessa behov ut ur hierarkin och blev kompletterande behov till de resterande nivåerna.

4.3.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av Maslows behovshierarki

Det "religiöst-traditionella" stadiet: Framförallt var det ett behov som för Martinus kom att känneteckna och motivera individen på detta stadium. Detta var individens behov av ett trosobjekt (ovan s 118). Detta stadiums centrala drivkraft kan därför benämnas som "viljan att tro".

I relation till Maslows behovshierarki kan konstateras att Maslows andra och tredje behovsnivå, dvs. behovet av trygghet och säkerhet (nivå 2) och behovet av kärlek och tillhörighet (nivå 3) ganska väl passar in på de individer som tillhör Martinus "religiöst-traditionella" stadium. Behovet av trygghet och säkerhet i Maslows system kan bl.a. tänkas motsvara den "religiöst-traditionella" individens behov av andra auktoriteters "sanningssägande" (speciellt på det religiösa området) (ovan s 118f), behovet av strikta samhälleliga lagar och normer (ovan s 118f) och deras syn på bönen som en i första hand beskyddande kraft (ovan s 119). Maslow påpekar också att vissa former av religionsutövning (men också vetenskaplig och filosofisk strävan i allmänhet) kan ses som ett uttryck för denna trygghetssträvan.

Men även nivå 3 i Maslows behovshierarki, dvs. behovet av kärlek och tillhörighet, är centralt för individen på det "religiöst-traditionella" stadiet och visar sig som en positiv värdering av gruppgemenskap och familjeband (ovan s 118f).

Det "materialistiska" stadiet: Individens behovsstruktur kännetecknas på detta stadium av ett förkastande av religiösa dogmer och auktoritativa förklaringsmodeller till förmån för förklaringsmodeller av mer jordnära slag (ovan s 121). Detta stadiums centrala drivkraft kan därför benämnas som "viljan till förståelse".

Maslows fjärde behovsnivå (esteem needs) har många beröringspunkter med Martinus "materialistiska" stadium. Enligt Martinus strävade individen på det "materialistiska" stadiet mot autonomi och individualitet. De egna behoven sattes ofta i främsta rummet. Begrepp som "ära", "dominans", "makt" etc. var för många individer på detta stadium positivt laddade begrepp (ovan s 122f). Liknande attribut finns också i Maslows beskrivning av sin fjärde behovsnivå. Även här står individens egna behov i centrum (t.ex. behov av självuppskattning, självaktning, styrka, kompetens, framgång, status etc), samtidigt som strävan efter autonomi och självständighet konstaterades (behov av frihet och oberoende). Även strävan efter

makt, dominans och berömmelse ingår i Maslows beskrivning av denna nivå.

Martinus beskriver också att individen på det "materialistiska" stadiet besitter ökad kognitiv kapacitet vilket visar sig i t.ex. större förmåga till kritiskt tänkande, sökande efter kausala förklaringsmodeller etc. (ovan s 121f). Detta synsätt ligger relativt väl i linje med Maslows ursprungliga behovshierarki som placerade detta behov direkt efter sin fjärde behovsnivå (ovan s 166).

Det "andligt-humanistiska" stadiet: Individen på detta stadium har enligt Martinus lämnat den ofreflekterade tron och det materialistiska tänkandet bakom sig. I stället har individen börjat söka sig mot mer helhetsorienterade och etiska förklaringsmodeller som integrerar både "andliga" och "rationella" aspekter av verkligheten. Denna form av kunskapssökande har av Martinus benämnts som "kärleksvetenskap" (L.B: 1, st. 230-232). Detta stadiums centrala drivkraft kommer därför att kallas för "viljan till kärlek".

Maslows femte och sista behovsnivå (self-actualization need) låter sig relativt väl associeras med Martinus "andligt-humanistiska" stadium, även om detaljrikedomen i Maslows personkaraktistik går utöver Martinus mer generella beskrivningar. Enligt Martinus var individen på detta stadium både "andligt" intresserad (reducerat materiellt behov, sökande attityd, otraditionell vetenskapsinriktning, "andlig" ideologi) och humanistiskt orienterad (fredssträvan, rättvisebehov, tolerans, nästakärlek) (ovan s 126ff). Maslow nämner också att självförverkligande individer har andliga behov (t.ex. ser "undret" i det lilla, mystiska upplevelser förekommer, enkelhet och naturlighet) (kap. 4.3.2.) och besitter en humanistisk läggning (t.ex. problemorienterade istället för egocentrerade, behov att hjälpa, medkännande, demokratiska etc.) (kap. 4.3.2.). Maslows uppfattning om självförverkligande individer som realitetsanpassade, oberoende och självständiga med förmåga att uppskatta ensamhet nämns också av Martinus vad gäller individen på det "andligt-humanistiska" stadiet (L.B: 1, st. 123; L.B: 4, st. 1493).

4.3.4. Summering och slutsatser.

Som ovan konstaterats menar både Martinus och Maslow att individens behov och motivation förändras genom den ontogenetiska utvecklingen. Vidare menar de att vissa behov är relaterade till vissa utvecklingsstadium eller mognadsnivåer. Maslows fem behovsnivåer har i stora drag visat sig kunna relateras till något av Martinus tre utvecklingsstadier. Båda teorierna har dessutom visat sig ha en liknande ordningsföljd vad gäller behovsutvecklingen. Maslows andra och tredje nivå har kunnat relateras till Martinus första stadium. Maslows

fjärde nivå har knutits till Martinus andra stadium medan Maslows femte nivå har associerats med Martinus tredje stadium.

4.4. "Kognitiv stil".

4.4.1. Introduktion.

Den psykologiska forskningen omkring begreppet "kognitiv stil" (cognitive style) har genom årens lopp varit mycket omfattande. Flera olika kognitiva stilar har undersökts t.ex. "field dependence"- "field independence", "leveling"- "sharpening", "reflection"- "impulsivity", "risk taking"- "cautiousness", "cognitive complexity"- "simplicity" o.s.v. (Messick, 1976, s 14ff). Dessa "stilar" har ibland också kallats för "learning styles" (Tennant, 1988, s 89) eller "cognitive controls" (Jonassen & Grabowski, 1993, s 83). Här kommer dock det mer välkända begreppet "kognitiv stil" att användas. Den mest utforskade kognitiva stilen är utan tvekan "field dependence"- "field independence" (FD/I) som översatts med "fält beroende"- "fält oberoende" (s 87). Det är också denna "stil" som uppvisat de klaraste parallellerna till Martinus stadieteoretiska tänkande, bl.a. har begreppet satts in i ett utvecklingsperspektiv.

4.4.2. Fältberoende kontra fältoberoende: En forskningsöversikt.

Herman Witkin introducerade redan på 1940-talet begreppspar "fältberoende" respektive "fältoberoende" och var till sin död (1979) den ledande forskaren på området. Witkins teorier är än idag aktuella och utgör ofta utgångspunkt för den fortsatta teoriutvecklingen. Witkin utvecklade vissa testförfaranden t.ex. Body Adjustment Test (BAT), Rod-and Frame Test (RFT) och kort därefter Embedded Figures Test (EFT) (Witkin & Goodenough, 1982, s 8ff). Dessa tester har efterhand kommit att utökas och modifieras av andra forskare. Även om testerna var konstruerade för att mäta perceptuella responser--uppgiften var att på olika sätt mäta i hur hög grad individen kunde frigöra sig från omgivande "perceptuella fält"-- kom de efterhand att användas för att testa hypoteser kring olika personlighetsvariabler (s 56f). Den "fältberoende" individen hade svårt att perceptuellt urskilja inkommande informationen från dess omgivande fält eller kontext. Den "fältoberoende" individen hade däremot lättare för att bedöma inkommande information oberoende av dess kontextuella sammanhang (s 15).

Witkin betonade att attributen "fältberoende"- "fältoberoende" kännetecknade en "kognitiv stil" och ej primärt var att uppfatta som en kognitiv förmåga (ability). Med begreppet "kognitiv stil" åsyftades enligt Witkins en personlighetsdimension, det sätt som individen uttrycker sin individualitet på (process) och en över tid stabil struktur. Det som uppmärksammades var "hur" och inte "vad" i beteendet (s 57).

Witkin karakteriserade den "fältberoende" individen, i jämförelse med den "fältoberoende" individen, som mer socialt kompetent, dvs. uppskattar och har intresse av relationer med andra människor. De arbetar gärna tillsammans med andra och förmodas också vara bättre på att samarbeta med andra människor, uppskattar fysisk närhet, är mer känslomässigt öppna, har lättare att anpassa sig till andra individer, är tillgivna och varma i relationer (s 43ff). Den "fältoberoende" individen ansågs vara socialt inkompetent, dvs. opersonlig, krävande, manipulerande, känslökall och distanserad i sociala relationer (s 44).⁶⁸ Vidare visade kliniska undersökningar att manliga "fältberoende" patienter hade otillräcklig impuls kontroll, inåtvänd aggression--vilket bl.a. resulterade i dåligt självförtroende, hjälplöshet och beroendekänslor (s 22). De "fältoberoende" patienterna led däremot ofta av storhetsidéer--vilket ansågs kunna relatera till ett gott självförtroende, var arroganta, destruktiva, aggressiva och hade skuld känslor (s 22). "Fältberoende" individer var också mer beroende av externa omständigheter, tog gärna hjälp av andra vid osäkerhet, var mer utifrån styrda (external locus of control). "Fältoberoende" individer däremot fungerade mer autonomt--även i interpersonella relationer-- tog lättare egna initiativ, trodde mer på sig själva, tänkte mer självständigt etc. (internal locus of control) (s 38ff). Medan "fältberoende" individer ansågs mer kompetenta vad gäller mellanmänskliga relationer ansågs "fältoberoende" individer besitta större kognitiv struktureringsförmåga (s 49). Det vill säga, större analys och strukturerings benägenhet, hypotestestningsförmåga, självständigt tänkande etc. (Davis, 1991, s 150).

Men Witkin nöjde sig inte med detta. Han menade att vissa centrala differenser mellan de båda kognitiva stilarna bäst lät sig förstås och förklaras som ett resultat av en ontogenetisk utvecklingsprocess. I Heintz Werners teori om psykologisk differentiering (ovan s 107f, not 25), där individen genomgår en utveckling från mer odifferentierade till mer differentierade psykologiska, biologiska och sociala strukturer, fann Witkin den utvecklingsteori han sökte efter (Witkin, Dyk, Faterson, Goodenough, & Karp, 1962, s 9ff). Utvecklingen gick,

⁶⁸ De skillnader som framkom mellan "fältberoende" och "fältoberoende" individer kunde inte upptäckas under "normala" förhållanden, dvs. vid icke tvingande stimuli, utan var en konsekvens av yttre eller inre tryck eller tvetydighet (s 23, 48).

menade Witkin, från mer "fältberoende" mot mer "fältoberoende" (Witkin & Goodenough, s 65f). Differentieringen skedde främst mellan "jaget" och "icke-jaget" (self/nonsel segregation) och mellan olika psykiska faktorer (t.ex. tänkande/handlande, känslor/perception etc.). Men även på den neurofysiologiska nivån ansågs en differentieringsprocess äga rum (hjärnhalvornas olika specialisering) (s 19). Den "fältoberoende" individen hade, menar Witkins, i jämförelse med den "fältberoende" individen, nått en högre differentieringsgrad på alla ovannämnda områden. Därav deras större grad av autonomi och kognitiva specialisering. Den "fältberoende" individens mer odifferentierade psykiska strukturer skapade enligt Witkin förutsättningar för utvecklandet av en social kompetens, men innebar också ett ökat beroende av den externa miljön (s 50f). Även om dessa båda kognitiva stilars utvecklingsförlopp enligt Witkin var genetiskt och biologiskt programmerade räknade han med att sociala faktorer kunde påverka utvecklingsförloppet (s 68-92).

Enligt Witkin var "stilarna" bipolära, dvs. värdeneutrala. Den ena kognitiva stilen var inte bättre än den andra (s 59). Båda "stilarna" hade sina fördelar och nackdelar och individer som representerade en "stil" kunde lära av och utvecklas genom mötet med personer som representerade den motsatta "stilen". De flesta individer, menade Witkin, var varken extremt "fältberoende" eller extremt "fältoberoende", utan befann sig någonstans i fältet mellan dessa båda extremer. Vissa individer ansågs dessutom vara både-och, dvs. besatt både en social kompetens och en god kognitiv restruktureringsförmåga. Medan de individer som var mer tydligt "fältberoende" eller "fältoberoende" uppfattades som "orörliga" (fixed) i sin specifika kognitiva stil benämnde Witkin de individer som var kompetenta inom båda stilarna som "rörliga" (mobile). Dessa mer "mobila" individer sågs som mer anpassningsbara, dvs. ansågs ha lättare för att hantera olika typer av omständigheter. (s 62f).

Witkins forskningsresultat har både bekräftats, nyanserats och reviderats av senare forskning. Witkins tes att kvinnor är mer "fältberoende" medan män är mer "fältoberoende" har både bekräftats och bestridits av andra forskare (Demick, 1991, s 214; Berry, 1991, s 296). Witkins uppfattning att "fältoberoende" individer är mindre impulsiva, besitter en bättre förmåga till beteendekontroll och använder sig av mer avancerade försvarsmekanismer t.ex. "intellektualisering", har fått stöd av vissa forskare (Demick, s 221). Andra forskare har inte kunnat upptäcka något positivt samband mellan "fältberoende" och impulsivitet (s 223). Wikins tes om relationen mellan kognitiv stil och vissa psykopatologiska symtom har däremot fortfarande visat sig ha aktualitet (s 229). Enligt Witkins teori borde också "fältoberoende" individer vara mer introverta med mer "internal locus of control" medan "fältberoende" individer antogs vara mer extroverta med mer "external locus

of control". Inga entydiga resultat har ännu framkommit på hur dessa faktorer förhåller sig till de båda kognitiva stilarna (Demick, s 222f; Jonassen & Grabowski, s 89).

Witkins uppfattning att "fältberoende" individer har större förmåga att kognitivt strukturera information har bekräftats av Kent Davis m.fl. (Davis, 1991, s 152f) liksom påståendet att "fältberoende" individer har lättare för matematik, vetenskap och tekniska ämnen (s 154f). Davis menar att den senaste forskningen visat att "fältberoende" individer inte bara visat sig bättre än "fältberoende" individer på ovan nämnda akademiska områden, utan även visat sig vara mer framgångsrika inom de flesta andra akademiska discipliner (s 158, 163). Även Nathan Kogan & Jack Block understryker att "fältberoende" individer har lättare för att lösa kognitiva uppgifter (Kogan & Block, 1991, s 190f). Jack Demick hävdar, i likhet med Witkins, att medan "fältberoende" individer oftast väljer en mer naturvetenskaplig studie- och yrkesinriktning visar "fältberoende" individer större benägenhet att söka sig till mer humanistiska eller socialt orienterade studier eller yrken (Demick, s 224). Enligt Jonassen har Wilborn visat att mer "fältberoende" individer använder Piagets "formellt-operationella" tänkande oftare än mer "fältberoende" individer (Jonassen & Grabowski, s 89).

Davis och Drayer menar vidare att även om data pekar på att "fältberoende" individer, som Witkin antog, är mer socialt orienterade, tyder fortsatt forskning på att detta förhållande inte alltid behöver innebära att "fältberoende" individer är mer socialt inkompetenta (Davis, s 164; Dreyer, 1991, s 311ff). Vissa forskningsresultat tyder till och med på att det omvända förhållandet kan gälla, dvs. att "fältberoende" individer är mer socialt kompetenta än "fältberoende" individer (Kogan & Block, s 192f, 201; Santosstefano, 1991, s 270).

Davis och Berrys forskningsresultat stöder också Witkins tes om att individen utvecklas från "fältberoende" mot mer "fältberoende" (Davis, s 165; Berry, s 296). Även Jonassen & Grabowski instämmer i detta. De tar också upp Wilkins tes att utvecklingen mot mer "fältberoende" inverteras när människan åldras, dvs. "fältberoende" individer tenderar att bli mer "fältberoende" på sin ålders höst (Jonassen & Grabowski, s 88; se även Demick & Wapner, 1991, s 247ff). Forskare som stöder Witkins tes att individen utvecklas från mer "fältberoende" mot mer "fältberoende" har också anammat Witkins utvecklingsteori, dvs. att utvecklingen går från relativt odifferentierade strukturer mot mer differentierade strukturer. Van Meel har velat nyansera Witkins tes att "fältberoende" individer är mindre differentierade än "fältberoende" individer. Van Meel menar t.ex. att det kan finnas vissa personlighetsaspekter hos en relativt odifferentierad "fältberoende" individ som kan vara mycket differentierade (Van Meel, 1991, s 325f, 342).

Van Meels tankegång exemplifierar ett synsätt som börjar intressera allt fler

forskare. Dessa vill vidareutveckla Witkins tes där individens "fältberoende" respektive "fältoberoende" orientering inte enbart bör betraktas som antingen tillhörande den ena eller den andra kognitiva stilen. I stället kan en individs kognitiva orientering uppfattas som varande både "fältberoende" och "fältoberoende" ("mobile"). Denna uppfattning har växt fram i kontrast till Witkins koncentration på de två huvudtyperna. Detta har varit möjligt tack vare nya förfinade metoder och teorier, större kritisk skärpa och en vilja att förstå motstridiga resultat (Santostefano, s 271). Till exempel har det visat sig (som ovan nämnts) att den "fältoberoende" individen i vissa sammanhang och i relation till vissa stimuli besitter stor social kompetens. Vissa "fältberoende" individer har å andra sidan visat sig ha stor kapacitet på kognitiva områden.

En del forskare försöker också sätta in den "mobila" kognitiva orienteringen i ett utvecklingsperspektiv. Utvecklingsprocessen antas framskrida genom olika former av differentiering och integrering. Som ovan nämnts var Witkin den förste forskare som började laborera med begreppen "differentiering" och "integrering" i relation till en individs "kognitiv stil". Ju mer psykiskt differentierad (fältoberoende) en individ var desto större var graden av psykisk integration (Witkin & Goodenough, s 20). Men Witkin menade också att ökad integrering (kvantitativ aspekt) ej behövde vara synonymt med effektiviteten eller kvaliteten i integrationen. Till exempel kunde det aldrig visas att mer differentierade och därigenom mer integrerade individer (fältoberoende) också hade bättre mental hälsa än mindre differentierade och därigenom mindre integrerade individer (fältberoende) (Witkin & Goodenough, s 21; Witkin et al., 1962, s 10f). Demick & Wapner menar att en hög grad av differentiering och integrering främjar individens frihetssträvanden, självbehärskning, flexibilitet och skapar en mer variabel kognitiv stil med förmåga att anpassa sig till omgivningens krav (Demick & Wapner, s 262f).

Vad gäller utvecklingen inom en enskild kognitiv stil beskriver Dreyer två typer av "fältoberoende" individer: Den ena typen är mer fastlåst, fixerad i sin "stil" medan den andra typen är mer "mobil", dvs. har förmåga att växla differentieringsnivå beroende på omständigheterna. "Fältberoende" individer saknar enligt Dreyer, p.g.a. sin lägre differentieringsnivå, "mobilitet" i sin kognitiva stil och förblir därigenom låsta i stereotypa mönster (Dreyer, s 310). Van Meel anser, till skillnad från Dreyer, att även mer "fältberoende" individer kan delas in i två grupper. Dels finns "fältberoende" individer som tycks vara odifferentierade på alla områden, men det finns också "fältberoende" individer som är differentierade på ett specifikt område t.ex. inom den sociala dimensionen och alltså på detta område kan antas ha god kompetens (Van Meel, s 343). Van Meel menar också att individen kan utveckla mer "mobila" kognitiva stilar (s 343). Wapner efterlyser mer forskning kring begreppen "fixity" och "mobile" för att därigenom ytterligare

kunna flytta fram frontlinjen vad gäller relationen mellan och inom den "fältberoende" respektive "fältberoende" kognitiva stilen (Wapner, s 374, 408ff).

Relationen mellan "fältberoende" respektive "fältberoende" och "auktoritarism", "dogmatism" och "rigiditet" har också undersökts. Ett flertal studier har funnit ett positivt samband mellan auktoritarism, rigiditet och "fältberoende" (Goldstein & Blackman, 1978, s 195ff, 222f). Vissa undersökningar har också visat på signifikant positiva korrelationer mellan "fältberoende" och "konformism", indikerande att "fältberoende" individer är mer konformistiska än "fältberoende" individer (s 204ff, 224). Däremot har inte något positivt samband mellan "fältberoende" och dogmatism kunnat konstateras (s 214).

Slutligen kan nämnas Doris Miltons studie omkring sambandet mellan kognitiv stil ("fältberoende" respektive "fältberoende"), Maslows begrepp "självförverkligande" (self-actualization) och en individs realångest ("trait anxiety"). Inget samband kunde konstateras mellan en individs kognitiva stil och begreppet "självförverkligande" (Milton, 1983, s 63ff). Däremot framkom klara samband mellan variabeln "trait anxiety" och individens kognitiv stil. Mer "fältberoende" individer hade lägre grad av "trait anxiety" än mer "fältberoende" individer (s 71ff).

4.4.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av den "fältberoende" och "fältberoende" kognitiva stilen.

Det "religiöst-traditionella" stadiet: Detta stadiums personkaraktäristik låter sig lättast associeras med den kognitiva stilen "fältberoende". Den "fältberoende" individen karakteriseras bl.a. som osjälvständig, auktoritetsbunden, konformistisk, kriterier som enligt Martinus kännetecknar individen på det "religiöst-traditionella" stadiet (L.B: 1, st. 143). Enligt Witkins var också "fältberoende" individer mer socialt kompetenta än "fältberoende" individer. En uppfattning som senare forskning delvis kommit att revidera. Martinus nämner inte om individen på det "religiöst-traditionella" stadiet skulle besitta en hög social kompetens. Däremot pekar han på dessa individers stora sociala behov. Familjen, gruppen hade på detta stadium central betydelse.⁶⁹

⁶⁹ Enligt Witkins är kvinnor mer "fältberoende" medan männen är mer "fältberoende". Martinus diskuterar egentligen inte könsdifferanser i relation till sina tre utvecklingsstadier, men nämner ändå något om den psykologiska grundstrukturen hos mannen respektive kvinnan. För Martinus är det renodlat maskulina associerat med styrka, makt (L.B: 3, st. 829), självständighet, vilja, ägandebegär (L.B: 3, st. 832; L.B: 5, st. 1602). Det renodlat feminina associeras med behovet att bli beskyddad, att stå i gunst hos den som har makt (L.B: 3, st. 830), ett behov

Det "materialistiska" stadiet: Martinus personkaraktistik för individer på detta stadium associeras naturligast till den "fältberoende" kognitiva stilen. Den "fältberoende" individen ansågs vara mer kognitivt orienterad, självständig men i vissa fall också mer känslökall och hänsynslös, (ovan s 170f) än den "fältberoende" individen. Dessa karakteristika ligger väl i linje med Martinus beskrivning av individen på det "materialistiska" stadiet (ovan s 122ff).

Det "andligt-humanistiska" stadiet: Den kognitiva stil som mest överensstämmer med detta stadiums karakteristika är den stil Witkin kallade för "mobility", dvs. individer som både kan orientera sig utifrån en "fältberoende" och en "fältberoende" position. "Mobility" orienteringen sattes också in i ett utvecklingsperspektiv, bl.a. av Witkins men också av senare forskning, t.ex. Demick & Wapner. Individer som kunde orientera sig med hjälp av båda dessa stilar ansågs besitta en kompetens både på det kognitiva och det sociala området. En "mogen" personlighet, antog Witkin, skulle bl.a. ha förmåga att effektivt integrera dessa olika stilar.

Enligt Martinus var individen på det "andligt-humanistiska" stadiet relativt "välintegrerad", dvs. hade förmåga att integrera både "känslfunktioner" och "intelligensfunktioner" till ett väl fungerande system (ovan s 126f). Om individer med en "mobil" kognitiv stil skall anses höra hemma på Martinus "andligt-humanistiska" stadium måste deras "fältberoende" respektive "fältberoende" orientering vara både väldifferentierad och välintegrerad. "Mobil" orientering i sig, skulle enligt Martinus inte automatiskt placera individen på det "andligt-humanistiska" stadiet.⁷⁰

4.4.4. Summering.

Forskningen vad gäller de kognitiva stilarna "fältberoende" respektive "fältberoende" är fortfarande i hög grad relaterad till Witkins teorier. De största förändringarna inom området gäller Witkins bipolära tes, dvs. att "fältberoende" och "fältberoende" individer har var sitt kompetensområde. Den ena stilen ansågs av Witkins inte bättre eller värdefullare än den andra. Senare forskning har allt mer

att beundra andra (st. 832) och att vilja ägas av ett maskulint väsen (L.B: 5, st. 1602). Kvinnans psykologiska grundstruktur, som Martinus uppfattar den, har alltså en del gemensamt med den "fältberoende" individens psykologisk grundstruktur t.ex. osjälvständighetsaspekten, medan mannens psykologiska grundstruktur mer har likheter med den "fältberoende" individens psykologiska grundstruktur t.ex. självständighetsaspekten.

⁷⁰ Huruvida Martinus "känslfunktioner" som på detta stadiet är relativt välutvecklade kan antas motsvara mer väldifferentierade sociala funktioner hos den "fältberoende" individen är emellertid oklart. Mer forskning omkring vad en väldifferentierad "fältberoende" orientering kan tänkas innebära skulle kunna ge en klarare uppfattning om skillnader och likheter mellan dessa båda funktioner.

kommit att uppgradera den "fältberoende" individen som nu tillförs sociala talanger medan motsvarande uppgradering vad gäller den "fältberoende" individen inte ägt rum i samma grad. Även stereotypin vad gäller de båda kognitiva stilarna har börjat luckras upp. Varje enskild stil ses nu som mer "mobil" än under Witkins dagar.

Självklart är de kognitiva stilarna "fältberoende" respektive "fältberoende" mer innehållsmättade än Martinus generella stadie karakteristik. Trots detta har vissa grundläggande paralleller mellan Witkins kognitiva stilar och Martinus två första stadier konstaterats. Vidare har det visat sig att den kognitiva stil Witkins kallade för "mobility", i sina mer mogna former, skulle kunna tänkas exemplifiera det "andligt-humanistiska" stadiets individkarakteristika. Åtminstone vad gäller vissa av dess aspekter t.ex. stilens integrativa orientering. Hitintills har troligen inga studier gjorts på individer som kan tänkas representera denna form av "mobila" orientering, så mer substantiella slutsatser vad gäller relationen mellan denna kognitiva orientering och Martinus "andligt-humanistiska" stadium får anstå tills vidare. Huruvida den "mobila" kognitiva stilen skulle kunna tänkas vara en utveckling av den "fältberoende" respektive "fältberoende" kognitiva stilen diskuteras ännu inte i någon nämnvärd utsträckning.

4.5. Religiös dimension.

4.5.1. Den religiösa utvecklingsprocessen enligt Martinus.

Enligt Martinus kommer människans livsåskådning att förändras genom stadieutvecklingens olika faser. Från ett traditionellt religiöst förhållningssätt baserat på "tro" kom individen att i en viss utvecklingsfas bli "materialist" och ta avstånd från allt "religiöst". Den antireligiösa fasen kom så småningom att följas av ett förnyat intresse för "andliga" frågor och "andlig" odogmatisk forskning (ovan s 106f).⁷¹

⁷¹ För att illustrera den religiösa utvecklingsprocessen använde sig Martinus bl.a. av Jesu liknelse om den "förlorade sonen" (Nya Testamentet, 1981, s 189f). I denna liknelses första fas, vilket Martinus förknippar med det "religiöst-traditionella" stadiet, är båda sönerna hemma i "fadershuset" (L.B: 3, st. 676, 966-971; Martinus, 1976, kap. 63). De blir väl omhändertagna, känner sig trygga och beskyddade och har allt de kan önska sig. De litat och tror på "fadersauktoriteten" och följer hans regler, synsätt och konventioner. Individen befinner sig här, som Martinus ser det, symbolisk sett i "det förlorade paradiset". Tron på "Fadern" antas också ge förmåner och privilegier gentemot andra icke-troende. I liknelsens andra fas, som Martinus förknippar med det "materialistiska" stadiet (L.B: 3, st. 676, 966) beslutar sig den ena sonen för att flytta "hemifrån". Han tar ut sin arvedel, som snart är förbrukad genom ett liv i sus och dus. Till sist tvingas han "äta med svinen" och kämpa för att överleva i främmande land. Vad som här skett, menar Martinus, är att den ena sonen börjar längta bort från "fadershuset", bort från gängse traditioner och regler. Han vill vidga perspektivet, utforska världen och tillfredsställa sina egna behov. Han vill "äta av kunskapens träd på gott och ont" och få de erfarenheter som därav följer. Detta "ätande av kunskapens träd" är för Martinus synonymt

4.5.2. Den religiösa utvecklingsprocessen enligt James Fowler och Fritz Osers stadieteorier.

Även vissa religionspsykologiskt inriktade forskare som t.ex. James Fowler och Fritz Oser har försökt beskriva en religiös utvecklingsprocess från ett stadieteoriskt perspektiv.

James Fowler: Fowler presenterade 1981 i sin bok *Stages of Faith* en stadieteorier omkring människans "trosutveckling". Tro (faith) är för Fowler liktydigt med en individs mest centrala värden vilka skapar mening och sammanhang i livet (Fowler, 1981, s 3f). Tron kan, men behöver inte vara orienterad mot ett religiöst objekt, utan kan lika gärna vara av mer profant slag. Tron är, säger Fowler, en allmänmänsklig egenskap (s 14, 91). Fowler räknar i sina senare arbeten med sju stadier vad gäller individens trosutveckling.⁷²

Här följer nu en kort sammanfattning av Fowlers stadieteorier: Stadium (1) "Den första, grundläggande tron" (Primal faith): I den tidiga barndomen (0-2 år) är barnet beroende av sina föräldrar och den omvårdnad och kärlek som dessa kan ge. I lyckligaste fall utvecklar barnet gentemot sina föräldrar en känsla av grundläggande tillit (basic trust). Om inte föräldrarna och barnet känslomässigt lyckas knyta an (attach) till varandra kan barnet senare i livet antingen utveckla en stark narcissism eller uppleva en känsla av social isolering (s 121). Stadium (2) "Den intuitiva-projektiva tron" (Intuitive-Projective Faith): Barnet är på detta stadium i regel mellan 2-7 år. Det börjar kunna röra sig friare och har nu också en större verbal förmåga. Barnets kognitiva kapacitet är emellertid fortfarande starkt begränsad. Perception, känsloupplevelser och impulser styr i hög grad dess livsupplevelse. Fantasien används för att forma en adekvat verklighetsbild. Tänkandet är på detta stadium egocentriskt orienterat, dvs. refererar endast till den egna begränsade erfarenheten. Gud finns men är ogripbar (ej helt antropomorf).

med utvecklandet av "materialismen" och självisheten och leder individen allt längre bort från en religiös världsbild. I liknelsens tredje och sista fas börjar den "förlorade sonen", som nu genomgått stora lidanden, att "tänka" igenom sin situation. Han ångrar det han gjort och vänder åter till "fadershuset", men nu betydligt klokare och ödmjukare än när han en gång lämnade "fadershuset". Han önskar nu inget annat än att få leva i enkelhet som en "faderns" tjänare, utan några privilegier, men blir i stället mottagen som en "kung". Denna fas i liknelsen symboliserar enligt Martinus den inställning som börjat utvecklas hos individer som befinner sig på det "andligt-humanistiska" stadiet (L.B: 3, st. 676).

⁷² Fowlers stadieteorier baserar sig på ett intervju-material med både strukturerade och ostrukturerade frågor. 400 personer i varierande åldrar har studerats (Fowler, 1981, s 307ff). Hans teori har trots sin stora genomslagskraft blivit kraftigt kritiserad främst ur metodisk synvinkel (Bergstrand, 1990, 70ff).

Enligt Fowler är de fåtal vuxna som befinner sig på detta stadium nästan alltid förståndshandikappade, eller befinner sig i tillfälligt starkt regressiva tillstånd. Församlingsmedlemmar som befinner sig på detta stadium visar ofta tecken på stark primitiv fundamentalism (Fowler, 1981, s 122f, 133f; 1989, s 59f, 82ff).

Stadium (3) "Den mytiska-bokstavliga tron" (Mythic-Literal Faith): Denna trosform är vanlig från 7-12 års åldern. Skolgången har nu börjat. Den kognitiva förmågan är på detta stadium mer "reversibel" och kausal. Individen kan nu bättre skilja mellan fantasi och verklighet. "Berättelsen" blir nu, i ännu högre grad än i föregående stadium, ett meningsbärande system. Individens förmåga till rolltagande har också ökat. Andra individers verklighetsperspektiv kan nu lättare förstås vilket reducerar det egocentriska tänkandet. Men trots detta kan individen ännu inte sägas ha någon verklig distans till sitt eget sätt att tänka. Tron är på detta stadium relaterat till det konkreta, bokstavliga och är starkt influerat av olika auktoritetspersoners utsagor (t.ex. föräldrarna). På detta stadium bli begrepp som "rättvisa" viktigt. Guds bilden är antropomorf. Vuxna som befinner sig på detta stadium är, menar Fowler, ofta starkt fundamentalistiska och bokstavstroende. Ofta försöker de manipulera omgivningen utifrån egna själviska behov. Vissa kan, i intellektuellt avseende vara mycket välutvecklade, men är ofta på känsloplanet mycket primitiva och auktoritära. (Fowler, 1981, s 135ff, 149; 1989, s 61f, 84ff).

Stadium (4) "Den förenande-konventionella tron" (Synthetic-Conventional Faith): Denna trosform börjar i adolescensen men finns också hos många vuxna. Individen kan på detta stadium tänka i abstraktioner (formal operations) och inta multipla perspektiv. Den kan sätta sig in i en annan människas situation och synsätt men också utnyttja dessa kunskaper för att vidga sin egen självkänedom. En bättre förmåga att distansera sig själv från händelsernas ström börjar också växa fram. Individen har på detta stadium bytt ut föräldraauktoriteten mot andra auktoriteter, t.ex. lärare, kamrater, religiösa ledare, gruppkollektivet etc. Ofta är personerna här mycket beroende av vad andra tycker och tänker och besitter ännu en begränsad förmåga till självständigt tänkande och reflektion omkring det egna internaliserade trosinnehållet. Centralt för individen på detta stadium är de sociala och interpersonella relationerna. Sociala sammanhang uppfattas mer som ett konglomerat av individer än som ett socialt system. Symbolerna är vad de symboliserar, dvs. uppfattas som heliga i sig och inte som en metafor för en mer abstrakt entitet. Individen på detta stadium tillhör ofta olika församlingar och samfund och har alltså behov av en trosgemenskap. Fowler menar att övergången från den konventionella tron till nästa stadiums mer individuellt orienterade tro är den av stadieövergångarna som är svårast att göra. De flesta vuxna, menar han, blir kvar på det konventionella trosstadiet. (Fowler, 1981, s 152ff, 161ff, 167, 172f; 1989, s 63ff, 87ff).

Stadium (5) "Den egna genomtänkta tron" (Individuative-Reflective Faith): Långt ifrån alla vuxna individer når detta trosstadium. Har man

inte nått detta stadium innan 40-års åldern är det troligt att man aldrig gör det. Karakteristiskt för detta stadium är att individen nu blivit sin egen auktoritet med förmåga att kritiskt granska och värdera andra personers trosutsagor. Andra människors uppfattningar är fortfarande viktiga men internaliseras bara om de ligger i linje med det egna tänkandet. Individen ser sig nu som varande en del av ett socialt och historiskt sammanhang. Detta skapar bl.a. en distans till det egna trosinnehållet i vars kölvatten en ofta smärtsam kritisk trosprövning äger rum. Religiösa symboler uppfattas inte längre som något heligt i sig, utan som en hjälp till att förstå djupare meningssammanhang. Individen på detta stadium försöker m.a.o. att avmytologisera sina trossymboler. Detta behöver, som Fowler ser det, inte betyda att individen blir ointresserad av religiösa symboler och trossamfund. Däremot har ett mer självständigt och explorativt förhållningssätt i relation till religiösa symboler och samfund börjat växa fram. (Fowler, 1981, s 177ff, 181ff; 1989, s 68ff, 90ff). Stadium (6) "Den sammanbindande tron" (Conjunctive Faith): De relativt få individer som når fram till detta stadium gör det någon gång i medelåldern. Det som kännetecknar personerna på detta stadium är att de lärt sig leva med och transcendera olika typer av motsägelser och paradoxer i vardagslivet. De besitter m.a.o. en förmåga att skapa meningsstrukturer och sammanhang i en relativistisk och till synes osammanhängande värld. Verkligheten uppfattas i hela dess komplexitet. Individens kritiska förmågan och självständiga tänkande ger symbolerna nya värden och fördjupat innehåll. Tankandet är på detta stadium mer inriktat på att skapa dialog mellan människor och mellan människan och verkligheten. Verkligheten uppfattas inte bara som något man skall utforska utan också något man står i relation till. På det sociala planet visar sig detta som en större öppenhet och förståelse för det främmande. Men även det främmande inom en själv, dvs. de egna destruktiva och omedvetna sidorna, väcker intresse. Individen på detta stadium intresserar sig också för främmande kulturer och trosriktningar, känner solidaritet med främlingar, men även med mänskligheten som helhet. En stark identitetskänsla paras med känslan av beroende till andra medmänniskor. Vidare finns en öppenhet att djupt ifrågasätta och diskutera sitt eget trosinnehåll med andra utan rädsla att förlora sig själv eller sin tro. Individen på detta stadium bär enligt Fowler trots allt på en inre kluvenhet. Det finns en vision av hur en förändring av verkligheten skulle kunna ske, men ännu saknas förmågan eller beredskapen att fullt ut leva för denna vision. (Fowler, 1981, s 185ff, 197f; 1989, s 71ff, 92ff). Stadium (7) "Den allomfattande totala tron" (Universalizing Faith): Det är enligt Fowler ett fåtal människor som når detta sista stadium i trosutvecklingen. De kan ofta leva ett relativt obemärkt liv. En del blir emellertid på grund av sina gärningar kända för en bredare allmänhet t.ex. Martin Luther King, Mahatma Gandhi, Moder Teresa, Dag Hammarskjöld etc. Individen på detta stadium kännetecknas av att de helt och fullt lever för sin vision. De hyser inte längre några

tvivel om vad som är rätt och fel, eller om vad som bör göras. De gör och genomför saker som de tror vara till gagn för hela mänskligheten. Personligheten styrs nu inte i samma grad av "jaget" eller de egna behoven utan av det som de menar "jaget" är förankrat i, dvs. "Varat" själv eller "Gud". Om de upplever det som nödvändigt är de till och med beredda att offra sina liv för att kunna förverkliga sin vision. Men dessa människor är inga fanatiker, de dömer inte andra individer eller grupper. De använder sig av ickevåldsmetoder för att skapa en mer kärleksfull, tolerant och osjälvisk värld, där respekt, jämlikhet och rättvisa utgör självklara värden. Individen på detta stadium är emellertid inte fullkomlig. De har sina personliga problem och moraliska brister vilket de emellertid ständigt försöker arbeta bort. (Fowler, 1981, s 200ff).

Fritz Oser: Oser finner fem stadier av vad han kallar "religiöst omdöme" (religious judgment).⁷³ Stadium (1) "Absolut Heteronomy Orientation" (Deus Ex Machina): Individens gudsrelation kännetecknas på detta stadium av beroende, lydnad och beskydd från en yttersta allsmäktig kraft. Guden är aktiv och människan i stort sätt passiv Stadium (2) "Do Ut Des Orientation": Den fortfarande allsmäktiga Guden kan nu styras och kontrolleras (magiskt tänkande) genom att individen uppfyller sina s.k. religiösa plikter, dvs. bön, offer eller religiösa regler enligt devisen: "Jag kliar din rygg så kliar du min". Stadium (3) "Absolute Autonomy Orientation" (Deism): På detta stadium tar individen mer eller mindre avstånd från religionen. I vissa fall leder detta till en ateistisk livshållning. Strävan efter autonomi är här central. Ofta får tidigare religiöst traditionella föreställningar lämna plats för tron på naturens krafter, materien, humanismen eller andra mer otraditionella föreställningar. Stadium (4) "Mediated Autonomy and Salvation-Plan Orientation": Människan vänder åter sitt intresse mot en högsta makt. Men nu med bevarad autonomi och självaktning. Religionen hjälper människan att skapa en ny mening åt det till synes meningslösa och hopplösa. Stadium (5) "Intersubjective Religious Orientation": På detta sista stadium har Gudomen tagit boning i världen och genomsyrar hela tillvaron. Individen lever i en stark relation och interaktion med Gud. Mörker och ljus, glädje och lidande bildar en meningsfull helhet. (Oser, 1991a, s 69-74; 1991b, s 39ff, 61).

⁷³ Oser's stadieteori omkring den religiösa utvecklingsprocessen baserar sig på ett metodförfarande där individen fått besvara vissa moraliskt-religiösa dilemman omkring relationen mellan Gud och människa. Detta mer strukturerade förfarande följs sedan upp av mer fördjupade, teorelaterade frågeställningar för att få en klarare uppfattning om individens stadietillhörighet (Oser, 1991a, s 96ff).

4.5.3. Jämförelse och integration: Martinus stadieteori i ljuset av Fowlers och Osers stadieteorier.

I den nedan gjorda jämförelsen mellan Martinus tre utvecklingsstadier och Fowlers respektive Osers stadieteorier kommer i första hand Fowlers stadieteori att tas upp. Osers stadieteori har främst tagits med eftersom denna tydliggör ett visst skede i individens religiösa utvecklingsförlopp. Mellan stadium 2 och 3 lämnar individen enligt Oser sitt religiösa förhållningsätt gentemot tillvaron och börjar i stället anamma ett mer sekulärt trossystem. En process Hjalmar Sundén kallat för fasväxling.⁷⁴ En liknande fasväxling postuleras också i Martinus stadieteoretiska tänkande och sker där i övergången mellan stadium 1 och 2. Osers stadieteori kommer att tas upp i relation till Martinus stadieteori just för att belysa denna fasväxlingsprocess. Även om Osers stadieteori rent teoretisk skulle låta sig relateras till Martinus tre olika stadier så har detta emellertid bedömts som mindre meningsfullt. Detta eftersom innehållsstrukturen i Osers olika stadier är så pass specialiserad och detaljerad i relation till Martinus mer allmänt hållna stadietanalys, att en jämförelse mellan de båda stadieteorierna lätt skulle te sig alltför intetsägande. Emellertid kommer Osers stadieteoris mer generella dimensioner att rekapituleras i nedan gjorda summering av den religiösa dimensionen.

Det "religiöst-traditionella" stadiet: Detta Martinus stadium förknippas naturligast med Fowlers stadium 3 och 4. Enligt Fowler befinner sig majoritet av alla vuxna på dessa två stadier. Fowler menar, vilket ovan framgått, att individen på stadium 3 är bokstavstroende, auktoritetsbunden och i olika hög grad fanatisk. Den lever ofta efter strikta och rigida moralkodex där "goda" handlingar belönas och "onda" handlingar straffas (Fowler, 1989, s 86). Vissa individer på detta stadium använder sin intellektualitet i själviska syften för att styra och manipulera andra människor. Individen på Fowlers stadium 4 var i behov av yttre auktoriteter, även om behovet av föräldraauktoriteter började minska. Människorna på detta stadium var också starkt socialt bundna. Gruppen, familjen, kyrkan var centrala. Konventioner gav trygghet och säkerhet.

Martinus "religiöst-traditionella" stadium är som ovan framgått (s 120f) inget enhetligt stadium. Alla Martinus stadier innefattar ett brett spektrum av mindre

⁷⁴ Hjalmar Sundén förknippade begreppet "fasväxling" främst med en relativt plötslig förändring av individens varseblivningsmönster från ett profant till ett religiöst referenssystem eller vice versa. Beroende på vissa personlighetsmässiga och situationella betingelser var det möjligt att ett plötslig ändrat varseblivningsmönster kunde permanentas även om detta skedde mer undantagsvis. (Sundén, 1959, s 119ff). Fasväxlingsbegreppet, sett i relation till Osers stadieteori, associeras mer med en långsam genomgripande förändring av individens varseblivningsmönster, en process som dock inte borde vara oförenlig med Sundéns tänkesätt.

utvecklingssteg, här benämnda som "inre utvecklingsstrukturer". Enligt Martinus var individen på det "religiöst-traditionella" stadiet grupp- och familjeorienterad. Auktoriteter, speciellt av religiöst slag, hade central betydelse. Individen i de begynnande faserna av detta stadium var ofta fanatiskt troende och visade en tendens att tolka religiösa utsagor på ett bokstavligt sätt. Tänkandet var ofta av mer konventionellt slag, dvs. individen hade stor acceptans för kyrkans eller samhällets regler och förordningar. Moraluppfattningen kunde också bli ganska rigid och dikotom. Antingen var en handling rätt eller fel, god eller syndig. Martinus menar också att flera individer på detta stadium kunde uppvisa manipulativa drag vilket bl.a. yttrade sig i en stark vilja att förändra en annan människa till den "rätta" övertygelsen ("ändamålet helgar medlen") (ovan s 119).

Det "materialistiska" stadiet: Detta stadiums innehållskaraktistik låter sig inte naturligt associeras med vare sig Fowlers eller Osers "mittenstadier". Trots detta finns här intressanta jämförande iakttagelser att göra, speciellt vad gäller kopplingen till Osers stadieteori om "religiöst omdöme" och då i synnerhet hans beskrivning av den s.k. "fasväxlingsprocessen". Hos Fowler är denna process endast antydd.

Enligt Martinus hade individen på detta stadium brutit sig loss från en "yttre" religiös auktoritet och börjat forma en självständig, individuell bild av verkligheten. Liknande tankegångar framförs av både Fowler (stadium 5) och Oser (stadium 3). Hos Fowler leder inte denna individualisering nödvändigtvis till en sekularisering eller totalt avståndstagande från religionen, medan detta för Oser mycket väl kan vara fallet (Oser, 1991a, s 72ff).⁷⁵

Martinus betonar än starkare än Oser hur denna "individualisering" leder till ett totalt avståndstagande från alla traditionella religionsformer vilket öppnar för en materialistisk livsinställning. Detta innebär inte att alla individer som tillhör Martinus "materialistiska" stadium kommer att vara stränga materialister. Hur långt mot extrempunkten som individen kommer att gå avgörs ju, vilket ovan framkommit, av hur proportionen mellan "intelligens" och "känsla" i personens psyke är beskaffad (kap. 3.2.1.). Enligt Martinus var individen på det "materialistiska" stadiet också mer vetenskapligt intresserad, mer självisk och omoralisk etc. Varken Fowler eller Oser har beskrivit några liknande

⁷⁵ Oser tycks här mena att individens frigörelse från den traditionella religionen kan, även när det gäller individens fortsatta religiösa utveckling, uppfattas som något positivt, som ett steg mot ett mer moget religiöst förhållningssätt. Detta eftersom individens religiösa sökande i senare faser av utvecklingen då kommer att vara mer fritt från religiös dogmatism och auktoritetstro (Oser, 1991b, s 61). Oser använder sig av en "bred" religionsdefinition där "religion" karakteriseras som individens försök att uppnå och skapa mening i relation till vad den uppfattar som det "absoluta" (Oser, 1991a, s 3). Denna religionsdefinition gör det enligt Oser möjligt att även uppfatta stadium 3 som ett religiöst stadium.

karaktistika i sina motsvarande stadier.

Det "andligt-humanistiska" stadiet: Enligt Martinus kännetecknades individen på detta stadium av ett "andligt" intresse parat med humanistiska ideal. På det "andligt-humanistiska" stadiet var individens "andlighet" mer otraditionell, "öppen" och antiauktoritär, till skillnad mot den mer traditionella "slutna" och auktoritetsberoende religiösa inställningen hos individen på det "religiöst-traditionella" stadiet. I de mer mognare faserna på det "andligt-humanistiska" stadiet (ovan s 126f) börjar individen uppleva sig som en del i ett större kosmiskt sammanhang, med en stark känslomässig gudskontakt parat med återkommande mystiska upplevelser (L.B: 1, st. 123, 125).

En liknande förändring av människans tillvarouppfattning äger också rum på Fowlers stadium 6 och 7. Enligt Fowler har individen på dessa stadier fått ett förnyat och fördjupat intresse för det andliga. Människan tillvaroperspektiv är nu mer transcendent och i ständig interaktion med "Varat". På stadium 6 är det andliga perspektivet av mer teoretiskt slag för att på stadium 7 genomsyra hela personligheten. Vidare kännetecknas dessa stadier av en stark humanistisk hållning. Enligt Fowler är individen på dessa stadier tolerant mot olika trosriktningar, kärleksfulla, icke-vålds inriktade och förespråkare för jämlikhet och rättvisa. De kan också i vissa fall, om de bedömer det som nödvändigt, offra sitt liv för sina ideal. Dessa individer är emellertid inte utan moraliska eller psykiska svagheter, menar Fowler, en uppfattning som även framkommer i Martinus beskrivning av individen på det "andligt-humanistiska" stadiet (L.B: 1, st. 125).

4.5.4. Summering.

Integreringen och jämförelsen av Fowlers, Osers och Martinus stadieteorier har skett på ett övergripande plan. På detaljplanet skulle det inte vara svårt att hitta olikheter mellan respektive stadieteorier vilket emellertid inte behöver motsäga att klara gemensamma nämnare kan finnas på en mer generell nivå.

Alla tre stadieteorier tänker sig ett utvecklingsförlopp där individens religiösa eller andliga livsåskådning förändras genom tre faser. I den första fasen har individen en positiv inställning till religionen. Trosuppfattningen är här mer bokstavig, konventionell och auktoritetsberoende (Fowlers stadium 3 och 4; Osers stadium 1 och 2; Martinus stadium 1). Den andra fasen kännetecknas av att individens religiösa intresse mer eller mindre börjar avta eller försvinna. I vissa fall kommer individen att känna stor antipati för allt s.k. "religiöst" (Fowlers stadium 5; Osers stadium 3; Martinus stadium 2). I den sista tredje fasen börjar individen åter intressera sig för religiösa eller "andliga" frågeställningar och synsätt. Men nu, till

skillnad från den första fasen, på ett mer autonomt, "öppet" och antiauktoritärt sätt. Även om gudsförhållandet även på detta stadium kännetecknas av ett mer eller mindre starkt beroendeförhållande till det "absoluta" har individen i denna fas, p.g.a. sin större autonoma förmåga, en mer interaktiv gudsrelationen. För att tala med Paul Tillich är människans gudsrelation i denna tredje fas präglad av både "delaktighet" och "individualitet" och inte bara av "delaktighet" som i den första fasen (Tillich, 1977, s 86ff, 175, 178).⁷⁶

5. Avslutning.

De avhandlingsdelar som hitintills behandlats har varit av teoretisk art. Martinus världsbild har presenterats (del 1) och hans stadieteori har analyserats och satts in i en psykologisk stadieteoretisk kontext (del 2). Martinus stadieteori har därigenom getts ett teoretiskt-psykologiskt fundament som lägger en grund för vidare empirisk prövning. Genom analyserna i kapitel (2.9) och framförallt i kapitel (2.9.1) har det konstaterats att Martinus stadieteori kan anses vara en stadieteori i psykologisk mening enligt de kriterier på en s.k. "hård" stadieteori som Lawrence Kohlberg ställt upp. Summeringarna kring de metaanalytiska avsnitten tyder på att Martinus stadiesekvens är hierarkisk, dvs. representerar ökad grad av differentiering och integrering. Vid en jämförelse mellan Martinus stadieteori och andra psykologiska stadieteorier inom områdena "kognition-moral" (kap. 4.1.3; 4.1.4), "motivation" (kap. 4.3.3; 4.3.4), "kognitiv stil" (4.4.3; 4.4.4) och "religiös utveckling" (kap. 4.5.3; 4.5.4) framkom att Martinus stadiesekvens är analog med de andra stadieteoriernas stadiesekvenser. De andra teoriernas stadiesekvenser går m.a.o. att inordna under Martinus mer övergripande och generella stadietekategorisering. Till exempel så kan Maslows stadium 1 och 2 och i viss mån stadium 3 föras in under Martinus stadium 1, medan Maslows stadium 4 kan sägas motsvara Martinus stadium 2 och Maslows stadium 5 lättast kan associeras med Martinus stadium 3. Vad gäller forskningen omkring begreppet "kognitiv stil" kan också ett sekventiellt samband skönjas med Martinus stadieteori. Men sambandet framträder här inte lika tydligt, vilket bl.a. har att göra med att forskningen kring den kognitiva stil Witkin benämnde "mobility" ännu befinner sig i ett inledningsskede.

Kapitlet om den emotionella dimensionen (4.2) som tagit upp emotionella utvecklingsteorier inom psykologin, har p.g.a. den ännu relativt outvecklade

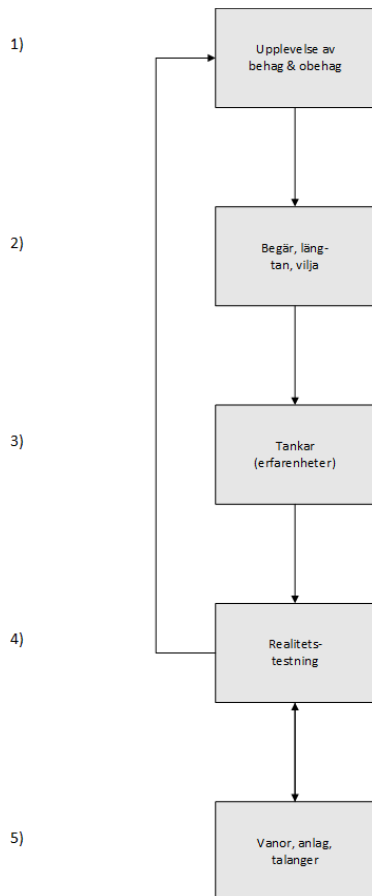
⁷⁶ Begreppen "delaktighet" respektive "individualitet" har en mer komplex innebörd för Tillich än som åsyftats ovan. "Delaktigheten" är i sina mogna former för Tillich en aktiv process och behöver inte nödvändigtvis vara uttryck för ett passivt förhållningsätt till "Varat", vilket är vad som ovan åsyftas för individen på det "religiöst-traditionella" stadiet.

teoribildningen omkring den vuxnes emotionella utveckling, inte kunnat jämföras med Martinus emotionella utvecklingsteori. Den emotionella dimensionen togs med eftersom emotionerna har en mycket central roll i Martinus utvecklingstänkande och stadieteori. Eftersom Martinus tycks vara relativt ensam om att presentera en emotionell utvecklingsteori för den vuxna personligheten kan det vara meningsfullt att summera hans teori. Martinus emotionsteori behandlar både den fylogenetiska utvecklingen (ovan s 151) och den ontogenetiska emotionella utvecklingen. Det centrala i Martinus ontogenetiska emotionsteori är att emotionerna utvecklas genom två dimensioner. Den ena dimensionen utgörs av polerna "obehag-behag", dvs. ju mognare personlighet desto mindre av obehagsupplevelser och desto mer av behagsupplevelser. Den andra dimensionen rör sig kring polariteten "själviskhet-osjälviskhet", dvs. ju mognare personlighet desto lägre grad av själviska emotioner och desto högre grad av osjälviska emotioner. Till detta kommer att de tre stadier Martinus presenterar också kan sägas vara förknippade med vissa specifika emotioner (ovan s 163).

Det som alltså återstår att pröva är om Martinus stadieteori empiriska kan verifieras. Detta kommer att ske med hjälp av surveyundersökningen World Values Survey. Detta mycket omfattande internationella intervjumaterial innehåller omkring 350 frågor som tar upp individens inställning kring arbete, religion, fritid, familj, moral, politik, materialism, välgörenhet och diverse andra samhällsfrågor. Den innehålls- och strukturanalys som gjorts av Martinus tre stadier (kap. 3) kommer att operationaliseras med hjälp av intervjumaterialet till specifika variabler. Dessa variabler kommer att konstrueras så att de kan mäta de tre stadiernas attityder kring begrepp som "familj", "moral", "humanitet", "våldsbenägenhet", "religion", "tolerans", "livsförändringar", "auktoritet", "materialism", "kritisk förmåga", "osjälviskhet", "teknik och vetenskap", "politik", "internationalism" etc. Dessa s.k. beroende variabler kommer att relateras till en s.k. oberoende variabel som alltså kommer att innehålla Martinus tre olika stadier. Olika statistiska procedurer kommer att användas för att undersöka huruvida Martinus tre stadier går att empiriskt verifiera (problemställning 1) och har global giltighet (problemställning 2).

Appendix.

Nedan presenteras ett förslag på hur relationen mellan individens emotioner och beteende kan tänkas gestalta sig utifrån Martinus tänkande

Figur 5. Kunskapsutvecklingens struktur och dynamik.

Modellförklaring: Individens upplever ständigt känslor av behag och obehag i olika grader (Steg 1; L.B: 5, st. 1791). Dessa odifferentierade känsloupplevelser alstrar ett "begär", dvs. en längtan eller motivation att dra till sig eller återupprepa behagsupplevelsorna och undvika obehagsupplevelsorna (Steg 2; L.B: 2, st. 498-502, 526). Detta begär erfars av individen som "vilja" (L.B: 2, st. 514, 523; L.B: 3, st. 936). Individens tilldragning och laborerande med sina upplevelser är en psykisk viljeprocess som bl.a. betjänas av minnesförmågan (L.B: 1, st. 186). Genom denna tilldragningsprocess bildas olika typer av "tankar", av Martinus benämnda som

"minnestankar", "känslotankar", "intelligenstankar" o.s.v., en process Martinus kallat "kosmiskt kemi" (Steg 3; L.B: 2, st. 507, 514). Individen experimenterar sedan med olika "tankestrukturer" i sin interaktion med omgivningen för att upptäcka vilka "tankar" som bäst kan tillfredställa dess behov, s.k. "realitetstestning" (Steg 4; L.B: 2, st. 507, 515).

Dessa "tankeexperiment" ger i sin tur upphov till nya behags- och obehagsupplevelser. De experiment eller erfarenheter som ger positivt resultat kommer att upprepas och leda till vanor och manifesta beteendeformer, medan de negativa erfarenheterna inte repeteras och permanentas som vanor. Även vanor eller beteenden som tidigare i individens levnad upplevts som positiva men senare kommit att upplevas negativt kommer efterhand att upphöra. (Steg 5; L.B: 1, st. 185; L.B: 3, st. 737).

Modellen visar att både en individs odifferentierade emotioner (behag & obehag, Steg 1) och mer differentierade emotioner ("känslotankar", Steg 3) spelar stor roll för människans beteende. De odifferentierade emotionerna kan ses som en kraftkälla och riktningsgivare till beteendemanifestationerna medan de differentierade emotioner som t.ex. sorg, glädje, hopp etc. mer spelar en roll för typen av beteendestruktur.

Ordlista.

Martinus begreppsbestämningar kännetecknas i allmänhet av att vara både vida och vaga. Ofta kan ett enskilt begrepp associeras och likställas med en rad andra begrepp. Nedanstående begrepp som t.ex. "logik", "medvetande", "intelligens", "känsla" är exempel på detta. Detta förfaringssätt kan lätt te sig förvirrande för läsaren och skapa osäkerhet om hur begreppet egentligen skall definieras. Trots detta är det i regel möjligt att mer precist definiera Martinus olika begrepp eftersom det bakom de olika begreppsbestämningarna ofta finns en kärna av mer centrala postulat som de övriga begreppen kan deduceras ifrån.

A, B och C vetande. Se s 29.

Andlig kropp. Förutom individens fysiska kropp finns inom människan och alla andra levande varelser också för det mänskliga ögat osynliga "kroppar", s.k. "andliga" kroppar. Dessa "andliga" "kroppar" utgörs av "instinkskroppen", "intelligenskroppen", "intuitionskroppen" och "minneskroppen" och i viss mån "känslökroppen". De fyller samma funktion som t.ex. människans fysiska kropp, dvs. de hålls ihop och strukturerar olika former av energier. Dessa energier är emellertid inte "fysiska" utan "psykiska", dvs. elektriska energier eller "tankeenergier. Dessa energier måste precis som de "fysiska" energierna "tyngdenergin" och "känslöenergin" ha sitt säte i en "organism" eller "kropp" även om denna, vad gäller de "andliga" energierna är av psykiskt slag. Genom de "andliga" kropparna skapas möjligheter för "jaget" att organisera och reglera sina energier (L.B: 2, st. 343, 372, 466).

Andligt. För Martinus består allt existerande av olika energiformer. Dessa energiformer är i renkultur av "andligt" slag, dvs. osynliga för det mänskliga ögat. I praktiken existerar endast olika energiblandningar. När dessa energiblandningar domineras av "tyngdenergi" och "känslöenergi" bildas fysisk materia. När energiblandningarna innehåller mer "intelligensenergi", "intuitionsenergi", "minnesenergi" och "instiktsenergi" bildas mer "andliga" energistrukturer, t.ex. olika former av "tankeenergier". Bakom varje fysisk manifestation finns enligt Martinus alltid en psykisk, andlig struktur som reglerar och styr "materien". Alla levande varelser, människan inkluderat, är alltså i första hand "andliga väsen".

Automatfunktion. Se s 29.

Dagsmedveten. Den upplevelseform som människan är medveten i och där alla vakna dagliga manifestationsformer äger rum (se även s 57).

Djurriket. Här åsyftas en zon i tillvaron som innefattar både djur och människor. Människan anses alltså fortfarande i hög grad vara präglad av instinkter och känslor som hade sitt ursprung hos djuren. Även om människorna enligt Martinus fortfarande tillhör "djurriket" så uppfattas de inte som renodlat djuriska, utan besitter i olika hög grad också "mänskliga" egenskaper, t.ex. humanism, tolerans, moral etc. Se även kap. 1.4.2.

Dräpande principen. Härmed menas ett beteende där djuret, eller människan styrs av "själviskheten" och är beredd att tillskansa sig fördelar på andras bekostnad (se även s 38f).

Erfarenhet. Den minneskunskap om livets orsak-och verkanflöde som "väsendet" inhämtat via sina livsupplevelser och som ligger till grund för all utveckling av fysiska och psykiska förmågor (L.B: 1, st. 186).

Fysiska kroppar. Martinus talar både om fysiska och "andliga" kroppar. Den fysiska kroppen utgörs av det människan vanligtvis förknippar med begreppet "kropp", dvs. sin egen fysiska konstitution eller djurens och växternas fysiska konstitution. Enligt Martinus består en människas fysiska kropp av en kombination av två "fysiska" "kroppar". Dessa "kroppar" utgörs av "tyngdkroppen" som är en "värmekropp" och "känslokroppen" som är en "köldkropp". Tillsammans bildar dessa "kroppar" den fysiska materien.

Human känsla. Se punkt 2, s 149.

Instinktsenergin. Se s 24.

Intellektualitetsmänniskan. Se s 103f

Intelligens. Se not 38, s 132).

Intelligens kroppen. Den "andliga kropp" som ligger till grund för "väsendets" logiska och analytiska tänkande.

Intelligensmänniskan. Se s 104.

Jaget. Se s 31.

Kosmiska glimtar. Se s 41.

Kosmiskt medvetande. Se s 41.

Känsloenergin. Se s 25.

Känslokroppen. Den både "fysiska" och "andliga kropp" som ligger till grund för "väsendets" förmåga att känna olika nyanser av "behag" och "obehag", medlidande och samvetsbetänkligheter. Den utvecklas huvudsakligen genom "väsendets" lidandeerfarenheter.

Känslomänniskan. Se s 104.

Känslor. Se punkt (3) t.o.m. (6), s 149f.

Levande väsen. Åsyttrar en "levande varelse" med ett "jag", en "skaparförmåga" och en "organism". Kan vara ett "mikrokosmiskt väsen", t.ex. en cell, bakterie, atom etc., ett "makrokosmiskt väsen", t.ex. planten jorden, vårt solsystem etc., men också ett "mellankosmiskt väsen", t.ex. människan, djuret, växten eller mineralmaterian (L.B: 1, st. 269).

Logik. För Martinus är detta begrepp bl.a. associerat med ändamålsenlighet, t.ex. är det logiskt att skelletbildningen sitter kring de livbärande organen, eller att avföringsorganen inte är placerade direkt under luktorganen. Logik är också planmässighet, dvs. manifestationsformer som ger hundraprocentig nyttoverkan. Men, menar Martinus, en hundraprocentig nyttoverkan ger i sin tur upphov till en stark behagsupplevelse och där denna är hundraprocentig är den liktydig med "kärlek", dvs. logik är i sitt fulla uttryck liktydigt med kärlek (Martinus, 1976, kap. 28, 82). Martinus skiljer också mellan "lokallogik" och "fullkomlig logik" (se s 95f).

Materialism. Se not 33, s 121.

Medvetande. En psykisk (andlig) struktur där "minne", "känslor", "instinkter", "intelligens", "intuition", "tyngd", interagerar och bildar olika kombinationer. Dessa kombinationer skapar i sin tur olika "tankeprocesser" (insikter, erfarenheter) och "viljeprocesser" (önskningar, begär). För Martinus är medvetande samtidigt synonymt med "liv", dvs. ett uttryck för ett "bakomliggande jag". Inte bara människan utan alla livsformer, i mikrokosmos som i makrokosmos har ett medvetande enligt Martinus. Martinus delar också upp medvetandet i "undermedvetande" och "övermedvetande". "Undermedvetandet" delas i sin tur upp

i "dagsmedvetande" och "nattmedvetande". Det psykologiska begreppet "undermedvetande" (se definition nedan) har tydligast likheter med Martinus begrepp "nattmedvetande" medan det psykologiska begreppet "medvetande" (se nedan) lättast låter sig associeras med Martinus begrepp "dagsmedvetande". (L.B: 5, st. 1692; L.B: 6, st. 2320; Martinus, 1976, kap. 72).

Lexikalisk definition: Som medvetandeprocesser uppfattas människans "mentala akter", dvs. upplevelser, sinneserfarenheter, förväntningar, känslor, erinringar, stämningar och tankar (Lübcke, 1988, s 360).

Mellankosmos. Förutom mikrokosmos (atomer, celler etc.) och makrokosmos (planeter, solsystem) använder sig Martinus av beteckningen "mellankosmos". Härmed menas det för människan överblickbara kosmos, dvs. människor, djur, växter, natur här på jorden (se även kap. 1.3.).

Moral. Individens moral utgörs av levnadsregler som baserar sig på uppfattningen om vad som är "rätt" eller "fel", "gott" eller "ont". Martinus moralbegrepp inkluderar både kognitiva, affektiva, instinktiva och beteendemässiga komponenter.

Människa. För Martinus är människan den mest utvecklade varelsen här på jorden. Martinus använder begreppet i tre betydelser. Dels som beteckning på den s.k. "naturmänniskan", en människotyp med starkt djuriskt sinnelag. Dels för att beteckna den s.k. "kulturmänniskan", dvs. den i dag vanligaste människotypen som betraktas som "hälften" "människa" och hälften "djur". Utvecklingen går dock mot den s.k. "riktiga människan" som är beteckningen på den helt igenom humaniserade och kärleksfulla människan.

Normalt/Onormalt. Samhällens synsätt förändras, individens värderingar skiftar, vilket naturligtvis förändrar och relativiserar uppfattningar om vad som i skilda tidsperioder kommer att betraktas som "normalt" respektive "onormalt". Trots detta kan man enligt Martinus tala om "normalt" eller "onormalt" mänskligt beteende eftersom individen antas utvecklas enligt vissa förutbestämnda strukturer. Enligt dessa är det t.ex. "normalt" att dagens människorna hatar, dödar och krigar medan det betraktas som en avikelse från normaltillståndet om individen tar livet av sig. (se ovan s 108f).

Primitiv känsla. Se punkt 3, s 149.

Reinkarnation. När ett "väsens" (växt, djur, människa) fysiska kropp mist sina livsfunktioner tar dess "andliga kroppar" vid och upprätthåller livsfunktionen, tills

en ny fysisk kropp kan byggas upp med hjälp av ett "föräldrarpar". Reinkarnering förekommer bara enligt Martinus i de fysiskt "materiella" zonerna av utvecklingsspiralen och har som syfte att ge väsendet en ny fysisk kropp. Genom denna nya fysiska kropp kan väsendet fortsätta att uppleva livet, vidga sina livserfarenheter och tillfredsställa sina behov. Nästa liv blir alltså bara en fortsättning av det tidigare livet. Mellan inkarnationerna lever väsendet i en andlig värld som upplevs olika beroende på var väsendet befinner sig i utvecklingsspiralen.

Sexuella poler. Se s 58f, 61f.

Skaparförmågan. Se s 32.

Talangkärnorna. Se s 58f.

Tankar. Se de olika punkterna på s 131f.

Tankebilder. Se punkt 5 s 132.

Tyngdenergin. Se s 24f.

Tyngdkroppen. Denna "kropp" utgör basen för individens fysiska upplevelser. Det är den "kropp" som människan är mest medveten i och lättast kan identifiera sig med. "Tyngdkroppen" bildar enligt Martinus fundamentet för individens fysiska kropp. "Tyngdkroppen" associeras med "tyngdenergin" som i grunden är en form av "explosionsenergi".

Undermedvetande. Med "undermedvetande" menar Martinus både människans och alla övriga levande varelsers fysiska och psykiska manifestations- och upplevelseformer. Det inrymmer vidare människans medvetna och omedvetna strukturer. Det psykiska område som människan är omedveten i går emellertid långt utöver den "undermedvetna" delen av psyket och innefattar också det psykiska område Martinus kallat för "övermedvetande". "Undermedvetandet delas också upp i "dagsmedvetandet" och "nattmedvetandet" (se vidare s 56ff).

Lexikalisk definition: Trots att termen "undermedvetande", beroende på skolbidning kommit att stå för delvis olika saker, så menas generellt med denna term att individen besitter ett psykiskt material som ligger mer eller mindre utanför den normalt vakna medvetandet. Genom olika psykiska processer eller terapier kan materialet i det "undermedvetna" ofta bli "medvetandegjort" (Reber, 1985, s 740).

Viljan. Se s 30, 38, 59f.

Väsen. Martinus använder detta begrepp för att beteckna levande varelser i allmänhet. Människan, djuret, växten, mineralet uppfattas alla som levande "individer" och utgör därför olika "väsenkategorier". "Väsen" kan vara fysiska eller "andliga", dvs. för det mänskliga ögat osynliga levande varelser.

Växtriket. Betecknar för Martinus både en mental och fysisk sfär av verkligheten. Rent mentalt kännetecknas "växten" av en förmåga att kunna "ana". I fysisk bemärkelse åsyftas i regel växtvärden, dvs. träd, blommor, buskar o.s.v., men även "bakterier" räknas till "växtriket" (L.B: 1, st. 182, 183). Se även kap. 1.4.1.

Öde. Martinus menar att människan möte med andra människor, situationer, livsomständigheter etc. inte är slumpmässigt utan har samband med hur individen tänkt och handlat i tidigare liv eller i tidigare situationer i det nuvarande livet. Detta självskapade "möte" med "världen" utgör individens "öde".

Övermedvetande. Se s 32, 57.

Referenser.

- Alexander, C. N., Druker, S. M., & Langer, E. J. (1990). Introduction: Major issues in the exploration of adult growth. In C. N. Alexander, & E. J. Langer, Higher Stages of Human Development: Perspectives on Adult Growth. New York: Oxford University Press
- Allport, G. W. (1963/1967). Patterns and growth in personality. London: Holt, Rinehart & Winston.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., & Hilgard, E. R. (1983). Introduction to psychology. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Baltes, P. B., & Smith, J. (1990). Toward a psychology of wisdom and its ontogenesis. In R. J. Sternberg (Ed.), Wisdom: Its nature, origins, and development. New York: Cambridge University Press.
- Banyard, P., & Hayes, N. (1994). Psychology: Theory and application. London: Chapman & Hall.
- Baumer, F. L. (1977). Modern european thought: Continuity and change in ideas 1600-1950. New York: Macmillan.
- Bee, H. (1994). Lifespan development. New York: Harper Collins College.
- Benach, S. (1984). Postformal epistemologies and the growth of empathy. In M. L. Commons, F. A. Richards, & C. Armon, Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development. New York: Praeger.
- Bergling, K. (1982). Moralutveckling: Bedömning av rätt och orätt från barndom till vuxen ålder. Stockholm: Liber.
- Bergstrand, G. (1990). Från naivitet till naivitet: Om James W Fowlers modell för trons utveckling. Stockholm: Verbum.
- Berry, J. W. (1991). Cultural variations in field dependence-independence. In S. Wapner, & J. Demick, Field dependence-independence: Cognitive style across the life span. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Biddiss, M. D. (1977). Massornas tid. Lund: Liber.
- Brenner, C. (1980). A psychoanalytic theory of affects. In R. Plutchik, & H. Kellerman, Emotion: Theory, research, and experience: Vol. 1. Theories of emotion. Orlando: Academic Press.
- Bruus-Jensen, P. (1982). Eksistens og udídlighed (Vol. 2). Gylling: Narayana Press.
- Buber, M. (1923/1985), Jag och du. Stockholm: Petra.
- Case, R. (1992). Neo-piagetian theories of intellectual development. In H. Beilin, & P. Pufall, Piaget's theory: Prosoects and possibilities. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Case, R., Hayward, S., Lewis, M., & Hurt, P. (1988). Toward a neo-piagetian theory of cognitive and emotional development. Developmental Review, 8, 1-

51.

Davis, K. J. (1991). Educational implications of field dependence-independence. In S. Wapner, & J. Demick, *Field dependence-independence: Cognitive style across the life span*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Demick, J. (1991). Organismic factors in field dependence-independence: Gender, personality, psychopathology. In S. Wapner, & J. Demick, *Field dependence-independence: Cognitive style across the life span*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Demick, J., & Wapner, S. (1991). Field dependence-independence in adult development and aging. In S. Wapner, & J. Demick, *Field dependence-independence: Cognitive style across the life span*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dittmann-Kohli, F., & Baltes, P. B. (1990). Toward a neofunctionalist conception of adult intellectual development: Wisdom as a prototypical case of intellectual growth. In C. N. Alexander, & E. J. Langer, *Higher stages of human development: Perspectives on adult growth*. New York: Oxford University Press.

Dreyer, A. S. (1991). The role of field dependence-independence in close relationships. In S. Wapner, & J. Demick, *Field dependence-independence: Cognitive style across the life span*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Dupont, H. (1994). *Emotional development, theory and applications: A neo-piagetian perspective*. London: Preager.

Edris, K-E. (1987). *Vision eller vanmakt: En tolkning av den västerländska civilisationens historia och tankar inför framtiden*. Uppsala:

Hallgren&Fallgren Studieförlag AB.

Eisenberg, N. (1986). *Altruistic emotion, cognition, and behavior*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Epstein, S. (1990). Cognitive-experiential self-theory. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford Press.

Erikson, E. H. (1968/1988). *Ungdomens identitetskriser*. Stockholm: Natur och Kultur.

Eriksson, G. (1983). *Västerlandets idéhistoria 1800-1950*. Malmö: Gidlunds.

Eriksson, G., & Frängsmyr, T. (1992). *Idéhistoriens huvudlinjer*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Fischer, K. W., Shaver, P. R., & Carnochan, P. (1990). How emotions develop and how they organise development. *Cognition and Emotion*, 4 (2), 81-127.

Flavell, J. H. (1963). *The developmental psychology of Jean Piaget*. Princeton, NJ : D. Van Nostrand.

Fowler, J. W. (1981). *Stages of faith: The psychology of human development and the quest for meaning*. San Francisco: Harper Collins.

Fowler, J. W. (1989). *Faith development and pastoral care*. Philadelphia: Fortress Press.

- Gilligan, C., Murphy, J. M., & Tappan, M. B. (1990). Moral development beyond adolescence. In C. N. Alexander, & E. J. Langer, Higher stages of human development: perspectives on adult growth. New York: Oxford University Press.
- Goldstein, K. M., & Blackman, S. (1978). Cognitive style: Five approaches and relevant research. New York: John Wiley & Sons.
- Gruber, H. E., & Vonèche, J. J. (1977). The essential Piaget. London: Routledge & Kegan Paul.
- Hall, C. S., & Lindzey, G. (1978). Theories of personality. New York: John Wiley & Sons.
- Hoffman, M. L. (1978). Toward a theory of empathic arousal and development. In M. Lewis, & L. A. Rosenblum, The development of affect. New York: Plenum Press.
- Hoffman, M. L. (1981). Altruism and human nature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40. 121-123.
- Hoffman, M. L. (1984). Interaction of affect and cognition in empathy. In C. E. Izard, J. Kagan, & R. B. Zajonc, Emotions, cognition, and behavior. New York: Cambridge University Press.
- Hoffman, M. L. (1986). Affect, cognition, and motivation. In R. M. Sorrentino, & E. T. Higgins, Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior (Vol. 1). New York: Guilford Press.
- Hoffman, M. L. (1989). Empathy and prosocial activism. In N. Eisenberg (Ed.), J. Reykowski, & E. Staub, Social and moral values: Individual and social perspectives. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hoffman, M. L. (1991). Empathy, social cognition, and moral action. In W. M. Kurtines, & J. L. Gewirtz, Handbook of moral behavior and development (Vol. 1). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hughes, H. S. (1980). Bevidsthed og samfund: Samfundstænkningen i Europa 1890- 1930. Kíbenhavn: Nyt Nordiskt Forlag Arnold Busck.
- Izard, C. E. (1978). On the ontogenesis of emotions and emotion-cognition relationships in infancy. In M. Lewis, & L. A. Rosenblum (Eds.), The development of affect. New York: Plenum Press.
- Izard, C. E. (1991). The psychology of emotions. New York: Plenum Press.
- Jonassen, D. H., & Grabowski, B. L. (1993). Handbook of individual differences, learning, and instruction. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Kagan, J. (1978). On emotion and its development: A working paper. In M. Lewis, & L. A. Rosenblum, The development of affect. New York: Plenum Press.
- Kalén, N. (1980). Kosmisk livssyn: Martinus och hans världsbild. Lidingö: Hälsan.
- Kogan, N., & Block, J. (1991). Field dependence-independence from early childhood through adolescence: Personality and socialization aspects. In S.

- Wapner, & J. Demick, Field dependence-independence: Cognitive style across the life span. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Kohlberg, L. (1969). Stages and sequence: The cognitive developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (Ed.), Handbook of socialization theory and research. Skokie, IL: Rand McNally.
- Kohlberg, L. (1981). The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice (Vol. 1). San Francisco: Harper & Row.
- Kohlberg, L. (1984a). The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages (Vol. 2). San Francisco: Harper & Row.
- Kohlberg, L., & Armon, C. (1984b). Three types of stage models used in the study of adult development. In M. L. Commons, F. A. Richards, & C. Armon, Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development. New York: Praeger.
- Kohlberg, L., & Ryncarz, R. A. (1990). Beyond justice reasoning: Moral development and consideration of the seventh stage. In C. N. Alexander, & E. J. Langer, Higher stages of human development: Perspectives on adult growth. New York: Oxford University Press.
- Koplowitz, H. (1984). A projection beyond piaget's formal-operations stage: A general system stage and a unitary stage. In M. L. Commons, F. A. Richards, & C. Armon, Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development. New York: Praeger.
- Kramer, D. A. (1989). Development of an awareness of contradiction across the life span and the question of postformal operations. In M. L. Commons, J. D. Sinnott, F. A. Richards, & C. Armon, Adult development: Comparison and applications of developmental models. New York: Praeger and Dare.
- Kramer, D. A. (1990). Conceptualizing wisdom: The primacy of affect-cognition relations. In R. J. Sternberg (Ed.), Wisdom: Its nature, origins, and development. New York: Cambridge University Press.
- Kuhn, T. (1979). De vetenskapliga revolutionernas struktur. Lund: Doxa.
- Labouvie-Vief, G. (1990a). Modes of knowledge and the organization of development. In M. L. Commons, C. Armon, L. Kohlberg, F. A. Richards, T. A. Grotzer, & J. D. Sinnott, Adult development: Models and methods in the study of adolescent and adult thought (Vol. 2). New York: Praeger and Dare.
- Labouvie-Vief, G. (1990b). Wisdom as integrated thought: Historical and developmental perspectives. In R. J. Sternberg (Ed.), Wisdom: Its nature, origins, and development. New York: Cambridge University Press.
- Lazarus, R. S., Kanner, A. D., & Folkman, S. (1980). Emotions: A cognitive-phenomenological analysis. In R. Plutchik, & H. Kellerman, Emotion: Theory, research, and experience. Vol. 1: Theories of emotion. Orlando: Academic Press.

- Lerner, M. R. (1976). *Concepts and Theories of Human Development*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Leventhal, H. (1982). The integration of emotion and cognition: A view from the perceptual-motor theory of emotion. In M. Clark (Ed), & S. Fiske, *Affect and Cognition: The seventeenth annual carnegie symposium on cognition*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Loevinger, J., & Blasi, A. (1976). *Ego development*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lourenco, O., & Machado, A. (1996). In defense of Piaget's theory: A reply to 10 common criticism. In *Psychological Review*, 103 (1), 143-164.
- Lübcke, P. (red). (1988). *Filosofi lexikonet: Filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö*. Stockholm: Forum.
- Nya Testamentet (1981). Luk:15, 11-32. Arlöv: Svenska Bibelsällskapet.
- Magai, C., & McFadden, S. H. (1995). *The role of emotions in social and personality development: History, theory, and research*. New York: Plenum Press.
- Martinus. (1932a/1995). Orienterende oplysninger angående mit åndelige arbejde. *Kosmos*, 2, 23-26.
- Martinus. (1932b). *Livets bog (Vol. 1)*. Kíbenhavn: Vald. Pedersen.
- Martinus. (1939). *Livets bog (Vol. 2)*. Kíbenhavn: Vald. Pedersen.
- Martinus. (1941). *Livets bog (Vol. 3)*. Kíbenhavn: Vald. Pedersen.
- Martinus. (1944). *Livets bog (Vol. 4)*. Kíbenhavn: Vald. Pedersen.
- Martinus. (1950). *Den fullkomliga födan*. Lund: Kosmos.
- Martinus. (1951). *Bisættelse*. Kíbenhavn: Kosmos.
- Martinus. (1952). *Livets bog (Vol. 6)*. Kíbenhavn: Vald. Pedersen.
- Martinus. (1961). *Julevangeliet*. Linköping: Hälsan.
- Martinus. (1967/1991). Om mig selv, min mission og dens betydning. *Kosmos*, 3, 43- 53.
- Martinus. (1975). *Kring min missions födelse*. Lidingö: Hälsan.
- Martinus. (1975-1982). *Livets bok (Vol. 1-7)*. Linköping: Hälsan.
- Martinus. (1976). *Logik*. Lidingö: Hälsan.
- Martinus. (1977). *Omkring min missions fidsel*. Kíbenhavn: Martinus Institut.
- Martinus. (1978). *Den evige verdensbillede (Vol. 3)*. Kíbenhavn: Martinus Institut.
- Martinus. (1981a). *Bönens mysterium*. Lidingö: Hälsan.
- Martinus. (1981b). *Kosmiska lektioner*. Lidingö: Hälsan.
- Martinus. (1983). *Bisättning*. Lidingö: Hälsan.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Messick, S. (1976). *Individuality in learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Milton, D. A. (1983). *The relationship between cognitive style, self-actualization, and trait anxiety in young adult women*. (Ph.D). Ann Arbor: University Microfilms International.
- Nathanson, D. L. (1992). *Shame and pride: Affect, sex, and the birth of the self*.

New York: W.W. Norton.

Ortony, A., Clore, G.L., & Collins, A. (1988). *The cognitive structure of emotions*. Cambridge: Cambridge University Press

Oser, F. K. (1991a). *Religious judgement: A developmental perspective*. Birmingham, AL: Religious Education Press.

Oser, F. K. (1991b). *Toward a logic of religious development: A reply to my critics*. In J. W. Fowler, K. E., Nipkow, & F. Schweitzer, *Stages of faith and religious development: Implications for church, education, and society*. Tottenham: SCM Press.

Paivo, A. (1986). *Mental representations: A dual coding approach*. Oxford: Clarendon Press.

Perry, W. G., Jr. (1970). *Forms of intellectual and ethical development in the college years*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Pervin, L. A. (1989). *Personality: Theory and research*. New York: Wiley.

Piaget, J. (1932/1975). *The moral judgment of the child*. London: Routledge & Kegan Paul.

Piaget, J. (1981). *Intelligence and affectivity: Their relationship during child development*. Palo Alto: Annual Reviews.

Plutchik, R. (1980). A general psychoevolutionary theory of emotion. In R. Plutchik, & H. Kellerman, *Emotion: Theory, research, and experience*. Vol 1: *Theories of emotion*. Orlando: Academic Press.

Plutchik, R. (1994). *The psychology and biology of emotion*. New York: Harper Collins College.

Powell, P. M. (1984). Stage 4A: Category operations and interactive empathy. In M. L. Commons, F. A. Richards, & C. Armon, *Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development*. New York: Praeger.

Reber, A. S. (1985). *Dictionary of psychology*. London: Penguin Books.

Richards, F. A., & Commons, M. L. (1984). Systematic, metasystematic, and cross-paradigmatic reasoning: A case for stages of reasoning beyond formal operations. In M. L. Commons, F. A. Richards, & C. Armon, *Beyond formal operations: Late adolescent and adult cognitive development*. New York: Praeger.

Richards, F. A., & Commons, M. L. (1990). Postformal cognitive-developmental theory and research: A review of its current status. In C. N. Alexander, & E. J. Langer, *Higher stages of human development: Perspectives on adult growth*. New York: Oxford University Press.

Rokeach, M. (1960). *The open and closed mind: Investigations into the nature of belief systems and personality systems*. New York: Basic Books.

Saarni, C. (1978). Cognitive and communicative features of emotional experience, or do you show what you think you feel? In M. Lewis, & L. A. Rosenblum (Eds.), *The development of affect*. New York: Plenum Press.

- Santostefano, S. (1991). Cognitive style as a process coordinating outer space with inner self: Lessons from the past. In S. Wapner, & J. Demick, Field dependence-independence: Cognitive style across the life span. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Shaffer, D. R. (1979/1988). Social and personality development. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Stevens-Long, J. (1990). Adult development: Theories past and future. In R. A. Nemiroff, & C. A. Colarusso (Eds.), New dimensions in adult development. New York: Basic Books.
- Sundén, H. (1959). Religionen och rollerna: Ett psykologiskt studium av fromhet. Stockholm: Svenska Kyrkans Diakonistyrelse.
- Tennant, M., 1988, Psychology and Adult Learning. London: Routledge.
- Thomas, R. M. (Ed.). (1990). The encyclopedia of human development and education: Theory, research, and studies. Oxford: Pergamon Press
- Tillich, P. (1952/1977). Modet att vara till. Lund: Studentlitteratur.
- Van Meel, J. (1991). Proximate social influences on field dependence-independence. In S. Wapner, & J. Demick, Field dependence-independence: Cognitive style across the life span. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Wapner, S. (1991). Some relations between field dependence-independence and a holistic, developmental, systems-oriented perspective. In S. Wapner, & J. Demick, Field dependence-independence: Cognitive style across the life span. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Werner, H. (1957). Developmental processes: Heinz Werner's selected writings (Vol. 1). New York: International University Press.
- Witkin, H. A., Dyk, R. B., Faterson, H. F., Goodenough, D. R., & Karp, S. A. (1962). Psychological differentiation: Studies of development. New York: John Wiley and Sons.
- Witkin, H. A., & Goodenough, D. R. (1982). Cognitive styles: Essence and origins. Field dependence and field independence. New York: International Universities Press.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35 (2), 151-175.
- Zinglensen, S. (1987). Martinus': Erindringer .Frederiksberg: Zinglensen's. (Manuskript efter ljudband).
- Zinglensen, S. (1989). Martinus: Som vi husker ham. Frederiksberg: Zinglensen's.

